

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

D E M O K R A S İ N O T L A R I

Tarihi Yasarken Yakalamak

H A S A N C E M A L

HASAN CEMAL

Demokrasi Notları

Tarihi Yaşarken Yakalamak

BİLGİ YAYINLARI/BİLGİ DİZİSİ : 41

HASAN CEMAL : 3

Birinci Basım

Mayıs 1987

BİLGİ YAYINEVİ

Meşrutiyet Cad. 46/A

Tel: 1 31 81 22 - 1 31 16 65

Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM

Babıâli Cad. 19/2

Tel: 5 22 52 00 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Cağaloğlu - İstanbul

HASAN CEMAL

Demokrasi Notları

Tarihi Yaşarken Yakalamak

kapak : bülent erkmen

aslımlar

ofset - tipo matbaacılık

tel ; 1 31 81 52 - 2 29 10 75 - ankara

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Tarihi yaşarken yakalayabilsek	13
--------------------------------	----

«CİNSEL TEMAS...»

Aslı, Aliye, Saray	17
Adı, Ahmet Kalabak	19
Necla Yüce	20
Gözlerim bağlı	22
Ölüm cezasının tabiplik mesleği ile	24
Pınarbaşı köyünde	26
Devletin halka insanca davranması	28
İşkence ayıbının gölgesi	29

KİTAP YAKMAK

Sörf yapan bir kadın kartpostalı	33
Müstehcendir	35
Düşünmek gün geçtikçe yok ediliyor	36
Garcia Marquez'in 15 bin kitabı	39
Sessiz kalmak çare değil	41
Bütün bu yasalarla ve yasaklarla	44
Bir kamyon dolusu yayını imha	46
«Yakılan her kitap...»	47

YILANLARIN ÖCÜ

Öğretmen anlatıyor	51
Fabrika, yol, baraj ile	53
Yılanların Öcü	54
Kızlar uygun giysilerle	57

İsa, 23 yaşındaydı	58
Gençlere hoşgörü	60
Aklın serbestçe fikir yürütmesi	62

TARİHİ YAŞARKEN YAKALAMAK

«Cemiyetlerin hayatında...»	69
Demokrasinin uzun ve sancılı öyküsü	72
Herkes ağzını açınca	77
Hukuk devleti... Polis devleti	80
Demokrasi eğitimi eksik kalınca	81
Anayasaları lüks bulmak	84
Politikayı küçük bir zümrenin	85
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	87
Türkiye'nin Avrupa Topluluğunda	89
Demokrasi cephesinin	90
Duvar ve Demokrasi	92
Sağdaki ve soldaki siyasal kadrolar	95
Avrupa Konseyi	97
Laiklik ya da demokrasinin	99
İslami dünya görüşüyle	102
Tarih biraz da...	105

RABİTA

Örgütün adı kısaca Rabita	111
Şeriat düzenini amaçlıyor Rabita	114
Türk görevlilerinin Rabita örgütüne	115
Bir hükümet ya da devlet adamı	117
Acaba Sayın Kenan Evren'e	118
Sayın Cumhurbaşkanlığından	122
Oysa Rabita olayında	124
Laiklik konusunda	125
Din, vicdanlara bırakılmalıdır	127
Hayır Sayın Evren!	130

SOSYAL DEMOKRASİNİN

12 EYLÜL ŞOKUNU ATLATABİLMESİ

Picasso'nun «Guernica»sı	135
Kurumların demokratikleştirilmesi	138

«Sil Baştan» olmasının diye	142
Tek kanatlı kuş	144
Özgür düşünmek	146
Çoğulcu demokrasiye inanmış	148
Demokrasi, pahalılık ve işsizlik	150
Solu bölen kim	152
Sağa karşı	155
Soldaki muhalefetin	156
Partileşmek.	157
Acaba DSP	159
SHP için zaman kısa	162
Kısır çekişmelere, kişisel vıdıvıdlara	163
Partileşme sancıları içinde	164
SHP: umutlar ve gerçekler	166
Sosyal demokratlar	167
Demokrasi yolunda	169
Sağdaki ve soldaki bölünmüşlük	170
İnsanımızın güzel ve mutlu	172
Bülent Ecevit'te değişen	174
Beyim, kavga dövüş	177
Ecevit, İnönü, DSP, SHP	179
SHP dalgalanmadan durulmayacak	180
Kiremit mi, tuğla mı	182
Solun etkisizliği	184

ÖZAL NE YAPACAK?

Demokrasiye geçişle ekonomide	189
Özal'ın vicdanlı serbest pazar	192
Demokrasiyi seçim sandığıyla	194
Börülceyi görünce bektaşı	196
Özal'ın «Tek yolculuğu...»	199
Çoğunluğun her şeyi yapmaya	201
Başbakan Özal çok rahat olmalı	202
Özal'a göre en kritik beş yıl	205
Özal gırtlığının 9 boğum olduğunu	207
Demokrasinin alternatifler sistemi	209
Ekonomiye dikiş tutturabilmek	211
Siyaset adamları	213
Doğru ile yanlış	215
Basına kızmaya başlamak	217

Özal'ın siyasette dikiş tutturabilmesi	219
«Demokrasi» sözcüğünü	221
Bir iki seçimle demokrasi	222
Özal formülü	224
Hukuk devleti ve bir başbakan	227
Lütfen, biraz inandırıcılık	229
Özal ne yapmak ister?	231
Özlemlerle, gerçekler	233
Sokaktaki adama	234
Bir toprak denizi gibi	236
Açık toplumun erdemi	238
«12 Eylül olmasaydı...»	240
Siyaset adamlarımızın	241

SÜLEYMAN DEMİREL, DYP VE ÖZAL

Lider, yanlış yolda	247
Doğru Yol'da Mehmet Yazar hareketi	249
«Bir Bilen»le Mehmet Yazar	251
Doğru Yol kongresinde	253
«Demokrasi Türkiye için...»	254
«Bu kadar yasakla demokrasi...»	256
Demirel'le Özal gün gelir	257

BİR ARA SEÇİMDEN DEMİREL'Lİ ÖZAL'LI NOTLAR

Demirel'den, «Kaderine el koy»	263
«Bakın, 1982 Anayasasının»	265
«Dünyada itibarımızın»	267
Liderlerin üslubu ve demokrasi	268
Özal'dan, «Tavşana kaç, taziye tut»	270
Özal: «Doğru Yol mu nedir»	271
Demirel'in önlenemeyen yükselişi	273
Parti liderlerinin üslubu	275
Olgulara yan çizerek	277
«Ben yaptım oldu» zihniyeti	280
Çivi bir kere yerinden oynayınca	281
Özal'ın etrafındaki çember	283
«Borç ödemelerinde aksama»	285

SİYASAL YASAKLAR VE ÖZAL'IN İNADI

Yasaklardan arındırılmış	291
Ülkemizin «yasaksız» bir seçim	293
Yasakları elbirliğiyle kaldıralım	294
«Yasaksız Türkiye»	296
Siyasal istikrarsızlığa yatırım	299
Siyasal yasakları kaldırıp	301
Affa uğramış olsalar bile	302
Özal'ın inadı	304
Demirel'i «kilit altında tutmak»	306

DEMOKRASİDEN KORKMAYALIM

Depolifizasyon hevesi	311
Çoğulcu demokrasiyi	314
«İstikrar»ı otoriter rejimlerde değil	315
«Ne güzel olurdu!»	317

SON SÖZ

Çağımız özgürlük ve demokrasi	321
-------------------------------	-----

GİRİŞ

*Tarihi
yaşarken
yakalayabilsek,
ne güzel
olurdu!*

Tarihi, kendisini oluşturan somut olayların cereyan ettiği zaman dilimlerinde yakalamak olanaksızdır; çünkü tarih biraz da akıp giden zamanın gelecekteki öyküsüdür...

Bu satırları nerede okuduğumu, kimin yazdığını doğrusu anımsamıyorum. Bir kenara not etmişim. Yazı masamın çekmecelerini karıştırırken yeniden bulunca sevindim. Bir kâğıt parçasının bir köşesine özensiz biçimde çiziktirilmiş bu satırlardan etkilendiğim anlaşıyor. Nitekim daha sonra Cumhuriyet'teki köşeme «*Tarihi yaşarken yakalayabilmek...*» başlığını taşıyan bir yazı da yazdım. Ayrıca gerek kitabımın adını koyarken, gerekse kitabı oluşturan yazılarımı son üç yıllık Cumhuriyetlerden seçerken, yine bu satırlardan esinlendim; onların anlamı bu kitabın çerçevesini belirledi, denilebilir.

Tarihi yaşarken bir yakalayabilsek, gerçekten ne güzel olurdu!

Ama olanaksız diye de kaderciliğe saplanacak değiliz.

Çünkü tarihten ders çıkarmak da var; ille de «yaşayarak öğrenmek» gerekmiyor çağımızda. Tarihi iyi bilmek, tarih bilincine sahip olmak, tarihten ders çıkarabilmek, günümüze ve geleceğe ışık tutabilir; demokrasi ve insan hakları yolunda bizi yanılgılardan koruyabilir.

Karadenizli bir vatandaş idama mahkûm edilmiş. Sehpada ilmik boynuna geçirilirken sormuşlar, «*Son arzun nedir?*» diye; «*Bu bana blr ders olsun*» demiş...

Kör total yürütmeye çalıştığımız demokrasimizin kırk yıllık tarihini ve her on yılda bir kesintiye uğrayışını anımsadıkça, bu fıkra aklıma gelir.

Hasan Cemal
İstanbul, 28.3.1987

«CİNSEL TEMAS...»

*Aslı, Aliye Saray.
Üç kız çocuğu.
Onları cezalandırmış polis.
Saçlarını kesmiş.
Çünkü tarladan patates çalmışlar...*

Biri ağlıyor.
Diğerinin boynu bükük, yere eğmiş başını.
Öteki ürkek, göz ucuyla şöyle bir bakabilmiş.
Aslı, Aliye, Saray.
Sekiz on yaşlarında üç kız çocuğu.
Onları *cezalandırmış* polis.
Çünkü tarladan patates çalmışlar.
Adana'nın Acıdere köyünde hasat artığı patatesleri toplayıp giderken yakayı ele vermişler.
Doğru karakola!
Ve ceza: Üçünün de saçları dibinden kesilmiş.
Üç kız, ağlayarak demişler ki:
«Arkadaşlarımızın yüzüne bakamıyoruz. İnşallah okullar açılana kadar saçlarımız uzar.»
Aslı, Aliye ve Saray'ın, üçünün de yer aldığı bir büyük renkli fotoğraf ve haber başlıkları :

«Polis ‘ceza’ verdi!..

Kızlar saçsız kaldı...»

Haber gerçekten çarpıcıydı.

Sekiz on yaşlarında üç kız çocuğunun yakalanışı...

Çekiştirile çekiştirile karakola götürülmeleri...

Saçlarının dibinden kesilmesi...

Çırpınışları...

Ve sonra, «Arkadaşlarımızın yüzüne nasıl bakarız» diye ağlamaları hıçkırma hıçkırma...

Dramatize ettiğimi söyleyebilirsiniz.

Biliyorum ülkede daha neler neler oluyor insanlığa sığmayan ve gizli kalabilen.

Ama şunu lütfen akıldan çıkartmayalım hiçbir zaman : Her şeyin temelinde Aslı’nın, Saray’ın, Aliye’nin başına gelenler ya-tıyor. Birçok şey oralardan başlayıp bir karabasan gibi büyüye-rek dalbudak sarıyor. Toplumun çok küçük birimlerinde atılıyor tohumlar.

Onların başına gelenlere ilgisiz kalınırsa, herhangi bir tepki tomurcuklanmazsa içimizde, her şey bir yana, insanlıktan acaba nasıl söz edebiliriz!

Birçok olay apaçık gözümüzün önünde cereyan ediyor, ama ne yazık ki çoğu kez göremiyoruz. Gittikçe yoğunlaşan kültürel yozlaşma, değer yargılarının aşınması, toplumdaki bakar körle-rin sayısını her geçen gün arttırıyor.

Televizyon dizilerindeki kahramanlarla kendimizi özdeşleş-tirip, onların acı ve sevinçlerini kolaylıkla yaşayabiliyoruz. Aliye’ nin, Aslı’nın, Saray’ın, bizim çocuklarımızın gerçeklerine ise, acı-dır ama, yine aynı kolaylıkla yabancılaşabiliyoruz.

Toplumsal tepkisizliğin gittikçe yaygınlaşıyor olması, insa-nın içini burkuyor.

Görmek, anlamaya çalışmak pek sık aklımıza gelmiyor. Bü-yük bir düşünce tembelliği içindeyiz.

Kendi küçük ve tek boyutlu dünyamızdan dışarı çıkmayı pek o kadar, aklımıza getirmiyoruz. At gözlüğü takmışçasına dar bir ufkumuz var. Çıkarmaya hiç de niyetli gözüküyoruz bu gözlüğü.

Gün geçtikçe yoksullaştığımızın farkında bile değiliz.

Yazık!

23.6.1985

*Adı, Ahmet Kalabak.
Bilemiyor doğum tarihini.
En çok 12 - 13 yaşlarında.
Zincirin bir ucu
jandarmanın elinde.
Neden zincir vurdunuz
Ahmet'e?...*

Adı, Ahmet Kalabak.

Ne nüfus kâğıdı var, ne de dava dosyasında resmi bir kayıt.
Bilemiyor doğum tarihini.

Soranlara, «1972'de doğmuşum» diyor kısaca.

En çok 12 - 13 yaşlarında.

Baba ölünce, anne başkasına varmış; ortalıkta kalıvermiş
Ahmet de. Evi, sokaklar.

«Nerde sıcak bir yer bulursam, orada yatarım» diyor.

Hakkında on kadar dava açılmış hırsızlıktan.

En çok oto teypleri çalmış.

Bu kez «bilezik çalmak»la suçlanıyor. İstenen ceza sekiz
yıla kadar hapis.

İki yanında, iki jandarma; ikisinin de omuzlarında kocaman
makinelî tüfekler.

Çelimsiz, ince vücuduyla Ahmet, jandarmaların arasında
yitip gitmiş âdeta.

Adliye koridorlarında yürürlerken şakırtılı sesler yayılıyor
çevreye.

Ahmet'in ellerini bileklerinden arkasına zincirlemişler.

Zincirin bir ucu jandarmanın elinde sıkı sıkıya.

Yürüyorlar.

Küçücük adımlarıyla yetismeye çalışıyor muhafızlarına.

Koşarcasına yürümekte, onlara ayak uydurabilmek için.

Saçları kısacık kesilmiş; sapsarı yüzü ortaya çıkmış.

Gözleri cin gibi.

Mahkeme kapısına geliyorlar.

Mübaşir, «Ahmet Kalabak» diye bağılıyor. Koridorda yan-
kılanıyor mübaşirin sesi.

Jandarmaların arasında mahkeme salonuna giriyor. Zincir-
leri, şıkırtılı seslerle çözülüyor.

Sanık sandalyesindeki yerini alıyor Ahmet.

Yargıç, şaşkınlığını gizleyemiyor :

«Nedir bu çocuğun suçu?.. Bu kadar çocuğa zincir vurulur mu?.. Kaçan katillere vurulur zincir... Cezaevi yetkilileri yok mu?.. Görmüyorlar mı bu çocuğa zincir vurulduğunu?..»

Duruşması gizli yapılıyor Ahmet'in.

Bitiyor duruşma.

Elleri gene arkadan zincirlenmiş Ahmet'in: Bir ucu jandarmanın elinde.

Koşar adımlarla geçiyor koridorlardan, geldiği gibi. Yetişmeye çalışıyor muhafızlarına.

Ve tutuklular için ayrılmış olan özel bölmeye sokularak gözden yitip gidiyor Ahmetçik.

Ve yargıç, gazetecilere dönerek,

«Şimdi bakın» diyor. «Bol bol fotoğraf çektiniz; ama bir çare bulacaksanız yazın.»

Çare...

Nedir çare?...

Yazmak, fotoğrafını basmak bir çare mi?

Yoksa gittikçe duyarsızlaşan bir toplumsal ortamda yazıp çizmek, buz üstüne satırları alt alta sıralamak gibi bir çaresizlik mi?..

Bilemiyorum.

Ahmet'in incecik bileklerine zincir vuran toplumsal ortamın utanıcı yüreğini sıkıştırıyor.

Ve toplum vicdanı, bu utanç verici tablolara «dur» deyinceye kadar da sıkışmaya devam edecek anlaşılan.

22.12.1985

Necla Yüce,
genç bir kadın.
Kocas, iki yıldır kaçak.
«Cinsel temas» kontrolüne
tabi tutuluyor genç kadın.
Neden?...

Necla Yüce, genç bir kadın.

Tunceli'nin Pülümür ilçesinde lokantacılık yapan kayınpederinin yanına sığınmış.

Kocası, iki yıldır kaçak; PKK üyeliğinden ve bazı bölücü eylemlerden sanık olarak aranıyor.

Sürekli gözaltında tutuluyor Necla Yüce; çünkü kocasıyla gizliden gizliye buluştuğuna ilişkin kuşkular var.

Eve güvenlik kuvvetlerince sık sık baskın düzenleniyor, arama yapıyor.

Jandarma, Necla Yüce'yi gözaltına alıyor bir gün. İlk durak, Pülümür Sağlık Ocağı. Güvenlik güçlerinin karşılığını aradıkları soru;

«Acaba genç kadın son günlerde cinsel temasta bulunmuş muydu?»

Eğer bulunduyorsa, genç kadının kaçak kocasıyla gizliden buluştuğunun, kocasına yataklık ettiğinin bir kanıtı sayılabilir miydi bu temas?..

Sağlık ocağı, genç kadını muayene eder ve önce «olumlu» yanıt verir; ama hemen arkasından da elindeki olanaklarla kontrolün sonucundan tam emin olamayacağını açıklar.

Pülümür'de yapacak bir şey yoktur artık.

Fakat güvenlik kuvvetleri sorunun yanıtını aramakta kararlıdır: Cinsel temas oldu mu, olmadı mı?

Necla Yüce, bu defa, Tunceli'ye, Devlet Hastanesine sevk edilir; muayene edilir ve uzun süredir cinsel temasta bulunmadığı saptanır.

Böylece serbest bırakılır genç kadın.

Ama bu kez Necla Yüce'ye denilir ki:

«Kocandan boşan ve Pülümür'den ayrıl, Çobanyıldızı köyünde oturan babanın yanına git.»

Necla Yüce, iki yıldır kaçak olan kocasından boşanmak için dava açar.

Cumhuriyet'te yer alan bu haberi Tunceli Valisi Kenan Güven doğrulamıştır. Üstelik doğrularken, «Bunda ne gibi bir terslik var?» diyebilmiştir.

Kaçak Mehmet Yüce'nin, «Evde kalıp kalmadığının başka nasıl tespit edilebileceği»ni sorabilen Tunceli Valisi, «Bunu tespit etmek için o kadını hastaneye sevk etmeyecek miyiz?» buyurmuştur.

İşte böyle!

Biliyorum şimdi kimileri, «Daha neler oluyor, neler; bu olay da nedir ki» diyecektir. Ama insan hakları ihlallerinin, «büyük»,

«küçük» diye bir tasnife tabi tutulması herhalde kabul edilebilir bir yaklaşım değildir ve olamaz.

İnsan haklarına saygı duyulması, hem insanlık gereğidir, hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin altında imzası bulunan uluslararası insan hakları sözleşmelerine bağlılığının bir ifadesidir.

Bir ülkede insan hakları ihlal edilerek, ne huzur, ne de barışa varılır; ancak ve ancak istikrarsızlığın tohumları atılır toplumda; kin duvarları örülür. İnsan haklarına sahip çıkılmadığı sürece, ulusun birliği ile ülke bütünlüğüne dönük nutuklar içi boş sözler olarak kalmaya mahkûmdur. Barışı, huzuru, birlik ve bütünlüğü içtenlikle isteyenler, insan haklarına sahip çıkmalıdır.

3.9.1986

*«Gözlerim bağlı,
ellerim duvara dayalı
olarak bekletiler
beni...»*

Adı, Polat Sabuncu.

Görevi, Şebinkarahisar SHP İlçe Başkanı.

Yer, Giresun Emniyet Müdürlüğü.

Tarih, 30 Kasım 1985.

Anlattıkları :

«Emniyet Müdürlüğünde gözlerimiz bağlandı ve bir odada duvara dönük, ayakta ve eller duvara yapışık durumda saatlerce bekletildik. Daha sonra sorgulamaya alındığımızda 4-5 kez çeneme yumruk atıldı ve zorla ağızım açtırılarak, 'yazdıklarını yediriyoruz' dediler ve ağızıma bir gazete soktular. Gözaltında bulunduğum süre içinde yapılan sorgulamalarda THKO militanlarından Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı evimde misafir edip etmediğim soruldu.»

Adı, Mehmet Yeles.

İşi, Yeni Şebinkarahisar Gazetesi muhabiri.

Yer, Giresun Emniyet Müdürlüğü.

Anlattıkları :

«Gazetede mürettip, makinist ve muhabir olarak çalışmak-

tayım. Giresun Emniyet Müdürlüğünden 2 polis gelerek beni gözaltına aldılar. Daha sonra Emniyet Müdürlüğünde ellerimiz duvara dayalı ve arkamız dönük olarak bir odaya kapattılar. Bu arada gelen giden polis bizi yumrukluyordu. Daha sonra sorgu odasına alarak, 'Sen mi yazdın bunları?' diye sordular. Ben de gözlerimin bağlı olduğunu, göremediğimi söyledim. Bandı aralayınca, 19 Kasım 1985 Salı günü Yeni Şebinkarahisar gazetesinde yer alan ve içinde işkence iddialarına yer veren haberi gördüm. 'Şimdi sana bunu yedireceğiz, yut bakalım' diyerek ağızma gazeteyi soktular. Ben de gazete kuru olduğu için böyle yutamayacağımı söyledim ve bir bardak su istedim. Suyu getirdiler ve sadece beş yudumda gazeteyi yutmamı istediler. Hepsini yutmam mümkün olmadı.»

Adı, Ahmet Emin Akyüz.

İşi, oto tamirciliği.

15 Kasım 1985 günü İstanbul'daki evinden gözaltına alınarak Giresun'a getirildi.

Yer, Giresun Emniyet Müdürlüğü.

Anlattıkları :

«Giresun Emniyet Müdürlüğünde gözlerim bağlı, ellerim duvara dayalı olarak beklettiler. Daha sonra anadan doğma soyarak tuvalette soğuk suyla yıkadılar. Emniyet Müdürlüğünün üçüncü katındaki arşiv odasına götürüp kollarımı arkadan bağladılar ve pankart bezlerini kullanarak beni iki dolap arasında bulunan profil bir demire astılar. Bu arada beni tutan pankart bezleri koptu ve yere düştüm. Daha sonra falakaya yatırdılar, elektrik vererek dövdüler. Sonra da tuzlu suda yarım saat yürüttüler. Tekrar soğuk suyla yıkadılar ve ikinci kez tavana astılar. Erkeklik organıma, sağ elime kablo bağlayıp elektrik verdiler. Bu arada bayılmışım. Kendime geldiğimde beton bir zemin üzerinde gözlerim bağlı yatıyordum. Ayıldığımda kardeşim Osman'ın sesleri geliyordu kulağıma. Ertesi gün tekrar işkenceye aldılar beni. Yeniden elektrik verdiler. Yine bayılmışım. Ayıldığımda ise kulağımdan elektrik veriyorlardı.»

Şimdi soruyoruz :

Türkiye, 1982 Anayasasının ikinci maddesinde yazılı olduğu gibi «bir hukuk devleti» midir?

Türkiye, 1982 Anayasasının 17. maddesinde yazılı olduğu

gibi; «Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz» diye özetlenmiş olan çağdaş bir ilkenin geçerli olduğu bir ülke midir?

Eğer öyleyse, Giresun Emniyetinde ve Şebinkarahisar'da neler olup bittiği en küçük ayrıntısına kadar ortaya çıkarılmalıdır; suçlu kimse, hak ettiği cezaya çarptırılmalıdır. Devletin ilgili organları derhal harekete geçmeli, iktidar ve muhalefet olmanın üstüne, sonuna kadar gitmelidir.

Böylece ülkemizde insan haklarının, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan içi boş bir klişe olmadığı da dosta düşmana gösterilmiş olacaktır.

Hiçbir zaman unutulmasın: İşkence, bir insanlık suçudur!

4.12.1985

*Ölüm cezasının
tabiplik mesleği ile
bağdaşmadığını söylerseniz
ne olur?..*

Giresun ve Şebinkarahisar Emniyet Müdürlüklerinde bazı yurttaşlara işkence yapıldığı yolundaki iddiaları Cumhuriyet günlerdir araştırmaktadır. Önce, kendilerine işkence yapıldığını öne süren yurttaşların söyledikleri olduğu gibi yayımlanmıştır. Daha sonra, Giresun Valisi ve Emniyet Müdürü ile Cumhuriyet Savcısının görüşlerine yer verilmiştir. İşkence iddialarının ciddi olduğu vurgulanmış, bu yüzden yetkililerin de olayın üzerine ciddiyetle eğilmeleri istenmiştir. Giresun Cumhuriyet Savcılığı harekete geçerek soruşturma açmıştır. Aynı konuda Cumhuriyet muhabiri Başbakan'a da soru yöneltilmiş, ama ne yazık ki yanıt alamamıştır. Sayın Özal sinirlenmiş, öfkeli bir biçimde elini kolunu sallayarak, «Böyle sorular sorarsanız, bir daha hiç yüz yüze gelemeyiz. Başka bir şey yok. İddia yok kardeşim, buna cevap vermiyorum» demiştir. İçişleri Bakanı Akbulut ise, sorularımızı yanıtlarken, iddiaları önemsemediğini belli etmiş, hatta daha da ileri giderek iddiaları, «beynelmilel taarruz taktiği» olarak niteleyebilmiştir.

Bir başbakanın, konuyla doğrudan ilgili bir bakanın bu ya-

nıtları gerçekten talihsizliktir. Oysa bir başbakan, kendisine böyle bir soru yöneltildiği zaman, genel olarak, hukuk devletinde işkencenin yeri olamayacağını, bunun bir insanlık ve anayasa suçu olduğunu belirterek, aynı zamanda iddiaların soruşturulduğunu, sonucun kamuoyuna açıklanacağını sükûnetle söyleyebilirdi; çünkü orta yerdeki işkence iddiaları ciddidir, üstelik Cumhuriyet Savcılığı da soruşturma açmıştır. İşkence iddialarının üzerine gidilmesinin Sayın Özal'da neden rahatsızlık yarattığını anlayabilmiş değiliz.

Sayın Başbakanın bu tutumu, ülkemizde hukuk devleti ilkesinin geçerli kılınması açısından olumsuzdur.

İnsanda karamsarlığa yol açan başka haberler de var Cumhuriyet'te. İşte bunlardan biri şöyle :

Ankara Cumhuriyet Savcılığı, Türk Tabipler Birliği (TTB) Merkez Konseyinin 6 yöneticisinin, *«Görevlerine son verilerek yerlerine yenilerinin seçilmesi için»* bir iddianame hazırlamış. Prof. Dr. Nusret Fişek, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, Doç. Nevzat Eren, Doç. Dr. Ragıp Çam ve Diş Tabibi Hüsnü Çuhadar, *«Ölüm cezasının kaldırılması için, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve TBMM üyelerine bir mektup yazarak siyasetle uğraşmakla»* suçlanıyorlar. 29 Aralık 1985 tarihinde başlayacak yargılamada, TTB Merkez Konseyi üyelerinin görevlerine son verilirse haklarında ayrıca Dernekler Yasasına muhalefetten ceza davası da açılabilirdi.

Adalet Bakanı Necat Eldem'in suç duyurusu ile başlatılan kovuşturmada, TTB Merkez Konseyi Başkanı Prof. Nusret Fişek, *«Ölüm cezasının tabiplik mesleği ile bağdaşmadığı, mesleğin asıl amacının insanı yaşatmak olduğu ve bu nedenle ölüm cezasının kaldırılmasını dilediklerini»* belirttikten sonra, *«bir doktorun ölüm cezasının infazında bulunmasının tıp meslek ahlak kurallarına aykırı olduğuna inandıklarını»* söylüyor.

Evet; 12 Eylül döneminde Dernekler Kanununda yapılan değişikliklerin bir sonucudur açılan bu dava.

Peki ama, siyasetin kapsamı bu kadar daraltılarak, siyasal katılım bu denli sınırlandırılarak bu kadar çok «siyaset yasağı» ile demokrasi nasıl olacaktır, demokrasinin özünü oluşturan uzlaşmalar nasıl sağlanabilecektir, söyler misiniz lütfen.

Cumhuriyet'te yer alan bir başka haber de kitap yasaklarıyla ilgilidir. Öğrenci yurtlarında okunması yasaklanan kitaplar arasında örneğin Platon'un *«Devlet»*i de var.

İşkence iddialarına sinirlenerek, hatta bunları «*beynelmilel taarruz taktiği*» diye niteleyerek; tabiplerimizi, ölüm cezasının kaldırılmasını istedikleri için yargılayarak; kitap yasaklayarak nereye gidebileceğimizi sanıyoruz acaba?

Herhalde demokrasiye ve çağdaş uygarlığa değil.

8.12.1985

*Pınarbaşı köyünde
kimsenin
ağzını bıçak açmıyordu;
herkes
sinmişti...*

Mardin'in İdil ilçesinin, Pınarbaşı köyünden Abdurrahman Motor; 1981'de Türk - Irak petrol boru hattının bombalanması girişimine adı karışmış, aranıyor.

Babası, Ramazan Motor; 70 yaşında. Olaya adı karışan oğlunu başlangıçta kendi eliyle jandarmaya teslim etmiş. Ama 13 gün sonra kaçmış Abdurrahman; o gün bugündür her yanda aranıyor.

Ramazan'ın üstünde jandarma baskısı: Oğlunu yeniden bulup teslim etmesi isteniyor. Yoksa, 21 kişilik ailesiyle birlikte köyünden atılacak.

Motor ailesi Hessien Aşiretinden.

Hessien Aşireti durumdan haberdar edilmiş, kendilerine, «*Atın Motor ailesini Pınarbaşı köyünden*» denilmiş.

Hessien Aşiretinin dokuz köyden gelen erkekleri bir akşam toplanmışlar, «*Atalım mı, atmayalım mı?*» diye aralarında tartışmışlar; karar verememişler.

Bu arada aşiret üstünde de baskılar artmış. Aşiretin önde gelenlerinden bir grup, İdil Jandarma Karakolunun bahçesinde sabahın köründen akşamın karanlığına dek soğukta bekletilmeye başlanmış. Aralarında Ramazan Motor da var.

Bu «ceza»nın nedeni, emre rağmen kaçak Abdurrahman Motor'un 23 gündür bulunup teslim edilemeyişiymiş. Kendilerine, «*Ya teröristi getirin, ya da ailesini atın köyden*» deniliyormuş.

İdil Kaymakamı Selahattin Aparı da jandarma karakolunun bahçesinde dikilen köylüleri görmüş; şöyle anlatıyor:

«*Tesadüfen jandarma karakolunun önünden geçiyordum,*

orada bekleyen vatandaşları gördüm. Neden beklediklerini sorduğumda, jandarma komutanının daveti üzerine getirildiklerini ve ne olduğunu, neden getirildiklerini bilemediklerini söylediler.»

Ya kaçak bulunacaktı; ya Motor ailesi eşyalarıyla birlikte bir sabah vakti kamyona doldurulup Pınarbaşı köyünden atılacaktı.

Ya da aşiretin ileri gelenlerinden bir grup, Ramazan Motor'la birlikte her gün soğukta karakol bahçesinde sabahtan akşam bekleyecekti.

Yetmiş yaşındaki Ramazan Motor tedirgindi, kararı bekliyordu. Kaçak oğlunun bebeleri, sekiz yaşındaki Beytullah ile beş yaşındaki Medeni'yi kucağına çekmiş anlatıyordu :

«Abdurrahman kaçtığında Medeni daha birkaç aylıktı. Kimsemiz yok. Hayvanımız, arpamız, buğdayımız var. Kışta kıyamette nereye gideriz? Devlet bana bir yer versin, giderim. Şimdi bizi 21 nüfus ortada bırakmak istiyorlar. Abdurrahman bizi terk ettiyse ailesinin ne suçu var?»

Aradan birkaç gün geçti.

Pınarbaşı köyünde kimsenin ağzını bıçak açmıyordu; herkes sinmişti.

Köye varıldığında, Ramazan Motor'un nerede olduğu sorulduğunda önce kimse yanıtlamak istememişti bu soruyu.

Oysa Pınarbaşı köyünün üstünde uçuşan kuşların bile haberi vardı ne olup bittiğinden: Yetmiş yaşındaki Ramazan Motor iki gün önce beş köylüsüyle birlikte gözleri bağlanarak götürülmüştü evinden.

«Dün akşam geldiler» diye anlatıyordu Ramazan'ın eşi ağlayarak; *«Üstünde pijaması vardı. Çavuş, 'Gel, senle biraz konuşacağız' dedi. O da anladı başına geleceği; giyinmek istedi. Ama izin vermediler. Üstündekilerle alıp götürdüler. Yetmiş yaşındaki adamdan bilmem ne isterler? Hastadır zaten. Şimdi her gece gelip evi basıyorlar. 'Ya Abdurrahman'ı teslim edersiniz, ya da sizi rahat bırakmayız' diyorlar...»*

Bugün 10 Aralık; İnsan Hakları Günü. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 38 yıl önce bugün kabul edilmiş. 10 Aralık günü, 1968'den bu yana Birleşmiş Milletlere üye bütün ülkelerde *«İnsan Hakları Günü»* olarak ilan edilmiş.

Tabii ülkemizde de öyle.

Hepimize kutlu olsun!

10.12.1986

*Devletin
halka insanca davranması...
İnsanlık dışı eziyetlerin
halkı devletten soğuttuğu...*

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, Diyarbakır'da düzenlediği basın toplantısında şunları söylemiş :

«Burada halkımızın en önde gelen sorunu, açıkça görülüyor ki, devletin kendilerine insanca davranması ve güvenmesidir. Burada gördüğümüz durum, huzur ve güven ortamından çok uzaktır. Vatandaşlarımız her fırsatta kendilerine ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapıldığını anlatıyorlar. Herkesten kuşku duyan bir yaklaşım içerisinde çeşitli baskılar, sorgulamalar, gözaltına alınmalar, insanlık dışı eziyetler sürüp gitmektedir. Böyle davranışların halkı devletten soğuttuğunun, halkla devletin arasını açtığının bilincinde değildir hükümet. Sorgulamalarda dayak atılması, işkence yapılması yaygın hale gelmiştir. Daha önce de basına yansımış, bir insanlık dışı işlemi gene duyduk. Siirt'in Dargeçit bucağında, aranan insanların, eşleriyle bir araya gelip gelmediklerini anlamak için kadınların muayene edildikleri iddiası ileri sürülmüştür. Kısa bir eğitimden sonra silah verilen ve şüpheli gördüklerine ateş açma yetkisi alan korucuların, masum insanların canına kıymalarına rastlanmaktadır. Bütün bu davranışlar ve benzerleri halkı son derece tedirgin etmekte, nefret ve kavga tohumları ekmektedir. Hükümeti bir daha uyarıyorum, konuya eğilmeye çağırıyorum. Bütün vatandaşlarımızın insanlık haklarına muhakkak saygı gösterilmelidir.»

Sayın İnönü'nün hükümete dönük uyarıları son derece yerindedir. İnsan haklarına saygı gösterilmesi, yalnızca insanlığın bir gereği değildir; aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin altına imza attığı uluslararası insan hakları sözleşmelerinden kaynaklanan bir yükümlülüktür.

Olayın bir başka önemli boyutuna daha dikkat edilmelidir. Bir ülkede insan hakları çiğnenerek toplumsal barışa varılamaz; sadece biçilecek fırtınaların rüzgârları ekilir. SHP Genel Başkanı, Güneydoğu'da *«devletin halka insanca davranması»* gereğinden söz ediyor; *«insanlık dışı eziyetlerin halkı devletten soğuttuğu»*nu vurguluyor. Yerinde saptamalardır bunlar. *«Ulusun birliği»*, *«ülkenin bütünlüğü»* gibi kavramların ne anlama geldiğinin gerçekten bilincinde olanlar, insanlık haklarına saygıda

birleşmelidirler; başka çareleri yoktur. Bunu yapamadıkları sürece, bilsinler ki, «yıkıcı», «bölücü» diye tanımladıkları güçlerin değirmenine su taşımaya devam edeceklerdir.

Lütfen kendi sorunlarımıza yabancılaşmayalım.

Bulgaristan'daki soydaşlarımıza karşı yapılan insanlık dışı uygulamaları haklı olarak lanetlerken, aynı duyarlılığı içedönük olarak da göstereyim.

Sayın İnönü'nün yakındığı olaylar bir başka dünyada, bir başka gezegende cereyan etmiyor; bu toprakların üstünde, yurdumuzda meydana geliyor.

Bütün bunlar hâlâ olabilirken, yeni yıla nasıl mutlu girebileceğiz, söyler misiniz?

30.12.1986

*İşkence ayıbının gölgesi,
ülkemin üzerinden
dağılıp gitmedikçe...*

Siyasal hayatımızda «dış mihraklar» deyimi, hiç dillerden düşmemiştir. Kimi politikacılarımız hoşlarına gitmeyen, ya da işlerine gelmeyen birçok olayı «dış mihraklara» dayandırmayı yeğlemişlerdir. Kimi zaman ufuklarının darlığından, kimi zaman da öylesini daha kolay bulduklarından bu yolu seçmişlerdir.

Bugün de değişen bir şey yoktur ne yazık ki!

İşkence gibi bir insanlık suçunun gündemde olduğunu yeniden duyurması üzerine «dış mihrak edebiyatı»nın canlandırıldığı dikkati çekiyor.

«Dış mihraklar» yok mu?

Hiç kuşkusuz var; aksi öne sürülemez.

Türkiye'yi «istikrarsızlaştırmak» için çaba harcayan, demokrasiden tümüyle uzaklaştırmak ve ülke bütünlüğünü bozmak için sürekli plan yapan karanlık odakların varlığı yadsınmaz.

Dış mihraklar vardır, iyi ama, peki ya işkence...

İşkence yoktur, denilebilir mi?

Hangi sıfatla olursa olsun, hiç kimse kalkıp da «Türkiye'de işkence yoktur!» diyemez. Böylesi bir iddiayı ülkemizde öne sürebilecek herhangi bir kişiye aklından zoru var diye bakılır.

İşkenceden ölenler vardır, sakat kalanlar vardır; bu insanlık suçunu işleyenlerden kimileri yargılanıp mahkûm olmuştur, kimilerinin davaları sürmektedir.

12 Eylül döneminde Ulusu Hükümetinin sözcüsü ve Devlet Bakanı İlhan Öztrak, 16 Mart 1982 tarihinde, «60 işkenceyle ölüm iddiasından 15'i doğru» diye resmen açıklama yapabilmıştır.

«Dış mihraklar» olduğu gibi «işkence» de vardır; bir kere bunda anlaşalım.

Sonra, «dış mihraklar» ülkemizdeki işkence olayını Türkiye aleyhine kullanıyorlarsa, —ki kullanıyorlar— o zaman oturup ne yapacağımıza karar verelim serinkanlı bir biçimde.

Ülkemize gölgesi vuran bu utanç verici kara lekeyi yok etmek için bu vatani seven herkes elbirliği yapmalıdır. Gerekli önlemleri hep birlikte almanın yolu bulunmalıdır. Sağcılık - solculuk tartışmaları bir yana itilmeli, devleti ve hükümeti, iktidarı ve muhalefetiyle olayın üstüne yürünmelidir.

İşkence ayıbının gölgesi ülkemizin üstünden dağılıp gittikçe, «dış mihraklar» da Türkiye'ye karşı kullanabildikleri bir «koz»dan yoksun kalmış olmayacaklar mı?

Güvenlik kuvvetlerimiz o zaman tedirginlik içinde çalışmaktan kurtulmayacaklar mı?

Devlet ve toplum düzeninde «demokrasi» daha büyük gerçeklik kazanmış olmayacak mı?

Lütfen, «dış mihraklar» edebiyatının kolaycılığına, adam-sendeciliğine kendimizi kaptırmayalım!

İnsan hakları boyutundan yoksun bir rejimin adı, «demokrasi» olamaz.

8.2.1986

KİTAP YAKMAK...

*Sörf yapan
bir kadın kartpostalı
yüzünden
6 milyon lira
para cezası...*

Tarih ve Toplum dergisinin bir köşesinde bazı sözcüklerin bulunduğu bir liste dikkati çekiyordu :

Cumhur (Cumhuriyet)...
Parlamento...
Hürriyet (Hürriyet-i vicdaniye)...
Demokrat...
Sosyalizm...
İnkılap...
İstibdat...
İrtica...
İhtilal...
Anarşi...
İsyan...
Darvinizm...
Bomba...
Mutlakîyet...

Sansür...

Meclis-i Umumi...

Parlamentarizm...

Bir zamanlar yasaklanmış bu sözcükleri kullanmak.

Ne zaman?

İkinci Abdülhamit döneminde.

Yasaklanan sözcüklerin anlamlarına şöyle bir bakınca, başka söze gerek kalmıyor; Abdülhamit döneminin siyasal içeriği apaçık ortaya çıkmış oluyor.

Aradan neredeyse bir yüzyıl geçti.

Ülkemizin siyasal, ekonomik ve toplumsal açılardan büyük mesafe aldığı yadsınamaz.. Her alanda katedilen yola ilişkin birçok örnek rahatlıkla verilebilir; karşılaştırmalar yapılabilir. İyimser bir tablo çizmek o denli zor değildir.

Ayrıca uzak ve yakın geçmişe göre «başarılar»ın saptanması gereklidir de.

Ama ya «başarısızlıklar...»

Abdülhamit döneminde «hürriyet» sözcüğü yasaklanmıştı; peki, bugün TRT’de «özgürlük» sözcüğünü kullanmak yasak değil mi?

Abdülhamit zamanında «inkılap» sözcüğünü basında geçirmek yasaktı. Bugüne gelelim: Artık «inkılap» demek TRT’de serbesttir. Fakat hiç kimsenin ağızından «devrim» sözcüğü çıkmaz; çıkarsa uyarırlar; canlı yayın değilse banttan silinebilir.

Aradan yüzyıl geçti.

Artık çift kanallı televizyonumuz var. Toplumsal modernleşmemizde ileri bir aşamadır bu. Ama televizyonda hâlâ sözcük yasağı konulabiliyorsa...

Biraz da bunun anlamını düşünür müsünüz?

Abdülhamit döneminin yasaklı sözcüklerinden biri de «Ma’ bas»mış; «baldır» anlamına geliyor. Adaba aykırı bulunmuş olacak ki, kullanımına da hayır denilmiş.

Aradan yüzyıl geçti; Abdülhamit’in sansürcü zihniyeti yok oldu mu?

Müstehceni kovalamak için yasayla «muzır kurulu» kurulmadı mı?

Romancılar, bu komisyonun, padişahlık dönemindeymişiz gibi verdiği fetvalarla yargıç önüne çıkarılmıyorlar mı?

Romanları toplatılmıyor mu? Poşete sokulmuyor mu?

Evet, yüzyıl öncesine göre ülkemiz her alanda gelişti; doğrudur bu. Peki ya «muzır kurulu» nenin nesidir, söyler misiniz?

Yüzyıl önce «*baldır*» sözcüğü yasaklanmış; olabilir.

Artık bugün isteyen «*baldır* *bacak*» diyebiliyor; mayıyla denize girebiliyor; turistlerimiz kumsallarda sereserpe dolaşıp «*üstsüz*» güneşlenebiliyorlar. Kimse sesini çıkarmıyor.

Ama gel gör ki «*üstsüz*» sörf yapan bir kadın kartpostalı yüzünden Denizli'de üç seyyar satıcı 6 milyon lira para cezasına çarptırılabilir...

Ne denir?..

Herhalde büyük bir «*kimlik bunalımı*»nı yaşıyoruz; ileriye giderken geriye sayıyoruz.

31.12.1986

*Müstehcendir.
Genç kızın adı,
Kalyopi'dir.
Ailesi yoksuldur.
Randevuevine düşer.
Borç kapanına sıkışmıştır,
kurtulamaz...*

Genç kızın adı, Kalyopi'dir.

Ailesi yoksuldur.

Randevuevine düşer.

Borç kapanına sıkıştırıldığı için bu hayttan istese de kurtulamaz bir türlü.

Ahmet Efendi çıkagelir bir gün; borcu öder ve kurtarır Kalyopi'yi.

Ailesine kavuşturduğu genç kızı ayrıca güvendiği biriyle de evlendirir Ahmet Efendi...

Bir romandır bu.

Ahmet Efendi, gerçek yaşamda Ahmet Mithat Efendidir. 1912'de ölen romancımız Ahmet Mithat. *Kalyopi* de din değiştirip Müslüman olan, daha sonra Ahmet Mithat'la evlenen Melek Hanım...

Ahmet Mithat Efendi başından geçenleri romanlaştırır, adını da *Henüz On Yedi Yaşında* koyar. *Ahlakçı* yaklaşımıyla bilinen ve kalemini daha çok *halkı eğitmek* için kullanmış olan Ahmet Mithat, 1880 yılında yayımlar bu romanını.

Ama roman, *müsteahcenlik*'ten kaynaklanan gerekçelerle yasaklanır.

Dönem, II. Abdülhamit dönemidir...

Aradan bir yüzyıl geçer.

Bu kez Ahmet Mithat'ın romanı değil, ama romanının filmi TRT'de yasaklanır. Önce Macit Akman döneminde. İkinci olarak da 20 Aralık 1986 günü son anda televizyon programından çıkarılır. Açıklanmayan gerekçenin ise, yüzyıl öncesinde Abdülhamit dönemindeki gibi yine *müsteahcenlik* olduğu öğrenilir.

Müsteahcenlik...

Bu konu, daha doğrusu *müsteahcenlikle* savaşım Özal Hükümetinin de gündeminde gözüküyor. Adalet Bakanı Necat Eldem, Türk Ceza Kanununun müsteahcen yayına dönük maddelerinde değişikliği öngören bir tasarıyla ilgili açıklamalar yaptı geçenlerde. Cezaların arttırılması, müsteahcenlik kavramına daha bir açıklık getirilmesi isteniyor. Müsteahcenliği daha *anlaşılır kılmak* için yasaya «*halkın ar ve haya duygularını incitmek*» şeklinde her tarafa çekilebilecek bir ek daha yapılacakmış...

Bunca yıllık deneyimden sonra bile hâlâ öğrenemedik. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde sansürcü Abdülhamit kafasıyla artık hiçbir yere varılamayacağını, bir türlü kavrayamadık. Kafaların içindeki *müsteahcenlik* yok edilmedikçe, yasalarla, yasaklarla bu gibi sorunlara çözüm bulunduğu bugüne değin hiçbir yerde görülmedi. Özgür tartışma ortamının toplumda yaratılması ve insanlarımızın böyle bir ortamda çağdaş bir eğitimden paylarını alabilir duruma gelmeleri, bu gibi sorunların ortadan kalkışına giden yolu aralayabilir ancak.

Başka yolu yoktur.

23.12.1984

*Düşünmek,
gün geçtikçe yok ediliyor;
düşünmeyip yalnızca
imajlarla yetinmek,
kültürel kirlenme
değil mi?..*

«Sana nasıl yelken kullanılır, öğretmemi ister misin?» de-

miş bir İtalyan ozanı, *«Hemen kendine bir tekne yap, sonra da indir denize; seni doğruca o güzel Venedik'e götürecektir.»*

San Marko Meydanının iskelesinde motor bekliyoruz. Sisli, rutubetli bir hava. Sabah soğuğu insanın içine işliyor.

Pıtır pıtır kanat çarpan güvercinler lokantalardan atılan ekmeğin artıklarını didikliyorlar. San Marko Meydanının güvercinleri, Yeni Camidekilerden daha besili, daha iri.

Motor yanaşıyor iskeleye.

Büyük Kanalin ortasındaki San Maggiore Adasına gidiyoruz. Sadece üç dört dakika uzaklıkta. Konferansın yapılacağı manastır onuncu yüzyıldan kalma.

«Kitle İletişim Çağında Kültür Gerçeği» konulu toplantının yapıldığı büyük salonun pencereleri manastırın avlusuna bakıyor. Pergelle çizilmişçesine simetrik bir düzenin egemen olduğu kocaman avluya zarif selvi ağaçları başka bir güzellik veriyor.

Etkileyici bir ortaçağ dekoru.

Gazeteci, akademisyen ve politikacıardan oluşan 20-25 kişilik bir topluluk çağımızın kültür gerçeğini tartışıyor.

Giscard dönemindeki Fransa Kültür Bakanı Bayan Françoise Giroud yakınmakta :

«Bugünün genç insanları kitap yerine video kaseti almayı tercih ediyorlar. Rock, onların müziği. Yirmi bin amatör Rock grubu varmış Fransa'da. Fotoroman, çizgi roman, bantlar, gençlerin ilgi alanı içinde. Artık en temel eğitim aracı televizyon. Çocuklarımızı televizyon eğitiyor. Evvelce dinin oynadığı rolü, günümüzde neredeyse televizyon oynuyor. Kültürsüzleşiyor muyuz gün geçtikçe?»

Françoise Giroud hayli karamsar.

Buna karşılık İngiliz İşçi Partisi iktidarında Eğitim Bakanlığı yapmış olan Shirley Williams, Fransız meslektaşına kadar karamsar değil. Halen Sosyal Demokrat Partinin başkanlığını yürüten Bayan Williams, *«Yüksek kültürle uğraşanların karamsarlığını paylaşamıyorum. Benim ülkemde gelişen yalnızca Rock kültürü değil. İnsanlar artık gördüklerini, duyduklarını pasif bir biçimde kabullenmiyorlar. Tepki veriyorlar»* diyor.

Ülkesindeki bir tehlikeye ise şöyle değiniyor İngiliz politikacı :

«İngiltere'de toplam gazete tirajının yüzde 40'ı tek bir adamın elinde. Basındaki bu tekelci durumun demokrasi ile, çoğulculukla ne ilgisi var?»

Françoise Giroud da kendi ülkesinde benzer durumun varlığına dikkati çekiyor ve adını anmaksızın Hersant grubunun Fransız basınında oluşturduğu tekeli, demokrasi açısından eleştiriyor.

İngiliz Sinema Enstitüsü Direktörü Anthony Smith, sanat ve kültürle uzaktan yakından ilgisi olmayanların basın dahil sanat ve kültür kurumlarını gittikçe egemenlikleri altına aldıklarından yakınıyor. «*Yakında Londra Operasını da Coca-Cola himayesine alırsa hiç şaşırmayalım*» diyor kahkahalar arasında.

Batı Almanların haftalık Die Zeit gazetesinin Kültür - Sanat Yönetmeni Prof. Fritz Raddatz, *kültürel kirlenme* konusunu gündeme getiriyor :

«*Düşünmek, gün geçtikçe yok ediliyor. Sadece seyretmekle yetinmeye başladı insanlar. Düşünmeyip sadece imajlarla yetinmek kültürel bir kirlenme değil de nedir.*»

Londra'da yayımlanan Encounter dergisinin genel yönetmeni Mevlin Lasky, kültürün demokrasi dışı amaçlarla kullanımından söz ediyor. Kültürsüzlüğün nasıl adım adım geçerli kılınmak istendiğini anlatırken, Dallaslı, Hanedanlı televizyon kültürünü yerden yere vuruyor.

Kültürel kirlenmenin tohumlarının gencecik kafalara nasıl ekildiği...

Sansasyon basını ile *olumlu haber, haber değildir* anlayışının demokrasi açısından nasıl zararlı sonuçlara kaynaklık ettiği...

Çoğulcu toplumda demokrasi fikrinin daha da geliştirilmesi için yazılı basın ile televizyonun ne denli büyük önem taşıdıkları...

Bütün bunlar tartışılırken ben de Türkiye'deki basın ve televizyonun durumunu düşünüyordum.

Bu arada benim bildiri öğleden sonraya sarktı. Yemek sonrasında ilk konuşmasını yapmak üzere mikrofonu önüme çektiğim zaman gözüme çarpan manzara biraz can sıkıcıydı.

Venedik mutfağı ve İtalyan şarabı ile haşır neşir olarak geçen 1.5 saatlik yemek molası, rehavete yol açmıştı ister istemez. Herkes hazma geçmişti. Sessiz ve donuk, kıpırdanmadan sandalyelerinde oturuyorlardı. Kimileri de hafiften kestirmeye başlamıştı bile.

Benim bildiri güme gidecek gibiydi.

Bir anda imdadıma *Tunca Toskay* yetişti.

Evet öyle.

Mikrofona doğru eğilip yüksek sesle,

«Biliyor musunuz» diye bağırdım, «benim ülkemde 205 adet Türkçe sözcüğü radyo ve televizyonda yasaklayan bir genel müdür var.»

Bir anda herkes silkindi, yerlerinde kıpırdanıp birbirlerine baktılar. Ve sanki bir başka gezegenden gelmiş birini izliyorlar-mışçasına, «Kültür ve Kitle İletişimi» konulu bildirimi dikkatle dinlemeye koyuldular.

Bana böyle bir olanak sağladığınız için size teşekkür ederim Sayın Toskay...

VENEDİK, 10.2.1985

*Garcia Marquez'in
15 bin kitabı
yakılmıştı Şili'de...*

Çaresizdik; bir pazar sabahı olmasına karşın program gereği erkenden kalkıp toplanmıştık. 15 - 20 kişiydik. Konumuz, basın - siyasal iktidar ilişkileriydi.

Nasıl ki politikacılar bir araya geldiklerinde basını, gazetecileri haklı haksız eleştirmeyi pek severler, itiraf edelim, biz gazetecilerin de onlardan pek öyle aşağı kalır yanımız olduğu söylenemez. Siyaset sahnesinde boy gösterenleri giyaplarında eleştirmekten bayağı zevk alırız.

Bu kez daha çok Washington ve Moskova kaynaklı «dezenformasyon» faaliyetleri yüzünden siyaset adamlarına, hükümetlere yüklenildi. Çernobil'den başlanarak Sovyet yönetimine, Kadafi hakkındaki kampanya nedeniyle Amerikan yönetimine eleştiri okları atıldı. Kamuoyunun haber alma hakkının çiğnenmesine, ya da kasıtlı bir biçimde yanlış yolda oluşturulmasına dönük örneklerle demokrasi arasındaki çelişkiler sergilendi.

Bir Amerikalı meslektaş sordu :

«*Bunca yıldır bunca olay yaşadık. Acı tecrübelerden özellikle demokratik ülkelerde yönetimlerin dersler çıkarması gerekmez miydi? Oysa ne yazık ki, bu olaylar hâlâ devam ediyor, neden?*»

Yanıt, bir Batı Alman meslektaşımızdan, haftalık Die Zeit gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Theo Sommer'den geldi :

«Belki de politikacılar ile bürokratların öğrenme eğrileri hayli düzdür de ondan...»

Gülüştük.

Hepimize bir pazar sabahının mahmurluğu çökmüştü. Cumartesi akşamından kalanlar, rahat koltuklarda kaykılmışlar, fark ettirmemeye çalışarak hafiften kestiriyorlardı. Gözkapağını kontrol edemeyenler arasında ben de vardım.

Konuşma sıram yaklaşıyordu. Uzun ve ciddi bir nutuk atmanın meslektaşlarıma karşı, hele böylesine bir ortamda insafsızlık olacağı açıktı. Onları neyin canlandırabileceğini düşünürken bir anda ampul yandı.

Ve anlatmaya başladım :

«Siz hiç 'mavi' rengin basında yasaklandığını duydunuz mu? Ben yaşadım. Evet evet, 1982'de ülkemde anayasa referandumu öncesinde 'hayır' oylarının rengi olan 'mavi'nin telaffuzunu, askeri yönetim bir telefonla yasaklamıştı...»

Herkes bir anda yerinde şöyle bir kıpırdandı.

Birbirlerine bakiştılar.

Bir yabancı meslektaş, *«Mr. Cemal, bizimle dalga geçmiyorsunuz ya»* diyerek hayret dolu tepkisini dile getirdi.

Güldüm.

Bu gibi olaylar Batılı meslektaşlarımıza şaka gibi gelir her zaman.

Davos gibi şirin bir kayak merkezinde, bir pazar sabahı, şöminede ydnan odunların çıkardığı çıtır çıtır sesler arasında, nefis kokulu kahvelerimizi yudumlarken, bu konularda yüksek sesle düşünmek de, belki bir *«şaka»*dır, kim bilir...

Ama bir İsviçre gazetesinin bir köşesine sıkışmış küçücük bir haber hiç de *«şaka»* değildi: Şili'de Garcia Marquez'in 15 bin kitabı yakılmıştı. Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Kolombiyalı yazarın Şili'deki diktatörlüğü konu alan romanı, *«Miguel Littin - Yeraltında»* adını taşıyormuş...

O kadar uzağa gitmeye gerek yok diyebilirsiniz, haklısınız. Ülkemizde o kadar çok örnek var ki. Daha geçenlerde Cumhuriyet'teki bir haberde, *«Sesini Kaybetmeyen Şiir»* adlı kaseti yasaklanan Can Yücel şöyle diyordu :

«Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğini şiir kaseti ile bozup vatan haini durumuna geldik. Engizisyonda bile 'Sen cadısın' derler, ama ardından, vazgeçiyor musun?' diye sorarlar.»

Ne yapsak?

Evet, ne yapsak da demokrasiyi, hak ve özgürlükleri ülkemizde tam anlamıyla geçerli kılabilirsek?

Bu soruyu Melih Cevdet Anday, «Osmanlı'nın ve Türk'ün kimliği» başlıklı güzel yazısında sormuş :

«Türk'ün kimliği, Osmanlı kimliğinin az ya da çok etkisi altındadır diyebiliriz. Kader, tevekkül, inanç, şüphe etmeme, olana rıza...»

Ne yapsak?

Herhalde «olana rıza» göstermekten vazgeçmek bu konuda ilk adım olmalıdır.

DAVOS, İSVİÇRE; 2.2.1987

Sessiz kalmak
çare değil;
çünkü sansür,
gerçeği öldürüyor.

Sesler çok ürkütücü.

Çığlık çığlığa bağırıyor insanlar.

Haykırışlar ile parçalanmış eşyadan çıkan kulak tırmalayıcı gürültüler birbirine karışıyor.

Belli ki her şeyi yerle bir ediyor saldırganlar.

Arada bir silah sesleri duyuluyor: Tak... Tak...

Belli ki bir ana baba günü yaşanıyor.

Gayet sakin Paraguaylı meslektaşımız.

Mikrofona tuttuğu teypin sesini kısarken anlatmaya devam ediyor :

«Özel radyo istasyonumuza yapılan taşlı sopalı saldırı 20 dakika sürdü. Akşam vakti gelen zorbalardan ortalığı yakıp yıktılar. Polis her zamanki gibi, her şey olup bittikten sonra geldi ve sanki hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Allah'tan bir gazeteci arkadaşımız, saldırıyı o arada teyp bandına kaydetme yürekliliğini göstermişti. Daha geçenlerde bu sefer de yönettiğim gazeteyi kapadılar; hem de hiçbir gerekçe göstermeden. Ne zaman açacaklarını bilmiyorum; geçici de olabilir, sürekli de. Telefonla gelen talimatlarla baş etmek gün geçtikçe zorlaşıyor. Özel radyoların hoşlanmadıkları yayınlarını da bozmaya başladılar. Programları dinlemek gittikçe olanaksızlaşıyor. Paraguay'

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

da durum işte böyle. Gördüğünüz gibi hiç de sıkıcı değil, heyecan dolu...»

Teypini kapatıyor Latin Amerikalı gazeteci.

Sıra bir Meksikalı meslektaşımızda. «Siesta zamanı konuşmak bir Meksikalı için gerçekten zuldür ama» diye söze girdi, «Yemek sonrası hazma geçmiş, oturduğum yerde hafiften kestiriyordum. Sunucu, ne kadar cesur bir gazeteci olduğumu belirtip adımları zikredince uyandım. İnşallah yarın öbür gün mezarlıktaki en cesur gazetecisi olmam ülkemin.»

Meksika'da durum daha da vahimdi. Son iki yılda on iki gazeteci öldürülmüş, 62'si de çeşitli saldırılarda yaralanmıştı. Gazetelerin son bir yılda uğradıkları saldırı sayısı ise, tam 77 idi.

Şili'de, geçen eylül ayında bir sabah vakti ünlü bir gazetecinin kapısı çalınmış, ertesi gün de kurşunla delik deşik edilmiş cesedi bir gecekondu semtinde bulunmuştu. Kuşkular, Pinochet'in gizli polisince kurulan «Ölüm Komandoları»nın üstünde toplanıyordu.

Guatemala'nın son 10 yılında 20 gazeteci öldürülmüştü; 50 gazeteci de zorla ülkelerinden sürülmüştü. Guatemala'da sivil yönetime artık geçilmişti, ama gazetecilerin hâlâ tedirgin oldukları bir konu vardı. Son 10 yılda bu ülkenin 30 bin vatandaş siyasetal cinayetlere kurban gitmişti. Askeri yönetim altında işlenen bu cinayetlerin sorumluları kimlerdi? Bu sorunun karşılığını bulabilmek gazeteciler için halen gündemde olan bir meslek göreviydi. Fakat aynı zamanda çok tehlikeli sayılıyordu bu iş...

Amerikan ABC televizyonunun Varşova muhabiri, elindeki küçük teypin düğmesine bastı, önündeki mikrofona yaklaştırdı. Intercontinental Otelinin konferans salonu tok bir sesle çınladı :

«Ben, Stefan Bratkowski. Size Varşova'dan sesleniyorum. Dayanışma'nın gazeteciler sendikası kolundanım. Londra'ya gel-meme ne yazık ki izin vermediler. Ülkemde resmi sansür, olanca yoğunluğu ile işliyor. Ama basın, yani yeraltı basını son derece canlı. Yeraltında 100'e yakın matbaa durmaksızın baskı yapıyor. Biliyor musunuz, özellikle son beş yıldır Polonyalı gazeteciler olağanüstü ilginç enfes şeyler yazdılar. Herhalde bu durum, tanıdığı olduğumuz dönemin doğal bir sonucu sayılmalı. Beni dinleme sabrını gösterdiğiniz için teşekkür ederim. Hoşça kalın.»

Teyp susuyor.

Amerikalı gazeteci Varşova'dan getirdiği bandı teypten çıkartırken, *«Bakalım Polonya makamları şimdi ne yapacaklar Bratkowski'ye»* diyordu.

Güney Afrikalı beyaz meslektaşım ülkesindeki ırkçı rejimi kınayarak başladı konuşmasına :

«Sansürle mücadelenin birinci koşulu ayakta kalmaktır, çıkmaya devam etmektir. Yoksa kapatırlar, biter gider.»

Ve devam etti:

«Sansür yasalarını nereye kadar, nasıl zorlarım? Yönettiğim gazetede her gün kaç defa editörlerimle bu soru üzerinde kafa yoruyorum. Çünkü benim ülkemde okura biraz daha fazla haber ulaştırabilmenin başka yolu yok. Sansürü delip onu geriletmenin yöntemlerini bulmalıyız. Ümitsizliğe kapılmayalım. Aslında sansür silahı, bizleri değil, onu kullananları vuruyor, onları aşağılıyor.»

Güney Afrikalı gazeteci, ülkesinde basına dönük sansür kısılcacını sınırsız belirleyen tam 100 adet yasa olduğunu söyleyerek tebliğini noktaladı.

Düşündüm, benim ülkemde kaç adet diye...

Türkiye'de basın mevzuatı kalın bir klasör oluşturuyor; tahminlere göre 300 kitap sayfasına ulaşmış durumda. Sayın Özal da, bu kara kaplı klasöre işbaşına geldiğinden bu yana yeni sayfalar eklemeye devam ediyor...

İki gün süren, *«Sansürle Mücadele İçin Dünya Konferansı»* nın sloganı *«Sessiz kalmak çare değildir; çünkü sansür gerçeği öldürür»* diye özetlenebilirdi.

Bir ara aklıma takıldı: Basın özgürlüğünün tıkr tıkr işlediği bir batı ülkesinde gazeteci olarak yaşamak gerçekten sıkıcı olmaz mıydı? Oysa bir de Latin Amerika'da, bizde olan biteni şöyle bir düşünün. Buralarda gazeteci olarak yaşamak, batıdakine göre çok daha heyecanlı, dolu dolu değil mi?

Bana kalırsa öyle...

Ama yine de itiraf etmek gerekir ki, insan bazen batının o *«sıkıcı demokrasisi»*ni kıskanmadan edemiyor doğrusu...

LONDRA, 19.1.1987

*Bütün bu
yasalarla ve yasaklarla
dünyayı
kendimize güldürüyoruz,
ne yazık!*

Hofburg Sarayının birbirinden şaşıaalı, bir zincirin halkaları gibi iç içe salonlarında yürüyoruz. Sonsuza dek uzanıyormış gibi bir izlenim ediniyor insan.

İşte, İmparatoriçe Maria Theresa'nın yatak odası; 1740'lar-da bu odada uyumuş.

Mihmandarlığımızı Avusturya Cumhurbaşkanı Kirchsclaeger yapıyor. Bugün kendi ofisinin bir parçası olan bu odayı şöyle anlatıyor :

«O tarihlerden beri bir tek yatak dışında her şey olduğu gibi muhafaza edilmiş durumda. Theresa'nın yatağı şu koltukların bulunduğu yerde durmuş. Tam yanındaki şu saate bakın! Dikkat ederseniz saat ters yapılmış, dokuzla üç yer değiştirmiş. Nedenine gelince, tam karşısındaki şu aynayı görüyorsunuz; aynadan saate bakınca tabii tersliği gidiyor, saat doğru gözüküyor. İmparatoriçe Theresa da yatağında şöyle bir doğrulup saate aynadan bakarmış. Onun için saat ters yapılmış, Maria Theresa'nın alışkanlığı için olacak.»

Gülüşüyoruz.

Hofburg Sarayında hiçbir imparator ya da imparatoriçe, selefinin odasını kullanmamış; işte bu nedenle de iç içe odalar, salonlar, koridorlar boyunca yıllara paralel uzayıp gitmiş... Habsburg Hanedanı 1918'de sona erip cumhuriyet ilan edilince, bu gelenek de sona ermiş tabii ki...

Avusturya Cumhurbaşkanı, duvara gizlenmiş bir kapıyı bizlere muzip bir bakış fırlatarak açıyor ve çalışma odasına alıyor bizi. Ayaküstü sohbetimizde kendisine Uluslararası Basın Enstitüsünün genel kurulunda yaptığı konuşmayla ilgili sorular yöneltiyoruz.

Sayın Kirchsclaeger konuşmasında basının sorumluluğunun demokrasi açısından önemine değinmiş ve basına karşı hayli eleştirel bir üslup kullanmıştı Cumhurbaşkanına «Avusturya basını galiba sizi bir hayli üzmüş, konuşmanızdan öyle anlaşılıyor» deyince başı ile onayladı ve şöyle karşılık verdi :

«Bir de onlar yönetici, ben gazeteci olsam ne iyi olurdu...»

Avusturya Cumhurbaşkanı da bir bakıma her siyasal iktidar sahibinin, politikacının özlemini dile getirmişti...

Ama aynı Cumhurbaşkanı, Uluslararası Basın Enstitüsünün genel kurulunu açış konuşmasında basın özgürlüğünü, *«hayatın birçok diğer ihtiyacından daha önemli»* olarak nitelemiş ve şunları söylemişti :

«Siyaset adamları ile basın arasında belli bir gerilimi yaşıyor olsak da onur duyduğumuz ortak bir platforma sahibiz. Bu ortak platform, anlatım ve düşünce özgürlüğünün kesin olarak vazgeçilmezliğidir. Bu özgürlük, bizi bütün diğer toplumsal sistemlerden ayırmaktadır.»

Bu sözleri, basına ne denli eleştirel açıdan baksa da, bir devlet başkanının ağızından duyabilmek biz gazetecileri kuşkusuz sevindirmişti.

Basın özgürlüğünün önemini vurgulayan bir başka konuşmacı da Rahip Desmond Tutu oldu. Güney Afrika'daki ırkçı rejime karşı vermekte olduğu savaşım nedeniyle 1984 yılında Nobel Barış Ödülünü almış olan Rahip Tutu.

1814 Viyana Kongresinin toplandığı salonda Basın Enstitüsü üyelerine hitap eden Rahip Tutu, ülkesinde, Güney Afrika'da gazeteciliğin *«mayın tarlasında yürümekle»* eşanlamalı olduğunu, bütün özgürlükler gibi basın özgürlüğünün de ayaklar altına alındığını söylüyordu. Güney Afrika'daki *«beyaz basın»*ın bir iki küçük istisna dışında *«ruhunu mali çıkarlar için»* satmış olduğunu, gerçekleri sürekli sakladığını anlatan Rahip Tutu :

«Güney Afrika basını tam 100 adet yasanın baskısı altındadır. Bütün bu yasalarla ve yasaklarla dünyayı kendimize güldürüyoruz, ne yazık!»

Dünyayı kendine güldürmek...

İrk ayrımına karşı barışçı yollarla mücadelenin bayraktarlığını yapan bu siyah din adamının bu sözlerini dinlerken, ülkeyi düşündüm. Kuşkusuz basın özgürlüğü açısından Türkiye'yi, Güney Afrika ile karşılaştırmak olanaksızdır. Ülkemiz bu konuda Güney Afrika'dan çok daha rahat ve ileri bir durumdadır.

Ama Avusturya Cumhurbaşkanı'nın altını çizdiği gibi siyaset adamları ve biz gazeteciler anlatım ve düşünce özgürlüğünden oluşan ve demokrasi bakımından vazgeçilemeyecek nitelikteki ortak platforma sahip miyiz?

Birlikte onur duyabileceğimiz böyle bir ortak bir platform kurabildik mi bugüne kadar?

Uluslararası Basın Enstitüsü Direktörünün Genel Kurula

sunduğu raporunun Türkiye bölümünde basın özgürlüğü açısından genel olarak bir iyiye gidiş kaydediliyordu, ama son aylarda açılan davalar, bu arada «muzır yasa ve kurulu» da raporda dikkat çekiliyordu... 41 ülkeden gelen gazeteciler, «muzır yasa» kulaklarına çalındığında neler düşündüler.

Onu da sizlerin takdirinize bırakalım...

Ve tekrarlayalım: İnşallah gün gelir, Türkiye’de de siyaset adamları ile biz gazeteciler arasında, anlatım ve düşünce özgürlüğü alanında sahip olmaktan onur duyacağımız ortak bir platform oluştururuz.

VIYANA, 15.5.1986

*Bir kamyon dolusu,
39 ton, 28 kilo
ağırlığında
yayını imha etmek...*

Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu, resmi bir ziyaret için Paris’te. Gezisinin amaçlarından biri de Türkiye’nin Avrupa Topluluğuna tam üyeliği için destek sağlamak. Sayın Halefoğlu, Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsünde verdiği konferansta, ülkemizin Avrupa Topluluğunun dışında kalamayacağını vurgulayarak, şu noktaların altını çizmiş :

«Çeşitli Batı örgütlerine katılarak Avrupa’nın boyutlarını genişleten Türkiye’nin, Avrupa siyasal ve ekonomik bütünleşmesinin dışında kalması düşünülemez. (...) Bölgenin tek laik ve demokratik ülkesi olan Türkiye, batı için büyük ve önemli bir kozdur. Bu özelliğiyle Avrupa çoğulculuğuna zenginleştirici katkılarda bulunmaktadır.»

Bu satırları alt alta sıralarken, Yazı İşleri Müdürü Okay Gönnensin odama girdi ve elindeki kâğıdı, «Bir göz atar mısın?» diyerek masaya bıraktı. Şöyle başlıyordu haber :

«1980 yılından bu yana İstanbul Adliyesi mahkemelerinin verdiği ‘müsadere’ kararları gereğince 39 ton 28 kilo ağırlığındaki kitap, dergi, haftalık ve günlük gazete, SEKA’da imha edildi. 18 Aralık 1986 tarihinde beş kamyonu yüklenerek imha edilmek üzere Türkiye Selüloz ve Kâğıt İşletmeleri Müessesesine (SEKA) gönderilen yayınlar arasında 126 ayrı kitap, 38 adet aylık ve haftalık siyasi derginin 80 sayısı, 23 ayrı magazin dergisinin

60 sayısı, 68 adet seks kitabı ve bazı gazeteler yer alıyor. Dokuz daktilo sayfası tutan 336 maddelik imha edilen yayınlar listesinde...»

İçim karardı.

Haberi daha fazla okumaya devam edemedim.

Haberi gazetenin manşetine oturtmaya karar verdik.

Başka ne yapabiliydik ki?..

Daha sonra?

Yazıya kaldığı yerden devam etmek...

Sayın Halefoğlu'nun konuşmasının altını çizdiğimiz son bölümü, «*Bölgenin tek laik ve demokratik ülkesi olan Türkiye, bu özelliğiyle Avrupa çoğulculuğuna zenginleştirici katkılarda bulunmaktadır*» cümlesiyle sona eriyordu.

Avrupa çoğulculuğu...

Çoğulculuk neydi?

Öncelikle bütün fikirlerin birbirleriyle serbestçe yarışmaları değil mi?

Düşüncelerin her türlü yasaktan, korkudan arınmış biçimde ifade edilebildikleri, yayılabildikleri özgür ortamın adı değil miydi Avrupa çoğulculuğu?

Aslında biliyoruz, sözü uzatmak gereksiz.

Beş kamyon dolusu yayın, kâğıt fabrikasında hamur edildikten sonra söylenecek laf kalabilir mi?

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile bütünleşmesinin yararına inanıyoruz; Türkiye insanının, «*Avrupa çoğulculuğuna zenginleştirici katkı*»da bulunacağına da.

Ama nasıl?

Her şeyden önce, yirminci yüzyılın son çeyreğinde hâlâ kitap imha edebilen zihniyetle sonuna kadar mücadele ederek; çünkü Türkiye böylesine kesinlikle layık bir ülke değildir, olmaz.

18.2.1987

*«Yakılan her kitap
dünyayı
aydınlatır»
diyor, batılı bir filozof.*

İlk insan ateşi bulduğu zaman çok sevindi; dünyada bir dönüm noktası vurgulanmıştı.

Ne var ki ateş, her buluş gibi tarih içinde iyiye de, kötüye de hizmet ediyordu.

Ortaçağda inançlarından ötürü insanlar yakıldı, daha sonrakı yüzyıllarda da kitaplar...

Bütün bunlar, birer insanlık dersi niteliğinde, tarihsel belleğimizde dururken, ya da durması gerekirken, ne yazık ki 1980'ler Türkiye'sinde benzer olaylar yaşandı.

Sinema yapıtları yakıldı; dergiler, kitaplar kâğıt fabrikalarına gönderilerek imha edildi.

Cumhuriyet'in manşetlerinde insanlığın yüzünü kızartıcı gerçekler sergileniyor. 1980'lerde ülkemizin yaşadığı dönem şu ya da bu biçimde tartışılabilir. Fakat tarih baba, 1980'lere damgasını vurucu nitelikte bir olayı aradığı zaman, aklına en önde takılacaklar arasında hiç kuşkusuz «beş kamyon dolusu 39 ton yayının imha edilmesi» ile son üç yılın kitap kıyımı gelecektir; 240 yayının mahkeme önüne çıkartılan, hapsedilen yazarlarını, çevirmenlerini ve yayınevi sahiplerini anımsayacaktır; kültüre karşı yaşanan terör uygulamalarını birer birer kütüğüne kaydedecektir.

Kültüre karşı terörle mücadele yalnız bir insanlık, bir çağdaşlık değil, fakat bir demokrasi sorunudur da.

Biliyorum, bazı kavramlar, yinelene yinelene içlerinin boşalması gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalabiliyorlar. Bunlardan biri de demokrasi. Ağızlarda o kadar çok ciklet gibi çiğneniyor ki kimi zaman gerçek anlamından soyutlanabiliyor o da.

Demokrasinin içinin boşalmasını önlemek ve onun ete kemiğe bürünmesini sağlamak için en başta yapılacak iş mücadeledir. Sihirli çözümler yoktur demokrasi konusunda. Hiçbir yerde demokrasi gökten zembille inmemiştir yeryüzüne.

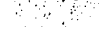
Batılı bir filozof, «*Yakılan her kitap dünyayı aydınlatır*» diyor.

Bu açıdan geçmişi düşünürsek, geleceğin her zaman daha aydınlık olacağını biliriz.

Tarihsel belleğimizi canlı tutabilirsek, hoşgörünün ve karşılıklı tahammülün geçerli olacağı daha aydınlık bir geleceği elbirliğiyle kurabiliriz.

19.2.1987

YILANLARIN ÖCÜ

*Öğretmen anlatıyor,
herkes dinliyor; serbest
düşünme ve tartışma
ortamı yok;
öğretmen izin vermiyor.*

Çoğunluğu Amerikalı olan 16 - 18 yaşlarındaki gençler, Türkiye'deki kültürel ortamdan nasıl etkilenmişlerdi? Röportajında daha çok bu sorunun karşılığını aramış Umur Bugay.

Okurken dikkatimizi çekti, genç insanlar okullarımızdaki eğitim sisteminden pek hoşlanmamışlardı; derslerin içeriği, öğretmenlerin tutumu ve yaklaşımları yabancı gelmişti onlara.

Timothy James Moody, 17 yaşında Amerikalı bir gençti; Indianalı bir yargıcın oğluydu. İstanbul'da bir Türk ailenin yanında geçirmişti son bir yılını.

Umur anlatıyor :

«Bizim okullar onun için 'kuru, ağır', tekdüze'ydi. Sabah dokuzda sıralara oturuyorlar, akşamüstü dörde kadar hep öğretmenler anlatıyor, onlar dinliyorlardı. Kimsenin de yüzü gülmüyordu. Kırık dökük Türkçesiyle, 'Çok ders var' diyebildi. Delikanlı, daha çok arkadaşlık, daha çok oyun, daha çok gezi istiyordu.»

Fiona Adamson, Kaliforniyalı. 18 yaşına Türkiye’de basmış. Gaziantep’te bir deri fabrikatörünün ailesiyle birlikte yaşamış. Bir Protestan papazının kızı olan Fiona, Gaziantep Anadolu Lisesinde bir yıl okumuş.

Anlatıyor :

«Türkiye’de öğrenci serbest düşünemiyor... Dersler sıkıcı. Burada kitap okuyorlar, ama hiç düşünmüyorlar. Öğretmen anlatıyor, biz dinliyoruz. Amerika’da biz hazırlarız. Serbestlik yok. Spor, müzik, sanat çalışmaları hiç yok denecek kadar az. Bir de ders seçimi yok. Öğrenciler ders seçemiyor, bu çok kötü.»

Bir başkası, Becky Edelman, Türkiye’yi çok sevmiş. Kaliforniyalı, kadın hakları savunucusu bir yazarın kızı. Eğitim sistemimizi o da eleştirmiş :

«Sınıfta öğrenci tartışmıyor. Çünkü öğretmen... İıııı... İzin... İzin vermez... Ve çok uzak... Öğretmenlerle öğrenciler arasında çelişkiler var...»

Danielle Kruip, Hollanda asıllı bir Belçikalı. 18 yaşında. Antwerpen kentinde oturuyor. Babası kimya mühendisi. Okullarımızı o da yadırgamış :

«Herkes üniforma giyiyor... Belçika’da da giyilir, ama zorunlu değil. Bizde çok rahat... Tartışma var, bizim okullarda konuşuyorsunuz... Eee, nasıl diyorsunuz?... Herkes katılabilir...»

Ders çoktu...

Öğretmen anlatıyor, herkes sadece dinliyordu...

Öğrenciler serbestçe tartışmıyordu...

Serbest düşünce ortamı yoktu...

Öğretmen izin vermiyordu...

Oysa onların okullarında özgür tartışma vardı, serbestçe konuşabiliyorlardı...

Bu genç insanların izlenimlerinin yerinde olmadığını söyleyebilir misiniz?

Hiç sanmıyorum.

Eğitim sistemimizin belki de en aksayan yanına parmak basmışlar.

Ne ailede yetiştirilme tarzımız, ne de okullarda eğitilmemiz birbirinden farklıdır. Hep *büyük söyler, küçüğe* de dinleyip itaat etmek düşer. Böylece genellikle tek, değişmez, tartışılmaz doğrular egemen olur yaşantımıza. Serbestçe düşünüp tartışmayı, birbirimizin görüşlerini hoşgörü ile dinleyebilmeyi, çok acıdır, ama pek öğrenemeyiz. Daha doğrusu, çağdaşlığı yakalayabilmek açısından yaşamsal nitelik taşıyan bu temel ilkeler, okullarımızda öğretilmez genellikle.

Sonuç, tek boyutlu, katı, hoşgöründen yoksun kafa yapısının oluşumudur.

Sonuç, demokrasinin bir hayat tarzı olarak ülkemizde bir türlü yerleşemeyişidir.

Demokrasiyi toplum olarak öğrenip içimize sindiremeyeşimizin temelinde, bu kültürel yetersizliğin ağır bastığı söylenebilir. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olabilmesi için, serbestçe konuşabilen, tartışabilen, karşısındakine hoşgörüyü kulak verebilen, tartışma adabını bilen genç insanlar yetiştirebilmeliyiz okullarda. Laikliğe, vicdan özgürlüğüne gereken önemi yeniden verip, onları bayramdan bayrama yinelenen klişe birer kavram olmaktan çıkarmalıyız.

Daha lise çağındaki Timothy'ler, Fiona'lar, Becky'ler, Danielle'lerin eğitim sistemimizi bu denli yalın biçimde eleştirebilmeleri, durumun ne kadar ciddi olduğunu göstermelidir. Çocuklarımızı kalıplaşmış tekdüze, sıkıcı bilgilerin demir kafesinden kurtarmak, bir bakıma demokrasiyi kurtarmak, çağdaşlığı yakalamak anlamını taşıyacaktır.

Büyükler, bu seslere kulak verin lütfen!

30.7.1985

*Fabrika, yol, baraj ile
ortaçağ kafası
bir arada olursa,
o ülke
çağdaşlaşmış olur mu?*

Cumhuriyet'te Doç. Dr. Sina Akşin'in, «Okullarımızdan Aydın İnsan Yetişebilir mi?..» başlığını taşıyan bir makalesi yayımlandı. Makalesinin bir bölümü şöyleydi :

«Okullardaki kitapların yazarları genellikle öğretmendirler. Bu kârlı işin öğretmenlerden başkasına verilmemesi 'anlaşılabilir' bir durum olmakla birlikte, ülke yararına mıdır? Okul kitaplarının, ülkemizde yazılabilecek en iyi kitaplar olması için, bu işin fiilen üniversite mensuplarına da açık olması, ders kitabı seçen kurullara üniversite öğretim üyelerinin katılması ve öğretmenlerle eşit sayıda olmaları gerekir. Ders kitaplarıyla ilgili bir husus daha var. Fen kitapları çağdaş düzeyi az çok izleme-

ye çalıştıkları halde, sosyal ve beşeri bilimlerde böyle bir çaba sezilmemektedir. Genellikle 40 yıl önce okutulanlar, eksik ve yanlışlıklarıyla bugün de okutulmaktadır. Din, ahlak derslerine gitgide fazla önem verilmesi, felsefe dersinin göstermelik duruma gelmesi, sosyoloji dersinin milliyetçilik ve 'manevi değerler' aşılama için bir vesileden, bir araçtan ibaret sayılması, bu tablonun öğeleri arasındadır. Bu da bir görüşün, bir siyasetin sonucudur. Amaç, tutucu çevreleri hoşnut etmektir. Bazı mühendisler, bu tutumu zararsız görüyorlar. Onlara göre, fabrika, yol, baraj yapıldı mıydı, ülke çağdaşlaşmış olur. Laiklik, kadın hakları, düşünce özgürlüğü gibi 'incelikler' —istem arkadan gelsin örneği— 'arkadan gelirler' (ya da kimilerince 'gelmeseler de olur', hatta 'gelmemelerinde hayır vardır'). Oysa bu yanlıştır. Fabrika, yol, baraj ile ortaçağ kafası bir arada olursa (ki, pekâlâ bir arada olabiliyor), o ülke çağdaşlaşmış olur mu? Böyle bir çağdaşlaşma, köksüz ve eğreti, geleceği olmayan, hatta dengelessiz ve hastalıklı bir çağdaşlaşmadır.»

Sayın Akşin çok haklı; sadece yol, baraj, fabrika yapmakla «çağdaşlaşabilmek» olanaksızdır. Aydınlanmak, ortaçağ kafasından ve karanlığından kurtulabilmek için bunlar yetmiyor. Ama ne yazık ki bazı kafaların çapı, laiklik, kadın hakları, düşünce özgürlüğü gibi «*incelikleri*» kavramaya yetmiyor; zaten böyle bir niyetleri de yok.

Gerçekten çağdaşlaşabilmek için eğitim ve öğretim sistemimizde, özellikle ders kitaplarımızdan başlayarak yapılacak çok iş vardır. Ülkemizde bu konu gecikilmeksizin gündemin en ön sıralarına getirilmelidir. Türkiye'nin çağdaşlaşmasından yana olan güç ve kişilerin, bu konuyu daha fazla savsaklamadan hep birlikte ele almalarında sonsuz yarar vardır.

29.7.1986

*Yılanların Öcü,
ya da yaşananlardan
ders alabilmek...*

Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesine daha yeni girmiştim; sanıyorum 1962 yılıydı. Aynı sene Fakir Baykurt'un «*Yılan-*

ların Öcü» adlı ünlü romanını Metin Erksan sinemaya uyarlamıştı. Ama sansür, filmin gösterimini yasaklamıştı. Zamanın Cumhurbaşkanı rahmetli Cemal Gürsel'in de devreye girmesiyle film sinemalarda oynatılmaya başladı. Fakat bu kez de birtakım sağcı grupların saldırıları sahnede uç vermiş, filmi oynatan sinemalar basılmak istenmiş, taşlanmıştı.

İşte o günlerdeydi. Fakir Baykurt filmi olay haline gelen romanıyla ilgili olarak bir konferans için Siyasal Bilgilere çağrıldı. Fakülte yönetimi, aralarında benim de bulunduğum birinci sınıf öğrencilerinin ders gördükleri alt kattaki salonu konferans için ayırmıştı.

Baykurt'un konuşmasını ilgiyle dinlerken, ansızın büyük bir gürültü patırtı koptu; kapının önünde bağışmalar, itişip kakışmalar başladı. Hava ansızın elektriklendi. Öğrendik ki dışarıdan gelen bir grup, konferansı basma eylemi içindeymiş...

Aradan çeyrek yüzyıl geçtikten sonra bu olay nereden aklıma geldi, anlatayım.

Geçen gün Cumhuriyet'i okurken bir köşeye sıkışmış kısa bir haber dikkatimi çekti; «6 SBF'liye 1 ay uzaklaştırma» başlığını taşıyan haber şöyleydi :

«Ankara (Cumhuriyet Bürosu) — 'Yılanların Öcü' adlı filme toplu bilet alarak satan SBF Öğrenci Derneği Yönetim Kurulu üyeleri, fakülte yönetimince 'bire ay okuldan uzaklaştırma' ile cezalandırıldılar. SBF Yönetim Kurulu kararında, 'öğrencilerin yapmış oldukları fiilin basit bir bilet satma olayı olmadığı, bilakis fakülte yönetiminin açık iradesine rağmen, bu iradeyi hiç nazara almaksızın yapılmış, fakültenin iç düzenini bozmaya yönelik bir eylem' olduğu belirtildi. SBF dernek yöneticileri ise yaptıkları açıklamada, 'Antidemokratik uygulama, en temel demokratik haklarımızı kullanmamızı engelleyemeyecektir' dediler.»

Önce inanamadım okuduklarıma.

Telefona sarılıp Ankara büromuzu aradım. İstihbarat Şefi Işık Kansu'nun ayrıntılı teleks notu geldi. Haber doğrudu. Gerçekten de Şerif Gören'in yönettiği «Yılanların Öcü» filmine toplu bilet alarak fakülte içinde satanları, SBF yönetimi cezalandırmıştı.

Fakülte Dekanı Prof. Dr. Necdet Serin'in imzasını taşıyan 21 Kasım tarihli duyurunun bir bölümü şöyleydi :

«Müşnet eylem; 3.11.1986 günü fakülte içinde izinsiz olarak gerçekleştirilen toplu bilet satma eylemini SBF Öğrenci Derne-

ği Geçici Yönetim Kurulu üyeleri olarak planlayıp yürürlüğe koymak.

Müşnet disiplin suçu: Fakültenin sükûn, huzur ve çalışma düzenini bozucu davranışlarda bulunmak (Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği madde 8/a).

Teklif edilen ceza: Bir haftadan bir aya kadar fakülteden uzaklaştırma cezası (aynı yönetmelik, madde 8).»

Öğrencilerin savunmaları alındıktan sonra aralık ayının birinci günü toplanan SBF Yönetim Kurulu, aldığı kararda şu satırlara yer vermiş :

«Sanıkların savunmalarında esas itibariyle ilk ifadelerindeki hususları tekrar etmiş oldukları ve soruşturma raporundaki maddi ve hukuki gerçekleri cerhedecek yeni bilgi ve açıklamalar ileri sürmedikleri görüldüğünden, yukarıda adı geçen öğrencilerin, yapmış oldukları fiilin basit bir bilet satma olayı olmadığı, bilakis fakülte yönetiminin açık iradesine rağmen, bu iradeyi hiç nazara almaksızın yapılmış, fakültenin iç düzenini bozmaya yönelik bir eylem, ayrıca Dernekler Kanununun 66/11. fıkrasını ihlal eden bir davranış olduğu göz önüne alınarak, soruşturmacının teklifine uyularak, Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliğinin 8. maddesinin (a) fıkrası gereğince, takdiren birer ay fakülteden uzaklaştırılma cezasıyla cezalandırılmasına, bu süre zarfında fakülte bahçe ve binasına girmelerinin yasaklanmasına karar verildi.»

Bravo!

Başka ne diyebiliriz ki?

Böyle bir *disiplin cezası* ülkemizin yükseköğretim kurumlarında hâlâ varolabildiği için de bravo!

Böyle bir cezayı hâlâ verebilen 127 yıllık Mülkiye'nin Yönetim Kuruluna da bravo!

Şimdi gayet iyi tahmin edebiliyorum, fakültemizin pek sayın yöneticilerinin verdikleri cezayı hangi gerekçelerle savunabileceklerini.

Geçelim...

Bir film için toplu bilet alınır, fakültede öğrencilere satılır; böylece *«fakülte yönetiminin açık iradesi»* çiğnenir; *«fakültenin iç düzenini bozmaya yönelik bir eylem»* yapılmış olur; bu yüzden de *«sanıklar»* bir ay süreyle fakülteden uzaklaştırılırlar; üstelik *«fakülte bahçe ve binasına girmeleri»* de yasaklanır.

Burası ne bir ilkokuldur, ne bir ortaokul, ne de lise; koskoca bir fakültedir.

Cok acı.

Çeyrek yüzyıl önce «Yılanların Öcü» yazarının SBF'deki konferansını basmak isteyen, hoşgörüden nasibini almamış kafaların, 1960'lı ve 1970'li yıllarda ülkemize nasıl bir dehşeti yaşattığını herhalde unutmadık.

Çeyrek yüzyıl sonra da yine SBF'de «Yılanların Öcü» filmine bilet satanlara böyle bir cezayı verebilen zihniyet sahipleri, bugün neye yatırım yaptıklarının farkındalar mı acaba?

Gençlerimizi dışlamayalım; diyaloglar örüp sorunlarının çözümüne onları ortak edelim. Üniversiteler, yükseköğretim kurumları gençler için vardır, onlar için kurulmuştur. Buralarda kışla disipliniyle bir yere varılamaz. Daha geniş ufuklu olmaya, daha hoşgörölü bir ortamı geçerli kılmaya çalışmalıyız.

Çeyrek yüzyıl önce ben de SBF'de öğrenciydim. 1960'lı ve 1970'li yıllarda terörün sağlı sollu tırmanışını hep birlikte yaşamadık mı?

Yaşadıklarımızdan ne zaman ders çıkarmayı öğreneceğiz, söyler misiniz?

7.12.1986

*Kızlar uygun giysilerle,
makyajsız okula gelmeli;
erkekler de takım elbiseyle
sakalsız...*

Ankara Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu; bu okulun bir Genel Sekreteri varmış, adı Hasan İpek; haftalık Yeni Gündem dergisinin sorularına şu yanıtları vermiş :

«Sayın İpek, Basın Yayın Yüksekokulunda meydana gelen olayların sizin gelişinizle başladığı söyleniyor.

İPEK—Ben bu okuldaki görevime Nisan 1985 yılında başladım. Daha önce meteoroloji istasyonunda çalışıyordum. Odukça başarılı bir elemandım. Övünmek için söylemiyorum, ama her dönemde takdir alıyordum. Ben burada karar alıcı değil, uygulayıcıyım. Bütün üniversite bünyesinde geçerli olan kararları uyguluyorum. Diğer fakülte ve yüksekokullarda olduğu gibi, bizde de YÖK tarafından gönderilen kıyafet ve disiplin yönetmeliği var. Kızlar uygun giysilerle, makyajsız okula gelmeli, er-

kekler de takım elbiseyle sakalsız olarak... Aşırı giyinen öğrencileri uyarıyorum. Ben ikaz ettiğim öğrencilerin yararına hareket ettiğime inanıyorum. Onlar da gelip bana teşekkür ediyorlar. YÖK yönetmelikleri çarpıcı renkler giyilmesin diyor. Ben de kırmızı giyen kızları uyarıyorum.

— Öğrencilerin tiyatroya gitmek için yaptıkları duyuruya karşı çıkmışsınız. Neden?

İPEK—Evet, öğrenciler 'Bir Ceza Avukatının Anıları' adlı özel tiyatrodan oynanan bir oyuna gitmek için duyuru asmak istediler. Biz devlet tiyatrolarına toplu gidilmesine izin veriyoruz, ama özel tiyatrolar için böyle bir izin veremeyiz. Bu bizden çok, güvenlik kuvvetlerini ilgilendiren bir konu. Hem böyle toplu gitmenin ne gereği var. Herkes tiyatroya kendi gitsin.

— Okulda bazı derslerde öğle namazları için izin veriliyormuş.

İPEK—Böyle olayların olduğu doğrudur. Bazı hocalar cuma namazlarına gitmek için izin isteyen öğrencilere dersten çıkma izni veriyorlar. Ama bu hocanın bileceği bir iş.»

Lafı uzatmak herhalde gereksiz.

Eğer isterseniz, bu satırların ne anlama geldiğini düşünebilirsiniz; çağdaşlık, üniversite, bilim, gençlik gibi kavramları ve YÖK düzenini kafanızdan şöyle bir geçirebilirsiniz.

27.7.1986

İsa, 23 yaşındaydı;
Hukuk Fakültesi öğrencisiydi;
kendi elleriyle
son verdi yaşamına

İsa Tanrıverdi 23 yaşındaydı.

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisiydi.

Yaşamına kendi elleriyle son verdi.

İntihar nedeni olarak arkadaşları, «Bütünleme sınavını veremediği için okuldan kaydı silinince bunalıma girdi» dediler ve YÖK düzenini suçladılar.

Bir üniversite yetkilisi, «İsa'nın intiharı ile YÖK arasında doğrudan bir ilişki göremediğini» söyledi.

Öğrenciler, arkadaşlarının ölümünü protesto etmek için gösteri yaptılar; iki kişi gözaltına alındı.

Gazeteler, 12 Eylül'den beri altı yıldır üniversitede ilk kez böyle bir eylemin meydana geldiğini yazdılar...

Bu olay kapanmış olabilir, ama sorun, hayır!

İsa'nın acı ölümü ve ardından gelen bir protesto gösterisiyle sorunun noktalandığını hiç sanmıyorum.

Bu olay, günün birinde benzer olay ve tepkilerin bambaşka ve şaşırtıcı boyutlara bürünmesinin önüne geçilebilmesi için ilk uyarı sayılmalı; çünkü yükseköğrenim gençliğinin sorunları git-tikçe büyüyor. Sorunlardan bazılarını satırbaşlarıyla şöyle de-ğinebiliriz :

Yurtlar : Yurtlarda barınmak için başvuran 52 bin öğrenci-den, yalnız 30 binine yer bulunabilmiştir. Son dört yılda 150 bin kadar öğrenci yurtlarda yer bulamamıştır. Daha önceki yıllar-da iki kişilik olan yurt odaları, bugün dört ve altı kişinin kala-bileceği biçimde ranzalı hale getirilmiştir. Yurtlarda uygulanan katı disiplin, genellikle yakınma konusudur. Yurt ve okullardaki yemekler piyasaya göre ucuz olmakla birlikte beslenme açısin-dan yetersiz ve kalitesizdir.

Yasa : 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasasında öğrencilerin özellikle yakındıkları bazı maddeler vardır; bunlardan biri 44. maddedir. Bu maddeye göre bir öğrenci, 4 yıllık okulu 6 yılda bitirme hakkına sahiptir; ancak yine aynı maddede yer alan bir başka hüküm uyarınca iki yıl içinde okuldan atılabilir. Bir öğrenci YÖK yasası gereği, 70 gün içinde 35 ara, 10 yarıyıl so-nu olmak üzere, toplam 45 sınava girmek zorunda. Böylece, 25 günlük bir süre de ders yapma ve öğrenime kalabiliyor. Öğren-ciye soluk aldırmayan bu durum, atılmaların da en büyük nedeni.

Yönetmelikler : YÖK'ün çıkarmış olduğu yönetmelikler, son beş yılda ellinin üstünde düzenleme geçirmiş durumdadır. Li-sansüstü Eğitim Yönetmeliği beş kez, Akademik Teşkilat Yö-netmeliği yedi sekiz kez yeniden düzenlendi. Sonuç, karmaşa-dır; idare mahkemelerinde üniversite yönetimleri aleyhine açıl-mış binlerce davadır. Bu yüzden de öğrenciler başarısızlıklarını sürekli olarak yönetmeliklere, ortama bağlamak eğilimindedir.

Aflar : YÖK uygulamaları, öğrencilerdeki bu eğilimi kolay-laştırıyor. 1981'den bu yana yasa ve yönetmelik değişiklikleriyle pratikte altı kez «*öğrenci affı*» çıkartıldı. Atılan öğrenciler ge-ri alındılar, tekrar atılıp yeniden alındılar, bu kısırdöngünün hâ-lâ sürdüğü belirtilmekte; örneğin SBF'de beş defa kaydı silinip

yeniden geri alınan öğrenci varmış... Bu kısırdöngü de, öğrenciler üzerinde olumsuz etkide bulunuyor.

Yönetime katılma : Öğrencilerin yönetime katılmaları, seslerine kulak verilmesi, söz hakkı tanınmasına dönük yollar genellikle tıkalıdır. Teşvik görmeyen ve cılız olan öğrenci dernekleri, genellikle dışlandıkları için hızla «*militanlaşma*» eğilimi göstermektedir. Üniversite yönetimi dernekleri öcü gibi görmekte, buna karşılık dernek de yönetimlerin yanına bile yaklaşamamaktadır. Karşılıklı güven bunalımı, sorunların artmasına neden olmaktadır.

Yükseköğrenim gençliğinin sorunları kuşkusuz bunlardan ibaret değildir. Maddi olanakları... Boş zamanlarını nasıl değerlendirebildikleri... Cinsel sorunları... Spor... Kültürel etkinlikleri... Geleceğe dönük ümit ve beklentileri... Adam yerine konup konmadıkları... Kendilerine sevgi ve anlayışla yaklaşıp yaklaşılmadığı... Onlara ne verilebildiği, onlardan ne istendiği...

Liste daha uzayabilir. Önemli olan zaman yitirmeksizin yükseköğrenim gençliğinin sesine kulak vermek, sorunlarının çözümüne onları ortak etmektir. Yönetime katılmalarının mekanizmalarını oluşturup, onlara söz hakkı tanımak, öncelikli bir görev olmalıdır.

Üniversitelerdeki YÖK düzeniyle geçerli kılınmak istenen «*kışla disiplini*» çıkış yolu değildir. Aşırı merkeziyetçi ve aşırı otoriter olan bu sistem, yükseköğrenim gençliğini giderek bunalıtmaktadır. Bu durum, ortalığı karıştırmak isteyenlerin değişimine zaman içinde su taşıyabilecektir.

Lütfen, yükseköğrenim gençliği ile diyalog kuralım, sorunlarının çözümüne onları ortak edelim, bunun mekanizmalarını bir an önce oluşturalım.

Başka çare yok!

31.10.1986

*Gençlere
hoşgörü
ve sevgiyle
yaklaşmak...*

Mektup, İzmir 9 Eylül Üniversitesi ikinci sınıf öğrencisinden geliyor :

«Ben ve binlerce üniversiteli genç şu aşamada tek dersten atılıyoruz. Bizim sınıf 700 kişi. 700 kişi iki grup olarak derslere girmeye çalışıyoruz. 350 - 400 kişilik grup olarak derse girebilmek ve dersi dinleyebilmek olanaksız.

Bunun yanında dar gelirli ailelerden geldiğimiz için sağlık koşulları elverişsiz yerlerde barınıyoruz. Rahat ders çalışabilme ortamı yok. Yeterli beslenme olası değil.

Durum böyleyken sınav üzerine sınav; sınavlardan bir tekini bile başaramazsan kapı dışarı edileceksin. Bu atılma durumunun yarattığı psikolojik gerilimle başarılı olabileceğimiz derslerde dahi takılıyoruz. Nitekim bu ortamın doğal sonucu olarak 700 kişiden, 507 kişi atılma durumunda. İkinci dönem yine aynı durum.

Bu dönem 20 - 25 bin genç atılacak. İkinci dönem bir o kadar daha. Yılda ortalama 40 - 50 bin genç yıkılmış, umutsuz, kendine güvenini kaybetmiş, ailesine, o fedakâr ana babaya karşı sorumluluğunu yerine getirememiş bir hiç olarak kendini sokakta bulacak.

Durum bu kadar acı ve ciddiye, YÖK Başkanı üniversitelerde kalite ve başarı yükselmiştir nutukları atıyor, tembelliğe prim yok diyor.»

Mektup böyle devam edip gidiyor.

Son derece içtenlikli bir biçimde yazılmış olan bu mektuba çok değişik açılardan yaklaşabilirsiniz :

Tembel kerata diyenler çıkabilir.

Oturup dersini çalışacağı yerde nelerle uğraşıyor, diye kızılabilirsiniz.

Kendinizin ne denli güç koşullarda okuyup adam olduğunuzu çevrenize anlatıp bugünün gençlerine çatabilirsiniz.

Daha da klasik bir tutum olarak, gençlerimizin bu tür içtenlikli çıkışlarına, «*ideolojik*» kılıf giydirebilirsiniz.

Ama ne değişir ki?

Sınıflarda, anfilerde balık istifi ders izlemeye, okumaya çabalayan gençlerimizin sorunları yine sürüp gider.

Birleşmiş Milletlerce ilan edilen «Gençlik Yılı»ndayız. Ama ne yazık ki adı ülkemizde de resmen *gençlik* olan bir yılda gençlerimize karşı anlayışsızlığın tırmandığını görüyoruz. Hoşgörü ve sevecenlikle uzaktan yakından ilgisi olmayan davranışlara pek sık tanık olunuyor.

Yazık!

Oysa gençlerimize hoşgörü ve sevgiyle yaklaşmalıyız. Kulak verip sabırla dinlemeliyiz onları. Uygarca tartışmalıyız onlarla.

Her şeyden önemlisi, kendi sorunlarının çözümüne onları ortak etmenin yolunu, yöntemini aramalıyız.

Gençlerin kendi sorunlarının çözümüne katılımlarını sağlayacak kurumları oluşturmamız. Onların dinamizmi ile yetişkinlerin bilgi ve tecrübesini bir araya getiren forumları, mekanizmaları kurup işletmeliyiz bir an önce.

Pastanelerden, kahvelerden gençleri toplayan, onlara bir derneği, bir tiyatro kulübünü çok gören, her şeyde onları dışlayan, onlara tepeden bakan yasakçı ve ceberrut kafalarla bir yere varılamaz.

Toplumda barış ve demokrasinin egemen olmasını istiyorsak eğer, gençlerimizden korkmayalım. Onları toplum yaşamına en etkin ve en sorumlu bir biçimde katılımları, barışın da, demokrasinin de en büyük güvencelerinden biri olacaktır.

Hiç kuşkunuz olmasın bundan...

6.4.1985

*Aklın serbestçe fikir yürütmesine,
sorgulamasına,
kuşku duyabilmesine
karşı olan
medrese kafaları...*

Üniversite gençliği ne düşünüyor?

«Bıraksın düşünmeyi falan; okuyup da adam olmaya bak-sın bir an önce...»

Böyle düşünenler de var.

Bunlar genellikle bilimin ışığından korkan çevrelerdir; aklın birtakım dogmalara tutsak edilmesinden yana olanlardır. Aklın serbestçe fikir yürütmesine, sorgulamasına, kuşku duyabilmesine karşı olan *«medrese kafaları»* denebilir onlar için. Yobazdırlar; çünkü insanoğlunun türlü türlü düşünebileceğine inanmazlar; kişinin özgürce düşünmesine taraftar değildirler.

Buna karşılık üniversiteler, aklın tamamen özgür olduğu yerlerdir ya da tanımları gereği öyle olmaları beklenir onlardan.

Bilim yuvalarının en temel işlevi *düşünme* olduğu için, oralarda serbestçe fikir yürütmek yadırganmaz, aksine özendirilir.

Acaba bizim üniversitelerimiz bu tanıma ne ölçüde uygundur?

Bu soruya, Cumhuriyet'in Bilim - Teknik ekinde yayımlanan konuşmasında değerli matematik bilgini Cahit Arf şu yanıtı vermiş :

«YÖK öncesi, üniversite olma ihtimali olan üç dört yer vardı. Şimdi ise üniversite adı altında 27 tane ortaokul var. Bilim adamları yönetmelikle çalışamaz. Çünkü bunlar bilinmeyen koşulların insanlarıdır. Çünkü adam bilinmeyenle uğraşüyor. Bilinmeyenin de kuralı olmaz. Üniversite insanı her şeyden şüphe edebilmeli. Üniversitede askeri disiplin olamaz.»

Aynı kanıdayız.

Ayrıca geçirdiğimiz son bir tecrübe, bu yoldaki görüşümüzü daha güçlendirdi.

Bundan bir süre önce Cumhuriyet gazetesi olarak *«Üniversite gençliği ne düşünüyor?»* sorusunu konu alan bir araştırma yapmaya karar verdik. Böylece, özellikle 1980'den bu yana YÖK düzenindeki üniversitelerin, neredeyse tamamen terk ettikleri toplumsal araştırmalar alanındaki boşluğun doldurulması yönünde; mütevazı bir adım atılmış olacağına da inanıyorduk. Üniversite öğrencilerine dönük bilimsel bir anketin yürütülmesine genellikle yardımcı olunacağı görüşü de aramızda ağır basmıştı. Çünkü, gençlerin değişik alanlardaki bakış açılarının ortaya çıkmasının, üniversite yönetimleri için de yararlı olacağını düşünüyorduk.

Yanılmışız.

Her türlü ayrıntısı önceden belli olan bilimsel bir anketin üniversite kampuslarında uygulanmasına karşı çıkartılan olağanüstü engellerin trajikomik bir öyküsü var. İstanbul, Ankara, Boğaziçi Üniversiteleri ile ODTÜ, Cumhuriyet'in başvurusuna yanıt vermek zahmetine bile katlanmadılar; bazıları da reddedebildi.

Geçelim.

Anlaşılan YÖK düzeninde üniversite yönetimleri —bir iki istisna dışında— gençlerimizin ne düşündükleriyle ilgili değilermiş...

Ama biz, Cumhuriyet olarak, üniversitelerden kaynaklanan her türlü engele karşın —valiliklerin yardımcı tutumlarıyla— anketimizi uyguladık ve gençlerimizin YÖK ve üniversite yöne-

ticileri hakkında ne düşündüklerini yine de saptadık. Şöyle bir tablo çıktı :

Öğrencilerin yüzde 74'ü eğitimi yetersiz buluyorlar; yüzde 61'ine göre öğretim elemanları yetersiz; yüzde 44'ü, YÖK'ün kaldırılmasından; yüzde 41'i değiştirilmesinden yana; yüzde 70'i YÖK'ün üniversite özerkliğini kaldırdığına inanıyor; yüzde 67'sine göre, YÖK yüzünden üniversiteler en değerli elemanlarından bazılarını kaybetti.

Belki de YÖK ve üniversite yönetimleri böyle bir sonucun çıkacağını baştan tahmin ettikleri için Cumhuriyet'in anketini engellemek istediler, bilemeyiz. Ama gerçeklerden kaçmak, onu araştırmaktan uzak durmak, *üniversite* kavramına yakışmaz, ters düşer ona.

Öyle değil mi?

Üniversitelerde okuyan gençlerimize toplum ve devlet olarak acaba ne verebiliyoruz? Bu sorunun karşılığı pek iç açıcı değildir. Nedenlerine satırbaşlarıyla şöyle değinebiliriz :

— Eğitimle ilgili yakınmalar çok yoğundur. Öğretim üyelerinde dikkati çeken ilgisizlik; onlarla yeterli iletişim kurmanın olanaksızlığı; sınıfların kalabalıklığı; derslerin ve sınavların aşırı yoğunluğu; yönetmeliklerin sık sık değişmesi, başta gelen şikâyetler arasında yer alıyor. Her beş üniversite öğrencisinden biri, çalışacak yer bulamadığından yakınmakta.

— Öğrencilerin hemen hemen yarısı, ders dışı kültürel ve sportif etkinliklerinin sınırlı ya da yetersiz olduğunu belirtiyorlar. Yarıdan çoğu (yüzde 60 kadarı) ise, hiç kültürel ya da sportif etkinlikleri olmadığını, kitap dergi alamadıklarını, sağlık ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını ya hiç, ya da pek az karşılayabildiklerini söylüyorlar.

— Her dört öğrenciden birinin yeterince beslenemediğini belirtmesi de başlıbaşına çok düşündürücü bir sonuçtur.

— Gelecekte Türkiye'yi yönetecek genç insanlarımız, bugün üniversite yönetiminin tümüyle dışında tutulmaktadır; yönetime katılma diye bir olay yoktur.

— Öğrenci yurtlarında tam bir kışla disiplini geçerlidir. Giriş ve çıkış belli saatlerde olmaktadır. Gece yatma zamanı gelince ışıklar aynı saatte söndürülmektedir. Yurda sokulacak kitapları yurt yönetimi saptamaktadır. Öğrenci dolaplarına zaman zaman baskınlar yapılarak, «*yasak kitap*» aranmaktadır.

— Üniversite yönetiminden uzak tutulan gençlerimize si-

yasal katılımın yolları da tamamen tıkanmıştır. Siyasal partilere ve sendikalara üye olmaları yasaktır. 21 yaşından önce oy veremez, 30 yaşından önce seçilmezler.

Uzatmak gereksiz.

Gençlerimize neyi verip, neyi veremediğimiz son derece açıktır.

Yükseköğrenim gençliğine bu denli az önem verebilen bir Türkiye, çağdaş uygarlığı yakalama mücadelesini nasıl kazanabilir?

Bilginin ve bilimin, üniversite ve araştırma kurumlarının git-tikçe büyük önem kazandığı, her şeyin önüne geçmeye başladığı bir dünyada ülkemiz kendine nasıl bir yer edinebilir?

Üniversiteleri kışla düzenine sokmayı amaçlayan YÖK dü-zeni içinde bilim nasıl üretilebilir, aydınlık ve demokrat kafalar ne ölçüde yetiştirilebilir?

Cumhuriyet'in üniversite gençliğine dönük anketinin bulgu-ları gerçekten düşündürücüdür. Toplumun en dinamik kesimi olan gençlerimize tanınan olanaklar son derece sınırlıdır.

Bütün bu olumsuzluklara karşın, anketin ortaya koyduğu dikkat çekici bir husus var; o da, üniversite gençliğinin ezici bir çoğunlukla temel hak ve özgürlüklere dayalı demokrasiyi ilke olarak benimsemiş olması ve sorunların çözümünü bu çerçeve-de görmesidir. Umut verici bir noktadır bu.

Gençlerimize toplum yaşamına en geniş katılımın yollarını her alanda açmaktan çekinmemeliyiz. Yarın ülkemizi yönetecek olan genç insanlarımıza hoşgörü ve sevecenlikle yaklaşalım, sorunların çözümüne onları ortak edelim ve iyi yetişmeleri için her türlü olanağı tanıyalım onlara.

Gençler yarınımızdır, lütfen unutmayalım.

1 - 2.3.1987

TARİHİ, YAŞARKEN YAKALAMAK...

*«Cemiyetlerin hayatında
tılsımlı anahtar yoktur.
Demokrasinin yerleşmesi
sabır ister,
sebat ister...»*

Genç bir gazeteci olarak İsmet İnönü'ye kızdığım yıllardan biriydi. Tarihsel kişiliğine saygım büyüktü, fakat siyasal nedenlerle öfkeliydim kendisine. Sanırım, 1971'di. 12 Mart muhtırası verilmiş, rahmetli Nihat Erim'in *partiler üstü* hükümeti de 27 Mayıs Anayasasını kuşa çevirmeye yönelmişti...

Bir gün, Millet Meclisinin loş, kasvetli koridorlarında dalgın dalgın yürüyordum. Ellerim pantolonumun ceplerindeydi. Komisyonlardan birine, habere gidiyordum herhalde.

Bir köşeyi dönmüştüm ki, karşımda İsmet Paşayı buldum; burun burna gelmiştim Paşayla.

Ellerim bir anda pantolonumun ceplerinden kendiliğinden çıkıvermiş ve iki yanıma sarkmıştı; Paşanın karşısında sanki hazır ola geçmiştim.

Tatlı tatlı gülümserken, sağ eliyle de yanağımı okşadı; önümden ağır ağır geçip giderken kısaca hatırlımı sormayı da unutmadı.

Bense şaşkındım.

Bir kere kendime kızmıştım. Zira *demokrasi* ile ilgili yaklaşımlarını pek beğenmediğim İsmet Paşaya tek laf bile edemiştım. Üstelik tarihsel kişiliği de beni karşısında neredeyse hâzır ola geçirmişti.

Ölümünün on birinci yılında andığımız büyük devlet adamı İsmet Paşa ile ilk ve son karşılaşmam işte böyle olmuştu.

Aradan geçen yıllar içinde İsmet İnönü'nün kafamdaki demokrasiye dönük yeri daha bir belirginleşti, yerli yerine oturdu. Doğrusu bir zamanlar kendisine bu konuda biraz haksızlık etmiş olduğumu da itiraf etmeliyim. Batı demokrasisinin ülkemize yerleştirilmesi yolunda harcamış olduğu çabaları bir zamanlar azımsamış olduğumu itiraf etmeliyim.

1945'te, çok partili yaşama geçişin eşiğinde İsmet Paşaya aksi yönde telkinler yapılır. Paşa, bunlara nasıl karşı çıktığını bir özel sohbette şöyle anlatır:

«1945 - 1946'da demokrasiye geçtiğimiz zamanlarda, ben eski arkadaşlarımdan bazılarını bilirim, bana nasihat etmişlerdir. 'Bizim memleket henüz yetişmemiştir. Bu rejim olmaz. Yapma bunu. Başımıza çok şey gelecektir' demişlerdir. Kâfi gelmedi: 'Senin başına çok şey gelecektir' demişlerdir. Dedim ki: Bunların hiçbirisi benim umurumda değil. Benim başıma geleceklerin bir ehemmiyeti yoktur. Ama mesele, bu halkı kendi kendini idare etmek yoluna sevk etmektir.» (Cumhuriyet, 9 Kasım 1983).

Yıl, 1945'tir. İnönü bu tutumu aldığıında Türkiye çok partili düzene geçer ve 1950 genel seçimleriyle iktidarı DP'ye bırakır İsmet Paşa.

27 Mayıs geçişinde de belirleyici kilit rolü oynayan yine İsmet İnönü'dür. O tarihlerde hava generali olan Muhsin Batur bu konuya Cumhuriyet'te değindi. Şöyle özetlenebilir:

«Yıl 1961, aylardan ekim. Genel seçimler yapılmış ve sonuçları belli olmuş. Yeni partilerin (AP ve YTP) kuruluş amaçları, seçim propaganda dönemindeki işledikleri temalar ve beliren parlamento aritmetiği.

O tarihte ben, Silahlı Kuvvetlerin en genç ve en kıdemsiz bir tuğgeneraliyim.

Toplantı, Genelkurmayda o zamanki Yüksek Askeri Şûra Salonunda idi. Sayısını tam hatırlamıyorum, 22 - 24 general toplantıya çağrılı idi.

Toplantıyı, Genelkurmay Başkanı rahmetli Orgeneral Cev-

det Sunay açtı. Toplantının gündemini de açıkladı: 'İçinde bulunduğumuz politik ortam içinde Silahlı Kuvvetler nasıl bir yol izlemeli? Meclisin açılmasına ve demokrasiye geçişe müsaade edilmeli mi? Edilmemeli mi?'

Toplantıda çeşitli düşünceler ileri sürüldü. Sonuçta Silahlı Kuvvetlerin düşüncelerini ve isteklerini belirtir bir yazının kaleme alınması ve bunun siyasi sorumlulara bildirilmesi kararlaştırıldı.

Yazılı metin genelde, 'Silahlı Kuvvetlere sataşılmaması, siyasi af çıkarılmaması, 147'lerin üniversiteye, şeyh ve ağaların yerlerine dönüşlerine izin verilmemesi ve Orgeneral Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanlığına seçilmesini' öneriyordu.

Toplantı bitince Genelkurmay Başkanı hep beraber Çankaya Köşküne gideceğimizi, ancak toplantıya biraz geç gitmekte fayda gördüğünü bildirdi.

Salonda rahmetli Cemal Gürsel, rahmetli İsmet İnönü (CHP Genel Başkanı), rahmetli Ragıp Gümüşpala (AP Genel Başkanı), Ekrem Alican (YTP Genel Başkanı), Osman Bölükbaşı (MP Genel Başkanı) bizleri karşıladılar, yerlerimize oturduk. Toplantıyı Cemal Gürsel açtı ve Genelkurmay Başkanına söz verdi. O da Silahlı Kuvvetlerin düşünce ve isteklerini önündeki kâğıttan okudu.

Rahmetli İsmet İnönü söz istedi. Bu gibi toplantılarda konuşma, genelde başkana hitap edilerek yapılır. İnönü ise bizlere doğru döndü. Tok sesi ve kendine özgü şivesi ile ve biraz da sertçe şunları söyledi:

'Bu anayasa Silahlı Kuvvetlerin eseri mi?.. Bu anayasaya ve demokrasiye inanıyor musunuz? Eğer böyle ise bu işlere ne karışıyorsunuz? Bunlar Meclislere ait işlerdir' dedi.

Uzun süre bir sessizlik oldu, sonunda ortak noktalar bulundu ve toplantı bitti.

Ben ve zannederim çoğumuz ilk demokrasi dersini birinci elden almıştık. Arabalarımıza binip Çankaya yokuşundan aşağıya indik. Gelişimizdeki gibi cakalı değildik, ama kritik olan geçiş dönemi için gerekli insanı bulduğumuzdan içimiz rahattı.» (Cumhuriyet, 28 Ekim 1984)

Yıl 1961'di, İsmet Paşa bu çıkışı yaptığı zaman.

Aradan 22 Şubatlar, 21 Mayıslar geçti. İsmet İnönü yine başroldeydi bu geçiş dönemlerinde de.

On yıl sonra, 1971'in 12 Martında bir muhtıra ile ülkemiz

yine bir *ara rejim* dönemine girmişti. İsmet Paşaya benim kızdığım ve Meclis koridorunda burun burna geldiğim günler.

İşte o günlerde devrin bir güçlü adamı Pembe Köşke gelir, *özgürlüklerin kötüye kullanılmasından* yakınır. İsmet Paşanın yanıtı demokrasi dersi niteliğindedir :

«*Sen, benden tılsımlı anahtar istiyorsun. Zorlukla karşılaştığında kapıları hemen açılacak. Cemiyetlerin hayatında tılsımlı anahtarlar yoktur. Demokrasinin yerleşmesi sabır ister, sebat ister. Fransız İhtilalinden sonra iki defa krallık geldi. Şimdiki Beşinci Cumhuriyettir. Bizde de yıllar geçtikçe şikâyetler azalacak, demokrasiye müdahaleler seyrekleşecek, hafifleyecektir. Hür vatandaş ve hür cemiyet olarak yaşamak, her surette, Türk milletinin hakkı ve liyakatidir.*» (Cumhuriyet, 9 Kasım 1983)

Rahmetli İnönü'nün söylediği gibi toplumsal olaylarda sihirli çözümlere yer yoktur. Demokrasinin yerleşmesi için sabır ve sebatın gerekli olduğu da açıktır.

Fakat açık olan bir başka nokta da, demokrasinin kendiliğinden, gökten zembille inmeyeceğidir.

Güzel şeylere ulaşmak her zaman sabır ve sebatın yanı sıra mücadeleyi de gerektirir.

Kolay değil *demokrasi yapmak...*

27.12.1984

*Demokrasinin
uzun ve sancılı öyküsünü,
ne olup, ne olmadığını
anlatabilmek...*

Gri bir hava. Her taraf karla kaplı. Çok soğuk. Rüzgâr yerdeki karları savurup insanın yüzüne kırbaç gibi vuruyor.

Reichstag'a doğru yürüyoruz.

Az ötede ünlü duvar! İki dünyayı bıçak gibi birbirinden ayıran.

İşte, doğu kesimindeki Brandenburg Kapısı; İmparatorluk Berlininin simgesi.

Daha ileride, duvarın hemen dibinde karla kaplı bir tepelik. Bilmiyorsanız dikkatinizi bile çekmez. Doğuya ait ikinci bir

duvarın önündeki bu tümsek, herhangi bir işaret ya da yazıyla belirtilmemiş. Hitler'in savaş sığınağı ile intihar edip cesedinin bulunduğu yer işte burası.

Kar serpiştiriyor.

Dondurucu bir soğuk var.

Reichstag'ın merdivenlerini koşar adım çıkıp içeriye atıyoruz kendimizi.

Hemen girişte kızılı erkekli bir grup; ne kadar da renkli giyinmişler! 14 - 15 yaşlarında okul çocukları; hepsi cıvıl cıvıl. Başlarındaki de öğretmen ya da mihmandar olmalı.

Peşlerine takılıyorum; müzeyi birlikte dolaşıyoruz.

Kocaman bir tablo: Başında şapkası, belinde kılıcı ile öfke-
li bir adam; havaya kaldırdığı kırbacı, yakasından kavradığı
perişan kılıklı bir adama indirmeye hazırlanıyor. Duvarda tüfek-
ler asılı. Bir de her an saldıracakmış gibi gerili duran bir kö-
pek; hırlıyor olmalı. Yüz hatları hüznle kıvrılmış adam, çaresiz-
lik içinde kırbacın yüzüne inmesini bekliyor. Çaresiz, zira dayak
atmak, toprak sahibi soylunun doğal hakkıdır.

Yıl 1746...

Aristokrasi, Prusya devletlerinde en önde gelen yere sahip-
tir. İdare ile yargı sistemi ve orduya tamamen egemendir.

Kocaman bir sertifika; Gotik harflerle yazılmış. Üstünde
Berlin'in silueti dikkati çekiyor. 18. yüzyılın sonlarında Berlin'
deki bir loncanın vermiş olduğu bir çalışma belgesi bu. Serbest
rekabet ve ekonomik gelişme yolundaki en büyük engellerden
biri de loncalar.

İşte Napolyon!

Elinde kılıcı taht gibi yüksekçe bir yere çıkmış, heykel gibi
dimdik ayakta duruyor. Önünde üniformalı bir kalabalık; sağ
eller ona doğru kaldırılmış; Ren Konfederasyonunun Alman
prensleri, Napolyon'a bağlılık yemini ediyorlar.

Fransız İhtilali kıvılcımlar saçarak Alman topraklarına da
girmiştir artık.

Yıl 1793.

Mainz'da Alman Jakobenleri ilk cumhuriyeti kurarlar. Na-
polyon'un himayesi altında Almanya'nın idari yapısı laikleştiril-
meye başlanır. Aristokrasi ve kilisenin ayrıcalıklarına son ver-
mek için çalışmalar yapılır. Kişinin özgürlük ve güvenliği, yasa-

lar önünde eşitliği; mülkiyetin dokunulmazlığı; kilise ile devletin, idare ile yargının ayrılığı... Bütün bunlar, ünlü Napolyon Kodunun içeriğidir.

Yıl 1806.

Prusya'nın egemenleri ihtilali önlemek için reformlara girerler. Üçüncü Frederick, bu konuda başı çeker. Kırsal alanda köylüler serbestleştirilir; endüstri devrimine yol açacak adımlar «tepeden» atılmaya başlanır. Hedef, bağımsız ve ulusal bir Alman devletidir.

Ama bu arada cumhuriyetçi fikirlere karşı amansız takip sürüp gitmektedir. Sadece Mainz'da 1819 yılında 2000 kişi gizli örgüt kurmak suçundan hapse atılır.

İki karikatür; ikisi de basına uygulanan sansürle alay ediyor. Birinde bir adam, başı yok; onun yerine kocaman bir makas oturtulmuş gövdesinin üstüne. Ötekinde bir masa; çevresinde bir sürü adam; hepsinin ağzı sımsıkı bağlanmış. Karikatürün altında «*Düşünce Kulübü*» yazıyor.

Çocuklar en çok bu karikatüre gülüyorlar. Birbirlerine parmaklarıyla işaret edip neşeyle cıvıldaşıyorlar.

1830'lar.

Bu kez Fransa'dan 1830 Temmuz İhtilalinin dalgaları vuruyor Alman topraklarına; milliyetçi hareketler, ihtilalci ayaklanmalar...

Siyasal liberalizmin temsilcileri amaçlarını kovalamaya devam ediyorlar: Vatandaşlık hakları; anlatım, toplantı ve basın özgürlükleri; siyasal sürece herkesin eşit katılımı...

Toplum kaynıyor.

Bir tablo: Ellerinde kılıç ve meşalelerle bir meydanda toplanmış kalabalık. Orta yerde ateş yanıyor; alevler yükseliyor; tepeme kitap yığılmış; yakılan kitapların içinde Napolyon'un Kodu da var...

Alman üniversiteleri kaynıyor.

Üniversite öğrencileri sürekli gizli örgüt kuruyorlar. «Alman Öğrenci Birliği» kuruluyor; sloganları, «*onur, özgürlük ve anavatan!*»

Yıl 1834.

Alman üniversiteleri için bir kararname yayımlanır ve üniversitelerde siyasi faaliyetin cezası son derece ağırlaştırılır. Kısa sürede yargılanıp cezalandırılan öğrenci sayısı 1200'e çıkar.

Gümrük birliğı yolunda atılan adımlarla endüstri devrimi yaşanmaya başlanır. Köyden kente akın son derece hızlanır.

İşte dokuma işçilerinin yoksulluğunu gösteren bir tablo. Yoksulluk o denli çarpıcı ki, çocuklar şaşkınlık içinde bakıyorlar bu tabloya. Öğretmenleri anlatmaya devam ediyor.

Yıl 1844.

Silezya'da dokuma işçileri ayaklanıyor. Saraylar ve konaklar saldırıya uğruyor, yağmalanıyor.

Ve bir başka tablo: Kalabalığa ateş açmış askerler; tüfeklerinin ucunda kılıç gibi uzun süngüleri parlıyor. Prusya ordusu, dokuma işçilerinin isyanını bastırıp kanun ve düzeni sağlıyor...

Yıl 1848.

Bu defa Fransa'dan 1848 İhtilalinin dalgaları, hem de aynı yıl içinde Almanya'ya vuruyor. Duvardaki tablolar, çatışmalarla kanla, ateşle dolu.

Çocuklarla bir başka bölümün önünde duruyoruz: Marx ve Engels'in fotoğrafları ve hemen altında «*Komünist Parti Manifestosu*»nun giriş bölümünün tıpkıbasımı asılmış...

Bir başka çarpıcı tablo: Askerler, başlarında Prusya miğferleri, ellerinde uzun süngülü tüfekleriyle büyük bir salona doluşuyorlar; siviller ayakta, protesto ediyorlar. Prusya Ulusal Meclisi dağıtılıyor... General Wrangel, 40 bin askeriyle Berlin'e girmişti; demokratlarla liberaller çaresizdir: 1848 İhtilali ezilmiştir.

Ücretler çok düşük, işçiler perişandır. Ama Almanya'da endüstri devrimi yeni bir ivme kazanmıştır; Alman sanayii büyüme sürecinde yol almaktadır.

Yıl 1863.

Yıl 1869. Lassalle, «*Genel Alman İşçi Birliğı*»ni kurar; eşit ve genel oy hakkı ister herkes için...

Yıl 1871. Bebel ve Liebknecht, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisini kurarlar.

Sosyal Demokratlar, Muhafazakârlar, Liberaller... Demokrasi gittikçe şekillenmektedir.

Yıl 1879. Bir tablo: Bir yanda Kayzer, öbür yanda Bismarck; görkemli sakal ve bıyıklarıyla, Versailles Sarayında Alman İmparatorluğu'nu ilan ediyorlar.

Ortalık kaynıyor.

Kayzer L. Wilhelm, Berlin'de öldürölmek isteniyor...

Sendikalaşma...

İşçilerin toplantı ve gösterilerini polis basıyor.

Resmi Gazetede yayımlanan bir yasa:

«Sosyal demokrat, sosyalist veya komünist amaçlarla mevcut devlet ve toplum düzenini yıkmayı hedefleyen dernekler yasaklanmıştır...»

Yıl 1914.

Kocaman bir fotoğraf: Geçit törenindeki Alman süvarilerini halk çılgınca alkışlıyor.

Birinci Dünya Savaşı patlamıştır artık. Berlin sokaklarında savaşa giden askere çiçekler atılmaktadır...

Çocuklar bir yerde duruyor. Öğretmenleri duvara çakılı plaketi gösteriyor onlara. İşte buradan, Reichstag'ın bu balkonundan 1918'in sonunda Almanya'da Cumhuriyet ilan edilmiş. Weimar Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşının yıkıntısının ardından gelen bir büyük umuttur artık.

Birbiri ardından siyah beyaz kocaman fotoğraflar :

Spartacus ayaklanması...

1922 enflasyonu...

Ekmek ve tereyağ polis denetiminde satılırken...

Ekonomik kriz...

1930: Reichstag'da kahverengi üniformalarıyla Hitler'in Nazi Partisinin milletvekilleri...

Ve tarih, 27 Şubat 1933: Reichstag yanıyor!

Weimar Cumhuriyeti yoktur artık. Demokrasi sona ermiştir. Hitler diktatördür...

Küçük salonda Göbells'in sesi görüntüsüyle birlikte çınlıyor: «*Topyekûn savaş...*»

Öğrencilerle birlikte sandalyelere oturuyoruz; küçük salon kararıyor. Beyaz perdedeki görüntüler savaş sonu Almanyası ile ilgili. Acı içinde kıvranan insanlar, yerle bir edilmiş şehirler, yakılıp yıkılmış bir Reichstag; bütün dünyada 50 milyon ölü...

Almanya'nın son 200 yıllık öyküsü bir film şeridi gibi...

Dışarıda kar hızlanmış.

Az ötede duvar, iki dünyayı bıçak gibi birbirinden ayıran.

Reichstag'ın karla kaplı merdivenlerinden, Brandenburg Kapısı gözüküyor.

Az ötede, Hitler'in Eva Braun'la intihar ettiği sığınak...

Havanın griliği daha da koyulaşmıştı.

Öğrencilere demokrasinin uzun ve sancılı öyküsünü, ne olup ne olmadığını anlatmak için herhalde bundan daha uygun bir yer bulunamazdı...

BATI BERLİN, 23.1.1987

*Herkes ağzını açınca
«demokrasi»den
söz ediyor,
ama ortak bir tanımda
buluşabilmek,
o denli zor ki...*

Özgürlük...
Adalet...
Eşitlik...
Hukukun üstünlüğü...
Örgütlenme özgürlüğü...
İnsan hakları...
Düşünceyi yayma özgürlüğü...
Demokrasi...

«Bazı kavramların içini boşaltırız, yer bitiririz, bir tek kabuk bırakırız geride» diyor Doç. Dr. Türker Alkan. Birçok kavramın yozlaşma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu kanısında: «Böyle bir tehlike karşısında bulunmaları, bu kavramların anlamsız ve önemsiz olduklarını değil, tam tersine çok yaşamsal bir önem taşıdıklarını gösterir olsa olsa.»

Yozlaşma tehlikesine karşı bütün bu kavramları tanımlamanın «aşırı bir aydın titizliği» olamayacağını söylüyor. Bütün bu kavramların çerçevesini çizdiği için de demokrasinin, bu konuda özel bir yer ve önem taşıdığına işaret eden Alkan, «Bir siyasal değerlendirme için de neyin demokrasi olup olmadığını iyice belirlemek, saptamak gerekir» diyor. Bu amaçla da özünde neyin demokratik olup, neyin olmadığını gösterebilecek bir ölçüt oluşturmaya çalışmış.

Mülkiyeliler Birliği dergisinde yayımlanan makalesinde Doç. Dr. Türker Alkan, bir tablo hazırlayarak demokratik olan ve olmayan ülkelerin niteliklerini karşı karşıya sıralamış. Tabloda «demokratik ülkeler»in niteliklerini gösteren sütunda özetle şunlar dikkatimizi çekti:

«Demokrasi dengeler rejimidir. Devletin yetki ve gücü ile bireylerin hak ve özgürlükleri arasında; çoğunluğun yönetimi ile azınlık haklarının korunması arasında; eşitlik için gerekli olan ortamla özgürlük için gerekli olan ortam arasında; kuşaklara yüklenen özveriler arasında; sınıflara yüklenen özveriler arasında; bölgeler arasında... sürekli denge ve uzlaşma arayışları yer alır. Bu da, demokratik rejimlerin sağduyuya ve sıradan insanlara güvenip dayanmasına yol açar.

.....

Demokrasi, sıradan insanların sağduyuya dayalı rejimi olduğu için, yanılabilirliğini açıkça ve rahatlıkla kabul eder; bu nedenle demokrasi, eleştiriye önemli bir işlevsel rol yükler. Liderlerin ve siyasaların değişebilirliğini rahatlıkla benimser; hiçbir siyasaya ve lidere dokunulmazlık ve Tanrısallık tanımaz. Demokrasi, erdemi kusursuzlukta değil, yanlışlıklarını düzeltebilecek mekanizmaları geliştirmiş olmada arar. Demokratik çözümlemede ve siyasal gelişiminde, bir tek mutlak çözüm ve şaşmaz doğru değil, daha iyi ve daha kötü olabilecek (çoğu kez de, daha az kötü olabilecek) seçenekler arasında bir seçim söz konusudur.

.....

Halkın desteğini ve katılımını sağladıkları oranda ve sağladıkları için güçlü rejimlerdir, bunalımlara karşı daha dayanıklıdır.

.....

Demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, özgürlükler gibi kavramlar pek sık tartışma gündemine gelmez. Bazen, 'bilgisayarların günlük yaşama girmesi insanların özgürlüğünü, kişisel yaşamın gizliliğini sınırlandıracak mıdır?' türünden, demokratik olmayan toplum insanına çok fantezi gelecek düzeylerde özgürlük tartışmalarının geçtiği olur. Ülkenin özgür ve demokratik olduğuna bütün dünyayı ikna etmek için özel bir çaba harcandığı görülmez.

.....

Bireylerin yurttaş olarak temel hak ve özgürlükleri vardır. Düşünme, düşündüğünü söyleme, örgütlenme, dilekçe verme, yasal yollarla anayasayı değiştirme, hükümeti ve devlet büyüklerini eleştirme... Yurttaşlar, toplumun ve siyasal yapının onurlu birer üyesidirler. Bu hak ve görevler, yurttaş olmanın onurunu koruma ve devlete kendisini eleştirinin aynasında görme ola-

*naklarını sağladığından, karşılıklı bir yararlar sistemi oluştu-
rurlar.*

.....

*Basın, radyo ve televizyon özgürdür. Toplumda ve dünyada
gerçekten olan ve önemli olan şeyleri yansıtır. Etkilidir, inan-
dırıcıdır.*

.....

*Törenler, makul ve sıkıcı olmayan, insanları zekâ bakımın-
dan küçümsemeyen düzeylerde dir.*

.....

*'Güven' toplumlarıdır. Hukuk devletinin sağladığı huzur ve
güven ortamı yalnız yönetilenler için değil, yönetenler için de
istikrar ve güvence kaynağıdır. Devlet mekanizması kişilerin
keyfine göre değil, kişiler üstü hukuk kurallarına göre konmuş
olan yasaların oluşturduğu çerçeveye göre işler.*

.....

*Açıklık geçerlidir. Devlet sırları asgari düzeydedir. Onlar da
kısa bir sürede sır olmaktan çıkarlar. Demokratik devlette yurt-
taşların yöneticilerini denetleyebilmelerinin özgür bilgi akışı ile
olanaklı olduğunun, aşırı bir gizlilik ortamında demokratik de-
netimin sağlanamayacağını herkes farkına varmıştır.*

.....

*Vatana ihanetin sınırları iyi belirlenmiş ve tanımlanmıştır.
Eleştirinin sınırları geniştir. Bir savaş sırasında bile, hükümete,
devlete, hatta rejime yöneltilecek eleştiriler, düşman tarafın gö-
rüşlerini nesnel olarak yansıtmaya çabaları, vatana ihanet ola-
rak tanımlanmaz ve algılanmaz.*

.....

*Siyasal örgütlenme (siyasal partiler, sendikalar, dernekler,
iletişim kanalları, yasal düzenlemeler, çıkar kümeleri...) toplum-
da aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir etkileme ve denetimin
araçlarını oluşturur.»*

Evet, demokrasi nedir, ne değildir...

*Kavramların içlerinin boşalmasından sakınmak, onları yer-
li yerine oturtabilmek...*

*Demokrasinin sadece bol bol lafını etmekle bir yere ulaş-
abilmek o kadar olanaksız ki...*

*Herkes ağzını açınca demokrasiden söz ediyor, ama ortak
bir tanımda buluşabilmek o denli zor ki...*

İZMİR, 4.8.1984

SODEP Genel Başkanı Erdal İnönü, partisinin ikinci kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlediği basın toplantısında şunları söylemiş :

«6 Kasım 1983 genel seçimlerinin yapılmasıyla demokratik düzenin kurulmuş olmasını bekleyen Avrupalı gözlemciler, normal bir demokraside, bir hukuk devletinde rastlanamayacak olayların Türkiye’de hâlâ meydana gelmesini anlayamamaktadırlar. 12 Eylül öncesi dönemdeki dernek ve sendika faaliyetleri ile ilgili olarak açılmış, siyasal karakterdeki davaların hâlâ bitmemiş olması, aynı olaylarla ilgili yeni davalar açılması, kapsamlı bir af yasasının bir türlü TBMM’de ele alınamaması, işkence yakınmalarının arkası kesilmemesi gibi olaylar, Türkiye’nin uygar görüntüsünü çok yaralamıştır. Konuştuğum sendikacı ve sosyal demokrat politikacılarda Türkiye’de yakın gelecekte demokratik düzenin bütün kurum ve kurallarıyla işleyeceğine inanmayan bir kuşku havası sezdim.»

Bu durumun Türkiye’yi Batı Avrupa’dan uzaklaştırmak isteyenlerin işine yaradığını belirten SODEP lideri, Başbakan Özal’ın bu konudaki bazı değerlendirmelerine katılmadığını da şöyle dile getiriyor :

«Başbakan bu tür olayları, bazı sosyalistler ve aşırı uçlar tarafından çıkarılan aleyhte propaganda olarak değerlendiriyor. Oysa bu olumsuz hava, başbakanın dediği gibi bazı küçük grupların değil, Avrupa’da geniş bir kamuoyunun ortak düşüncesi haline gelmiştir.»

Sayın İnönü’nün teşhisleri yerinde. Ülkemizin «demokrasi» açısından Batı Avrupa’daki genel görüntüsü 6 Kasım seçimlerinden bu yana bir buçuk yıl geçmiş olmasına karşın hâlâ iç açıcı değildir. Aksine ülkemizin imajını daha kötüleştirici gelişmelerden söz edilebilir. Bunun en son çarpıcı örneği «polis tasarısı»dır.

Özal Hükümetinin bu yasa tasarısı, Batı Avrupa’nın ilgili odaklarında sert tepkilere yol açtı. «Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu»nu değiştiren tasarının, demokrasinin özüne aykırı düşüğü, demokratik hukuk devleti ilkesini çiğnediği, bu yasayla Türkiye - Batı Avrupa ilişkilerinin daha da kötüleşeceği savunuluyor.

Kızıp öfkelenelim mi şimdi?..

Batı Avrupa kamuoyunu oluşturan çevrelerin bu konuda sergiledikleri duyarlığa omuz silkip «*adam sen de*» mi diyelim?..

«*İç işlerimize burunlarını sokmasınlar*» diye kestirip atalım mı?..

Bu soruların karşılıkları herhalde «*hayır*» olmalı.

Bir kere tasarıya karşı çıkanlar sadece onlar değildir. Demokrasiden açısından bu tasarımı içine sindiremeyen çok geniş bir çevre de ülkemizde bulunuyor. Bütün muhalefet partileri, bazı bağımsız parlamenterler, hatta bazı ANAP'lı meclis üyeleri, birçok yazar ve gazeteci tasarıya karşıdır.

İkincisi; Türkiye'de demokrasiyi inşa etmek, onun mücadelesini vermek tabiatıyla bizim iç işimizdir; başkasının değil.

Fakat mademki Türkiye Avrupa Konseyinin bir üyesidir, Avrupa Topluluğu ile bütünleşmeyi bir *resmi hedef* olarak benimsemiştir, o zaman demokrasinin asgari gereklerine uymayı da taahhüt etmiş demektir. Bu bakımdan, tasarının bu forumlarda demokrasi ölçütlerine vurulmasına lütfen öfkelenmeyelim.

Üçüncüsü; Özal yönetimi ile, «*Bu kanunu çıkarmazsak sıkıyönetimi kaldırmazlar*» diye konuşabilenlerle ilgilidir. ANAP Hükümetinin otoriter çizgileri her geçen gün kalınlaşıyor. Demokrasinin ve hukuk devleti ilkesinin erdemini görmezlikten gelerek bir yere varmak olanaksızdır.

8.6.1985

*Demokrasi eğitimi
eksik olunca...*

Hukuk, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü gibi kavramları pek ciddiye almayanların, kimi zaman konuyu, «*hukuk mu, guguk mu*» diye alaya aldıkları görülür. Özal yönetiminde de hukuka «*guguk*» diyenler var mı, bilemiyoruz. Fakat hukuk kavramının o kadar önemsenmediğine ilişkin örnekler her geçen gün apaçık ortaya çıkıyor!

Bunun gibi hukuku, politika yapmaya ve «*işbiririciliğe*» engel görenlerin varlığı da biliniyor.

Sayın Özal acaba şu günlerde bu konular üzerinde düşün-

mek gereğini duyuyor mu? Belli çevrelerle tartışıyor mu hukuk devleti kavramını?

Bazı yakınlarının ya da bir zamanlar yakın çevresinde bulunanların Özal'a yönelttikleri bir eleştiri var, *«Tartışmaya açık gözükür, ama aslında hiç de öyle değildir; dinler gözükür, çok dar çevresine kapanıp gene bildiğini okur»* diyorlar.

Bu görüşte olanlardan biri de Bağımsız Milletvekili Vural Arıkan. Geçenlerde bir sohbet sırasında Özal yönetiminde hukukun yeterince ciddiye alınmadığından, küçümsendiğinden yakınmıştı bana. Özal Hükümetinin kurulmasından hemen sonra kendi itirazına karşın alınan bazı kararların Çankaya'dan nasıl geri döndürüldüğünü anlatırken, o ilk günlerin heyecanlı havasında Özal'a şöyle demiş Vural Arıkan :

«Menderes kadar halk kitlelerinin sevdiği az lider vardır... İktisadi sahada da çok iş yapmıştır... Ama hukuk alanında, bir Tahkikat Komisyonunun kurulması başını yiyebilmiştir... Hukuka lütfen ağırlık ve önem verelim...»

Vural Arıkan'ı bu konuda geleceğe dönük olarak iyimser görmedik.

Biz de pek iyimser olamıyoruz.

Hukuk devletine ulaşmak, yarım yüzyıl boyunca bunun savasını vermiş olan Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu hoca-mıza göre de kolay değil. Türk Hukuk Kurumu tarafından verilen *«Hukuk Devleti Savaşçılığı Onur Ödülü»*nü alırken yaptığı konuşmada şöyle demiş Sayın Velidedeoğlu :

«Ülkemizde hukuk devletinin, uygulama alanında henüz yerleşmemiş olmasının ve demokrasinin her on yılda bir kesintiye uğramasının birinci nedeni olarak, ekonomik adaletsizliği göstermiştik. Kesintilerin çok önemli bir nedeni de, aydınların ve halkın, hukuk devleti ve bunun doğal sonucu olan insan hak ve özgürlükleri, yönetimin bağımsız yargı tarafından denetimi gibi kavramların gerekliliğini henüz tam anlamıyla kavramamış olmasıdır. Başta belirttiğim gibi, ülkede halkın katkısı olmadan hiçbir sorun sürekli ve kalıcı bir çözüme bağlanamaz. Türk halkı demokrasiyi, bir siyasal partiye üye veya taraftar olmak, seçim zamanı gelince sandık başına gidip o parti için oy kullanmak biçiminde öğrenmiştir. Demokrasinin yerleşmesi için hem yargısal, hem sosyal adaletin sürekli olarak yerleşmesi, insan hak ve özgürlüklerinin güvence altında bulunması gerektiğini bilmemektedir. Hele —içlerinde okumuş kişilerin de bulunduğu—

bir kısım halk, terör dönemlerinde başı sıkışıp huzursuzlanınca: 'Bizim başımıza eli kırbaçlı bir yönetici lazım' deyivermektedir. 'Demokratik yoldan seçmiş olduğumuz yöneticilerin bağlı oldukları partiler el ele verip güçlü bir hükümet kurmalı ve terörün üstesinden gelmeli' diye düşünen pek azdır. Çünkü demokrasi eğitimi eksiktir.

Halk yığınları, düşünce özgürlüğünün, devlet karşısında insan hak ve özgürlüklerinin güvence altında bulundurulması gerektiğini de öğrenmemiştir.

Ne yazık ki, Türk basını bu yolda kendisine düşen eğitici görevi tam anlamıyla yerine getirmemektedir.

Devlet radyo ve televizyonu ise, genellikle bağımsız olmayıp iktidar partisinin paralelinde yayın yapmaktadır.

Ve yine ne yazık ki iktidara gelen partilerin mensupları 'düşünce özgürlüğü' kavramını sadece kendi düşüncesinin ve partisince benimsenen ilkelerin açıklanması özgürlüğü olarak anlamaktadır. Bu ise demokrasinin temel öğelerinden biri olan hoşgörü ortamının oluşmasını engellemekte, böylece partiler arası ilişkiler, yumuşak ve esnek bir zeminde değil, her an kırılıp kopmaya hazır, katı bir zemin üzerinde sürdürülmektedir. Demokrasi eğitiminin eksikliğinden doğan bu durum ise devlet işlerinin kamu yararı doğrultusunda yürütülmesini engellemektedir.

Demek ki, hukuk devletin gerekliliğine, en alt kademeden en üst kademeye kadar, halkın inanç ve katkısı olmayınca, değil hukuk devleti, sadece oy çoğunluğuna dayanan biçimsel demokrasi bile süreklilik kazanamıyor. Hangi partiden, hangi sınıftan, ya da hangi menfaat grubundan olursa olsun, hangi partinin üyesi bulunursa bulunsun, bütün halk, insan hak ve özgürlüklerinin lezzetini kendi içinde duyarsa, o hak ve özgürlükleri tehlikeye koyacak olaylar karşısında —tıpkı vatan savunmasında dış düşmana karşı olduğu gibi— hemen birleşip bütünleşme bilinci içine girer ve savundukları menfaatler arasında bir denge, adaletli bir uyuşma sağlanmasını gerçekleştirir.» (Hukuk Devleti ve Velidedeoğlu, Çağdaş Yayınları, s. 34)

Bu güzel günlere, Sayın Hocam, acaba ne zaman ulaşacağız?...

17.6.1985

*Anayasaları lüks
bulmak...*

*Özgürlüklerin üstüne
şal örtmek...*

Ülkemizde temel hak ve özgürlükleri «*vur abalıya*» olmak-
tan bir türlü kurtaramadığımız ne yazık ki bir gerçektir. Nere-
deyse bütün «*kötülüklerin*» kaynağında demokrasiyi görmek,
egemen odalarda yerleşik bir bakış açısidir.

Gerektiğinde özgürlüklerin üstüne şal örtmek...

Fazla demokratik anayasaları insanımıza lüks bulmak...

*Coğrafyasından dolayı Türkiye'ye demokrasinin ikinci sını-
fını yeterli ve layık görmek...*

Kısaca böyle tanımlanabilecek resmi düşünce yapısının en
son ürünü Çankaya'nın onayından yeni çıkan «*Polis Yasası*»dır.

Polisin görev ve yetkisinin arttırılmasını öngören bu yasa,
12 Mart dahil 1970'li yıllardan beri siyasal iktidarların günde-
minde hep sıcak tutulmaya çalışılmıştır. Sonunda yasayı çıkar-
mak Özal Hükümetine nasip oldu.

Ve böylece Özal yönetimi eliyle demokrasi fikri, ülkemizde
bir darbe daha yemiştir. Üstelik bu darbe, sağdan sola, bugü-
ne kadar pek görülmemiş genişlikte bir yelpazeden kaynakla-
nan muhalefete karşın vurulabilmiştir. Özal ve yakın çevresi
«*çatlak seslere*» kulak asmaksızın bildikleri yolda yürümüşler-
dir *aslanlar* gibi...

Sayın Özal'ın bu tutumu kendisini bir zamanlar yakından
tanımış olan kimilerine göre hiç de şaşırtıcı değildir. Bunlar ara-
sında DYP'nin önde gelenleri de vardır; baştan beri şunu söy-
lemişlerdir :

*«Bunların demokratlıkla, demokrasi fikriyle alakaları yoktur;
zamanla apaçık görülecektir. ANAP, yasakların partisidir; var-
lıklarının temelinde siyasi yasaklar yatar. Bu sebeple yasaklar-
dan yanadırlar...»*

Kimileri ise başlangıçta en iyi niyetlerle ANAP ve Özal yö-
netiminin demokrasiye açılımda olumlu bir rol oynayabileceği
görüşündeydiler. Belki de buna inanmak ihtiyacı içindeydiler.
Ama ne var ki her geçen ay, her atılan adım bu umutların bu
çevrelerde biraz daha solmasına yol açtı. Ve diyebiliriz ki «*Pol-
is Yasası*» her şeyin üstüne tuz biber ekmiş oldu.

Sayın Özal, bu yasanın öncesinde, sonrasında sergilemiş

olduğu tutumla ülkemizde demokrasiye yöneliş konusunda kendisinden pek bir şey beklenemeyeceğini çok açık biçimde ortaya koymuştur. *Hoşgörü, diyalog ve uzlaşma* gibi çağdaş kavramlarla o kadar yakınlığı olmadığını belli etmiştir. *Demokrasi* adına uzlaşmalara değil, *gerçekçilik* adına teslimiyetçiliğe yatkın olduğunu göstermiştir; bir başka deyişle, demokrasi kapısını biraz daha aralamak yerine tam tersini yapmaya koyulmuştur.

Biliyoruz, *gerçekçilik* adına, ülkemizin içinde bulunduğu koşulları öne sürüp Sayın Özal'ı anlayışla karşılayanlar, kendisine bu nedenle hak verenler de vardır.

Yanılıyorlar.

Tam tersine ANAP liderini uyarmaları gerekir.

Çünkü Sayın Özal yanlış yoldadır; birçok konuda olağanüstü kayıtsızlık ve itici bir tutum içindedir. Bu ölçüde kayıtsızlık, bu boyutlarda bir *dediğim dedikçilik*, ülkemizde sadece yeni gerilimlerin tohumlarını atmakla eşanlamlıdır. Böyle bir ortamdan doğal bir siyasal yarışma değil, aksine husumet ve çatışma doğar.

O kadar.

Siyasette ne ekilmişse, o biçilmiştir. Siyaset bilimi de, siyasal tarih de öyle söyler.

Gerçekçilik adına demokrasi özlemlerini ilelebet durdura-bilen bir set daha bugüne kadar icat edilmemiştir. Ülkemizin çatışmaya değil, demokratik uzlaşma ve huzur ortamına ihtiyacı vardır.

Yineliyoruz, Sayın Özal yanlış yoldadır.

26.6.1985

*Politikayı
küçük bir zümrenin
«özel oyun alanı»
olmaktan kurtarmak;
yani demokrasi...*

*Politika, çamur mu?
Politika, koltuk kavgası mı?
Politika, çıkarıcılık mı?
Hayır!*

Peki, ama o zaman bu sorular da ne oluyor denebilir.

Anlatmaya çalışalım.

Uzunca bir aradan sonra *politika* yeniden tırmanışa geçerken bu soruları ortaya atmak gereğini duyduk. Çünkü siyasetin sıcaklaştığı dönemlerde bunlara benzer sorular kamuoyunda güncelleşir, ya da özellikle güncelleştirilir.

Güncelleştirilir dedik, çünkü bu gibi ortamlarda özellikle demokrasi fikrini içlerine sindiremeyenler, «*Politika eşittir çamur*» denklemini hemen piyasaya sürmeye bakarlar. Bu konuda ne yazık ki, malzemeleri de genellikle bol olur; çünkü siyasetin yoğunlaştığı, parti içi kavganın keskinleştiği dönemlerde gerçekten tatsız ayak oyunlarına tanık olunur.

İşte bu noktada siyasal liderlerin çapları önem kazanır. Liderler bu ayak oyunlarının üzerine çıkabildikleri, bunları önleyebildikleri ölçüde politikada yozlaşmayı azaltabilirler. Yok eğer, kendilerini de toz duman havasına kaptırırlarsa, «*siyasetin çamur*» olduğu yolundaki önyargıların kemikleşmesine ve demokrasiye karşı duyguların gelişmesine katkıda bulunurlar.

Geçmişte bunun örnekleri çoktur.

Siyasette yozlaşmayı azaltmanın en belirleyici yolu ise demokrasidir; siyaseti kapalı kapılar arkasında oynanan bir oyun olmaktan kurtarmaktır.

Profesör Münici Kapani, Cumhuriyet'teki makalesinde bu konu üzerinde durmuş. Politikanın yeniden kızıştığı şu günlerde Sayın Kapani'nin aşağıdaki satırlarını dikkatle okumakta büyük yarar var :

«Politikanın yozlaşmasını önlemek ve kötü örnekleri büsbütün ortadan kaldırmak değilse bile en aza (asgariye) indirmek için ne yapmak gerekir? Yapılacak şey, batı ülkelerinde demokrasinin gelişme sürecine bakıldığında da görüleceği gibi, politikanın alanını genişletmek ve toplumun değişik kesimlerine ayrıcalık gözetmeksizin siyasal katılma yollarını açmaktır. Yönetilenlere, örgütlü ve bilinçli gruplar olarak, yöneticileri denetleyebilme ve onları etkileyebilme olanaklarını tanımaktır. Bu yapıldığı zaman, politika da küçük bir zümrenin 'özel oyun alanı' olmaktan çıkarak daha açık, daha aydınlık ve daha sağlıklı bir ortama kavuşmuş olacaktır.

Bu akılcı ve demokratik çözüm, ne yazık ki, bugün Türkiye'de benimsenmiş değildir. Tam tersine, çeşitli yasaklamalar ve kısıtlamalarla politikanın alanı alabildiğine daralmış bulunuyor. Gençliğin büyük bir bölümü oy hakkından yoksundur (İçin-

de bulunduğumuz Dünya Gençlik Yılında onlara sadece törenlerde 'şiir okuma hakkı' tanınıyor). Toplum içindeki sosyal grupların, sendikaların, meslek kuruluşlarının, derneklerin, ülke sorunları üzerinde görüş ve düşüncelerini açıklamaları, seslerini duyurmaları engellenmiştir. Bu konularda söz söyleme yetkisi sadece siyasal partilerin tekelindedir. Çoğulcu ve özgürlükçü demokrasinin belirgin niteliğini oluşturan siyasal katılma yolları büyük ölçüde tıkanmıştır. Güdülen amaç, öyle anlaşıyor ki, toplumu mümkün olduğu kadar politikadan 'arındırmak' ve böylece 'temiz ve huzurlu' bir ortam yaratmaktır. Ancak, son zamanlarda birbirinin peşi sıra gelen ve iktidar çevrelerine kadar tırmanan rüşvet ve yolsuzluk olaylarına, ortalığı saran kokuşmuşluk havasına bakılacak olursa, acaba bunda başarıya ulaşılmış olduğu ileri sürülebilir mi dersiniz?

Vaktiyle kim söylemişse (galiba Henry George), 'Politika, sadece politikacılara bırakılamayacak kadar önemlidir' diye bir söz söylemiş. Bu sözün doğruluğu bizim buralarda da anlaşılmaya başlandığı gün, daha sağlıklı ve daha demokratik bir toplum düzenine kavuşma umudu da doğmuş olacaktır.

Dileyelim o günler çok uzaklarda olmasın.»

Sayın profesörün dileğine katılıyor ve yineliyoruz: Çare, demokrasidir...

7.3.1985

*Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesinin altına
imza koymuşsan...*

Beşler, Fransa, Hollanda, Norveç, İsveç ve Danimarka, Türkiye aleyhindeki şikâyetlerini neden geri çektiler? 1980-82 döneminde ülkemizde insan haklarının çiğnendiği gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurmuş olan bu ülkelerde meydana gelen tutum değişikliğinin temelinde ne yatıyor?

Açıklanmayan «gizli protokol» ile Özal Hükümeti, egemenlik haklarımıza ters düşen bazı yükümlülüklerin altına imza mı atmıştır?

Yoksa «dostane çözüm» diye tanımlanan anlaşmanın varlığı bile egemenliğimize aykırı mıdır?

Başbakan Turgut Özal, ANKA Ajansının, «Adli kapitülasyonlara benzer ödünler verildiği söyleniyor» yolundaki sorusuna şu yanıtı vermiş:

«Hiçbir alakası yoktur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine gitmişsiniz, imza atmışsınız. O, bir nevi kanununuz olmuş. Meclislerden geçen sözleşmeler; öyle biliyorum ben, ona uymayı taahhüt etmişsiniz. Ondan sonra başkaları da kalkmışlar demişler ki, 1980-82 tatbikatında siz bu sözleşmeye uymadınız. Şikâyet ettikleri bu. Biz, gelin inceleyin demişiz. Karşılıklı müzakereler olmuş, dostane bir çözüm şeklinde... Sadece Türkiye ile değil, dostane çözüm başka ülkelerle de yapılmış. Devlet Denetleme Kuruluyla ilgili bir öneri bizim tarafımızdan yapılmış. Üç tane rapor var elimizde; üç tane de toplantı yapılacak. Bu toplantılardan ikisi Türkiye’de.»

Böyle diyor Sayın Özal.

Haklı olduğu bir noktanın altını çizmek isteriz. Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak İnsan Hakları Sözleşmesine Türkiye Cumhuriyeti devleti olarak imza atıp taraf olmuşsanız ve Sayın Özal’ın belirttiği gibi sözleşme parlamentodan geçip yasa gücü kazanmışsa, o zaman sözleşmede yer alan hükümler, insan hakları ve demokrasiyle ilgili temel ilkeler devletimiz açısından bağlayıcı nitelik kazanmış demektir.

Bu temel ilkelere uyulduğu sürece bir sorun yoktur. Aksi halde, sözleşme çerçevesindeki birtakım mekanizmalar işlemeye başlar. Oyunun kuralı budur. «Briç Kulübünde pişpirik oynaya-cağım» diye kimsenin tutturmaya hakkı olamaz.

Hem demokrasi ve insan haklarına aykırı uygulamalar olacak, hem de kimse ses çıkarmayacak; olmaz öyle şey!

İşin özü budur.

Avrupa Konseyi çerçevesinde kimi zaman içişlerimize müdahale niteliği taşıyan gelişmeler olmuştur; bunlara haklı olarak karşı çıkmıştır. Ama bu örnekler, işin özünü değiştiremez. Avrupa Konseyinin üyesi olarak, İnsan Hakları Sözleşmesinin altına imza atılmışsa, insan hakları ve demokrasiyle ilgili temel ilkelere uyulacaktır; bir başka yol yoktur!

Türkiye Cumhuriyeti’nin bu tür şikâyet ve zorlamalara muhatap kılınması kuşkusuz acıdır. Bu tür «dostane çözüm»leri içimize sindiremediğimiz de açıktır.

Ama kime kızacağız?

Ülkeyi bu noktaya getirenlere, ulusal onurumuza gölge düşmesine yol açanlara; sorunun yanıtı budur.

Başka kimseye kıyamayız.

Başbakan Özal, «Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine gitmiş imza atmışsınız. O, bir nevi kanununuz olmuş» diyor; yerinde bir saptama.

Dileğimiz, «yasanın gereği»nin bundan sonra yerine getirilmesi ve ülkemizin bir daha böylesine «dostane çözümler»le karşı karşıya bırakılmamasıdır.

14.12.1985

*Türkiye'nin,
Avrupa Topluluğunda
yerini alabilmesi için...*

Londra'ya yaptığı resmi ziyareti tamamlayan Başbakan Turgut Özal, Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsündeki konuşmasında önemli bir noktaya dikkat çekmiş. Türkiye'nin bölgede yalnızca, «NATO'nun bir sınır bekçisi» olarak görülemeyeceğini vurgulayarak şöyle demiş :

«Türkiye, Batı Avrupa'nın sosyal ve ekonomik bütünleşmesinde de yerini almalıdır. Gözle görülür bir gelecekte AET'ye tam üye olmak konusunda kararlıyız. Güney Akdeniz'e kadar inen bir Topluluğun dışında kalmamız ekonomik bakımdan düşünülemez; siyasi bakımdan da kabul edilemez.»

Sayın Özal'ın bu teşhisi yerinde sayılmalıdır.

Türkiye seçimini yapmış ve batı sistemi içinde yerini ilke olarak benimsemiştir. Batının çağdaş ve demokratik değerlerini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu açıdan Avrupa Topluluğu ile bütünleşme konusunda halen ülkemizde genel bir konsensüsün varlığından da söz edilebilir.

Bu yüzden Türkiye, kendisinin batının bölgedeki bir «sınır bekçisi» olarak, Ortadoğuda bir «ileri karakol» olarak görülmesini kabul edemez. «Ortaklık» yalnız askeri alanla sınırlı tutulamaz. Özellikle Batı Avrupalı dost ve müttefiklerimizin bu noktayı özenle değerlendirmelerinde yarar vardır; çünkü «ortaklık» bir «bütün»dür, ya vardır, ya yoktur..

Bu, madalyonun bir yüzüdür. Öbür yüzünde ise Türkiye'nin yapması gerekenler yer alır.

Sayın Özal'ın, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir başbakanı ola-

rak Londra'da muhatap olduğu sorular, ÷lkemiz açısından hiç de hoş değildir: Demokrasi, işkence, insan hakları, düşünce ve basın özgürlüğü...

Bu konulardaki soruların tümü, «*dış mihraklar*»ın, ÷lkemizi Batı Avrupa'dan koparmak isteyen «*karanlık odaklar*»ın mı marifetidir?

Hayır!

Kendimizi aldatmayalım.

Demokrasiyi, çağdaş değerleri hiçe sayan, uygarlıkla ilgili uygulamaların örneklerini görmek için, gazetelerimizin birinci sayfalarına şöyle bir göz atmak bile yeterlidir. Ayrıca Başbakan Özal, demokrasiyi sadece kendisinin basında eleştirilebilmesiyle eşanlamlı tutma alışkanlığından vazgeçmelidir; çünkü bu tutumu inandırıcı olmaktan uzaktır.

Batı Avrupa ile ilişkilerin hareketlendiğı, yumuşamaya başladığı açıktır. Bu durum, olumlu bir gelişmeyi vurgulamaktadır. Ama henüz işin çok başındayız. Bu gelişmenin süreklilik kazanabilmesi için, Batı Avrupalı dostların kullandıkları, demokratik hak ve özgürlükler, insan hakları gibi argümanları teker teker onların ellerinden almak gerekir.

Kendi evimizin içini düzene koydukça, demokrasiyi bütün kural ve kurumlarıyla işler hale getirdikçe, Batı Avrupalı dostlarımızın da gerçek niyetlerini daha iyi anlayabileceğiz.

Biz o noktaya gelelim, gerisi kendi bilecekleri iştir!

21.2.1986

*Demokrasi cephesinin
eşit, haklı
bir üyesi olarak
yaşamak istiyorsak...*

Geçenlerde yıllar öncesinin Cumhuriyetlerini karıştırıyordum. Tarih, 27 Ekim 1972; 12 Mart ara rejim dönemi. Nadir Nadi'nin başyazısı, «*Bizim Cephe*» başlığını taşıyor. Okuyorum :

«*Biz batılı demokrasilerden yanayız. Avrupa Konseyinde üyeyiz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin altında imzamız var. Henüz tam değiştirilmemiş bulunan Anayasamızın özü de yurdumuzu batı uygarlığı doğrultusunda, demokratik yöntemlerle, düşün özgürlüğünü koruyarak yönetmeyi öngörmektedir.*

Ne var ki, Avrupa Konseyi Danışma Meclisinin son oturumlarından birinde söz alan bir kısım batılı konuşmacılar yaptıkları açıklamalarla Türkiye’de insan haklarını ve düşün özgürlüğünü yok edici bir çaba harcadığına dair batı demokrasilerinde öteden beri sürdüğünü gördüğümüz kuşkuyla kamçılarını sallamışlardır. 25 Ekim günlü ‘Le Monde’ gazetesinde okuduğumuza göre, sıkıyönetimin ilanından bu yana ilk kez olarak konu gündeme alınmış, Hollandalı sosyalist temsilcilerden Bay Dankert ile Norveçli gene sosyalist delege Bayan Aasen, Türkiye’de insan haklarını dikkate almayan bir rejim uygulandığını oldukça şiddetli bir dille eleştirmişlerdir.

Bunlara Türk temsilcisi Bay Feyzioğlu belki daha şiddetli bir dille karşılık vermiş, konseyli delegeleri yurdumuza karşı anarşistleri savunmakla suçlamıştır. Biri Belçikalı, biri de İsviçreli iki delegenin yaptıkları ılımlı konuşmalar arasında komisyon üyeleri, yurdumuzdaki durumu incelemek üzere Türk Hükümetinin Avrupa Konseyinden bir kurulu Türkiye’ye çağırıp çağıramayacağını sormuşlar, ama bu soruya ne Bay Feyzioğlu, ne de o sırada orada bulunan Dışişleri Bakanımız Sayın Bayülken olumlu bir cevap vermişlerdir.

Avrupa Konseyi deyip geçmeyelim. Bu kuruluş, bağlı bulunduğumuzu her fırsatta tekrarladığımız batı dünyasının düşün forumudur. Her siyasal eğilimin serbestçe dile getirildiği bu kuruluş Avrupa kamuoyunun doğrudan doğruya etkisi altındadır, özellikle insan haklarına titizce bağlıdır ve haksızlığın, kanunsuzluğun, işkencenin her türlüşüne şiddetle karşıdır.

Bu konuya ilişkin bir anımızı şuracığa yazıverelim: 1956 yılında, zamanın iktidarını eleştirdiği için Adnan Menderes, Prof. Feridun Ergin’e çok kızılıyordu. Feridun Ergin de Türk temsilcisi olarak Konseyde üye bulunuyordu. Menderes, Ergin’in bir Konsey toplantısına katılmasını önlemek üzere kendisine yolluk ve ödenek verilmemesini ilgililere emretmiş. Ergin de sanırım Konsey Başkanlığına yolladığı bir yazı ile toplantıya katılamayışının nedenini bildirmiş. Haber, 15 ulustan her partinin temsil edildiği Avrupa Konseyinde bomba gibi patlamış, üyeler derhal aralarında para toplayarak cezalandırılmak istenen Türk delegesinin Strasbourg’a gelmesini sağlamak üzere harekete geçtiler. Batı dünyasına rezil olacaktık. Allah’tan Menderes durumu çabuk kavradı ve Ergin’in yolluğunu acele verdirerek skandalın büyümesini önledi.

Evet, dünyada tek başımıza yaşamıyoruz. Buna olanak yok.

Bağlı bulunduğumuz demokrasi cephesinin eşit, haklı bir üyesi olarak yaşamak istiyorsak demokrasinin temel kurallarına ters düşmemeyi de görev bilmeliyiz.»

Nadir Nadi'nin bu başyazısının Cumhuriyet'te yayımından bu yana 14 yıl, 1956'dan beri de tam 30 yıl geçmiş. Arkamızda bunca yılı bırakmış olmamıza karşın değişen nedir, diye düşündüm.

Daha geçenlerde İstanbul'da yapılan Avrupa Konseyi Asamblesinin mini toplantısında gene aynı tartışmalara tanık olmadık mı? Daha hâlâ ülkemizde siyasal iktidar, bazı ünlü yazar ve çizerlerimize yurtdışına çıkışı yasaklamıyor mu? Ve hâlâ, yeni bir seçime giderken, demokratik hak ve özgürlükleri, siyaset yasaklarını, insan haklarını tartışmıyor muyuz?

1960 kuşağından sayılırım. Genç bir üniversite öğrencisi olarak 27 Mayısı yaşadık; arkasından 12 Mart ara rejimini, bir on yıl sonra da 12 Eylülü. Sanki değişen bir şey yok...

Düşünüyorum; aradan yıllar ve yıllar geçtikten sonra ben de, Başyazarım Nadir Nadi'nin 1983'te yaptığı gibi, bir yazımın başına acaba aşağıdakine benzer bir not mu düşeceğim :

«Bir süredir gazetede yazılarım çıkmıyor. Bunun ruhsal ve bedensel çeşitli nedenleri var. Bir başka neden daha var ki, onu da bir sözcüğünü değiştirmeksizin aşağıya koyduğum eski bir yazımı gören okurlarım kendiliklerinden anlayacaklar ve belki de 'bu adam dünyaya boşuna gelmiş' diyeceklerdir.

Evet, hazin bir yazgı. Ne yaparsınız ki, hazinliği ölçüsünde gerçek!»

Bilemiyorum, siyaset sahnesinde olan biteni gördükçe doğrusu bir türlü iyimser olamıyorum.

14.7.1986

*Duvar
ve
demokrasi...*

Yıl, 1975.

İspanya'nın kırk yıllık diktatörü Franco ölür.

Bir siyaset adamı sahneye çıkar; Adolfo Suarez. Frankist

rejimin içinden gelmektedir; aynı zamanda Franco'nun Falanji Hareketi adlı partisinin genel sekreterliğini de yapmıştır.

Sıvar kollarını Suarez. Hedefi, kırk yıllık diktatörlükten sonra İspanya'da «demokrasiye geçiş»tir. Programının adını da koyar Suarez: *Demokrasi Projesi*. Sağdan sola tüm siyasal güçlerin yasal olarak politika sahnesinde yerlerini almalarını öngörür *Demokrasi Projesi*.

Geleneksel güçlerin kaşları çatılır. Kilise, ordu ve büyük sermayenin bazı kesimleri gelişmelerden rahatsızdır. Suarez, *Demokrasi Projesini* Cumhuriyet'e anlatırken, «Evet, genel olarak hiçbir zaman bu grupların sevgi gösterilerine muhatap olmadım» demiştir. (İspanya'da Demokrasiye Geçiş; Nilgün Cerrahoğlu; Cumhuriyet, 6 Ocak 1985).

Suarez, merkez sağda kurduğu partiyle yolunda yürümeye devam eder. Yeraltından çıkan sosyalistler ile komünistlerin de desteğini alır. Sosyalist lider Felipe (bugünkü İspanya Başbakanı) ve komünist lider Carillo, çok kısa bir süre öncesine kadar bir Frankist olan Suarez'le el ele verirler; onun başbakanlığına güçlük çıkarmazlar.

Ve İspanya'da *Demokrasi Projesi*, sağda ve solda sivil güçlerin el ele vermesiyle tıkır tıkır işler, kırk yıllık Franco diktatörlüğünden *demokrasiye geçiş* kolaylaşır.

Aradan daha on yıl bile geçmemiştir, ama bugün İspanya'da Adolfo Suarez'in adı, «ülkeyi demokrasiye geçiren adam» olarak okullarda okutulan tarih kitaplarında yer alabilmiştir.

Ülkemizde yelpazenin sağ ve sol kanadındaki gelişmelerin şu günlerde çizmekte olduğu grafik getirdi bunları aklıma. Bir bizde bugün olup bitenlere, bir de İspanya'da demokrasiye geçişe bakınca, insan, demokrasi adına pek o kadar iyimser olamıyor.

Gerek sağın ve solun kendi iç mücadelelerindeki yönelişleri, gerekse birbirlerine karşı tutumları hiç de iç açıcı gözük-müyor. Kimse burnundan kıl aldırıyor. Öyle bir hava esiyor ne yazık ki.

Herkes kendini, kendi başına bir güç olarak görme eğiliminde. Sanki kendinden başka demokrat yokmuş gibi ve sanki tek başına demokrasiyi gerçekleştirmek mümkünmüş gibi bir hava estirilmekte.

Siyaset hayatı, bir dönemde oğlan çocuklarının duvar dibi ıslatırken oynadıkları oyuna yakın özellikler gösteriyor. Buna

benzer bir yarış, bu kez, «Ben daha demokratım, hayır ben daha demokratım» tarzında yeniden uç vermeye başladı.

Bu arada karşılıklı çıkışlar, zaten siyaset hayatımızda pek yeri olmayan hoşgörü geleneğine bir hayli aykırı çizgiler taşımaktadır. Her geçen gün birçok köprünün atıldığı izlenimini veren tutumlara tanık olmaktayız.

Basite indirgeyerek özetlemeye çalıştığımız bu gelişmeler, daha önce de belirttiğimiz gibi, hem sağ ve solun kendi içinde, hem de genel olarak birbirleriyle ilişkilerinde meydana gelmeye başlamıştır.

Eğer iyi niyetli amacımız demokrasiye geçiş ise, demokrasiyi Türkiye’de bir daha yıkılmayacak biçimde inşa etmekse, o zaman sağda ve solda olup bitenler umut verici değildir.

Sağda ve solda şu günlerde çok lafı edilen «birlik», «beraberlik» ya da «birleşme»den söz etmiyoruz. Kimin, hangi siyasal gücün, sağda ve solda başı çekeceğini, ancak zaman gösterecektir. Bu iş, günü geldiğinde seçim sandığında çözülecektir.

Bizim üzerinde durmak istediğimiz, demokrasi adına *birlik* sağlamak, hiç olmazsa *demokrasi platformunda birleşme*ktir.

Oysa olan bu değildir; ne sağda, ne solda görülen bu değildir.

Bırakalım sağ ve sol güçlerin *demokrasi* için bir araya gelmelerini, kendi içlerinde bile bu konuda pek öyle umut verici belirtiler yoktur.

Şimdilik herkes birbirine karşı sanki *duvar* örmekle meşguldür; ya da zaten varolan duvarları kalınlaştırmakla uğraşıyorlar...

Ne sağ, ne sol, ne de kişiler, tek başlarına, ne demokrasiye geçişi sağlayabilir, ne de demokrasiyi gerçekleştirebilir.

Birbirleri arasında köprüleri atıp *duvar örenler*, ancak demokrasiyi istemeyenlerin ekmeğine yağ sürmek gibi hiç istemedikleri bir işi yapmış olurlar.

Demokrasi elbette bir mücadele işidir; ama aynı zamanda çok boyutlu bir diyalog ve işbirliğini de gerektirir. Hele ülkemizin içinde bulunduğu koşullarda...

Unutmayalım geçmiş:

Demokrasi sahasında takım oyunu çıkaramazsak gol yemeye devam ederiz.

18.3.1985

Sağdaki ve soldaki
siyasal kadrolar,
aralarındaki «duvarları»
yok etmelidirler.

Emin Çölaşan'ın Hürriyet'te Bülent Ecevit'le yaptığı ilginç bir konuşma yer aldı. Görüşmenin bir yerinde Sayın Ecevit şöyle diyor :

«Türk toplumunda bugün gördüğüm şu eğilim var: Halkımız bir yandan geçmişle ilgili bazı duyguları içinde saklıyor; ama bir yandan da geçmişe dönmeyi istemiyor. Demokrasi istiyor, ama geçmiştekinden daha iyi işleyen bir demokrasi istiyor.»

Konuşma daha sonra şöyle devam ediyor :

«Soru : Geçmiş derken sizin döneminizden mi söz ediyor-sunuz?

— 12 Eylül öncesini tümüyle kastediyorum.

Soru : Halkımız 12 Eylül öncesini istemiyor mu artık?

— O dönemin kavgasını, gürültüsünü elbette ki hiçbirimiz istemiyoruz. Ancak halkın, geçmişe dönüşü istemeyişini, demok-rasiden kaçış eğilimi gibi yorumlayanlar varsa, son derecede yanlışılıyorlar.

Soru : Halkımızın 12 Eylül öncesine dönmek istemediğini söylediniz. Bu sözlerinizi 12 Eylül Harekâtından yana bir tavır olarak kabul etmek mümkün olur mu?

— Hayır efendim. 12 Eylül'den yana bir tavır değil. 12 Eylül öncesi birtakım gelişmelerden duyulan rahatsızlık, 12 Eylülün mazereti olamaz. Türk toplumu eğer demokrasiyi yaşatmak istiyorsa, demokratik rejim sürerken oluşabilecek bazı bunalımlardan demokrasinin kendi kuralları içinde çıkış yollarını bulmaya alışmak zorundadır. Aksi halde demokrasiyi kesintiye uğratmak için mazeret yaratmak üzere, her zaman ortalık karıştırılabilir.»

Sayın Ecevit'in bu saptaması yerindedir.

Demokratik rejimde meydana gelen bunalımların, yine demokrasinin kendi kurumları içinde aşılması bir temel kural nite-liğindedir. Demokrasilerde siyaset kurumunun yeni dengeler oluşturarak bunalımdan çıkış yolları üretebilmesi yaşamsal önem taşır. Ama ne yazık ki 12 Eylül öncesinde bu başarıya Türkiye sahne olamamıştır.

Neden?

Nedenlerden biri de acaba «*diyalog*» ve «*uzlaşma*» yoksunluğu mudur?

Sayın Ecevit, Çölaşan'ın bu konudaki sorularına řu yanıtı vermiştir :

«*Halkımız her zaman uzlaşmaya yatkındır. Fakat Türk siyasal yaşamına uzlaşma, henüz yeterince girmemiştir. Dolayısıyla diyalog eksikliği var. Tabii iş gereği olarak geçmişte zaman zaman diyalog kuruldu, ama bir demokratik uzlaşma sürecine girilemedi. Oysa demokrasi, uzlaşma olmadan yürümez. Tabii, uzlaşmayı ödün vermekten ayırmak gerekir. Uzlaşmak için kendi doğrultusundan ayrılmak gerekmez. Yani Türk siyasal yaşamının sadece kişisel diyalog sorunu değil, bir de uzlaşma sorunu vardır. Bunun mutlaka çözülmesi ve aşılması gerekir. Şimdi partiler arasında diyalog eğilimini biraz daha fazla görüyorum.*

Soru : Acaba böylesi mi daha iyi, yoksa sizin döneminiz mi daha iyi?

— *Tabii böylesi daha iyi.*

Soru : 12 Eylül öncesinde dört liderinizin ve aranızda hiçbir konuda uzlaşma olmadı. Bu konuda müşterek bir hatanız var mıydı?

— *Tabii, hepimizin hatası vardı denebilir.»*

Sayın Ecevit'in, nüanslı bir biçimde de olsa, «*Tabii hepimizin hatası vardı denebilir*» diye konuşması ve bugün siyasal partiler arasında «*diyalog eğilimini biraz daha fazla görmesi*» ilginçtir.

Sayın Ecevit, yanılmıyorsak, 12 Eylül öncesinde «*demokrasinin tanımı*»nda tam bir anlaşma olmaksızın diyalog ve uzlaşmanın sınırlı kalacağı görüşündeydi. Özellikle Sayın Demirel'e dönük olarak zaman zaman «*Demokrasinin tanımında anlaşmıyoruz ki, nasıl uzlaşacağız, hangi temel üzerinde...*» dediğini anımsıyoruz... Bugün de Sayın Ecevit'in genel olarak bu görüşünü koruduğunu sanıyoruz.

Bu, işin bir başka boyutudur ve değişik açılardan tartışılabilir.

Biz şimdilik bir hususun altını çizmek istiyoruz.

Ülkemizin bugün gelmiş olduğu noktada demokratikleşmeye ne kadar ihtiyacı olduğunu yadsımak kuşkusuz olanaksızdır. Ama bir nokta hiçbir zaman gözden kaçırılmamalıdır: Sağdaki, soldaki siyasal kadrolar, diyalog ve uzlaşma kapılarını açmaya, aralarında yıllar ve yıllar boyunca örülmüş «*duvarları*» yok etmeye özen göstermelidirler. Bunun gibi, sivil siyaset kadroları ile asker arasındaki «*güven bunalımı*» da giderek aşılmalıdır.

Demokratikleşme yolunda mesafe alabilmek için bu hususlar üzerinde kafa yorulmalıdır.

Çölaşan'ın Bülent Ecevit'le konuşması bize bir pazar günü bunları düşündürttü.

16.12.1985

*Avrupa Konseyi,
bireysel başvuru
ve Türkiye'de
demokrasi...*

Londra'da daha geçenlerde katıldığımız sansürle ilgili bir konferans için hazırlanmış taslak raporda Türkiye'nin adı «*askeri rejim altında yaşayan bir ülke*» olarak geçiyordu. Söz alıp bu değerlendirmenin gerçeğe aykırı düştüğünü belirttik; ülkemizdeki çok partili rejimin, demokrasi, insan hakları ve basın özgürlüğü açılarından birçok yetersizliği bulunmakla birlikte, hâlâ «*askeri rejim*» diye nitelenmesinin söz konusu olamayacağını anlattık. Özür dileyip gerekli düzeltmeyi yapacaklarını söylediler.

Bu olaydan da görüleceği gibi, Türkiye'nin dış dünyada demokrasi konusundaki imajı parlak olmaktan hayli uzaktır.

Acaba, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna kişisel başvuru hakkının Özal Hükümetince kabul edilmesi, Türkiye'nin imajını ne ölçüde düzelterek?

Bu sorunun karşılığını ararken, bir kere şu noktanın altı çizilmelidir: Özal Hükümetinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde öngörülen bireysel başvuru hakkını tanımış olması, Türkiye'nin Batı Avrupa ile ilişkilerinde son dönemde atılmış en ileri adımlardan biri olarak nitelenebilir. Özal Hükümeti, bu kararıyla Türk vatandaşlarına Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde uğradıkları haksızlıklar karşısında Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna şikâyet etme kapısını açmaktadır. Örneğin gözaltında tutulduğu sırada işkence gören bir vatandaş, yargısal süreç içinde haksızlığa uğradığına inanırsa, bu haksızlığın tescil edilip tazmin edilmesi için komisyona başvurabilecektir.

Tarihsel açıdan bakılınca bu hakkın tanınmış olması, Tür-

kiye - Batı Avrupa ilişkilerindeki en önemli aşamalardan biri sayılmalıdır. Özal Hükümetinin bu kararı genel olarak olumlu bir adımdır.

Bu gelişmeler, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi dönem başkanı olarak yakında Strasbourg'da kürsüye çıkacak olan Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nu bir ölçüde rahatlatabilecek- tir; ama bu ölçü herhalde sınırlı kalacaktır.

Nedenleri çok açıktır: DİSK davasındaki mahkûmiyet kararı; Bülent Ecevit'in 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılması; Demirel'le Ecevit'in haklarında bugüne değin toplam 135 dava açılmış olması; «muzır yasa» ve uygulamaları; örneğin Demir Özlü gibi değerli bir yazarımızın vatandaşlıktan çıkarılabil- mesi; anayasanın geçici 4. maddesinde yer alan siyaset yasak- ları; iş yasalarının, üyesi bulunduğumuz Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun demokratik ilkelerine ters düşmesi...

Bu liste uzatılabilir kuşkusuz.

Daha geçenlerde önemli bir Batı Avrupa ülkesinin Ankara' da görev yapan bir diplomatı şöyle diyordu :

«Türkiye'de olanları anlamak mümkün değil. AET'ye tam üyelik başvurusunu yapacağınızı söylüyorsunuz, ardından Bülent Ecevit'i hapis cezasına çarptırıyorsunuz. Avrupa İnsan Hak- ları Komisyonuna yapılan şikâyetle bulunan dostane çözüm an- laşmasının sonuna gelinirken, DİSK davasında mahkûmiyet ka- rarı çıkıyor. DİSK kapatılıyor. Bunlar Türkiye'nin Avrupa'daki görüntüsünü bozuyor. Bir taraftan Avrupa'ya yaklaşmak ister- ken, diğer taraftan bunu zorlaştıracak gelişmeler ortaya çıkı- yor. Bu durumu anlayabilmek, rasyonelini bulabilmek bizim için mümkün değil.»

Bireysel başvuru yolunun açılması olumlu bir gelişmedir; fakat yetersizdir. Türkiye'de demokrasinin yolunu tıkayan daha birçok engel vardır. Başbakan Özal, bunları kaldırmaya yanaş- mıyor; hatta görmezlikten geliyor. Üstelik, son günlerde Sayın Özal'ın aklına «demokrasi», hep «irtica» ve «türban» söz konu- su olduğu zaman takılmaktadır. ANAP liderinin, sadece İslami akımlardan söz edilince demokrasiyi anımsaması inandırıcılık- tan, hele hele liberallikten çok uzaktır.

25.1.1987

İslam dininin kapsayıcılığından, bütünlükçülüğünden yola çıkarak, «Eğer Müslümansan, İslamiyetin bütün koşullarını yerine getirmelisin» diyenler ve buna inananlar var.

Olabilir.

Ama bu inancını, devlet ve toplum düzeninin temel taşı haline getirmeye kalkışırsan, olmaz; çünkü o zaman ortalıkta ne laiklik kalır, ne de demokrasi.

Günde beş vakit namaz kılabilirsin, cumaya gidebilirsin. Ama bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi, namaz vakti işyerlerini tatil etmeye, herkesi zorla cuma namazına göndermeye kalkışırsan, ne insan haklarından, ne laiklikten, ne de demokrasi-den söz edebilirsin.

Ramazanda oruç tutabilirsin; çarşaf giyebilir, başörtü takabilirsin. Ancak her ikisini de zorunlu toplum kuralı haline getirmeye kalkışırsan, ortalıkta ne demokrasi kalır, ne de insan hakları.

Hukukun kaynağını dine dayandırma yolunu seçersen; insanlara din ve cinsiyetlerine göre farklı, eşit olmayan hukuki mevzuat uygularsan; bir ülkede meşruiyetin kaynağını millet egemenliğine değil de din kurallarına, Tanrı'ya dayandırırsan, ne laiklikten, ne de demokrasiden söz edebilirsin.

Hem laiklikten söz edip, hem de din dersini zorunlu hale getirirsen, olmaz; «*olur*» dersen, o zaman ne laikliği, ne vicdan özgürlüğünü, ne de insan haklarını ağzına alabilirsin...

Kuşkusuz daha da uzatılabilir bu liste. Uzadıkça ve ayrıntıya inildikçe de devlet ve toplum düzeninin —hele Türkiye gibi nüfusunun neredeyse tamamı Müslüman olan bir ülkede— laikleşmesinin pek öyle gözüktüğü kadar kolay olmadığı anlaşılır.

Avrupa tarihini şöyle bir gözden geçirelim; kanlı mezhep kavgalarını, din savaşlarını anımsayalım; kilise - devlet çatışmalarını, din - bilim çelişkilerini aklımıza getirelim; o zaman batıdaki laikleşme sürecinin ne kadar sancılı geçtiğinin bilincine varabiliriz.

Ortaçağ karanlığının ne denli tüyler ürpertici olduğunu kavramak için Umberto Eco'nun «*Gülün Adı*» ismini taşıyan enfes

romanı da okunabilir. O karanlığı birtakım ışıkların orasından burasından nasıl delmeye başladığını da aynı romanda görebilirsiniz. Ortaçağın kopkoyu karanlığının aydınlığa dönüşmesi, insan aklının doğmalardan sıyrılıp özgürleşmesi, toplum düzeninin laikleşmesi ve demokratikleşmesi kolay olmadı, çok da zaman aldı.

Avrupa'da kaç yüzyıl süren bu mücadeleyi ülkemizde en radikal biçimde başlatan Atatürk oldu. «Ortaçağ» sona erdirip karanlığı aydınlığa çevirmek için atmış olduğu adımlar rahatlıkla «*kültür devrimi*» olarak nitelenebilir. Osmanlı devlet ve toplum düzenini yıkmış, insan aklını asırlar boyunca tutsak almış zihniyete karşı yukarıdan aşağıya bir kavga başlatmıştır. İnsan ilişkilerini düzenleyen hukuk sisteminde, eğitim ve öğretimde İslami kuralları kaldırmıştır. Dinle ilgili anlayış ve değerlerin vicdanlarda kalacağını ve bunların insan ilişkilerini belirlemede düzenleyici olamayacağını varsaymıştır.

Atatürk'ün laiklik anlayışının ikinci boyutu ise, siyasal iktidarın kurumlaşması ve meşruiyet temellerini düzenlemesi açısından İslamiyetin rolüne son vermesidir; egemenliğin kaynağının kayıtsız şartsız millette olduğunu görmesidir; meşruiyetin dine dayalı olmasını reddedip, padişahlığı yıkarak laik cumhuriyeti kurması, hilafetin lağvedilmesi, 1928'de laikliğe aykırı hükümlerin anayasadan ayıklanması ve 1937'de de cumhuriyetin bir özelliği olarak laikliğin anayasada yer almasıdır.

Batıda koca bir tarih yaşanarak oluşan laik devlet ve toplum düzenini, Atatürk, yüzyıllarca İslamiyete göre koşullanmış ve yönetilmiş, nüfusunun neredeyse tamamı Müslüman olan bir toplumda yukarıdan aşağı bir devrimle gerçekleştirme yolunu açmıştır. Bu özelliklerinden de dolayısıdır ki, Atatürk'ün laiklik uygulaması ve Cumhuriyet Türkiye'sinin laiklik anlayışı ile batıdaki kilise - devlet ayrılığı arasında bazı farklar olmuştur; olması da doğaldır.

Burada bir noktanın altı özellikle çizilmelidir. Atatürk'ün «*kültür devrimi*»nin belkemiği laiklik ve vicdan özgürlüğüdür; Atatürk bu ilkeyi cumhuriyet rejiminin temel taşı yaparak aynı zamanda bir bakıma demokrasinin de ülkemizdeki altyapısını kurmuştur. Bunu yaşayan bir başka İslam ülkesi daha yoktur; bu yüzden de bugün yeryüzünde Türkiye'den başka demokrasiyi —kör topal da olsa— yaşayan bir başka İslam ülkesi daha yoktur.

Atatürk'ün laiklik uygulamasının demokrasinin altyapısını

nasıl oluşturduğuna, değerli siyaset bilimcisi ve tarihçi İlber Ortaylı şöyle değinir :

«Tarihsel gelişim içinde, siyasal modernleşmenin ön şartı sosyal ve ekonomik gelişmedir. Ancak bu yeterli değildir. Ekonomik modernleşmeye girişi, Türkiye kadar eski olan bazı Ortadoğu ülkelerinde (Mısır, İran) siyasal kurumlaşmaların ve ideolojinin ülkemizdekine göre çok daha geri düzeyde bulunduğunu ve nihayet aksaklıklarına rağmen Türk demokrasisi düzeyinde bir demokrasinin bu ülkelerde henüz bulunmadığını göz önüne getirdiğimiz de, XX. yüzyıl başındaki Türkiye'nin değişmekte olan sosyal yapısının laik devrimlerden etkilenip yönlendiği açıktır.

Türkiye'de siyasal modernleşmenin batı toplumlarındakine benzer biçimde gelişebilmesi ve demokratik bir toplumsal mücadelenin varlığında laik ideolojinin önemli payı vardır. Tarihin belirli bir gelişme anında ideolojik bir değişimin yapısal değişmelere hız verip, onları yönlendireceği çeşitli tarihsel örneklerle sabittir. XIX. yüzyıldan beri değişmeye başlayan ve bu değişimin sancılarını çeken Türk toplumunda laiklik ve onunla bir bütün meydana getiren devrimlerin, sosyal - siyasal gelişmeyi hızlandırıcı etkiler yarattıklarını görüyoruz.» (İlber Ortaylı, Osmanlı Devletinde Laiklik Hareketleri Üzerine; Türk Siyasal Hayatının Gelişimi, s. 169)

Atatürk, laik bir devlet ve toplum düzeni ile, üstünde demokrasinin yükselebileceği yepyeni bir altyapının temelini atmıştır. Öteden beri içte ve dışta bu temeli içine sindiremeyen, yıkmak isteyen güçler vardır. İslam dininin *«kapsamlı»*, *«bütün-lükçü»* olduğunu öne sürerek, laik devlet düzenine son vermek isteyenler bir başka altyapıya sürekli yatırım yapmaktadırlar. Demokrasi bu güçlerin umurunda değildir, yalnızca bir *«araç»*tır; *«İslamın yükselişi»* en çok yineledikleri slogandır. Ve bu güçler, yine demokrasiyi fazla umursamayan siyasal iktidarlar ve partilerce *«yan destek»* olarak kolanmaktadırlar. Laik devlet ve toplum yapısını demokrasinin temel gereği olarak sıkı sıkıya savunanları sindirebilmek için de, demagojileri hazırdır; sizi demokrasiye inanmamakla, din ve ibadet özgürlüğüne karşı olmakla suçlarlar.

Geçelim.

Bir noktanın altını bir kez daha çizmek isteriz. Laik toplum ve devlet düzeni, çoğulcu demokrasinin altyapısıdır; güçlendi-

rilmesi gerekir. Ülkemizde de batı demokrasilerinde olduğu gibi her türlü akıma —şiddeti reddetmeleri koşuluyla— siyasal örgütlenme hakkı tanınmalıdır. Kimsenin inancına ibadetine, din-darlığına ya da dinsizliğine karışılmamalıdır; kimseye de zorla din dersi okutulmamalıdır; herkes düşüncesini, inancını serbestçe çekinmeksizin ifade edebilmeli, tartışabilmelidir. «*Din hürriyeti*» gibi bütün özgürlükler de toplumda tam gerçekleşmelidir.

Bütün bunlara karşılık devlet yaşamında, eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine kesin olarak uyulmalıdır; öğretim birliği yasası kesin olarak uygulanmalıdır. Laik toplum düzenini geliştirmek, güçlendirmek için, devlet, özellikle ulusal eğitim alanında görevini titizlikle yerine getirmelidir. İrticadan, «*geriye dönüş*»ten kurtulmak, ortaçağı özleyenleri etkisiz kılmak ve demokrasi ile çağdaşlığı yakalamak için bir başka yol yoktur.

Ama ne yazık ki gerçek demokrasiye yan çizen siyasal iktidarlar dün olduğu gibi bugün de laiklik ilkesini pek önemsemiyorlar.

15.12.1986

*İslami dünya görüşüyle
mücadeleyi
çağdaşlığın gereği sayarız;
ama insanlara
bu inanç ve düşüncelerinden
dolayı baskı yapılmasına
karşı çıkarız.*

Milli Gazete'nin yazarlarından Abdurrahman Dilipak şöyle diyor :

«İslamı demokrasiyle, liberalizmle, rasyonalizmle açıklayamayız. İslam, demokrat değildir. Rasyonalist de değildir. İslamın kendi değerleri, kendi ölçüleri vardır. Dinde zorlama yoktur, fakat İslamda vardır. Bir insan bu sözleşmenin altını imzalamışsa ve bunlara uymuyorsa cezalandırılır. Bir insan Müslümanım diyorsa kazancının kırkta birini fakirlere verecektir. Bu karıştırıyor. Mesela başı açık gezemez Müslüman kadın. Alırsın cezalandırırsın. Müslüman olduğunu söyleyen bir kişi oruç yiyemez. Her çocuk 18 yaşına gelince dinden çıkabilir. Ama bir insan, bu

hakıyla ilgili süre geçtikten sonra dinden çıkarsa öldürülür; yani öldürme hüküm olarak vardır. Böyle bir insanın İslam toplumunun dışına çıkması gerekir. 1960 ihtilalinden sonra Müslümanlar sağcı olmadıklarını anladılar. Ben de 1960'a kadar sağcıydım; daha sonra kendi dinimi anladım. Tarikatlar 1980'den sonra yeniden ahlak okulu olan, cemaat meydana getiren bir hale geldi. Bu arada yoğun bir baskı ve saldırı altındalar tabii. Sadece tespih çekseler, kimse aldırılmaz. Cumhuriyet de bunu istiyor zaten. Ama ben insan olarak çıkıyorsa, kendi inancım-dan kaynaklanan davranışlar koyuyorsa ortaya, hele bunlar politik bir tercihe dönüşüyorsa, o zaman baskı altına alınıyor. Ben bugün menfaatim gerektiriyor diyerek bir şey yapabiliyim; ama Allah'ın emridir diye bir şey istersem 163'ten mahkûm olurum.» (Yeni Gündem, sayı: 43, s. 16 - 17)

İslama dönük bu görüşler son derece yalın biçimde dile getirilmiştir. İslamın, demokrasiyle, liberalizmle, rasyonalizmle hiçbir ilgisi olmadığı doğru olarak vurgulanıyor. İslamın «demokrat» olmadığı belirtilirken, «Mesela başı açık gezemez Müslüman kadın; alırsın cezalandırırsın» deniliyor. Hayatta Kuran'ın yol göstericiliğine inanılıyor; fakat bu inançtan kaynaklanan davranışların «politik tercihe dönüşmesi» durumunda, devlet baskısının uç verdiğine işaret ediliyor ve deniliyor ki: «Allah'ın emridir diye bir şey istersem 163'ten mahkûm olurum.»

Bu inanç ve düşüncelere kesinlikle karşıyız; ama aynı zamanda saygılıyız. Bu tarz bir dünya görüşü ile sonuna kadar mücadele etmeyi, çağdaşlığın bir gereği sayarız; ama aynı zamanda insanların sadece bu inanç ve düşünceleri yüzünden baskı altına alınmalarına, hapsedilmelerine karşı çıkmayı da demokrasi anlayışımızın bir uzantısı kabul ederiz. Fikirler serbestçe yarışmalıdır; bundan dolayı kimseye zor uygulanmamalıdır; şiddeti dışlayan ve çoğulcu batı demokrasisinin temel ilkelerini benimseyen bütün siyasal akımlar örgütlenebilmelidir ve boy ölçüşü seçim sandığında alınmalıdır.

Ancak, «Başı açık gezemez Müslüman kadın; yoksa cezalandırılır» anlayışı, devlet ve toplum düzeninin temel kuralı haline getirilmeye kalkılırsa, o zaman da orta yerde ne birey hakları, ne de demokrasi kalır. Bu husus da hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır.

Bu ülkede türban giymek, başörtüsü takmak kadar, başı açık gezmek de serbesttir, serbest kalmalıdır. İsteyen palabıyık,

isteyen de Sayın Necmettin Erbakan gibi modernize badem bıyık bırakabilir; kimi topsakalla dolaşır, kimi de o topsakalın ardında «irtica»nın çenesini görür.

Olabilir.

Bu açıdan baktığımız zaman üniversite ve yüksek okullardaki bazı kız öğrencilerimizin türbanla derse girmelerini önemsemiyoruz. Bir siyasal eylem içinde de bulunabilirler; bir rektö-rümüzün değişikle «ideolojik sinyal» de veriyor olabilirler. Belirli kamu yerlerinde giyim kuşamın şu ya da bu ölçüde makul kurallara bağlanmasını da yadırgamıyoruz. Ancak türbanla ilgili yasakların gerçekte arka plandaki bazı güçlerin işine yarayabileceğini düşünüyoruz.

İlhan Selçuk'un yerinde değişikle, türban, «cim karnında bir nokta»dır. Bu konuda koparılmakta olan fırtına, sanıyoruz, devlet ve toplum düzeninde gerçekten «irtica» isteyen kimi karanlık güçleri şu günlerde hayli keyiflendiriyor olmalıdır.

Bugün, bazı genç kızlarımız derse türbanla girsinler mi, girmesinler mi, bu tartışılıyor. Lütfen biraz ciddi olalım; çünkü işin özü başkadır.

Atatürk devriminin gerçekten bilincinde olanlar, asıl laiklik karşıtı güçlerin devlet içindeki tırmanışından tedirgindirler. Eğitim ve öğretim alanında laikliğe aykırı bir altyapının öteden beri hızlı oluşumundan kaygılıdır. Kuran kursları ve imam hatip okullarının bir devlet politikası olarak yıllardır gereğinin üstünde nasıl çoğaltıldıklarını görmektedirler. İlk ve ortaöğretimde din dersinin 1982 Anayasasıyla zorunlu kılınmasının laik düşünceye indirmiş olduğu darbenin acısını çekmektedirler. İlk ve ortaöğretimde ders kitaplarına bir zamanlar egemen olan laik anlayışın nasıl gittikçe kemirildiğini ibretle izlemektedirler. Devletin radyo ve televizyonundan yapılan bazı antilaik yatırımların da gayet iyi farkındadırlar.

Bir yandan laiklik ilkesinin, devletin ulusal eğitim politikasında çiğnenmesine göz yumacaksın; siyasal çıkarların yüzünden İslami akımların gelişmesine tolerans göstereceksin; bunları yaparken, «sola karşı duvar» çektiğine de inanacaksın; sonra da kalkıp «türbanla derse girilmez, laiklik elden gidiyor» diye feryat edeceksin.

Gülerler adama...

7.1.1987

*Tarih,
biraz da akıp giden
zamanın gelecekteki
öyküsüdür...*

Tarihi, kendisini oluşturan somut olayların cereyan ettiği zaman dilimlerinde yakalamak olanaksızdır. Çünkü tarih biraz da akıp giden zamanın gelecekteki öyküsüdür...

Tarihi, yaşarken yakalayabilmenin olanaksızlığına değinen bu satırları bir yerlerde okuyup not etmişim.

Geçenlerde bir İranlı meslektaşla sohbet ederken bu sözler aklıma geliverdi. Humeyni ihtilalinden sonra ülkesini terk eden ve bugün Fransa'da yaşayan gazeteci dostumuz şöyle diyordu :

«Şah döneminde Atatürk'ü biz İranlı aydınlar küçümserdik. Laikliğin, Cumhuriyet devriminin derinliğini kavramak zahmetine katlanmadık. Onun yaptıklarını batı özentisi şeyler olarak gördük. Şah da Atatürk'ün reformlarından hoşlanmazdı. İktidarını korumak için, sola karşı duvar çekmek için gericiliği kolladı, mollalara taviz verdi. Yanıldığımızı şimdi anlayabiliyoruz, ama iş işten geçti. Ülkemiz bugün tam bir karanlık içinde.»

Tarihi, yaşarken yakalayabilmenin olanaksızlığı mı, diyeceğiz şimdi? Dersek, çok kaderci bir yaklaşım olmaz mı bu?

Kuşkusuz evet.

Çünkü bir de tarihten ders çıkarmak, ders almak vardır; bir şeyi ille de yaşayarak öğrenmek herhalde gerekmiyor. Ama ne var ki, bu da söylendiği kadar kolay bir iş değil.

Bugün Mısır, Tunus gibi bazı Arap ülkelerinde de siyasal iktidarlar, Humeyni hareketini etkisiz kılabilmek amacıyla «*din silahı*»na başvurumaktadırlar; dinsel duyguları bir devlet politikası olarak okşamaktadırlar. Tıpkı bir zamanlar Şahın İran'da tahtını korumak için birtakım mollaları kendinden çok emin biçimde okşamış olduğu gibi...

Din, vicdanlara bırakılmalıdır. Herkesin inanç özgürlüğü tam olmalıdır; bu ancak laik bir toplum ve devlet düzeninde gerçekleşebilir. Birliği dinde değil, demokraside aramak gerekir; ulusal birlik ancak çoksesli demokratik bir çerçevede sağlanabilir. Nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan bir İslam ülkesinde «*irticaa karşı*» ya da «*sola karşı*» dini bir silah olarak kullanmaya kalkışmak çok tehlikelidir; zira bu silah gün gelir geri teper. En iyisi, laiklik ilkesine sıkı sıkıya sarılmak, «*dini politikaya alet etmek*»ten vazgeçmektir.

Türkiye’de özellikle yelpazenin sağ kanadında yer alan partiler dinle politikayı birlikte götürmeye öteden beri özen göstermişlerdir; bugün de göstermektedirler. Bu tutumun temelinde oy hesabı yatar. Bu hesap, 12 Eylül damgasını taşıyan yüzde 10 barajlı seçim sistemi nedeniyle daha önem kazanmıştır. Üstünde «*laiklik dinsizlik değildir, dine saygı*» sloganı yazılı perdede şöyle bir araladığınız zaman sahnenin orta yerinde seçim sandığını görebilirsiniz. Özellikle bu oy hesabıdır ki, bir şeriat düzeninin özlemi içinde olan güçlerin siyasal tırmanışını, örgütlenmelerini —birtakım dış desteklerin de devreye girmesiyle— kolaylaştırmıştır.

Yanlış anlaşılmasın! «*İrtica*» ile mücadele edebilmek için, seçim sandığının olmadığı bir siyasal rejimin özlemi içinde kesinlikle değiliz. Gericiliğe karşı en etkili savaşımın çoğulcu bir demokratik düzende yapılacağına inanıyoruz.

Bu görüşümüzü destekleyen birçok kanıt yakın tarihimizden verilebilir. «*Seçim sandığı*» gibi herhangi bir kaygısı olmadığı varsayılan 12 Eylül askeri yönetimi de dinle politikayı yer yer birbirine karıştırmıştır. Hızlı bir toplumsal değişimi yaşamakta olan Türkiye’de 12 Eylül yönetimi, din kurumuna —İslami akımların kaç parça olduğunu da unutarak— «*birlik ve beraberlik*» adına yaklaşmıştır. Bunu yaparken, hem şeriat özlemcilerini silahsız bırakacağına, hem de «*sola duvar*» çekeceğine inanmıştır. Aynı zamanda kitle desteğini güçlendirmek için dinsel duyguları okşamayı ihmal etmemiştir. 12 Eylül döneminde din dersinin anayasal bir ilke olarak zorunlu kılınması da işte bu çerçevede içinde yerini bulmuştur. Bir başka deyişle, «*oy hesabı*» olmadığı varsayılan bir askeri yönetim sırasında, bir yandan laiklik ilkesi büyük bir darbe yerken, öte yandan «*irtica*», dış desteklerin de itışıyle büyük bir ivme kazanmıştır.

Gerçek budur.

O halde ne yapmalı?

Careyi demokrasi içinde ve birtakım sloganların kolaycılığına kendimizi kaptırmadan aramalıyız. Sabah akşam «*Biz Atatürkçüyüz*» demekle bir yere varılamayacağı çoktan anlaşılmış olmalıdır.

Din dersi eskisi gibi zorunlu olmaktan çıkartılmalıdır.

Özellikle ilk ve ortaöğretimde ders kitapları laiklik ilkesinin ışığında gözden geçirilmeli ve çoğu yeniden yazılmalıdır. Ulusal eğitim ve öğretim programları Cumhuriyet devletinin kuruluş ilkelerine tam olarak uygun hale getirilmelidir.

İmam hatip okulları ile Kuran kursları laiklik ilkesi açısından kesinlikle devlet denetimine alınmalıdır; gerekenin üstünde çoğalmaları da önlenmelidir.

Aynı denetim Diyanet İşleri Başkanlığına dönük olarak da yapılmalıdır; bu örgüt tarikat ve mezheplerin kavga alanı olmaktan kurtarılmalıdır.

Bilimin yol göstericiliğinde aydınlık ve özgür kafalı genç kuşaklar yetiştirebilmek için öğretmenlerimize gerekli özen gösterilmelidir.

Radyo ve televizyon laik ve özgür düşünce adına bir an önce seferber edilmelidir. Programlar, «*Türk - İslam sentezi*»nin izlerini değil, laik düşüncenin damgasını taşımalı, demokrasinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmalıdır.

Gericiliğin dış destekleriyle etkili mücadelenin yolları bulunmalı ve bu desteği sağlayan ülkeler kesin olarak uyarılmalıdır.

Gericiliğin devlete sızması ve onun içinde tırmanması önlenmelidir.

Evet, «*irtica*» vardır; devlet ve toplum düzeninde laiklik ilkesini yok etmek isteyenler vardır. Fakat bununla mücadele, sloganların rehabetine kapılarak yapılamaz. Çare «*kafa ezmek*» değil, «*kafaları değiştirmek*» için devleti demokratik yoldan akıllıca harekete geçirmektir. Dine, inançlara saygı da, ancak bu yolla gerçekleşebilir.

Yoksa atı alan Üsküdar'ı geçiverir.

Tarihi, yaşarken yakalamak olanaksızsa da, ondan ders çıkarmak mümkündür.

12.1.1987

RABITA

*Örgütün adı kısaca,
Rabita...
...laik cumhuriyeti ,
baş düşman sayan
bir örgüt...*

Örgütün adı, «*Rabitat-ül Âlem-ül İslam*», kısaca «*Rabita*» diye biliniyor. 1963'te Mekke'de basılmış olan tüzüğüne göre Rabita'nın hedefleri arasında şunlar yer alıyor :

«Müslüman memleketlerinde yönetimin İslamcı kurallara göre olmasına çalışmak.

Çeşitli ülkelerden Hacca gelenler arasında kuvvetli ve olgun uyarıcıları seçmek ve bunları 'İslam misyoneri' olarak yetiştirerek kendi ülkelerine göndermek.

İslamcı yayın organlarına, daha geniş biçimde dağılmaları ve görevlerini layıkıyla yapabilmeleri için maddi destek sağlamak.

Milliyetçilik ve ırkçılık anlayışlarıyla mücadele etmek..»

Rabita'nın hedefleri özetle bunlar.

Yani bu örgüt, İslam dininin ilkelerini Müslüman ülkelerde toplum ve devlet düzeninin temel kuralı haline getirmeyi amaçlıyor. Bir başka deyişle, Suudi kökenli bu örgüt Suudi Arabistan'daki rejimi, mümkün olabilse günün birinde aynen Türkiye'ye ta-

şıma hevesindedir. Atatürk devrimi ve laiklik geriletilmesi, yok edilmesi gereken öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Nitekim bu örgüt, Atatürk'ü yeren, «*Sanem Adam - Put Adam*» adlı kitabı da basıp dağıtmıştır.

Ama aynı örgüt, biliyor musunuz, ne yapmış? Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşlerine bağlı olarak yurtdışında çalışan imamların dolar üzerinden aylıklarını ödemiş.

Ne zaman?

1982 ile 1984 yılları arasında.

Yani?

«Atatürkçülük»ten en çok söz edilen 12 Eylül döneminde.

Nasıl mı?

Bir kuyumcu titizliğiyle çalışarak bu olayları aylardır araştıran ve gazetemizde yazan Uğur Mumcu'ya bırakıyorum sözü:*

«Desem ki :

— Bir süre bu imamların aylığı '*Rabıtat-ül Âlem-ül İslam*' adlı şeriat örgütü tarafından ödenmiştir.

'Olmaz, olamaz' dersiniz.

Olmuş. Hem de 12 Eylül döneminde. Hem de Atatürkçülükten en çok söz edilen bir dönemde.

12 Eylül döneminde görev almış, adının açıklanmamasını isteyen bir bakandan dinlemiştim bu konuyu.

'Sayın Mumcu, Diyanet İşleri yurtdışına din hizmeti götürmekte çok geç kaldı. Kalınca' da yurtdışında Süleymancılık, Milli Görüşçülük gibi akımlar at oynattı. Hemen yurtdışına din adamı gönderelim dedik. Baktık mevzuat yok ortada tabii para da. Suudilerle anlaştık. Bir mutabakat gereğince Türk imamlarının aylıkları bir süre, 1982 yılından 1984 yılına kadar Rabıta örgütünce ödendi.'

Ödenen aylık 1100 dolar.

Bu paralar, Rabıta örgütünce, Türkiye büyükelçiliklerine ödeniyor, büyükelçilikler de aylıkları imamlara ödüyorlarmış.

Önce Belçika'da başlamış bu uygulama, daha sonra Federal Almanya'da da aylıklar Rabıta örgütünce ödenmiş.

Brüksel'de İslam Kültür Merkezi Müdürü Başımam Ehdal ile görüşürken bu konuya da değiniyorum.

Başımam Ehdal ile görüşmemin asıl amacı da bu aslında. Dönüp dolaşıp soruyorum :

* Uğur Mumcu, Cumhuriyet gazetesinde 22 Şubat 1987 Pazar gününden başlayarak, «Avrupa'daki İslamcı Örgütler» adlı yazı dizisiyle Rabıta olayını gün ışığına çıkarmıştır.

'Rabita örgütünün Türk imamlara ödediği aylıklar konusunda bilgi verir misiniz?'

Bilgi veriyor.

Başımam Abdullah El Ehdel Hen, 'İslam Kültür Merkezi' Müdürü, hem de 'Rabitat-ül Âlem-ül İslam' adlı şeriat örgütünün Avrupa temsilcisi. Başımam Ehdel, Tayyar Altıkulaç'ı da, Diyanetçileri de çok yakından tanıyor.

Ad ad biliyor Altıkulaç ve kadrosunu.

'1980 yılından bu yana Rabita örgütü Türk imamlarının da aylıklarını ödemiştir.'

Peki kim yapmış bu anlaşmayı?

Adının açıklanmamasını isteyen bakan 'Anlaşmayı Dışişleri yaptı' diyor.

Dışişleri'ne soruyorum :

'Yurtdışındaki Türk imamlarının aylıklarının Rabita örgütünce ödenmesi konusundaki (mutabakat)ı imzalayan kimdir?'

Dışişleri Bakanlığı'nın verdiği yanıt şöyle :

'1982 yılında Belçika'da görevli din adamlarının aylıkları Rabita örgütünce ödenmiş. Sonra bu uygulama durmuş. Ancak mutabakat yapan Dışişleri değil, Diyanet İşleri'...'

Bir skandaldır bu.

Tüzüğüne «İslam devlet düzeni»ni baş hedef olarak koymuş olan ve laik cumhuriyet rejimi baş düşman sayan bir örgüt, Türkiye Cumhuriyeti imamlarını, Türkiye Cumhuriyeti devleti ile yaptıkları resmi bir mutabakat sonucu maaşa bağlayabilmiştir. 1982 ve 1984 yılları arasında her ay 1100 dolar yurtdışındaki imamlarımıza ödenmiştir.

Uğur Mumcu'nun deyişiyle, sabah akşam «Atatürkçülük» ten söz edilen bir dönemde böyle bir «mutabakat» nasıl yapılabilmıştır?

Bu sorunun karşılığı kamuoyuna açıklanmalıdır.

12 Eylülde işbaşında olan «Milli Güvenlik Konseyi» yönetiminin sorumlu kişileri ile 12 Eylülün Başbakanı Sayın Bülend Ulusu'dan açıklama bekliyoruz.

Laiklik ve cumhuriyet düşmanı bir örgütle yapılabilmiş bir «mutabakat»ın ardında yatan gerçekleri ortaya çıkarmak için Cumhuriyet olarak sonuna kadar elimizden geleni yapacağız.

13.3.1987

Şeriat düzenini
amaçlıyor Rabita;
egemenlik millete değil,
Allah'a
aittir diyor...

Yineliyoruz :

Rabitat'ül Âlem-ül İslam.

Kısa adı, *Rabita*.

Mekke'de basılmış 1963 tarihli tüzüğüne göre :

Müslüman ülkelerde İslami düzenin kurulmasına çalışmak;

*Hacca gelenler arasından «İslam misyonerleri» yetiştirip
ülkelerine geri göndermek;*

İslam yayın organlarına her türlü desteği vermek.

Şeriat düzenini amaçlıyor Rabita örgütü, egemenlik millete değil, Allah'a aittir diyor; İslam dininin ilkelerini devlet ve toplum düzeninin temel kuralı haline getirmek istiyor .

Hedefleri arasında kuşkusuz, Türkiye de var. Elinden gelse Suudi Arabistan'daki devlet düzenini günün birinde ülkemize de getirecek. Laik cumhuriyet rejimlerini en büyük düşman olarak gördüğü için, bu alanda büyük bir ideolojik mücadele veriyor. Bu amaçla cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk hakkında hakaret dolu bir kitap basıp dağıtmıştır. «*Sanem Adam-Put Adam*»dır bu kitabın adı.

İşte bu örgüt, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti devletinin yurtdışındaki imamlarını, tekrarlıyoruz, maaşa bağlamıştır.

Ne zaman?

1982 - 1984 yılları arasında.

Yani?

Sabah akşam «*Atatürkçülük*»ten söz edilen 12 Eylül döneminde.

Atatürk düşmanı Rabita örgütü, bu dönemde her ay 1100 Amerikan Dolarını Türkiye Cumhuriyeti devletinin Batı Avrupa'daki imamlarına tıkr tıkr ödemiştir.

Bu skandalın ayrıntıları Uğur Mumcu'nun araştırmasında vardır.

Şimdi bir kez daha soruyoruz :

Türkiye Cumhuriyeti devletinin memurunu maaşa bağlayabilen cumhuriyet düşmanı Rabita örgütü ile resmi mutabakatı kim yapmıştır?

Dışişleri Bakanlığı mı, Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı mı?

Her iki kuruluş da topu birbirine atma eğilimi içindedir. Ancak derli toplu bir resmi açıklama bugüne kadar yapılmış değildir.

Diyanet İşleri, Başbakanlığa bağlı bir kuruluştur. Onun için 12 Eylülün Başbakanı Sayın Bülend Ulusu'ya da daha önce de bu konuda soru yöneltmiştik. Lütfedip geçen gün arayarak şu yanıtı verdiler:

«Bana bu konuda intikal etmiş herhangi bir olay yok. Bilgim de yok. Onay da vermiş değilim böyle bir konuda. Kim, nasıl yaptı, bilemiyorum. Hayret ettim ben de.»

Doğrusu biz de hayret ettik.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı bir devlet kuruluşunun memurlarını Suudi kökenli Rabita örgütü, ayda 1100 dolardan maaşa bağlıyor; üstelik bu konuda resmi bir mutabakat da yapılıyor; ama bundan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının haberi, bilgisi, onayı olmuyor.

Şaşıktık doğrusu!

Belki de bu habersizlik, dönemin özelliğinden kaynaklanmış olabilir. Zira 12 Eylülde gerçek iktidar Milli Güvenlik Konseyinin elindeydi. Bu yüzden Sayın Ulusu'nun başbakan olarak haberi olmayabilir, diye düşünüyoruz.

Onun için de bu kez Milli Güvenlik Konseyinin sayın başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren ile Nurettin Ersin, Tahsin Şahinkaya, Nejat Tümer ve Sedat Celasun'dan bu konuda açıklama rica ediyoruz.

12 Eylül askeri yönetimi sona ermiştir, ama devletin devamlılığı vardır. Onun için Özal Hükümetinden de açıklama bekliyoruz.

Muhalefetin, en başta SHP'nin de bu skandalı bir görev olarak ele almasını bekliyoruz.

Evet bekliyoruz, peşini bırakmayacağız.

15.3.1987

*Türk görevlilerinin
Rabita örgütünce maaşa bağlanmasında
kararı kim aldı?
Hangi gerekçeyle?
Sorumlu kim?*

Yıl, 1982.

12 Eylül dönemi.

Milli Güvenlik Konseyi iktidarda, Ulusu Hükümeti işbaşında. Şeriatçı «Rabıta» örgütüyle bir mutabakata varılıyor ve Suudi kökenli bu örgüt, bazı Batı Avrupa ülkelerindeki Türk din görevlilerine her ay 1100 Amerikan Dolarını maaş olarak ödemeye başlıyor. 1984'e kadar bu ödemeler sürüyor.

Türk din görevlileri Diyanet İşlerine bağlı.

Diyanet İşlerinin o dönemdeki Başkanı Tayyar Altıkulaç. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı bir kuruluş olarak Diyanet İşleri, 12 Eylül sırasında Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in görev alanı içinde yer almış.

Şimdi soruyoruz :

Sorumlu kim?

Türk görevlilerinin Rabıta örgütünce maaşa bağlanmasında kararı kim aldı? Hangi gerekçeyle?

Varılan mutabakatın altında kimin imzası bulunuyor?

Başlangıçta bu sorularımıza dönük olarak belli bir sessizlik vardı; sonra bozulmaya başladı.

Önce Dışişleri ile Diyanet İşleri topu birbirlerine attılar. Dışişleri olaydan «haberî» olduğunu belli ediyor ancak, mutabakatın Diyanet İşleri tarafından yapıldığını söylüyordu. Diyanet İşleri ise, mutabakatın Dışişlerinin sorumluluğunda olduğunu öne sürüyordu.

Dönemin Başbakanı Sayın Bülend Ulusu, bize yaptığı açıklamada olaydan hiçbir bilgisi olmadığını söyledi.

Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren, dün Cumhuriyet'e gönderdiği açıklamada konuya dönük «hassasiyeti»nin altını çiziyor, ancak «Devlet Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı olarak kendilerine o dönemde böyle bir bilginin yansımadığını» ifade ediyorlardı.

12 Eylülün Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş ise 16.3.1987'de Cumhuriyet muhabirinin bir sorusu üzerine Diyanet İşlerini suçluyor, bu olayın onların başının altından çıktığını söylüyordu.

Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'a gelince, o bambaşka bir iddiayla ortaya çıktı ve bu konuda bir de Bakanlar Kurulu kararı olduğunu öne sürdü.

Bunun üzerine Mehmet Özgüneş de, Tayyar Altıkulaç'ı «pallavracılık»la suçladı.

Şimdi ne olacak?

Söyler misiniz top kimde?

Suudi Arabistan'dan şeriatçı bir örgüt, Türkiye Cumhuriyeti

Devletinin memurlarını yurtdışında dolar üzerinden maaşa bağ-
lıyor...

Bu konuda resmi mutabakat var; kimse yadsımıyor...

Ama, gördüğünüz gibi, herkes topu birbirine atıyor...

Çok yazık!

Laik Türkiye Cumhuriyeti Devletinin içine düşürüldüğü du-
rum gerçekten çok acıdır.

Bu konuda söylenecek daha çok sözümüz var.

Ama önce bazı soruların yanıtlarını kamuoyuyla birlikte
bekliyoruz.

Tayyar Altıkulaç'ın öne sürdüğü gibi maaşlara ilişkin bir
Bakanlar Kurulu kararı var mıdır?

Böyle bir karar yoksa, maaşların bu yolla ödenmesine dö-
nük mutabakat nasıl yapılmıştır?

Hükümetten açıklama bekliyoruz.

17.3.1987

*Bir hükümet ya da
devlet adamı,
her şeyden önce
sorumluluk
yüklenen kişidir.*

Kişilerin sorumluluğu, sorumsuzluğu, ciddiyeti, ciddiyetsiz-
liği, ağırlığı, hafifliği ayrı bir konudur. Bu niteliklerin tümü, bir
bakıma kişinin doğrudan doğruya kendini ilgilendirir.

Ama o kişi, bir hükümet ya da devlet adamı olursa, iş deği-
şir. Zira bir hükümet ya da devlet adamının sorumluluğu, so-
rumsuzluğu, ciddiyeti, ciddiyetsizliği, ağırlığı, hafifliği yalnızca
kendini, kendi kişiliğini ilgilendirmez; çok daha geniş kapsamlı
bir etki alanına sahiptir.

Bir hükümet ya da devlet adamı, her şeyden önce «sorum-
luluk» yüklenen kişidir. Politikada «devlet adamı sorumluluğu»
diye bir kavram vardır. Devleti yönetenlerin yaptıkları işlerin,
işlemlerin, aldıkları kararların sorumluluğundan kaçamayacakla-
rı, temel ilkelerden sayılır.

Bunun en son örneğine ABD'de tanık olunmuştur. Başkan
Ronald Reagan, Irangate skandalının bütün sorumluluğunu

üstlenmekle kalmamış, Amerikan kamuoyunun karşısına çıkarak hatasını kabul ettiğini açıklayabilmiştir. Bu davranış, «devlet adamı sorumluluğu» kavramına yakışan bir tutumdur.

Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde son günlerde ortaya çıkan manzara, ne yazık ki hüznün vericidir. Hükümet ya da devlet adamı sorumluluğuna tamamen ters düşen davranışlar, bir-biri ardından sergilenmektedir. Bir dönemde siyasal iktidarı tam yetkiyle ellerinde tutanlar, ülkede hükümet edenler, bir zamanlar altına imza koydukları kararları hatırlamadıklarını, ya da konuya ilişkin bilgileri olmadığını beyan edebilmektedirler. Hatta en önde gelen yetkililerden biri, «Hata yapmış olabilirim; ama Atatürk'ün 100. doğum yılı törenlerine rastlıyordu, çok sıkışık bir dönemdi» diyebilmiş, sorumluluktan sıyrılmak istercesine, böyle bir mazereti öne sürebilmiştir.

Ülkemiz açısından gerçekten çok acı bir durumdur bu.

Bir hükümet adamının, altına imza attığı bir karar hakkında bilgisinin olup olmaması, sonradan onu hatırlayıp hatırlamaması bir gerçeği değiştiremez: O karardan kendisi «sorumludur.»

20.3.1987

*Acaba Sayın Kenan Evren'e
imzasının bulunduğu
bu kararname konusunda
bilgi verilmiş midir?
Cumhurbaşkanından
açıklama bekliyoruz...*

El Emanet-ül Ammeli Rabıtat-ül Âlem-ül İslami...

İngilizce metinlerde, *Muslim World League* olarak geçiyor.

Bazen İngilizcesinden Türkçeye olduğu gibi, «*Dünya İslam Birliği*» diye çevrildiği oluyor.

Kısacası, *Rabıta*...

Ama Rabıta, öyle sıradan bir kuruluş değil. Arkasında Suudi Arabistan ile onun olağanüstü mali desteği var.

1963 yılında Mekke'de basılan tüzüğüne göre, Rabıta'nın başlıca amaçları şunlar :

«*Müslüman memleketlerinde yönetimin İslamcı kurallara göre olmasına çalışmak;*

Çeşitli ülkelerden Hacca gelenler arasından kuvvetli ve olgun uyarıcıları seçmek ve bunları 'İslam misyoneri' olarak yetiştirerek kendi ülkelerine göndermek;

İslamcı yayın organlarına daha geniş biçimde dağılmaları ve görevlerini layıkıyla yapabilmeleri için maddi destek sağlamak.»

Rabıta'nın «*Kültür Dairesi*» adı altında kurulmuş olan propaganda merkezinin yazılı hedefleri arasında, «*milliyetçilik anlayışıyla mücadele etmek*» de vardır.

«*İslam enternasyonalizmi*»ni savunan bir örgütün, «*milliyetçilik*»le mücadele etmesi çok doğaldır; tıpkı, «*şeriat düzeni*»ni kurmak amacıyla, «*laik cumhuriyet*» düşüncesini yıkmaya çalışması gibi...

Rabıta, 1976 yılında Pakistan'ın değişik kentlerinde bir dizi kongrenin toplanmasına öncülük etmiş. «*Uluslararası Seerat Kongresi*» adını taşıyan toplantılar sonunda bir dizi karar alınmış; bazıları şöyle :

* *İslam ülkelerindeki anayasal müesseseler İslami esaslara uydurulmalı ve Arapça halka indirilmelidir.*

* *İslami olmayan kanunlar kaldırılmalı ve şeriata uygun kanunlar güçlendirilmelidir.*

* *Bütün daire ve işyerlerinde anlaşma ve nizamlar dua ile birlikte takdim edilmeli ve bu yerlerde bir imam bulunmalı ve mescit açılmalıdır.*

* *Dünyadaki kadınlar İslami yasaklara uymalıdır.*

* *Tamamen şeriata dayalı modern İslam devleti kurabilmek için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.*

* *Kongreye katılan taraflar, İslami öğretiyi ilkokuldan üniversite seviyesine kadar ders olarak okutmalıdır.*

* *Arapça öğrenimi, bilhassa Arapçanın ana lisan olmadığı ülkelerde mecburi olmalıdır.*

* *Kutsal Kuran'ın asgari beş bölümünün ezberlenmesi, ilk öğretim süresince ve bütün ülkelerde mecburi olmalıdır.*

* *Kurani Kerim'in tamamının öğretilmesi, ortaöğretimde zorunlu olmalıdır.**

Rabıta, işte budur.

Yukarıdaki İslami kararların alındığı kongreye Türkiye'den

* Uğur Mumcu, *İslamcı Örgütler ve Para, Cumhuriyet*, 13.3.1987, s. 6.

de bir konuk katılmış: Birinci MC Hükümetinin MSP'li Devlet Bakanı Hasan Aksay. Aksay'ın bu toplantıya katılması o günlerde tartışma konusu olmuş. Hatta bir ara Cumhuriyet Savcılığı, MSP hakkında bir soruşturma açmış, ancak bir süre sonra konu unutulmuş...

Ne zamana kadar?

«12 Eylül'e kadar» denilebilir.

Neden?

Çünkü, 12 Eylülle birlikte MSP «dosyası» açılmış: Hasan Aksay'la birlikte bütün parti yöneticileri hapse atılmışlar; yöneticileri yargılanırken, partileri MSP de kapatılmıştır.

Ama...

Bir de «ama»sı var.

Bir kez daha anlatalım.

MSP'nin yargılandığı sıralarda bir gün...

12 Eylülün Başbakanlığına, Diyanet İşleri Başkanlığından, bir öneri iletilir. Devlet Bakanı Özgüneş'in imzasını taşıyan öneri şöyledir: Bazı Türk din görevlilerinin «izinli» sayılmaları ve yurtdışında aylıklarının Rabita örgütüne ödenmesi...

Öneri uygun bulunur.

Başta Başbakan Bülend Ulusu olmak üzere, bütün bakanlar imzalarını atarlar.

Sıra onaya gelmiştir.

Kararname Çankaya'ya, Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e sunulmadan önce, MGK Genel Sekreterliğine gelir. Ancak Genel Sekreter Orgeneral Haydar Saltık kararnameye takılır; Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'tan bilgi ister ve der ki:

«Devletin gücü yok mu ki, imamların aylıkları Rabita'dan ödeniyor?»

Daha sonra Saltık Paşa, «Peki, ne yapalım?» der ve kararnameyi onay için Çankaya'ya gönderir.

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren imzasını atar ve Ulusu Hükümetinin kararnamesi, 28.4.1981 gün ve 8/2838 sayıyla kesinlik kazanır.

Artık laik Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir kısım memurları, yurtdışında çalışırken, maaşlarını dolar üzerinden Rabita'dan, yani «şariat düzeni»ni bayrak edinmiş, «İslam enternasyonalizmi»ni savunan, cumhuriyet ve demokrasi düşüncesi ile «milliyetçilik» anlayışının düşmanı bir örgütten alacaklardır...

12 Eylül askeri yönetimi, MSP'yi yargıladığı sırada bu kararı da çıkarıyordu...

Rabita, bütün 12 Eylül yönetimi boyunca, Batı Avrupa'daki bazı din görevlilerimize maaş ödemeye devam etti.

Aradan altı yıl geçti.

Uğur Mumcu olayı Cumhuriyet'te ortaya çıkardı.

Rabita'nın ödemeleri kesindi; fakat bilinmeyen nokta, bu mutabakata kararı kim vermişti? Diyanet İşleri bunu, kendi başına mı yapmıştı, yoksa Bakanlar Kurulu kararı var mıydı?

Sorumuzu sorduk, açıklamalar geldi.

Başbakan Ulusu :

«Ne bilgim var bu konuda, ne de onayım.»

Devlet Bakanı Özgüneş :

«Diyanet İşlerinin başının altından çıktı; kararname yok.»

Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç :

«Kararname var; Rabita'dan ödenecek diye yazar...»

Ve Cumhurbaşkanlığından açıklama gelir :

«Konuya hassasiyet gösteren Sayın Cumhurbaşkanımız, Devlet Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı olarak kendilerine o dönemde böyle bir bilginin yansımadığını ifade etmişlerdir.»

Ama ne var ki, iki gün sonra kararnamenin varlığını Cumhuriyet ortaya çıkarır. En başta Sayın Kenan Evren'in imzası vardır. Daha sonra Başbakan Ulusu'nun, Devlet Bakanı Özgüneş'in...

Bunun üzerine Sayın Ulusu şu açıklamayı yapar :

«İngilizce 'Muslim World League' adını taşıyan örgütün iyi amaçlar taşıdığına inanıldığı için kararnameyi imzalamış olabilirim. Rabita'nın Muslim World League olduğunu, inanın, yayınlarınız üzerine öğrendim.»

Özgüneş'e gelince, şöyle konuşur :

«Kararnamenin tarihine bakın. Atatürk'ün 100. doğum yılı törenlerine rastlıyordu. Çok yoğun bir dönemdi. Etrafıca incelememiş olabilirim.»

Bu satırları yazarken Cumhurbaşkanlığından henüz yeni bir açıklama gelmemiştir.

Şimdilik öğrenmek istediğimiz bir tek nokta var: Acaba Sayın Kenan Evren'e, imzasının bulunduğu bu kararname konusunda Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğince bilgi verilmiş midir? O tarihteki Genel Sekreter Orgeneral Haydar Sal-

tık, kararnamenin içeriğini ve Rabita örgütünü gayet iyi hatırlamakla birlikte, Sayın Devlet Başkanı Evren'e o zaman bilgi verip vermediğini hatırlayamamıştır.

Bu konuda Sayın Cumhurbaşkanı'dan kamuoyunu aydınlatıcı açıklama bekliyoruz.

21.3.1987

*Sayın Cumhurbaşkanlığı'dan
henüz beklediğimiz
açıklama
yapılmadı; yakında
yapacaklarını söylüyorlar,
onu bekliyoruz.*

Devlet ve hükümet hayatında ciddiyet ve sorumluluk anlayışının altını bıkmadan, usanmadan çizmenin önemi gittikçe daha çok belirginleşiyor. Değişik çevrelerde «*Rabita*» dolayısıyla sergilenen tutum ve davranışlar, gün geçtikçe daha şaşırtıcı boyutlar kazanıyor. «*Olmuş bir kere*» zihniyetinden, «*Aman yüce makamları yıpratmayalım*» pısrıklığından, «*Büyüklerimiz bilir*» kolaycılığından, ya da adamsendeciliğinden, «*Böyle gelmiş böyle gider*» kaderciliğinden söyler misiniz, ne zaman kurtulabileceğiz?

Şurası gayet iyi bilinmelidir ki, bunlardan kurtulamadığımız ve «*hesap sorma*» alışkanlığını edinemediğimiz sürece, hem çağdaş hukuk devletinden, hem de gerçek batı demokrasisinden yoksun kalmaya devam edeceğiz.

Şu günlerde «*Rabita*»dan kaynaklanan görüntüler, öylesine çarpıcı çizgiler kazanmıştır ki, serinkanlı, temkinli ve yumuşak *Erdal İnönü*'yü —yine bu özelliklerini koruyarak— özü açısından siyasal yaşamının en sert tavrını almaya zorlamıştır. SHP liderinin görüşleri şöyledir:

«Bir devlet, kendi temel ilkelerine aykırı politika yürüten bir örgütten 'Şimdilik para alıyorum, bundan kimse zarar görmez' derse, kendi temel ilkelerini yürütecek gücü olmadığını açıkça gösterirse, devlet olmaz. Bu devlet kimseden saygınlık görmez, kendi halkından da saygınlık görmez ve bu devletin başındakiler elbet bu davranışı açıklamak zorunda kalırlar.

Bizim kişilerle problemimiz yoktur. Devletin üst makamlarına saygılı insanlarız. Devletin sürekliliği için bu saygıyı göstermek herkesin görevidir. Yalnız devletin temel ilkelerinden biri olan laikliğin korunmasında bir dönem görev yapmış olan sorumlular ihmal göstermişlerse, o zaman bunların nereden kaynaklandığını, kimlerin sorumlu olduğunu araştırmak da görevimizdir.

Şimdi Sayın Cumhurbaşkanından benim beklediğim, aslında bir açıklama yaparak bu konudaki görüşünü ortaya koymasıdır. Çünkü Anayasanın Cumhurbaşkanının sorumsuz olmasını kabul etmesi başka bir meseledir. Cumhurbaşkanlarının Türkiye’de yol göstermek gibi geleneksel bir yapısı vardır. Onun için Sayın Cumhurbaşkanı bu hareketin yanlış olduğunu, laikliği korumanın her şeyin başında geldiğini, uluslararası teokratik bir düzen örgütünden para almanın yanlış olduğunu ifade etmelidir. Ancak o şekilde halk güven duymaya devam eder ve Türkiye’de laikliğin korunduğu bir biçimde toplumsal hayat devam eder. Sayın Cumhurbaşkanının bu konuda açıklama yapmasını bekliyoruz.»

Sayın İnönü’nün bu yaklaşımını haklı ve yerinde buluyoruz.

Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren’in gecikmeli de olsa kamuoyuna dün bir açıklama yapması genel olarak olumlu sayılabilir. Açıklama; «*Rabıta*» olayının laik cumhuriyet ilkesiyle bağdaşamayacağını çok dolaylı biçimde belirtmekle birlikte yeterli olmaktan uzaktır. SHP lideri İnönü de dün bu yetersizliğe dikkat çekerek, şöyle demiştir :

«Sayın Cumhurbaşkanlığından henüz beklediğimiz açıklama yapılmadı; yakında yapacaklarını söylüyorlar, onu bekliyoruz. Laikliğin korunması, iç politikanın en önemli konularından biridir. Bu konuda ana muhalefet partisi olarak görevimizi yapmamızda yadırganacak bir taraf olamaz.»

Sayın Cumhurbaşkanı, açıklamada, «*bir gerçeği gün ışığına çıkarması bakımından, dizinin yayımlandığı gazetenin görevini yaptığını*» belirtmiştir.

Evet, biz görevimizi yaptık. Şimdi başkalarının yapmalarını bekliyoruz.

23.3.1987

*Oysa Rabita olayında
«irtica»nın
devlet içinde tırmanmasına
ilişkin çok vahim
bir durum söz konusudur...*

Rabita olayının özü nedir?

İslam «*enternasyonalizmi*»ni savunan, Müslüman ülkelerde «*şeriat düzeni*» kurulmasını amaçlayan, cumhuriyet ve demokrasi karşıtı bir örgütün, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir kısım kamu görevlisini iki üç yıl süreyle maaşa bağlamış olması değil mi?

Laikliğe tamamen karşı bir ideolojinin devlet içinde tırmanma yolunda önemli bir mevzi kazanması değil mi?

Bu soruların karşılıkları çok açıktır. Laik cumhuriyet ilkesine ve demokrasiye içtenlikle inananların bu sorulara, «*Evet, öyledir*» diye yanıt verecekleri beklenir; aksi düşünülemez.

Nitekim bugüne kadar tek tük istisnaları dışında kimse çıkmayıp, «*Rabita*»yı açıkça savunabilmiş değildir. Ancak son bir iki gündür olayı azımsamak, özünden saptırmak, örtbas etmek yolunda ilginç tutum ve davranışlara da rastlanıyor.

Oysa olay, son derece yalındır. 12 Eylül döneminin en sorumlu kişisi Sayın Kenan Evren'in imzasının bulunduğu bir kararnameyle «*Rabita*»nın Türk devleti memurlarına maaş ödemesidir.

İşin özü budur.

Bir devletin, kendi temel ilkelerinden en başta gelenine aykırı faaliyet gösteren bir yabancı örgütten para alması ne demektir, söyler misiniz?

Bunun üzerine gidilmeyecek midir?

Böyle bir olayın nasıl meydana geldiği, sorumlularının kimler olduğu araştırılmayacak mıdır?

Makamlara ve kişilere saygıyla, böylesine vahim bir olayın didik didik edilip gün ışığına çıkarılması, neden karıştırılıyor, söyler misiniz? Bu «*kraldan çok kralcı*» tutum, nereden kaynaklanıyor?

Bir türban, bir başörtüsü olayı meydana geldiği zaman çıkarılan gürültüyü lütfen şöyle bir anımsayıp gözlerinizin önüne getirir misiniz?

Peki öyleyse, Suudi kökenli bir «*şeriat*» örgütünün, Türk

devletinin memurunu dolar üzerinden maaşa bağlaması «başörtü» sorunundan daha mı az vahimdir?

Biri görüntü ise, diğeri işin özü değil midir?

Başörtü takmış takmamış, kara çarşaf giymiş giymemiş, sakal bırakıp bırakmamış, bütün bunlar bir yerde kişinin kendisini ilgilendirir; bir sınırın ötesinde karışamazsınız.

Oysa Rabita olayında, «irtica»nın devlet içinde tırmanmasına ilişkin çok vahim bir durum söz konusudur.

İslami fikirleri isteyen istediği gibi savunabilmelidir; isteyen istediği gibi giyinip kuşanabilmelidir; bunlar çoğulcu batı demokrasisinin gereğidir. Ama şeriatçı eğilimler devlet içinde tırmanıp, günün birinde devlet düzeninin temel kuralı haline getirilirse, işte o zaman ortada ne cumhuriyet, ne de demokrasi kalır.

«Rabita» olayının özü ve önemi budur; «irtica»nın devlet içinde tırmanma çabasıdır. Bu özü kavrayarak sorumluları ortaya çıkaralım, hata ve suç varsa sergileyelim.

Kapalı kapılar arkasında, denetimsiz bir ortamda «*milli menfaatler*»in korunamadığı gün be gün açığa çıkmaktadır. Devlet hizmetinde başarı, ya da başarısızlıkların cesaretle ortaya çıkarılması, demokrasinin gelişimiyle eşanlam taşır.

Açık rejimin fazileti, her ara ya da askeri rejim döneminden sonra daha iyi ortaya çıkmaktadır.

Açıklıktan ve demokrasiden korkmayalım.

24.3.1987

*Laiklik konusundaki
duyarlılıklarına gölge
düşürmek istemediğimiz
sorumlulara... soruyoruz...*

Tarih, 28 Nisan 1981 :

12 Eylülün «Rabita» kararnamesi Resmi Gazete'de bu tarihte yayımlandı.

12 Mart 1987 :

Uğur Mumcu Cumhuriyet'te olayı açıkladı.

13 Mart 1987 :

Gazete olarak sorumlulardan açıklama beklediğimizi yazdık.

14 Mart 1987 :

12 Eylülün Başbakanı Sayın Bülend Ulusu, Cumhuriyet'e, *«Böyle bir konuda bilgim de yok, onay da vermiş değilim. Kim, nasıl yaptı, bilemiyorum. Hayret ettim ben de»* dedi.

15 Mart 1987 :

Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Sayın Evren'den açıklama rica ettik.

16 Mart 1987 :

Cumhurbaşkanlığından yapılan açıklamada, *«O dönemde böyle bir bilginin kendilerine yansımadığı»* belirtiliyor, ancak Sayın Evren'in *«konuya hassasiyet gösterdiği»*nin altı çiziliyordu.

Aynı gün (16 Mart 1987), Mustafa Ekmekçi'ye dönemin Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç, *«Bu konuda Bakanlar Kurulu kararı var»* diyordu.

17 Mart 1987 :

Cumhuriyet, *«Sorumlu kim?»* sorusunun yanıtını arıyordu.

19 Mart 1987 :

Cumhuriyet, Rabita kararnamesini ekiyle birlikte açıkladı. Sayın Ulusu, *«Rabita örgütünün 'Muslim World League' olduğunu, inanın, yayınlarınız üzerine öğrendim»* dedi.

22 Mart 1987 :

Aradan dört gün geçtikten sonra Cumhurbaşkanı Sayın Evren adına Çankaya'dan yapılan açıklamada, *«O günün çok yoğun çalışma şartları içinde...»* cümlesiyle 28 Nisan 1981 tarihli «Rabita» kararnamesinin varlığı kabul ediliyordu.

Ve bugün, 25 Mart 1987 Çarşamba, yeni bir belge daha yayımlıyoruz.

«Günün çok yoğun çalışma şartları içinde» Cumhurbaşkanı Sayın Evren'in gözünden kaçtığı anlaşılan 28 Nisan 1981 tarihli «Rabita» kararnamesinden tam 19 ay sonra;

26 Kasım 1982,

Çalışma Bakanlığı, *«Sayın Cumhurbaşkanı ve Milli Güvenlik Konseyi üyelerine»* bir brifing *«sunuyor.»*

Brifing dosyasının yirminci sayfasında bir cümle :

«Aylıkları, Dünya İslam Birliği, Brüksel İslam ve Kültür Merkezi gibi dış kaynaklardan sağlanan din görevlilerinin sayısı 21'den 83'e yükselmiştir.»

Dünya İslam Birliği...

Yani, Bülend Ulusu'yu şaşırtan İngilizcesiyle, *«Muslim World League...»*

Kısacası, «Rabita...»

«Rabita» kararnamesinden 19 ay sonra, başta Sayın Evren olmak üzere MGK üyelerine sunulan brifingte arz edilen bilgi işte böyle...

«*Laiklik konusundaki duyarlılıklarına gölge düşürmek istemediğimiz*» sorumlulara bir kez daha soruyoruz :

«*Şariat*» düzenini amaçlayan bir yabancı örgütün, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin görevlisini maaşa bağlaması laiklikle bağdaşır mı?

Bağdaşmazsa, sorumluluk ve hata kimdedir?

Bekliyoruz.

«*Gazete*» görevini yapmaya devam ediyor, edecektir.

Tek bir «*maksadı*» vardır: Gerçeklerin gizli kalmaması ve laik cumhuriyet ilkesine gölge düşürülmemesidir.

Çünkü adını, *Türkiye Cumhuriyeti*'nin kuruluşuyla birlikte, *Atatürk*'ün koyduğu bu «gazete»nin, kurucusu *Yunus Nadi* ile başlattığı ve bugüne kadar *Nadir Nadi*'yle sürdürdüğü tarihsel misyonu işte budur.

25.3.1987

*Din, vicdanlara bırakılmalıdır.
Ulusal birlik için
her şeyden önce gerekli olan
demokrasidir;
bunu unutmayalım...*

Mehmet Şevket Eygi, ülkemizde İslami akımın önde gelen temsilcilerinden biridir. Galatasaray ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan Eygi, 1960'larda Bugün ve Sabah gazetelerini çıkarmıştı. Laikliğe aykırı bir yazısından dolayı mahkûm olunca, 1969'da yurtdışına gitmiş, 1974 affıyla geri dönmüştü.

Mehmet Şevket Eygi'nin Rabita örgütüyle bağlantıları olduğuna ilişkin haberler basında 1969 baharında yer almıştı. Hatta bir ara Metin Toker, Eygi'nin İslami anlayışıyla Rabita arasındaki ilintiye dikkati çekmiş ve İslamcılık konusunda Aramco Petrol Şirketinin desteği olduğunu öne sürmüştü. Bunun üzerine Eygi, «*Devrimbaz bir gazetecinin kaleminden çıkmış demagojik laflar, boş safsatalardır*» diye Metin Toker'i suçlayan bir yazı yazmıştı.

Bunlar geçmişte kaldı.

Geçenlerde Mehmet Şevket Eygi'nin *Nokta* dergisinde ilginç bir konuşmasını okuduk; bir bölümü şöyle :

«Soru : *Bugün Türkiye'de Müslümanların durumu?*

Eygi: Bugün ülkede Müslümanlar o kadar kuvvetlenmişlerdir ki, bunun kendilerini aştığı kanaatindeyim. İslami bir patlamadan söz edilebilir.

Soru: Türkiye'de 141, 142 ve 163. maddeler üzerinde tartışmalar var. Siz ne diyorsunuz?

Eygi: Ben zannettiğiniz gibi 163. madde üzerinde çok durmuyorum. 163. madde Müslümanlar için büyük bir engel değildir. Müslümanlığın inkişafı ülkemizde bu maddeye rağmen olmuştur. Biz bu noktaya bu kanunlarla geldik, nihai zafere de bu kanunlarla gideriz.

Soru: 'Nihai zafer'den kastınız nedir?

Eygi: 'Demokrasi... Egemenlik ulusundur... Halkın iradesi...' gibi klişeleşmiş tabirler çokça kullanılıyor. Ama sadece bir edebiyat olarak kalıyor. Nihai zaferde çoğunluğu teşkil eden Müslüman halkın istekleri yerine gelecektir.

Soru: İslami gelişmenin hazırlanmasında 1980 sonrası ortamın etkisi var denilebilir mi?

Eygi: Tabii var. 1980'den sonra din unsurundan istifade etmişlerdir. Milli beraberliği sağlamak için dini bir vasıta olarak kullanmışlardır. Bu arada din de kendi gayesini gerçekleştirmek için çalışmıştır. Şimdi öyle bir noktaya gelinmiştir ki, müsaade edilenden öteye geçildiği için tedbir almak istiyorlar.»

Mehmet Şevket Eygi'nin söyledikleri son derece açık ve seçiktir. Konuşmasının son bölümünün altını bir kez daha çizmek istiyoruz:

«1980'den sonra din unsurundan istifade etmişlerdir. Bu arada din de kendi gayesini gerçekleştirmek için çalışmıştır.»

Mehmet Şevket Eygi, 1980 sonrası İslamcı akımların güçlenmesinde 12 Eylülün rolüne dikkat çekmektedir.

Nitekim aynı hususun vurgulandığına 25.3.1987'de bir başka gazetede tanık olduk. Genel olarak İslamcı akımın savunucusu olan *Zaman* gazetesinde, D. Mehmet Doğan'ın yazısında şu satırlar yer alıyordu :

«12 Eylül Harekâtının bir numaralı adamı Orgeneral Kenan Evren'in 'Dinsiz Atatürkçülük Türkiye'yi anarşiye sürükledi, bundan vazgeçmek lazım' dediği rivayetleri halk arasında yayılmıştır.

Cumhurbaşkanının böyle bir şey söyleyip söylemediğini bilmiyoruz. Ancak 12 Eylül'den sonra dinsizlik ölçüsünde katı laiklik uygulamasından vazgeçilmesi, bizzat Cumhurbaşkanının 'Laiklik dinsizlik değildir' şeklinde açıklama yapması, Anayasa hükmü olarak okullara 'din ve ahlâk kültürü' dersleri konulması, pozitivist Atatürkçülük anlayışı dışında bir Atatürkçülük anlayışının terviç edildiğinin bellibaşlı işaretleridir.

Atatürk'ün din aleyhdarı olmayan beyan ve uygulamalarının bu dönemde hatırlanıp ön plana çıkarılması da tesadüf olmalıdır.»

«Rabita» olayının özü işte bu noktada düğümlenmektedir. Yaptığımız bu alıntıların anlamı üzerinde, cumhuriyet ve demokrasiye içtenlikle inanan herkesin serinkanlı biçimde düşünmesini tavsiye ediyoruz.

Din, vicdanlara bırakılmalıdır.

Ulusal birlik için her şeyden önce gerekli olan demokrasidir; bunu unutmayalım.

İslami akımların, bölgede ve ülkemizde kaç parça olduğuna şöyle bir bakıldığı zaman, bu söylediklerimizin önemi daha iyi anlaşılır.

Özellikle 12 Eylül döneminde, «sola karşı», «komünizme karşı duvar çekmek» amacıyla pek çok adım atılmış, laiklik ilkesinden birçok ödün verilmiştir. Bunların en başında anayasaya konulan zorunlu din dersleri gelir.

Sonuç, İslami akımın Türkiye'de güçlenmesi, devlet içinde tırmanması olmuştur.

Daha önce de yazmıştık. Şimdi Paris'te sürgünde yaşayan İranlı bir meslektaşımız şöyle yakınmıştı:

«Şah döneminde biz İranlı aydınlar Atatürk'ü küçümserdik. Laikliğin, cumhuriyet devriminin derinliğini kavramak zahmetine katlanmadık. Onun yaptıklarını batı özentisi şeyler olarak gördük. Şah da Atatürk'ün reformlarından hoşlanmazdı. İktidarını korumak için, sola karşı duvar çekmek için gericiliği kolladı, mollalara taviz verdi. Yanıldığımızı şimdi anlıyoruz, ama iş işten geçti. Ülkemiz bugün tam bir karanlık içinde.»

Rabita'nın «rabitası» üstünde ciddiyetle duralım lütfen.

İslami fikirlerin serbestçe ifade edilebilmesini demokrasinin doğal gereği sayarız; ama bunların cumhuriyet devleti içinde tır-

manmasına karşı, ulusal eğitim politikamızı tutsak almasına karşı sonuna kadar mücadele ederiz.

Rabita'nın «*rabitası*» işte buradadır.

26.3.1987

*Hayır, Sayın Evren,
açıklamalarınıza katılmıyoruz.*

Hayır, Sayın Evren, açıklamalarınıza katılmıyoruz. Rabita olayına yaklaşımınız, bize göre, doyurucu ve inandırıcı olmaktan uzak kalmıştır.

Neden?

En başta, olayın özüne dönük bakış açılarımız birbirinden çok farklıdır. Böyle bir olayın anlamını laik cumhuriyet ilkesi açısından azımsamak, bize çok ters gelen bir tutumdur.

Nedir olayın düğüm noktası?

Yabancı bir «şeriat» örgütünün, bir kısım Türkiye Cumhuriyeti kamu görevlisini maaşa bağlaması değil mi?

Üstelik bu uygulamanın bir hükümet kararnamesiyle başlatılmış olması değil mi?

Ayrıca Rabita kararnamesi, bu örgütün ne olup, ne olmadığı hakkında devletin ulusal güvenlik birimlerinde yeterince bilgi bulunmasına rağmen çıkarılmamış mıdır?

Evet, öyledir.

Böyle bir durum, sizin deyişinizle, «*zarurettten*», «*parasızlıktan*» doğmuş olsa bile, savunulamaz Sayın Evren.

Açıklamalarınız sırasında, «*25 - 30 imama bir süre maaş ödendi diye laiklik elden mi gidecek; devletin temelleri sağlamdır*» dediniz.

Bakış açılarımızdaki farklılık işte *bu noktadan* kaynaklanıyor; zira olayın özünü gözden kaçırdığınızı sanıyoruz.

Cumhuriyet devletin temellerinin sağlam atıldığına kesin olarak inanıyoruz; ancak yabancı bir «şeriat» örgütünün Türk kamu görevlilerine maaş ödeyebilmesini, bu sağlam temelin orasından burasından kemirilmesine yönelik bir gayret olarak değerlendiriyoruz. Bu olaya belli bir hoşgörülle yaklaşmayı, cumhuriyet devleti içinde, cumhuriyet karşıtı bir ideolojinin tırmanışına katkıda bulunacağı için, tehlikeli görüyoruz.

İşte bu nedenle Cumhuriyet gazetesi, sizin deyişinizle, «*bir bardak, hatta bir katre suda fırtına*» koparmamıştır. Olayın laiklik ilkesi açısından son derece vahim bir anlamı olduğu için kamuoyunu harekete geçirmeye yönelmiştir. Eğer gazetemizin bu yoldaki çabaları çok değişik çevrelerde yankı bulmamış olsaydı, siz de herhalde bu kadar uzun ve ayrıntılı bir savunma yapma gereğini duymazdınız.

Bize göre, asıl türban ya da başörtü meselesi, Rabita olayının yanında, «*Bir bardak suda fırtına koparılmasıdır.*»

Kimsenin giyimiyle kuşamıyla, saçıyla sakalıyla, inancıyla inançsızlığıyla uğraşmak, bizim çoğulcu demokrasi anlayışımıza sığmaz. Her türlü fikrin demokratik toplum düzeninde yeri olduğuna inanırız. Ama her zaman vurguladığımız gibi, laikliğe aykırı bir görüşün devlet içinde tırmanma çabalarına yol açacak uygulamalarla mücadele edilmesi gereğine inanırız.

Rabita'dan maaş olayına karşı çıkmamız işte buradan kaynaklanıyor. Nasıl ki bir «*komünist enternasyonal*» Türk kamu görevlisine maaş bağlayamazsa, bir «*İslam enternasyonal*»nden de böyle bir uygulama kesinlikle kabul edilemez.

Laiklik elbette dinsizlik değildir, Sayın Evren. Ama okullarda din dersini anayasal bir kural olarak zorunlu kılmak da laiklik değildir. 12 Eylülün bu adımı da bize göre, laiklik uygulamasına Cumhuriyet tarihimizde vurulmuş en büyük darbedir.

Bu açıdan da 12 Eylül askeri yönetimini eleştiriyoruz.

12 Eylül askeri yönetiminin çizmiş olduğu siyasal çerçeveye, birçok uygulamalarına demokrasi ve insan hakları bakımından karşı olduğumuz zaten bilinir. Bu yüzden, Rabita olayıyla özel bir çaba içine girmiş değiliz. Bu arada cumhuriyet devletinin temel ilkelerinden olan laiklik açısından, 12 Eylülün yerinin de hayli geri planda olduğunu belirtmeliyiz.

Türkiye'nin İslam ülkeleriyle ilişkilerine gelince...

Sayın Evren, bu konudaki açıklamalarınız da doğrusu biraz «*politika*» kokuyor.

Çünkü biz, öteden beri Türkiye'nin İslam ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmasından, dış politikasında, «*İslam boyutu*»nu güçlendirmesinden yana olduk. İslam Konferansı üyeliğinin ülkemize dış politikadaki manevra alanını genişleteceğini savunduk. Bu ülkelerden ayrıca borç da alınabilir, yardım da, burs da...

Ancak bir tek şey bize göre yapılamaz: Türkiye Cumhuriyeti-

ti'nin bir kısım kamu görevlisi, «kökü dışarda» bir şeriat örgütünün maaş bordrosuna bağlanamaz.

Böylesi bir uygulamaya karşı çıkmak, *ne 12 Eylülü karalamaktır, ne İslam ülkeleriyle ilişkilerimizi koparmaya kalkışmaktır; ne de bir bardak suda fırtına koparmaktır.*

Hayır, Sayın Evren!

Böylesi bir uygulamaya karşı çıkmak, *laik Cumhuriyet devletinin temellerine sahip çıkmaktır; onun kıyısından köşesinden kemirilmesine karşı mücadele vermektir.*

Farklı düşünüyoruz.

Kuşkusuz, sizin bakış açınızı alkışlayacak çevreler de olacaktır.

Dediğiniz gibi, demokrasi 12 Eylül'den bu yana hayli yol aldı; hem istifanız istenebiliyor, hem de mahkemeye verilebiliyorsunuz.

Güzel şey demokrasi!

Biz de Cumhuriyet olarak işte bu yüzden laikliği savunuyoruz; çünkü biliyoruz ki, *laiklik* ve vicdan özgürlüğü *demokrasinin* vazgeçilemeyecek «*altyapısı*»dır.

28.3.1987

**SOSYAL DEMOKRASİNİN
12 EYLÜL ŞOKUNU ATLATABİLMESİ**

*Picasso'nun «Guernica»sı;
demokrasi ve özgürlüğün
simgesi;
yarım yüzyıl
sürgünde yaşamış...*

İspanya İç Savaşında Franco kuvvetlerince yerle bir edilen, halkı neredeyse bütünüyle katledilen kentin adı, Guernica'dır. Picasso'nun ölümsüz yapıtı da aynı adı taşır.

Bugün «Guernica»yı görebilmek için hayli sıkı güvenlik kordonunu aşmak gerekiyor. El Prado Müzesinin müstakil bir binası tamamen ona ayrılmış. İçeri girerken hem elektronik cihazla, hem de elle üstünüz başınız aranıyor.

Önce Picasso'nun «Guernica»yı yaratırken yaptığı ilk çalışmalarını, karaladığı eskizleri görüyorsunuz. Acıyı, dehşeti, korku ve öfkeyi, ama aynı zamanda direnme gücünü çarpıcı bir biçimde gösteren çizgiler.

Arkasından kocaman bir salonda kurşun geçmez camkânın içerisinde insanı büyüleyici «Guernica» ile kalıyorsunuz karşı karşıya.

Picasso, ancak demokrasiye geçildikten sonra eserinin İspanya'ya geri gönderilmesini vasiyet etmiş. Bu yüzden «Guernica» neredeyse yarım yüzyıl boyunca sürgünde yaşamış.

Ama artık vatanında.

Üstelik İspanya'nın bir bakıma «özgürlük ve demokrasi» simgesi sayılmakta. Herhalde bu nedenle olacak İspanyollar, «Guernica»yı bu kadar sıkı bir koruma şemsiyesi altında tutuyorlar.

Bir ara, 1981'in 23 Şubat günü, «özgürlük ve demokrasi»nin yeniden çalınacağı korkusuna kapılmışlar. O gün akşamüstü hava kararırken, üçgen şeklindeki şapkası ve sarkık bıyıklarıyla Albay Tejero, elinde tabancası küçük bir birlikle parlamento basıyor ve milletvekillerini rehin alıyordu. Madrid sokaklarından bir anda el ayak çekilmiş, herkes evine kapanmıştı.

İspanya'nın ciddi gazetesi «El Pais»in Genel Yönetmeni Cebrian, o akşamı bana şöyle anlattı:

«Herkes ne yapacağını bir anda şaşırdı. Tam bir panik havası esiyordu. Yazı işleri olarak toplandık. Ne yapacaktık? Tartıştık ve karar verdik: Varlığımız, anayasa ve demokrasinin devamına bağlıydı; darbe girişimine karşı çıkacaktık. Hemen bir erken baskı hazırladık. Ve basıp dağıtımına çıkardık.»

Cebrian, o günü yaşar gibiydi. Darbeye karşı çıkan o günkü erken baskıyı getirip gösterdi. Koca bir başlık: «Ülke ve ulus anayasanın yanında!» Ve bir yorum oturtulmuş üstüne: «Yaşasın anayasa!»

18 saat sonra başarısızlıkla sonuçlanan darbe girişimi için, «Bir daha o geceyi yaşamak istemem» diyordu El Pais'in Genel Yönetmeni.

Acaba yeniden öyle bir günü yaşayabilir miydi İspanya? Öyle bir ülkeydi ki, 200 yılda 150'ye yakın darbe ve darbe girişimi yaşanmış, rejime karşı komplo ortaya çıkarılmıştı. Üstelik, Franco diktası 40 yıl varlığını sürdürebilmişti bu ülkede. Franco'nun ölümünün onuncu yılında demokrasi, İspanya'da bir kurum olarak yerleşebilmiş miydi?

Bu soruya Madrid'de kesinkes «evet» karşılığını alabildiğimi söyleyemem. «Evet» yanıtı verilirken belli bir ihtiyat payı ayrıldığına hemen her seferinde tanık oldum.

Bu soruyu yönelttiğim kişilerden biri de Başbakan Yardımcısı Alfonso Guerra. Başbakan ve parti lideri Felipe Gonzales'den sonra hem hükümetin, hem de İspanyol Sosyalist İşçi Partisinin iki numaralı adamı olan Guerra, 44 yaşında. Önce mühendislik, sonra da felsefe ve edebiyat okumuş.

Yarım yüzyıl boyunca Franco faşizminin temel direği olan ordu, acaba son 10 yılda demokrasiyi ne kadar içine sindirebil-

mişti? Cumhuriyet'in Madrid muhabiri Nilgün Cerrahoğlu ile sorularımızı yanıtlarken şöyle dedi Guerra :

«İspanya tarihi boyunca ordu, geleneksel olarak kendisini ülkenin hamisi olarak görmüştür. İki devlet vardı İspanya'da. Biri bildiğimiz devlet, diğeri de gözleyen, uyku halinde bir ikinci devlet. Birincisi işlemeyince, uyuyan devlet harekete geçerdi... Artık durum değişti... İspanyol ordusu anayasada kendisi için öngörülen rolü benimsemiştir.»

«Yani darbe olasılığı tamamen ortadan kalkmıştır, diyebilir miyiz?» diye üsteleince karşılığı aynen şöyle oldu :

«Tamamen sözü biraz... Mutlak doğrular yoktur, biliyorsunuz... En azından benim için yoktur. Fakat şöyle söyleyebiliriz. Bugün Almanya ya da Fransa için bir darbe olasılığı ne kadar uzaksa, İspanya için de o kadar uzaktır.»

Başbakan Yardımcısı şöyle devam etti :

«1982'nin Ekiminde iktidara gelirken demokrasiye geçiş son aşamasına gelmişti zaten... Kişi hak ve özgürlükleri konusunda büyük adımlar atıldı... Demokrasiden geriye dönüşü olanaksız kılan noktaya gelindi...»

Sosyalist Partinin ideoloğu ve İspanya'nın ilk «sosyalist» Milli Eğitim Bakanı olan Jose Maravall da aynı kanıda; bakanlıktaki makam odasında sohbet ederken, *«Demokrasiye geçiş tamamlandı»* diyordu.

Maravall 43 yaşında. Madrid'de hukuk okurken Franco'ya karşı eylemden dolayı üniversiteden atılmış. İngiltere'ye gidip bursla Oxford Üniversitesinde okumuş, hukuk ve sosyoloji doktorası yapmış. Daha sonra Oxford ve Warwick üniversitelerinde siyaset sosyolojisi okutmuş. Partiye girişi 1974. Uzun yıllar yeraltında Franco'ya karşı mücadele etmiş. Başbakan Felipe'nin en yakınındaki biri olan Maravall, *«İspanya'da Demokrasiye Geçiş»* adını taşıyan bir de kitap yayımlamış 1982'de. Bakanlıktaki odasında sorularımı yanıtlarken bir ara şöyle dedi :

«Anayasa çerçevesinde ordunun rolü neydi? Franco'nun ölümünden sonraki anayasada bu konuda belirsizlik vardı. Sivil demokrasiye karşı sanki ordu siyasal bir özerkliğe sahip... 1982 Ekiminde biz iktidara geldikten sonra bir yasayla bu belirsizliği giderdik. Artık ordu, sivil demokratik iktidara tabidir, ordunun siyasal özerkliği diye bir şey söz konusu olamaz.»

«Özerklik söz konusu değildir artık» demekle birlikte Eğitim Bakanı Maravall, aynı zamanda orduya sanki çok ayrı bir kurummuş gibi bakıyordu. Beni bu izlenime sevk eden sorum ve aldığım yanıt şu oldu :

«Bütün ders kitapları iç savaşta Franco'nun Cumhuriyetçi güçlere karşı kazandığı zafere göre yazılmış. Demokrasiye geçişle birlikte özellikle tarih kitapları yeniden yazıldı mı?»

Maravall'ın yanıtı şu oldu özetle :

«Sivil okullardaki ders kitapları bütünüyle değiştirildi. Askeri akademilerde okutulan tarih kitapları da değişti. Ama bu ne kadar arzuladığımız ölçüde oldu, bilemiyorum. Çünkü askeri okullarda okutulan metinler Eğitim Bakanı olarak benim sorumluluk alanım dışında kalıyor.»

Hayli ilginçti bu yanıt.

Hem Başbakan Yardımcısı Guerra, hem de Eğitim Bakanı Maravall, İspanya'nın gerek AET'ye gerekse de NATO'ya katılmasını ülkelerinin Avrupa ile bütünleşmesi olarak görmekteler. Bu bütünleşmenin İspanya'da demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunacağına inanıyorlar.

İspanya, yılbaşında AET'ye tam üye oldu. NATO konusunda ise gelecek baharda sonucu şimdiden pek kestirilemeyen bir referanduma gidilecek. İspanya halen NATO'da. Ancak Fransa gibi askeri kanadın dışında. Kamuoyu yoklamaları şimdilik İspanya'nın NATO üyeliğine karşı bir havanın varlığına işaret ediyor. Başbakan Felipe Gonzales, geçen hafta yaptığı açıklamada, iki yıl önce kendilerinin de NATO'ya karşı olduklarını, ancak görüşlerinin artık değiştiğini bildirdi. Bakalım İspanyol halkını ne ölçüde ikna edebilecek bu konuda. *

MADRİD, 17.11.1985

*Kurumların demokratikleştirilmesi;
özellikle devletin
demokratik bir yapıya
kavuşturulması...*

Bir adam; bir elinde kastanyet, bir yandan çalışıyor, öte yandan sarmısak satıyor.

Belli ki içmiş, çakırkeyif.

Kastanyetini şakırdatırken bir bebek arabasına doldurduğu sarmısakları keyifli bir şarkının eşliğinde köy meydanında Madridlilere okutmaya çalışıyor.

* Başbakan Gonzales, 1986 ilkbaharında yapılan referandumu kazandı ve İspanya NATO'da kaldı.

Köyün adı, Cincon; Madrid yakınlarında ortaçağdan kalma bir köy. Sarmısağı, şarabı ve tıpkı bizim rakıya benzeyen ana-sonlu sert içkisiyle ünlenmiş.

Köy meydanının etrafı çepeçevre iki katlı şirin evlerle sarılı. Birbirine geçen iç içe teras ve balkonlar Madridlilerle dolu. Arabalarına atlayıp güneşli bir pazar gününü geçirmek üzere Cincon'a gelmişler. Izgaralardan dumanla birlikte insanın iştahını gıcıklayan bir koku yayılıyor köy meydanına.

Lokantaları ağzına kadar doldurmuş olan kalabalığa bakınca İspanya'da özellikle son 20 yıl içinde yükselen «orta sınıfı» görüyorsunuz. 1962 - 1972 yılları arasında kaydedilen sanayileşme ve ekonomik büyümenin bu orta sınıfın oluşmasındaki payı yadsınmıyor. İşçi dövizleri, turizm geliri ve yabancı sermaye üçlüsü bu gelişmeyi finanse eden kaynakları meydana getirmiş. Bugün İspanya dünyanın onuncu büyük endüstriyel gücü. Kişi başına milli gelir 5.500 dolara dayanmış.

Fakat 1982 Ekiminde iktidara gelen sosyalistler, hayli problemli bir ekonomiyi miras almışlar. Nasıl bir çizgi izlediklerini geçen cuma günü Miguel Boyer'den dinledim.

45 yaşlarındaki Miguel Boyer, Başbakan Gonzales'in iç kabinesinden. Sosyalist Partinin eski bir üyesi. Franco döneminde yeraltı çalışmalarından dolayı hapis yatmış. Ekim 1982'de sosyalistler iktidara gelince Boyer, «süper bakan» unvanını kazanıyor; çünkü maliye, ekonomi ve ticaret gibi üç önemli bakanlığın birden başına getiriliyor. Sosyalist hükümetin ekonomi politikasının mimarlığını üstlenmiş oluyor.

Geçenlerde hükümetten ayrılmakla birlikte, Başbakan Gonzales'in ekonomik işlerdeki sağ kolu olarak perde arkasında çalışmalarını sürdürüyor. Halen en büyük devlet bankası İspanyol Dış Bankasının başkanlığını yapan Miguel Boyer, sosyalistlerin ekonomi politikasını bana şöyle özetledi:

«Hükümeti devraldığımız zaman enflasyon, dış ödemeler dengesi açığı ve işsizlik en önemli sorunlardı. Onceliğin enflasyon ve dış açıkla mücadeleye verildiğini söyleyebilirim. Sosyalistler olarak iktidara gelince, ilk aylarda dışarıya büyük sermaye kaçışı başladı. Dört beş ay çok zorlandık. Pesetayı derhal devalüe ettik. Sıkı para politikasına ağırlık verdik. Kamu harcamalarını azaltırken vergileri yükselttik. Enflasyon yüzde 14.4'ten 3 yılda yüzde 8'e indirilmiş durumda. Dış ödemeler dengesi 1982'de 4.2 milyar dolarlık açık verirken bugün 600 milyon dolar fazlaya dönüşmüştür. Bu arada yıllık yabancı sermaye yatırımının İspanya'da 2 milyar dolar civarında olduğunu size hatırlat-

malıym. Hatta bu yıl için bu miktarın 3 milyar dolara çıkması bekleniyor. Ekonomik büyüme konusunda sınırlı mesafe alabildik. Bu bakımdan işsizlikle mücadelede henüz büyük bir gelişme olduğunu söyleyemem... Kamu kuruluşlarını özelleştirme çabasındayız. Bu sektörde halen 250 bin kişi çalışıyor. (Bu arada bir saptama yapalım. İspanyol KİT'lerinden Sorumlu Bakan Yardımcısı Carlos Crossier'in bana söylediğine göre Türkiye'deki Murat 131'lere benzeyen bir binek otosu üreten devlet fabrikası Alman Volkswagen'e satılmak üzereymiş HC). Çok kaynak yiyorlar. Rekabet şansları yok gibi.»

İspanyol sosyalistlerinin bu politikaları sürdürmeye kararlı olduklarını söyleyen Miguel Boyer, mevcut koşullarda başka bir alternatifin bulunmadığını vurguladı. Fransa'da Mitterrand ile Yunanistan'da Papandreu'nun, başlangıçta çok radikal politikalarla ve vaatlerle yola çıktıklarını, kitlelerde gerçekleştiremeyecek umutlar yarattıklarını, daha sonra başarısızlığa uğrayıp geri dönüş yaptıklarını belirten Boyer, İspanyol Sosyalist İşçi Partisinin bu «*radikalizm*» hatasına düşmediğini, mevcut koşulları gerçekçi bir biçimde değerlendirdiklerini söyledi. İktidara gelirken, ekonomik alanda Fransız ve Yunan sosyalistlerinin yaptığının tam tersini uygulamaya karar verdiklerini belirtti.

Miguel Boyer işçi ücretlerinde «*ılımlı*» bir gelişmenin varlığına işaret etti. Geçen yıl işçi, işveren ve devlet üçlüsünün bir araya gelip «*toplumsal sözleşme*» benzeri bir anlaşmaya vardıklarını söyledi. Devletin işçi - işveren ilişkilerinde aradan çekilmesi taraftarı olduğunu belirten Boyer, son üç yıl içinde gerçek ücretlerde pek bir düşme olmadığını kaydetti.

İspanya'da sendikaların genellikle zayıf olduklarını ve büyük ölçüde partiler tarafından kontrol edildiklerini, bu arada belirtmeliyim. Miguel Boyer'e sendikaların bu ılımlı tutumunun, belleklerde tazeliğini koruyan Franco günlerinden mi ileri geldiğini sorunca, şu yanıtı aldım :

«Hepimiz aynı teknedeyiz, bunu sendikacılar da gayet iyi biliyorlar.»

Partinin ideoloğu ve Eğitim Bakanı Maravall'a gelince, makam odasındaki sohbetimizde, «*Ekonomide bir krize tahammülümüz yoktu. İktidara yeni gelmiştik, önceliği demokratikleşmeye verdik*» diyerek ekonomi politikasında izlenen çizgiyi savunuyordu.

Ekonomi politikasında olduğu gibi, parti programının kendisinde de çizgiler yakın geçmişte yumuşatılmış. Sosyalistlerin

ideoloğu ve 43 yaşındaki Eğitim Bakanı Maravall bu konuda şunları söyledi :

«Batı Avrupa'daki bütün sosyalist veya sosyal demokrat partiler ile bizim partimiz de Marksist kökenlidir. 1870'lerde kuruldu. Ama partinin geleneği hiçbir zaman Marksist olmadı. Tabii 40 yıl boyunca yeraltında çalışırken bir partiyi, saflarını bir bütün olarak bir arada tutabilmek için sıkı ideolojik ilkeler önem taşıyordu. Yerüstüne çıkınca koşullar değişti. İspanyol toplumunun değişimi göz önünde tutuldu. Devrimci retorikten çok, laftan çok sosyal reformlara ihtiyaç vardı. Sınıf mücadelesi gibi, Marksizm gibi birtakım katı dogmalar 1979 parti kongresinde büyük çoğunluğun oylarıyla programdan çıkarıldı.»

1979'daki bu program değişikliğinin Felipe Gonzales'le birlikte başlıca mimarı olan Başbakan Yardımcısı ve partinin ikinci adamı Alfonso Guerra bu konuda bize şunları söyledi :

«Marksizmin esas mesajı gerçeğin değişkenliğidir. Marksizmin sekterleri bunu kabullenemezler... Halk, ideolojik faktörlere politikacılar ile entelektüellerden daha az değer verir. Günümüz toplumlarında meydana gelen gelişmeyi gözden uzak tutamayız.»

Sosyalistler, 1977 ve 1979 seçimlerinde 5 milyon oy almışlar; 1982 seçiminde ise oylarını 10 milyona yükseltmişler. İspanyol parlamentosu Cortes'in 350 sandalyesinden 202'sine sahip olurken, kendisine en yakın sağcı partiye sadece 106 sandalye kalmıştı.

1982'deki seçim başarısında acaba 1979'daki program değişikliğinin rolü olmuş muydu? Böylece merkezdeki oylar büyük ölçüde Sosyalist Partiye mi kanalize olmuştu?

Lisede Atatürk'e (Mustafa Kemal Paşa diyordu) hayran bir tarih hocasına sahip olduğunu söyleyen Alfonso Guerra, program değişikliğinin seçim başarısında kuşkusuz payı olduğunu, ancak tek faktör sayılamayacağını belirtti.

İspanyol Sosyalist İşçi Partisinin yönetimi ile Gonzales Hükümeti Batı Avrupa'da yaş ortalaması açısından en genç siyasal lider kadrosunu oluşturuyorlar. Partinin 25 kişilik yürütme kurulunun yaş ortalaması sadece 41. Genç demokrasileriyle övünüyorlar. Avrupa ile bütünleşmenin heyecanı içindeler. Jose Maravall Sosyalist Partisi olarak göz önünde tuttıkları ilkeleri sohbetimizde şöyle özetledi :

«Kurumların daha da demokratikleştirilmesi; özellikle devletin demokratik bir yapıya kavuşturulması, çünkü aksi halde hal-

ka demokrasinin götürülmeyeceği; kitlelere her alanda fırsat eşitliği sağlanması; ekonomide büyüme; Avrupa ile daha büyük dayanışma.»

İspanya'da Franco'nun ölümünün onuncu yılı, İspanya'da da demokrasinin onuncu yaş günü kutlanıyor. Ülkede hoşgörü ortamını geliştirmek ve demokrasiyi derinleştirmek açısından büyük bir çaba hemen her alanda dikkati çekiyor. İspanya'da geçmiş sanki bir yana bırakılmış, bir bakıma geleceğe dönük yaşıyor.

İşte üç dört günlük Madrid izlenimleri böyle.

MADRID, 18.11.1985

*«Sil Baştan»
olmasın diye...*

Sil Baştan Cumhuriyet Başyazarı Nadir Nadi'nin 1972 - 1975 yılları arasındaki yazılarının yer aldığı kitabın adıdır. Hafta sonunda karıştırıyordum. «Güç İş» başlığını taşıyan yazısını okumaya başladım. Demokrasiyi yaşatmanın ne denli ciddi, özveri isteyen ve güç bir iş olduğunu anlatıyordu. 12 Mart «ara rejimi» yaşanırken kaleme aldığı 19 Ağustos 1972 tarihli başyazısı şöyle:

«Aşağıdaki soruyu ve yanıtını beraber okuyalım:

— Demokrasinin yaşaması için ne yapmak gerekir, dersiniz?

— Çağımızın düşünceleri ve zihinsel (entelektüel) araştırmaları ile ilgilenmek gerekmektedir. Bu, güç bir çabadır. Çünkü politika yaşantısı çok yüklüdür. Yönetim, yönetimle ilgili toplantılar, çeşitli karşılamalar, komisyonlar, söylevler vb. bütün bunlar zamanımızı yutar, düşünmeye pek az yer bırakır. Başlıca araştırmalar, temelli bulgular iktidar çevrelerince benimsenmeden, kimi zaman kamuoyuna geniş ölçüde yayılmak olanağı bulabilmektedir. Benden önce üç yıl başbakanlık yapan Erlander, çok okuyor ve yeni düşüncelerin arkasını bırakmıyordu. Politika adamının kendi dinamizmini koruyabilmesi ve yaşam yükünün taşınır olması için bu şarttır. İktidardaki adamla kültür arasında kopukluk meydana gelmesi çaresiz donmuşluğa, tıkanıklığa yol açar. Toplumun ilerlemesi için tehlike yaratır. Ama aynı zamanda tabanla da sıkı ilişkiyi korumak gerekmektedir. Sosyal Demokrat Partisi, İsveç'te sekizer, onar kişilik gruplar halinde üç, dört bin kadar çalışma ekipleri kurmuştur. Bunlara gerekli

belgeleri de ekleyerek çözümünü beklediğimiz çeşitli sorular yöneltiyor, yanıtını alıyoruz. Sonra bunları programımızı uygulamak bakımından değerlendiriyoruz.

Okuduğunuz satırları İsveç Başbakanı Olof Palme'nin 'Le Monde' gazetesi yazarlarından Claude Julien'e verdiği demekten aldım. Çağımız koşulları altında devlet adamlığı görevi ne denli güçtür, açık seçik göstermesi bakımından siz de önemli bulmuyor musunuz Sayın Palme'nin söylediklerini?

Hükümet sorumunu taşıyan bir kişi olarak bin bir çeşit derdin ortasında çok kez bunalımlar geçirerek, dertlere çare arayacaksınız. Yardımcılarınızın sayısı elbette sınırlı olacak. Onlara da körükörüne bağlanmayacağınıza kuşku yok. Bir toplantıdan bir toplantıya koşturup dururken, aynı zamanda parti grubunuza söz anlatmak, parlamentoya hesap vermek, yabancı devlet temsilcileriyle pazarlığa girişmek, bakanlıklarla ilgili sürekli ya da geçici sorunlara çözüm yolu aramak, protokolün gerektiği törenlere katılmak, arada bir (zemin ve zamana uygun) nutuklar çekmek zorundasınız.

Bütün bunları yaparken okumaya da vakit ayıracak, çağınızın gerisinde kalmamaya dikkat edeceksiniz. İsveç'in Başbakanı Sayın Palme, demokrasinin yaşaması için bunu şart saymaktadır. Dünya nereye gidiyor, toplum sorunlarının gittikçe yoğun bir hal alan karmaşıklığı önünde kültür çevreleri ne düşünüyor? Bunları izleyeceksiniz.

Çoğu kez birbirine ters düşen çeşitli düşün ve çözüm yolları arasında hangilerinin daha uygun olduğunu, partiniz ilkeleri açısından araştıracaksınız. Siz bilgi edinmezden önce kamuoyuna yayılmış, kamuoyu tarafından benimsenmiş düşünceler varsa, ki İsveç Başbakanı olabilir diyor, bunları vaktinde değerlendireceksiniz. Bunun için de tabanla, yani halkla ilişkilerinizi hiçbir zaman kesmeyeceksiniz.

Sayın Palme'nin dediği gibi, demokrasiyi yaşatmak uğruna çağımız devlet adamları insanüstü bir çaba harcamak zorundadırlar.

Eğer demokrasiye gerçekten inanıyorlarsa!»

Aradan 11 yıl geçmiş, ama bu satırlar güncelliğini olduğu gibi koruyabilmiştir.

Üstelik bugün «demokrasiyi yaşatmak»tan çok, bir bakıma, «demokrasiyi yeniden inşa etmek» görevi gündemdedir. Bu görevin ne denli çetin, ciddi ve başarılması güç bir iş olduğu açık-

tır. Ve sağda, solda siyasete soyunmuş herkesin bu durumun bilincine varmasında yarar vardır.

Nadir Nadi'nin başyazısını köşemize alırken, özellikle sosyal demokratlar ya da «sosyal demokrat» iddiasını taşıyanlar aklımızdaydı. Bunda belki de, «*Demokrasinin yaşaması için ne gerekli?*» sorusuna muhatap olan Olof Palme'nin bugün de İsveç'te başbakanlık görevini yürüten sosyal demokrat bir lider olması rol oynamıştır. Ya da ülkemizde çok partili parlamenter düzenin demokratik içeriğine kavuşturulmasında sosyal demokratlara düşen ağırlıklı rol.

Laf değil, çözüm üretmek...

Öfke değil, serinkanlılık...

Çatışma değil, ilkeli uzlaşma...

Ak kara benzeri yaklaşımlar değil, esneklik...

Bireycilik değil, takım oyunu...

Uygarca tartışmayı öğrenebilmek...

Karşıt düşüncelerde de doğru yanlar bulunabileceği olasılığını baştan kabul edebilmek...

Ve «dediğim dedik» saplantısından kurtulabilmek...

Sosyal demokratların veya demokratik solcuların, hayli temel nitelikteki bu demokratik ilkeleri bildikleri söylenebilir. Ne var ki, geçmiş tecrübeler bu kavramların siyasal yaşantının pratiğinde genellikle unutulupverdiğini göstermektedir. Artık yeterli deneyime sahip olduğu bir olgudur. Ama bunca yılın tecrübesinden yeterince ders çıkarıldığı da varsayılabilir mi?

Bu sorunun karşılığını biraz da zaman verecektir. Daha yolun başındayız. Büyük soluk isteyen bir maraton var önümüzde. Temenni edelim, Nadir Nadi'nin deyimiyle, «*sil baştan*» olmasının yine.

20.12.1983

*Tek kanatlı kuş
nasıl uçamazsa,
«sol»suz demokrasi de
olamaz...*

SODEP lideri Erdal İnönü, güler yüzlü ve esprili olabilmeyi biliyor. Eleştiriye açık olduğu izlenimini ediniyorsunuz genellikle. Sohbetlerinde zaman zaman ince bir alayla kendi kendisini

eleştirdiğine tanık olmak da mümkün. Konuşurken ve dinlerken çoğu zaman samimi bir hava içinde olduğu dikkati çekiyor.

Bu arada, çok ihtiyatlı bir yapısı var. Bazı şeyleri söylemeden bir değil, birkaç kez yutkunduğunu görüyorsunuz.

Bütün bunlar siyasete soyunmuş bir kişi açısından olumlu sayılabilecek özellikler. Ancak şunu da eklemek gerekiyor: Sayın İnönü daha henüz işin başında. Siyasal kişiliği zaman içinde oluştuğça, kendisini bugün sempatik kılan bu özelliklerin nasıl bir dönüşüm geçireceğini şimdiden kestirmek kuşkusuz olanaksız.

Kendisiyle parti genel merkezinde sohbet ederken yine tanımlamaya çalıştığım hava içindeydi; rahattı, espriliydi, ince alaylarını eksik etmiyordu.

Kendisine bir ara şu soruyu yönelttim :

«Birinci büyük kongrede kuşkusuz eleştiri de olacak. Aca-ba yönetiminiz eleştirilirse, en çok hangi konularda yoğunlaşacak bu eleştiriler? Ne dersiniz?»

Soruya karşılık hiç duraksamadan geldi :

«Muhalefet anlayışımız eleştirilebilir. Yeterince sert muhalefet yapmadığımız öne sürülebilir. İkinci olarak, alternatif politikaların parti yönetimince üretilmediği, özellikle alternatif ekonomik modellerin kamuoyuna sunulamadığı şeklinde eleştiriler de duyabiliriz. SODEP'in henüz tam anlamıyla partileşmekten uzak olduğunu, daha çok bir aydınlar kulübü veya bürokratlar derneği olduğunu söyleyenler çıkabilir. Yerel seçimlerde almış olduğumuz yüzde 23'lük sonuçtan tatmin olmayanlar eleştirebilirler.»

Sayın İnönü, birinci büyük SODEP kongresinde eleştirilerin hangi noktalarda odaklaşabileceğini anlatırken, bu konularda hazırlıklı olduğunu da belirtmekten geri kalmadı.

SODEP'in izlemekte olduğu muhalefet politikasının «yumuşak» niteliğini kendisi de kabul etmiyor değil. Genel olarak savunuyor bu politikayı. Bilinçli bir tercih olduğunu belli ediyor. Üç buçuk yıllık bir askeri yönetim ile ardından gelen «geçiş dönemi»nin duyarlı özellikleri gözönünde tutulmaksızın güncel koşullarda muhalefet yapılamayacağını söylemek istiyor. Sayın İnönü, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yerleşmesini amaçlayan bir siyasetin, dönemin özelliklerini hesaba katması gerektiğini vurguluyordu.

SODEP Genel Başkanının bu yaklaşımının gerçeklerden kopuk olduğu da söylenemezdi.

Bununla birlikte, demokrasinin yerleşmesini öngören böy-

le bir muhalefet politikasının tutarlı olabilmesi için, sosyal demokrat bir alternatifin Özal politikalarına karşı ortaya çıkarılması da kuşkusuz gerekiyor.

Sayın İnönü, SODEP'in kamuoyunda *«iktidar alternatifi»* olarak görüldüğünü söyleyebilmektedir. Bizce işler o aşamaya gelmiş değil henüz. SODEP'in inandırıcı bir iktidar alternatifi olabilmesi için, kamuoyunda bir heyecan titreşimi, dalgası yaratarak bunu halka sunabilmesi için, önünde uzun ve zorlu bir yol vardır daha.

Bu sınavdan SODEP, başarı ile çıkabilecek mi? Bilemiyoruz şimdilik.

Ancak kesinlikle bildiğimiz bir nokta var : Eğer ülkemizde demokrasiyi geçerli kılmak istiyorsak, demokrasi dışı çözümlerin siyasal gündeme gelmelerini içimize sindiremiyorsak, Özal politikalarına karşı inandırıcı bir sosyal demokrat modelin ortaya çıkarılması şarttır.

Tek kanatlı kuş nasıl uçamazsa, *«sol»*suz demokrasi de olamaz, başka şey olur.

ANKARA, 5.7.1984

*«Özgür düşünmekten
ve düşüncelerimizi
açıklamaktan
korkmayalım...»*

SODEP lideri Erdal İnönü'nün hitabetinden yakınıldığına pek sık tanık olunur. Tekdüzeliliği, kuruluğu ve dinleyenlerde heyecan titreşimi yaratmaktan yoksun oluşu eleştirilir genellikle.

Sayın İnönü de bu durumun farkındadır ve *«Benim aktör yanıım yok»* der. Kongre öncesi sohbet ederken bu konuda bana şunları söylemişti :

«Ben bağıırıp çağırarak, yani öyle pek heyecanlı konuşamıyorum. Daha sakın konuşuyorum. Bizim partililer de 'biraz heyecanlı konuş' diyorlar.»

Partililer belki SODEP Kurultayında Genel Başkanlarını dinlerken aynı duygular içindeydiler.

Sayın İnönü'nün hitabet tarzı, SODEP kongresini 12 Eylül öncesi kurultaylarından ayıran bir özellik sayılabilirdi. Çünkü o kurultaylarda genel başkanların açık konuşmaları bir başka

heyecan fırtınası yaratırdı genellikle. Tribünleri heyecan içinde dalgalandırmak için liderler olanca becerilerini kullanırlardı.

SODEP Birinci Büyük Kongresinde bu yoktu.

Dikkatimizi çekti, demokrasi ile ilgili talepler dile getirildiğinde salonda alkışlar yoğunlaşıyordu.

Genel Başkan İnönü'nün konuşmasında siyasal ortam ve demokrasiyle ilgili olarak ilginç ve hayli ihtiyatlı yaklaşımlar vardı.

Sayın İnönü, 1982 Anayasasını çerçeve olarak kabul ediyor ve *«Şimdi yeni demokrasimizi bu Anayasa düzeni içinde kurmak, geliştirmek zorundayız. Henüz bu Anayasanın sağladığı özgürlükler, demokratik olanaklar toplumumuza tam anlamında yansımış, uygulamaya girmiş değildir»* diyordu.

«Demokrasiye sahip çıkmanın gerçekçi yaklaşımı» buydu SODEP liderine göre. Bu bakımdan da SODEP, herhangi bir anayasal değişiklik önerisini, *«Hiç olmazsa bir seçim dönemi geçirmeden gündeme getirmeyi»* düşünmüyordu.

12 Eylülün ürünü olan ve referandumda yüzde 92 halkoyunu almış olan Anayasa karşısında SODEP'in bu yaklaşımı, aynı zamanda, içinde yaşadığımız dönemin siyasal özelliklerini de gayet iyi yansıtıyordu. Kimine göre bu tutum, aşırı ihtiyatlılığı veya bir gerilemeyi; kimine göre de gerçekçiliği simgeliyordu.

Anayasa değişikliğinin en az bir seçim dönemi geçmeden gündeme getirilmeyeceğini söyleyen Erdal İnönü, buna karşılık bazı yasalarda, eğer demokrasi olacaksa, değişikliğin şart olduğunu şöyle dile getirdi :

«Bazı yasalarda, Basın Yasası gibi, Sendikalar ve Toplu Sözleşme, Grev, Lokavt Yasası gibi, Yüksek Öğretim Kurulu Yasası gibi, özgürlükleri ve sosyal adaleti daha iyi gerçekleştirmeye yolunda değişiklikler yapılmasını gündemde tutmaya çalışıyoruz. Basın, üniversiteler, sendikalar gibi toplumumuzun önde gelen kuruluşları bu yasalarla çok sıkıntılı bir döneme girmişlerdir.»

SODEP'in düşünce özgürlüğüne ilişkin görüşlerini ise Genel Başkan şöyle formüle etmişti :

«Biz komünizm gibi, faşizm gibi totaliter rejimlerin karşısındayız. Özgürlükçü demokrasimizi bu tehlikelerden korumak için alınmış yasal önlemlerin de bilincindeyiz. Yalnız başka bir aşırı davranış göstererek bu tehlikelerle karşılaşmayalım diye özgür düşünmekten ve düşüncelerimizi açıklamaktan korkmamalıyız. Düşüncelerimize sınırlar koyarsak, daha başında çözümlerimizi sakatlamış oluruz.»

Bir partinin, dört yıllık bir aradan sonra ilk büyük kongresini toplayabilmesi, kendi başına, demokrasi açısından önemli bir olay sayılmalıdır. Bunu, hele sosyal demokrat iddialı bir parti başarabilmiş ise bu gelişme daha da anlam kazanır.

Bu açıdan da dün kongreyi izlerken, büyük gösteriler sergilenmedi, ama belli bir heyecanın geçerli olduğunu gördük.

Bu, son derece doğaldı.

Partiler olmaksızın adı «*demokrasi*» olan bir rejim olamazdı. Bu doğrudu, ancak madalyonun sadece bir yüzüydü.

Madalyonun ikinci yüzü ise; bir partinin «*partileşebilmesi*» nin bir kongre ile olup bitecek iş olmadığı gerçeğini yansıtıyordu. Zorlu bir süreçten geçmeksizin «*partileşmek*» olanaksızdı.

Başka olanaksızlık da var: Parti içi demokrasi olmaksızın demokrasiye sahip çıkmak... Türkiye'yi 12 Eylül'e getiren ortamı iyice çözümleyip, deneyimlerden gerekli dersler çıkarılmaksızın demokrasiye doğru yol almak.

Belki kongredeki sakin hava parti delegelerinin bu gerçekler üzerinde serinkanlı düşünmelerini sağlamış olabilir.

ANKARA, 7.7.1984

*Çoğulcu demokrasiye
içtenlikle inanmış
bir bilim adamı...*

Erdal İnönü'nün, «*Benim fonksiyonum sosyal demokratları birleştirmektir; ben politikaya bunu sağlamak için atıldım*» dediğine yakın geçmişte tanık olmuşuzdur. Büyük kongrenin sonuçları, bu hedefinin birinci bölümüne bir açıdan ulaştığını gösteriyor. Geçerli oyların hemen tamamını alarak SODEP Genel Başkanlığına seçilmesi ve en yüksek makama tartışmasız bir biçimde oturması, bunun açık işaretidir.

Sayın İnönü'nün politikaya atılmasından çok kısa sayılabilecek bir süre sonra bu başarıyı kazanmasında birçok etken rol oynamıştır :

12 Eylülün olağanüstü koşulları...

Son otuz yılın tecrübe birikiminin içinden süzülerek gelen siyasal kadroların 1982 Anayasası ile «*siyaset yasağı*» kapsamına alınmaları...

Tabii, «İnönü» soyadının yadsınamayacak ağırlığı...

Birbirlerinin liderliğine «evet» diyemeyecek birçok politika-

cının, «Erdal İnönü» adı altında bir araya gelmekten başka hiçbir seçenek göremeyişleri...

Buraya kadar saydıklarımız, SODEP liderinin kendi dışındaki faktörlerdir. Başarısındaki nedenleri sıralarken sadece bunlarla yetinmek, Sayın İnönü'ye kuşkusuz haksızlık olur.

Çoğulcu demokrasiye içtenlikle inanmış bir bilim adamı olarak kendi kişiliğinden gelen özellikler de, İnönü'nün siyasetteki ilk adımını başarılı kılmıştır. Bazı yeteneklerini görmezlikten gelmek olanaksızdır. Hele, düzeyini azımsamak ve çok şeyin sadece bir soyadından kaynaklandığını sanmak, örneğin, siyaset arenasındaki muhalifleri açısından bir hata olabilir diye düşünüyoruz.

Bununla birlikte, siyasal kişiliğinin nasıl gelişeceğini bugünden kestirmek olanaksızdır. Ancak şu söylenebilir: Siyasal kişiliği demokrasi için vereceği mücadelede belirlenecektir.

Sayın İnönü'nün bu durumun bilincinde olmadığı söylenebilir. Kurultay sonuçlarını Cumhuriyet için geçen akşam değerlendiren, «*Demokrasinin batılı anlamda bir işlerliğe kavuşturulması için çeşitli aşamalardan geçilmesi gerektiği*»ni söylüyordu.

Sayın İnönü'nün bu yaklaşımının dengeli ve gerçekçi olduğu söylenebilir.

Aynı gün yayımlanan kurultay bildirisi ise «Nasıl bir demokrasi?» sorusuna SODEP'ten şu karşılığı getirmiştir:

«*Türkiye, yakın geçmişinde çok acılı bir kargaşa dönemi yaşamıştır. Bu kargaşaya dönmek istenmediği açıktır. Ancak buna dayanarak Türk halkının batıdaki ülke halklarının sahip oldukları hak ve özgürlüklerin gerisinde bir siyasal rejime razı olacağını sanmak büyük bir yanılgıdır. Demokratik hak ve özgürlükleri siyasal kargaşanın nedeni olarak göstermek hem Türk halkına, hem demokrasiye inançsızlık olacaktır. SODEP, ülkedeki farklı dünya görüşlerine sahip bireylerin birbirine iç düşman diye bakmadığı, dayanışmalı bir toplumun oluşumunu öngörüyor. SODEP'liler, bunun tek yolunun da çağdaş, çoğulcu demokrasiye geçiş olduğu inancında birleşiyorlar.*»

SODEP'in kurultay bildirisine yansıyan çoğulcu demokrasi inancı kuşkusuz umut vericidir. Ama bu güzel, çağdaş ilkeleri yaşama geçirmek o denli kolay değildir.

Siyasal ve toplumsal çalkantıların, ülkemizde her on yılda bir askeri müdahale ve ara rejimleri getirmiş olduğu anımsanırsa, işin güclüğü daha da iyi belirginleşir.

Çok partili siyasal yaşamda otuz yıllık tecrübe birikimine

sahip ve 27 Mayıs, 22 Şubat, 12 Martları bilen siyasal kadrolara rağmen, 12 Eylül öncesi ve sonrası olabilmıştır.

Bir başka deyişle sarsıntılar, sistemin kendi mantığı içinde şu ya da bu nedenden dolayı aşılammıştır. Değişik partiler ve siyasal güçler, yeni uzlaşma noktaları yakalayıp, yeni denge-lerde buluşmayı başaramamışlardır. Ve bunca yıllık deneyime karşın çok partili rejim, 12 Eylül öncesi kurtarılamamıştır.

Bu bakımdan, Sayın İnönü ile yeni SODEP yönetiminin, çoğulcu demokrasiye dönük inançlarına saygı duyarken, tarihsel görevlerinin çok güç olduğunu belirtmek isteriz.

10.7.1984

*Demokrasi, pahalılık
ve işsizlik...
Mitingin adı iyi konmuştu.*

Sarāhane Alanındaydık. Son derece sıcak bir havada SO-DEP'in uzunca zamandır hazırlandığı mitingi izledik.

Mitingin adı iyi konmuştu : *Demokrasi, pahalılık ve işsizlik.*

Pahalılık ve işsizliğin sürekli büyüdüğü, demokrasi özlemi-nin ise bir türlü dinmediği ölkemizde siyasal bir gösteri için herhalde bundan daha iyi bir isim bulunamazdı.

Üstelik bu miting, İstanbul'da yapılıyordu. Türkiye'nin sana-yileşme ve kentleşmesinden en büyük payı almış, en «politize» sayılabilecek altı milyonluk bir kentte.

Ama yine de Sarāhane Alanının pek öyle ağızına kadar dolu olduğu söylenemezdi.

Alanın çevresinde, Sayın İnönü'nün beyaz güvercinler uçurularak konuşmaya başladığı saat 15.30 civarında, hiç sıkışmadan, elimizi kolumuzu sallaya sallaya iki tur atabildik.

İnsanlar sıcaktan ağaçların gölgesine sığınmaya çalıştıkları için, yer yer büyük boşluklar oluşmuştu çevrede.

Zaman zaman belirli bazı sloganların küçük gruplarca bağırılması dışında, miting için «çok canlı» veya «çok coşkulu ve heyecanlı» gibi sıfatlar kullanmak da doğrusu biraz zorlama olabildi.

Yalnız Genel Başkan İnönü gözüküp beyaz güvercinler uçurulmaya başlayınca, gerçekten bir heyecan titreşimi yaşandı toplulukta.

Belki mitingin bu havasında yakıcı güneş rol oynamıştı. Aşırı güvenlik önlemlerinin caydırıcı etkisi gibi buna bazı başka nedenler de eklenebilir.

Bir kere, söyleyelim, ses düzeni gerçekten dökülüyordu. Herhalde sadece kürsünün sağ ve sol yanında hoparlörlere yakın durmuş olanlar, sayın konuşmacıların ne dediğini doğru dürüst anlayabilmişlerdir.

Bir ikinci neden, sayın konuşmacıların ne söyledikleri değil, nasıl söyledikleriydi. Konuşmaların içerikleri demokrasi açısından iyi, hoştu da çok kimseye dinletilebildiği kolay öne sürülemezdi.

Sayın Erdal İnönü dahil, SODEP'in Saraçhane'de kürsüye çıkardığı konuşmacıların doğrusu hitabet açısından sınıfta kaldıkları rahatlıkla söylenebilirdi.

Üstelik, böylesine bir havada, mitingin esas atraksiyonunu yapması beklenen Genel Başkandan önce, kürsüye dört konuşmacının daha çıkarılması da bir başka hata gibi gözüktü. Bu etkenlerin tümü birleşince, hem miting pek canlı geçmedi, hem de alanda toplananları, örneğin Sayın İnönü kürsüye çıkana kadar dağılmadan miting yerinde tutabilmek olanaksızlaştı.

Gözlemlerimiz özetle bunlar.

Meydan mitinglerinin, bu tür siyasal gösterilerin ayrı bir tekniği vardır. Bazı CHP'liler bunları gayet iyi bilirler. SODEP yönetimi, onların deneyimlerinden yararlanabilirdi.

Acaba mitingin pek o kadar coşkulu geçmeyişinde, alanın tam dolamayışında sadece *teknik yetersizlikler*, sıcak hava gibi öğeler mi rol oynamıştır? Yani bütün bunların tersi olsaydı, zamanlama da daha iyi yapılsaydı, gümbür gümbür bir mitinge tanık olabilir miydik?

Sanmıyoruz.

Bu soruya hemen «evet» yanıtı vermemiz olanaksız.

Bir kere sol kamuoyunda henüz bir heyecan titreşimi yaratılabilmiş değildir. Bir bekleyiş vardır. 12 Eylül öncesinden ve sonrasında kalan tedirginlikle karışık bir isteksizlik vardır politikaya karşı. Son dört beş yıldır politika konusunda yapılagelmekte olan olumsuz şartlandırmaların da bu isteksizlikte büyük rolü olduğu yadsınamaz. 12 Eylül, «*depolitizasyonu*» bilinçli bir biçimde uygulamıştır ve sonuç da almıştır.

Saraçhane mitingini izlerken, 12 Mart sonrası 1973 seçimlerine giden günleri anımsadık. Yine bir askeri müdahaleden çıkmıştı, ama olağanüstü coşkulu sol kamuoyu izlemiştik o tarihlerde.

O günlerle bu dönemi karşılaştırmıyoruz kuşkusuz. Farklılıkları büyük. Fakat SODEP yetkililerini de genellikle pek öyle tatmin etmeyen Saraçhane mitingindeki bu havayı yalnızca «teknik yetersizliklere» bağlamak temel bir yanılgıya işaret eder.

Genel Başkan Erdal İnönü'nün uygar ve demokrat kişiliğini, SODEP yönetiminin demokrasi konusundaki iyi niyetini biliyoruz. Fakat bir şeylerin eksik olduğunu, daha bir şeylerin yapılması gerektiğini hissediyoruz. Bir şeylerin yeterince üretilmediği kanısındayız.

Ayrıca bu durumun sadece SODEP için değil, bütün sol için geçerli olduğu görüşündeyiz.

Bu satırları fazlasıyla olumsuz ya da karamsar bulanlar olacaktır kuşkusuz. Ama bazen daha çok düşünmeye yol açması bakımından bu tür yaklaşımların da yararı vardır.

Sayın İnönü, Saraçhane konuşmasını, «*Türk ulusu bütün yeteneklerini özgürce geliştireceği bir düzen içinde yaşamaya layıktır. Eksiksiz bir demokratik düzeni hep birlikte gerçekleştireceğiz*» şeklindeki güzel sözlerle bağlarken bunları düşünüyor-duk.

10.6.1985

Solu bölen kim?...

Bir zamanlar özellikle CHP dışındaki sol kesimde heyecan, öfke ve hırçinlıkla tartışılan bazı konular vardı. Tarafların kimi zaman birbirlerini düşmanlıkla suçlayabildikleri bu tartışmalar, genellikle, yeni yeni kavga ve bölünmelere kaynaklık ederdi.

Bugün aklınızda kalanlar var mı bunlardan :

Sosyalist devrim mi, milli demokratik devrim mi?.. Kırdan mı, kentten mi?.. Öncülük mü, önderlik mi?.. Kitle çizgisi nedir, ne değildir? Asker - sivil aydınlar mı, işçi sınıfı partisi mi?.. İl-keli birlik, ilkesiz birlik... Ve Mao Çetung mu yoksa Zedung mu?..

Bilmem anımsadınız mı?

Halk tabanı son derece sınırlı bir zeminde yapılan bu gibi tartışmalar CHP'de genel olarak pek görülmezdi. Halk Partisinin ileri gelenlerine göre, bu tartışmaların tarafları «halktan kopuk» çevrelerdi.

CHP gibi büyük bir kitle partisi içinde zamanla doğal olarak birtakım kanatlar oluşmuştu, ama yine de tartışmaların niteliği

yukarıdakilerden hayli farklıydı. Bir ara *halk - aydın kopukluğu* ateşli bir tartışma ve polemik konusu olarak ön plana fırlamıştı. CHP'nin beyin takımı, demokrasinin gelişiminde neredeyse en büyük engel olarak gördüğü aydınları, bürokratları yayılım ateşine tutmuştu. 12 Mart 1971 darbesinden sonra bu tema küllenmiş, Ecevit ve CHP büyük bir aydın desteğini de arkasına alarak, tam bir birlik içinde ve kamuoyunda heyecan titreşimi yarata yarata iktidara doğru yürüyüşe geçmişti.

Bugün CHP yoktur.

Solda birlik diye bir kavramın yerinde yeller esmektedir. HP ve SODEP'ten sonra sırada DSP vardır.

Ve bir zamanlar CHP dışı solda tanık olduğumuz türden bir takım tartışmaların bu kesimde de uç vermeye başladığını görmekteyiz. Özellikle *aydın - halk kopukluğu* ya da *yabancılaşması* konulu tartışmalar. «*Seçkinler*», «*aydın denen kesimler*» gibi deyimlerle bir zümrenin hedef alınması.

Bu eğilim daha çok partileşme çabasındaki Demokratik Sol Parti (DSP)'de dikkati çekiyor.

Aydın - halk ilişkisi kuşkusuz ele alınmalıdır; ama DSP çevrelerinde ele alındığı gibi değil. Burada bir hata, bir haksızlık veya her ikisi birden varmış gibi geliyor bize. Ülkemizdeki demokrasi ve çağdaşlık mücadelesinde temel sorun sanki, «*seçkinler, aydın denen kesimler*»miş gibi bir havanın oluşumuna katkıda bulunmak, demokrasiden pek hoşlanamayan başka güçlerin ekmeğine yağ sürebilecek bir talihsizlik sayılabilir.

Tarihsel bakımdan da bu bakış açısı bize göre hatalıdır. Ulusal Kurtuluş Savaşımız dahil çağdaşlaşma ve demokrasi savaşımında Türk aydınının belirleyici önder rolünü yadsımak olası mıdır?

Yakın tarihe bakalım: Örneğin CHP'de Ecevit'in 1960'larda genel sekreterliğe gelişi, demokratik solun partide egemen oluşu, 1972'de Ecevit'i liderliğe getiren oluşum ve CHP'nin iktidara yükselişi, bütün bunlarda Halk Partili olsun olmasın aydınların ağırlığını, herhalde, vicdan ve sağduyu sahibi kimse görmezlikten gelemez. Bu, bir.

İkincisi, «*seçkincilik*», «*elitizm*» bir tür hastalık olabilir, ama bunu reddederken «*popülizm*»e kaymak da bir başka tehlikeli eğilim değil midir? Üstelik, bir eliti, seçkin bir politikacı - fikriyatçı kadrosu olmayan bir parti, hele demokratik sol bir parti olabilir mi? Bu, iki.

Üçüncüsü, *12 Eylül, demokrasi ve demokratik güçler açısından bir başarısızlığın ilan edilışıdir*. Demokrasi kurumunun ken-

di iç mekanizmalarıyla bir büyük bunalımı aşamayışıdır. Ve bu başarısızlığın bir parçası da kuşkusuz CHP'ye bir bütün olarak aittir. Sorumluluğun sevabıyla günahıyla ortak paylaşımına ve istisnasız herkesin yapacağı bir vicdan muhasebesine gerek vardır. Bu, üç.

Dördüncüsü, bu «*vicdan muhasebesi*»nin bugüne kadar gerçek anlamda yapıldığı kanısında değiliz. 12 Eylül öncesi hataları, onlardan çıkarılacak dersler ve bu derslerin ışığında üretilcek politikalar... HP, SODEP ve DSP, her üçü açısından da bu görev henüz gündemdeki yerini korumaktadır. Bu iş doğru dürüst yapılmadan demokratik sol veya sosyal demokrasi, ne demokrasinin gelişimini sağlayabilir ne de iktidar mücadelesinde inandırıcılığını. Bu, dört.

Beşincisi, *diyalog* ve *uzlaşma* konusudur. Demokrasinin bu temel kavramları kimilerince kâğıt üstünde gayet güzel savunulmakla birlikte, ne yazık ki pratikte bu kavramların bir hayli uzağına düşülmektedir. Bu, beş.

Altıncısı, *bölünme* konusudur.

Unutmayalım, demokratik veya sosyal demokrat solun bölünmesinin temelinde öncelikle 12 Eylül yatar. Önce CHP kapatılmıştır. Sonra, beş ve on yıllık siyaset yasakları konmuştur. Halkçı Parti ile SODEP'i kimlerin kuracağı veto süzgecinden geçirilmiştir. Daha sonra da HP genel seçimlere girerken, SODEP'e «dur» denilmiştir. Buna paralel olarak DSP hareketi gelişmeye başlamıştır.

Söz konusu bölünmenin «*tavan*»da olduğu açıktır. Çünkü her şeye rağmen geleneksel CHP oyu, 6 Kasım 1983'te HP'ye, 25 Mart 1984'te SODEP'e gitmiştir.

SODEP'te kalır mı? Aydın G. Gürkan'la canlanan HP'ye ne kadarı döner? DSP'ye mi kayar? Bilemeyiz. Bildiğimiz, bölünmenin «*taban*»da değil «*tavan*»da olduğudur. Bu, altı.

Yedincisi, geleneksel Halk Partisi tabanının «*tavan*»da da «*birlik*» istediğidir. Eski Halk Partililerin bu özlemi son derece yerindedir. Gerek iktidara yürümek açısından, gerekse sağa karşı bir ağırlık oluşturup demokrasinin işlerliğini sağlamak açısından tek ve güçlü bir partiyi özlemek kadar doğru bir düşünce olamaz.

Ama bu doğru düşüncenin «*tavan*»da egemen olabilmesi bugün için pek yakın bir ihtimal olarak gözükmüyor.

Ne yazık ki öyle.

Şimdilik dışadönük olarak farklı açıklamalar yapılıyor olsa

da, HP'nin de, SODEP'in de, DSP'nin de kendi yollarında yürümeye devam edecekleri anlaşılıyor.

Ne zamana kadar?

Hiç olmazsa 1988 seçimlerine kadar diyebiliriz.*

«Taban»dan gelen ses sağduyuyu yansıtmaktadır. Ama ne var ki kendi özlemlerini gerçeklerle karıştıranların bu sese kulak verebileceklerini bugün için mümkün göremiyoruz.

Acı tecrübelerden ders çıkarmayı öğreninceye kadar bu böyle devam edecek mi, bakalım.

En azından, dileyelim, taraflar birbirleriyle diyalog kapılarını açık tutsunlar, bir zamanların «*fraksiyon tartışmalarına*» benzer bir ortama meydan vermesinler!

13.7.1985

*Sağa karşı
gerçekten inandırıcı
bir demokratik
alternatif olabilmek...*

Halkçı Parti ile SODEP, *birleşme, bütünleşme* yolundaki adımlarını sürdürüyorlar. İkisi de üniversite öğretim üyeliğinden gelen genel başkanlar, Gürkan ile İnönü, kısa süre içinde gerçekleşen ikinci buluşmalarında somut bir takvim üzerinde anlaşmışlardır. Neyin ne zaman yapılacağı, hangi aşamalardan geçileceği herhangi bir kuşkuyla yer vermeyecek biçimde belirlenmiştir. En çok altı aylık bir süreç sonunda HP ve SODEP'in birleşmesinin tamamlanacağı ve ara seçimlere tek bir parti olarak girileceği açıklanmıştır.

Taraflar, sergiledikleri tutumlarından anlaşıldığı kadarıyla bu konuda samimidirler. HP Genel Başkanı Aydın Güven Gürkan'ın «*çok iyi bir partner*» olarak nitelediği Sayın Erdal İnönü, birleşmenin gerçekleşebilmesi için, genel başkanlık dahil, her türlü özveriye hazır olduğunu belli etmektedir. Türk siyasal yaşantısında bu tür uygar jestler hemen hiç görülmediğinden, SODEP liderinin bu tutumunun altında başka bazı şeylerin yatıp yatmadığı kimi çevrelerde merak konusudur.

İşin sonunda kim, hangi özveriyi gösterecek, bilemeyiz. Ama bildiğimiz, geri dönüşü olmayan bir noktanın taraflarca aşılmış

* Yanılmışız, çünkü HP ile SODEP birleşti, SHP doğdu.

olmasıdır. Birleşme konusunda bundan sonra birçok pratik güçlük çıkabilecek şu ya da bu ölçüde çalkantılara değişik kademelerde tanık olunabilecektir. Fakat bir geri adım atmak, birleşmeyi suya düşürebilecek bir oyun bozanlığa yönelmek pek öyle kolay olmayacaktır. İşlemeye başlayan süreç, ters tutumu benimsemeye kalkışanları bundan sonra oyun dışı bırakabilecektir. Çünkü her şeyden önce tabandan gelen baskı gerçekten çok yoğundur.

Cumhuriyet Halk Partisi tabanından kaynaklanan baskının, HP ve SODEP'i birleşme sürecine soktuğu açıktır. Tabii, partilerin yönetim kademeleri de tabandan gelen sese kayıtsız kalmamış veya kalamamışlardır.

Artık ok yaydan fırlamıştır. Şu ana kadar atılan adımların olumlu olduğu açıktır. Bu adımları yenilerinin izlemesi gerektiği konusunda da herkes hemfikirdir.

SODEP ve HP'nin birleşme sürecine girmeleri ülkemizde demokrasiye dönük özlemlerin gerçekleşmesi açısından da olumlu sayılmalıdır. Fakat iki partinin birleşmesiyle her şeyin olup bitmeyeceği de açıktır. Bu durumda sadece olumlu bir başlangıçtan söz edilebilecektir. Sağa karşı gerçekten inandırıcı bir demokratik alternatif olabilmek, iktidara adaylığını koyabilmek daha zaman alacağı gibi, bilinçli, özverili uğraşlara bağlı olacaktır.

2.8.1985

*«Soldaki muhalefetin
bölünmüş görünümünden
kurtulması gerekir...»*

Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ile Halkçı Parti (HP) arasında birleşmeyi öngören takvim işlemeye devam ediyor. SODEP'in Ankara'da yapılan küçük kurultayı bu takvimden bir yapraktır.

SODEP lideri Erdal İnönü, kurultayı açarken yaptığı uzun konuşmasında ilginç bir noktaya değinmiştir. Solda etkili bir muhalefetin varlığı ile demokrasinin gelişebilmesi arasındaki yamsal bağlantıya dikkati çeken Sayın İnönü, şunları söylemiştir :

«Bugünkü dağınıklıktan, parlamenter demokrasimizin kusurlu görünüşünden biz sorumlu değiliz. Bizim dışımızdaki etkenle-

rin yarattığı bir durumdur bu. Ama bu durumu düzeltmek için düşünebileceğimiz her şeyi yapmak, elimizdeki fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek zorundayız.

Özal Hükümetinin icraatı, bu ülkeyi bir rejim bunalımına götürebilir. Böyle bir bunalımdan demokrasi içinde çıkabilmeyi kolaylaştırmak için de, soldaki muhalefetin bölünmüş görünümünden kurtulması gerekir.»

SODEP liderinin teşhisi yerindedir. Sağduyu sahibi hiç kimse ülkenin bir «*rejim bunalımı*» ile karşı karşıya kalmasını istemez kuşkusuz. Ama ne var ki, Özal Hükümetinin gerek devlet yönetiminde sergilediği genel tutum, gerekse demokrasiye dönüş yaklaşımı sol kanatta bir toparlanmayı zorunlu kılmaktadır.

SODEP ile HP'nin bütünleşme yolunda ilerliyor olmaları bu bakımdan önemlidir. Birleşme takviminden yapılar birer birer düşerken, değişik aşamalarda değişik güçlüklerle karşılaşılması doğal olacaktır. Fakat bu güçlüklerin, iyi niyetin varlığı halinde, aşılması hiç de zor olmayacaktır. Çünkü birleşmeyi sohuna kadar sürdürmeye yönelik samimi bir kararlılığın partilerin tabanından tavanına doğru yükseldiği dikkati çekmektedir. Bunun gibi sol kamuoyunda da bu konuda olumlu ve iyimser bir havanın geçerli olduğu görülmektedir. Beklenti, solun toparlanması ve siyaset sahnesinde yeniden ağırlığını koyabilmesidir.

Kamuoyunda heyecan titreşimi yaratabilecek, iktidara adaylığını koyabilecek inandırıcı bir sol alternatifin oluşumu son derece yaşamsaldır. Hem siyasal iktidarın kendine çekidüzen vermesi için, hem de gerçek bir batı demokrasisine giden yolun açılması için.

Demokrasi alternatifler rejimidir. Başbakan Özal'ın «*alternatifim yok*» diye meydanlarda dolaşabilmesi pek sağlık işareti sayılamaz. Bu yüzden, solun derlenip toparlanabilmesi sağlıklı bir gelişmeye işaret edecektir.

11.8.1985

*Partileşmek...
Bu açıdan çark
daha yeni dönmeye
başlamıştır.*

Erdal İnönü - Aydın Güven Gürkan ikilisi hayli neşeli görükyorlar; moralleri yerinde. SODEP ile HP arasındaki birleşme

hareketinin tuttuğunu görmenin, bir bakıma mutluluğunu yaşamaktalar. SHP'ye doğru giden yolda mesafe alındığını, hareketin CHP tabanına oturmakta olduğunu, birlikte yaptıkları gezilerde saptamanın heyecanı içinde oldukları söylenebilir.

Son Trakya gezisinde ilginç bir olaya tanık olmuşlar. HP Genel Başkanı Aydın Güven Gürkan anlattı. Tekirdağ'da biri SODEP'li, diğeri HP'li iki kardeş birbirleriyle dargınmışlar. Partiler kurulduğundan beri konuşmuyorlarmış. İnönü ve Gürkan'ın önünde yeniden barışmışlar. Genel başkanlar bu tablodan bir hayli etkilenmişler.

Tabanda esen hava budur.

İnönü ve Gürkan'la birlikte gezen muhabir arkadaşlarımızın dikkatini çeken bir başka nokta daha var. SHP hareketinin, Halk Partisi tabanında benimsenmesinden ayrı olarak, bir de vatan-daşlar arasında ilgi grafiğinin yükselmekte oluşu. Bu durum özellikle tarım üreticileri açısından Trakya'da gözlenmiştir. Tarımda yaşanan çok kötü bir yıl üreticilere büyük darbe indirmiştir.

Son beş altı yılın ekonomi politikalarının, sosyal demokrat hareketin yeniden yükselmesine yardımcı olduğu, daha da olacağı açıktır. Altüst olan, gittikçe kötüleşen gelir dağılımının ve sürekli aşınan gerçek gelirlerin, solun tırmanışına katkıda bulunacağını söylemek bir kehanet değildir kuşkusuz.

Ancak yükselmekte olan dalganın üstüne oturup iktidara tırmanmak kadar, alabora olup denizde kaybolmak da vardır. Bu bakımdan, sosyal demokrat hareketin gündeminde çözüm bekleyen devasa sorunlar bulunmaktadır.

Bunların başında «partileşmek» geliyor. Bu açıdan çark daha yeni dönmeye başlamıştır. İnönü - Gürkan ikilisi de bu olgunun bilincinde gözüküyorlar. Örgütlerin birleşip bütünleşmeleri, yani il ve ilçe kongreleri. Önümüzdeki yıl mayıs ayı için öngörülen, fakat daha da gecikebilecek olan birinci büyük kurultay. Parti genel merkezinin oluşturulması. Bütün bunlar, SHP'nin «partileşmesi» açısından son derece yaşamsal olan aşamalardır. Sancısız, çekişmesiz geçmeleri beklenemez doğal olarak.

Fakat, zincirin bu halkaları bir araya getirilirken atılacak düşüncesiz adımların, senben kavgalarının ve anlamsız duygusalılıkların pahalıya mal olacağı bilinmelidir. «Eski - yeni» kavgalarına meydan verilmemesine, belirli noktalara seçilecek kişilerin, çevrelerine güven telkin eden, saygınlığa sahip kişiler olmalarına özen gösterilmelidir.

Her alanda alternatif politikalar üretebilecek bir uzman kadrosunun kurulup harekete geçirilmesi, çok önemli bir başka konudur. YÖK sayesinde büyük bir entelektüel atıl kapasitenin varlığı orta yerdedir. Gerçekçi, ayakları yere basan modellerin oluşturulması açısından bu insan gücünden nasıl yararlanılacağı, gündemin ön sırasında yer almalıdır.

Demokrasinin inşa edilmesinde, hayalperest olmayan sosyal demokrat bir ekonomik modelin geliştirilmesinde önceliklerin sonralıkların belirlenmesi.

Kısacası, gündem yüklüdür, meseleler çetindir.

Bu çerçevede «Calpçı harekete» gelince...

Eski deyişle hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur. Demokrasi kültüründen nasibini hiç alamamış bazı kişilerin bırakın başkalarına, kendilerine bile bir hayrı dokunabileceğini sanmıyoruz.

Geçelim bu konuyu.

Nehirlerin suyunu tersine akıtmak nasıl olanaksızsa, politikada da aynı durum geçerlidir.

Önemli olan, suyu iyi bilip, akıntılardan yararlanıp denize ulaşabilmektir.

ANKARA, 25.10.1985

Acaba DSP, bir entelektüel hareket olarak mı kalacaktır?..

Demokratik Sol Parti (DSP)'nin oluşumunu başından beri yakından izlemeye çalıştım. Bu sürecin, 12 Eylülün hemen ertesinde CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Hamzakoy'da gözetine alınmasıyla başladığını öne sürmek mümkündür. Hamzakoy'dan başlayarak Sayın Ecevit'in vermiş olduğu mesajları, tutum ve davranışlarını şöyle bir anımsadığımız zaman bugün gelinmiş olan nokta, bir bakıma şaşırtıcı değildir. Gayet bilinçli olarak, adım adım kendi çizdiği yörüngede ilerlemiştir Sayın Ecevit.

Bülent Ecevit'e göre film, 12 Eylül 1980'le birlikte kopmuştu. Bir dönem sonra filmin yapıştirilip koptuğu yerden oynatılmaya devam edeceğini sananlar yanılıyorlardı. Eskisinin değil,

yepyeni bir filmin vizyona sokulacağı kanısında olan Sayın Ecevit, kendisini bu duruma göre hazırlamıştı.

Görünen şuydu: Ecevit'e göre Cumhuriyet Halk Partisi «*tipik bir burjuva partisi*» olmuştu. Gerek gelenekleriyle, gerekse örgütlenme biçimi ve kadrolarıyla onun anladığı biçimde bir «*sosyal demokrat parti*» hiçbir zaman olamamıştı ve olamazdı. Yepyeni bir örgütlenme biçimi, program ve kadrolarla gerçek bir «*sosyal demokrat parti*» veya Türkiye gerçeklerine daha uygun düşen adıyla bir «*demokratik sol parti*» oluşturulmalıydı. Bunun için de atılacak ilk adım doğal olarak CHP'nin ve onun önde gelen kadrolarının «*reddi*» olacaktı.

Bu stratejiyi Sayın Ecevit'in ince bir biçimde zamana yayararak uyguladığı söylenebilir. Or-an'da kendi kabuğuna çekilmesi de bu stratejinin bir parçası sayılabilir. 12 Eylül sonrasında «*yalnız bırakıldığı*» yolundaki iddiasına doğrusu katılamıyoruz. Bize kalırsa, «yalnızlık» kendisinin yapmış olduğu bilinçli bir tercihtir; bu konuda yakınması o kadar inandırıcı gözüküyor; liderliğini yaptığı çevrelerin tüm çabalarına karşın Sayın Ecevit, onları bilinçli bir biçimde dışlamıştır.

Hatta şu kadarını söyleyebiliriz: Eğer Bülent Ecevit CHP'yi reddetmemiş olsaydı, 12 Eylül öncesinde ona en muhalif olan parti içi grup ve kişiler bile onun liderliğini kabullenmekten başka çıkar yol göremeyeceklerdi. Bu yüzden o günleri çok içinden izlemiş ve Sayın Ecevit'in demokratik savaşımına her zaman saygı duymuş bir gazeteci olarak, kendisinin «*yalnız bırakıldığı*» yolundaki duygusunu paylaşamıyoruz.

Bu, madalyonun bir yüzüdür.

Bugün artık DSP kurulmuş ve yolunda yürümeye başlamıştır. Ülkemizde demokrasinin oluşumuna katkıda bulunması dileğiyle yolu açık olsun deriz.

Şimdilik bir iki noktaya daha kısaca değinmek istiyoruz.

Birincisi, DSP'nin başlattığı «*çatı - taban*» tartışmasıdır. Diyorlar ki, «DSP tabandan kurulan bir partidir. Buna karşılık gerek HP ve SODEP, gerekse SHP çatıdan kurulmuştur.»

Bu tartışma bir bakıma eski deyişle «*abesle iştigal*»dir, yersizdir. Partiler hemen her zaman «*çatı*»da kurulmuşlardır. Bir fikrin, bir ideolojinin etrafında toplanan bir avuç insan, her dönemde bir çekirdek olarak örgütlerini oluşturmuşlar, daha sonra kitleye yönelmişlerdir. Bunun istisnasını göstermek çok zor, hatta olanaksızdır.

Nitekim bu açıdan DSP'nin «*çatıdan kurulan*» partilere özgün bir örnek oluşturduğu söylenebilir. DSP konusunda baştan beri sürdürülen gizlilik, gelişmelerin çevresindeki esrar perdesi, pek öyle sosyal demokrat partilere özgü bir durum sayılamaz. Kamuoyu açısından DSP, bir bakıma hâlâ «*kapalı kutu*» niteliğindedir.

Üzerinde durmak istediğimiz ikinci konu, DSP önderlerinin deyişiyle, «*seçkinler, kendilerine aydın diyenler*» ile ilgilidir. «*Aydınlar*»ın da «*halk*»ın da bir yeri vardır toplumda. Ne «*aydın*» halkı, ne de «*halk*» aydını reddedebilir. Doğru olan bakış açısı budur; diğerleri uç noktalardır.

DSP önderlerinin hızla bir uç noktaya, «*popülizm*»in doruğuna doğru yol aldıklarını görmekteyiz. Bu durum acaba kendi «*seçkinci, aydın*» kişilik yapılarının, farkına varmaksızın dışavurmasından mı kaynaklanmaktadır, bilemiyoruz.

Bir üçüncü nokta, partilerin 6 Kasım 1983 seçimlerinden önce kurulup kurulmayışıyla ilgilidir. DSP önderlerine göre, önce kurulan partiler, örneğin HP ve SODEP «*icazetli*»dir. Bu görüş de sağlıklı değildir. Bir partinin icazetli olup olmaması, bu açıdan bir «*tarih*» sorunu olamaz. Gerçek ölçü, partilerin «*demokrasi*» anlayışlarıdır. Her koşul altında her türlü parti kurulabilir ve demokrasi mücadelesi verilebilir; demokrasinin sınırlarını genişletme savaşımı yürütülebilir. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Ayrıca, bugün SHP'yi DSP'li önderlerin hâlâ «*icazetli*» bir parti olarak niteleyebilmeleri hem gerçeğe aykırı düşmektedir, hem de inandırıcı olmaktan çok uzaktır.

Son olarak şunu söylemek isteriz: Demokrasinin en temel özelliği, örgütlenme özgürlüğüdür, siyasal katılımdır. DSP'nin kuruluşuna bu ilke açısından söylenebilecek bir şey olamaz kuşkusuz. İnandıkları fikrin çevresinde toplanan insanlar, örgütlenip halkın içinde kök salarak iktidara gelme yolunda serbest olmalıdırlar; demokrasi budur.

Acaba DSP, bir entelektüel hareket olarak mı kalacaktır, yoksa halkı peşinde sürükleyen bir parti olarak siyaset sahnesindeki yerini alacak mıdır? Bu sorunun karşılığını zaman verecektir.

Bir kez daha başarılar dileriz DSP'ye.

25.11.1985

Siyasal partilerin varoluşlarının temelinde iktidara gelmek yatar; iddiaları budur ve bu amaca ulaşmak için mücadele verirler. Genel kural olarak bir başka şık yoktur. Bu bakımdan, siyasi liderlerin kendi partilerini iktidara en yakın aday olarak görmeleri ve öyle göstermek istemeleri de son derece doğaldır. Onlardan, kamuoyuna farklı bir mesaj vermelerini beklemek, politikanın doğasına aykırı düşer.

Nitekim SHP Genel Başkanı Aydın Güven Gürkan, partisnin Ankara'da yapılan küçük kurultayında, SHP'nin şimdiden yüzde 40 oyu bulunduğunu ve iktidara en yakın aday olduğunu söylemiştir.

Sayın Gürkan'ın bu saptaması bir özlem midir, yoksa bir gerçek mi?

Özlem yanı ağır basıyorsa, onu gerçeğe dönüştürmenin bazı koşulları vardır.

Bugün geline noktada, SHP'nin önünde, değişik duraklardan oluşan uzun bir yol gözüküyor.

1) Partileşebilmek;

2) Önce ara seçimleri, sonra genel seçimleri başarıyla aşmak;

3) Hükümet olmak;

4) İktidar olabilmek...

Henüz SHP birinci aşamanın sancılarını yaşamaktadır. HP ve SODEP «birleşmişler», ancak tek bir parti olarak «bütünleşebilmiş» değildir.

SHP'nin örgütlenmesini sürdürdüğü, üye sayısının çoğaldığı, yalnız İstanbul'da yüz bin üyeyi aştığı bir gerçektir. Ama çatıda kavganın, kişisel itişme kakışmanın varlığı ve bunların çizdiği olumsuzluk görüntüsü de bir gerçektir. Parlamentoda yeterince muhalefet yapamadığı, kamuoyunda ANAP'a karşı yeterli bir ağırlık oluşturamadığı da bir gerçektir. Fakat SHP'nin geliştiği, kamuoyunun ilgisini çektiği, bir umut alternatifi yaratıp yaratamayacağının gözleendiği de bir başka gerçektir.

Bu nedenlerle gerçeğin tek yanlı, tek boyutlu olmadığı açıktır. Ancak bir gerçek var ki, hepsinden önemlidir. SHP, tarihsel bir göreve adaydır; bütün bu gerçekleri yoğurarak Türkiye'ye

yaygın bir örgütsel gücü yatay ve dikey olarak yaratamazsa, başarı şansı azalacaktır. Üyelerini karar alma sürecine, politika üretimine katabilen, siyasal ve ekonomik öncelik ve sonralıklarını gerçekçi bir biçimde plan ve programa bağlayabilen bir örgüt kurmaksızın mesafe alamayacaktır. Türkiye’de demokrasinin gelişmesi de bundan olumsuz yönde etkilenecektir.

SHP, mayıstaki büyük kurultayına giderken, çatıdaki patırtı gürültünün olağan boyutlarına indirgenmesi ve kamuoyuna güven ve inandırıcılık telkin edecek tutarlı çözümlerin bir an önce bulunması gerekiyor. Eşikte ara seçimler vardır. Sayın Özal her an bir sürpriz yapabilir ve SHP’yi hazırlıksız yakalayabilir.

Zaman kısa, yol uzundur; SHP kurmayları bu hususu bir an olsun gözden kaçırmamalıdır.

16.2.1986

*Kısır çekişmelere,
kişisel vıdıvıdlara
ulvi kılıflar
giydirmek...*

Geniş kitleler durumlarından memnun değildir. Bunun temelinde her geçen gün ağırlaşan geçim sıkıntısı yatıyor. İnsanların gündelik yaşamlarını sürdürebilmeleri gittikçe zorlaşıyor. Kentte de, köyde de durum böyledir. Uygulanmakta olan ekonomi politikalarının bugün için doğurduğu sonuç budur.

Biliyoruz, bu saptamaya dudak bükenler olacaktır; «*Ne zaman geçim derdi olmadı ki?*» diyenler, «*alternatifsizlik*» kolaycılığını öne sürenler vardır.

Ama bu tutumları bir gerçeği değiştirecek değildir. O gerçek, yaşamı devam ettirme gücünden kaynaklanan memnuniyetsizliğin gün geçtikçe derinleşmesidir. Ekonomide bir an Özal modelinin «*alternatifsizliği*» var sayılsa bile, bu gerçeğin değişmesi olanaksızdır.

Seçim anketleri ve ANAP’ın küçük küçük de olsa almaya başladığı seçim yenilgileri, sözünü ettiğimiz somut durumun açık göstergeleridir.

Olaylara, genellikle yaşayageldikleri dar çevrelerin gözlükleriyle bakanlar bu gelişmeyi göremeyebilirler; kendi özlemleriyle

le gerçekleri çoğu zaman olduğu gibi karıştırabilirler. Ama ülke çapında kabarmakta olan muhalefet dalgası elle tutulur hale gelmektedir.

Kendiliğinden oluşmaktadır bu muhalefet dalgası. Bir «alternatif» bulunduğu için ortaya çıkan, belirginleşen bir muhalefet değildir şimdilik. Mevcut durumdan gün geçtikçe sıkı sıyrıldığı için, geçim derdinin cenderesinde gittikçe daha çok bunaldığı için bir çıkış yolu aramaktadır insanlarımız.

Bu haklı arayışa hangi siyasal güç karşılık verecektir?

Akla ilk olarak SHP geliyor.

Ama şöyle bir durup düşünelim: SHPnin bugün çizdiği görüntü, kendiliğinden oluşmaya başlayan toplumsal muhalefete güven verecek nitelikte midir? Tavanda süregelen gürültü partırtı, geniş kitlelerin arayışı karşısında ne ölçüde sorumlulukla bağdaşmaktadır?

Parti içi kısır çekişmelere, kişisel vıdıvıdlara, delege oyunlarına nice ulvi kılıfların giydirilebileceğini gayet iyi biliyoruz. 12 Eylül öncesinde bu örneklerle o kadar çok tanık olduk ki, artık inandırıcı olabileceklerini hiç sanmıyoruz.

Yalnız bizim için değil, hele halk için bütün bunların herhangi bir kıymeti harbiyesi yoktur. Günlük yaşantısını sürdürmek için mücadele eden insanımız kendisine güven verecek bir siyasal arayışın içindedir. Böyle bir arayışı boşa çıkarmak hem o insanlara, hem de demokrasiye karşı büyük bir sorumluluk olacaktır.

19.3.1986

*Partileşme sancıları
içinde,
ilk kurultayına doğru
SHP...*

Partileşme sancıları içinde ilk kurultayına doğru yol alan SHP'nin gündeminde ne olmalıdır?

Hiç şüphesiz bu sorunun ilk yanıtı, «çok şey» olur. Ama bu «çok şey»in içinde bazı konular vardır ki, öncelikle ele alınmaları ve özen gösterilmeleri gerekir.

Bunların en başında partinin, topluma ne önereceği gelmek-

tedir. Eğer SHP seçim kazanırsa, neyi nasıl yapacak, sorunları ne gibi çözüm demetleriyle göğüsleyecektir? Bu sorunun karşılığını inandırıcı ve güven verici bir biçimde topluma sunmadan SHP'nin yol alabilmesi olanaksızdır.

Tabii biliyoruz, bu söylendiği gibi kolayca yapılabilecek bir iş değildir. Her şeyden önce Türkiye'nin sorunları öyle «*hazır recepteler*»le çözülemeyecek kadar büyük ve karmaşıktır. Gerçekçilikten uzak, önceliklerle sonralıkları birbirine karıştıran yaklaşımlar, ne kadar iyi niyetli olursa olsunlar, daha işin başında başarısızlığın kapısını aralayabilirler.

Ülkemizde siyaset kurumlarının, özellikle partilerin en büyük eksikliği, kendi içlerinde politika ve çözüm üretmekten yoksun yapılara sahip olmalarıdır. Bu kurumlarda genellikle her zaman «*laf*» üretilmiştir, ama iş tutarlı politikalara, programlara gelince ortada elle tutulur bir şey görülmemiştir.

İnsanlarımızın kafa kafaya vererek, konuşup tartışarak, verimli bir işbirliği çerçevesinde iş yapma alışkanlığına sahip oldukları da pek söylenemez. Ama ne var ki bir partinin, hele «*sosyal demokrat*» iddialı bir partinin, «*parti*» olabilmesi ve iktidara adaylığını koyabilmesi için bu işbirliğini gerçekleştirmesi bir önkoşul sayılmalıdır.

Ülkemizde partilerin, siyaset adamlarının uzmanlarla işbirliği alışkanlığı da genellikle yetersizdir. Politikacı ile uzman arasındaki bu kopukluk, sorunlara toplu olarak tepeden bakabilmeyi önlemiştir. Oysa, politikacı - uzman işbirliği sayesinde ülke sorunları bir bütün olarak ve aralarındaki iç bağlantılar görölerek ele alınabilse çok daha tutarlı çözümlere varılabilecektir.

SHP, öncelikle bu işbirliğini kendi bünyesinde başarmak zorundadır. SHP önderleri, eğer partilerini geçmişten farklı olarak, gerçekten politika üreten bir siyaset kurumu haline getirmek istiyorlarsa bu konuda kafa yormak, sonuç almak durumundadırlar.

SHP, kurultaya giderken neyi nasıl yapacağını temel ilkerlerini bir alternatif bildirgede saptamalı, ayrıca uzmanlarla işbirliğine açılmalıdır; kurultayda ise bu işleri başaracak bir merkez yönetimini oluşturmalıdır.

Sorun, sadece laf üretmek, sadece milletvekili seçilip sandıktan çıkmak değildir. Öyle olsaydı, geçmişte en iyi niyetlerle çıkılan yolculuklar kazaya uğramazdı.

8.4.1986

*SHP: umutlar ve gerçekler...
Söylemek,
vaat etmek kolay,
yapmak ise zordur...*

Her kurultay sonrasında «*Ne bekleniyordu, ne oldu?*» sorusu ortaya atılır ve karşılığı aranır. SHP'nin iki gün süren olağanüstü kurultayı da bu soruyu doğal olarak gündeme getirdi. Başlıca üç nokta üzerinde durulabilir :

1) Erdal İnönü'nün genel başkanlığı bekleniyordu; bu sonuç kurultay delegelerinin büyük onayıyla gerçekleşti. Bu sonuçla birlikte Erdal İnönü'nün parti tabanına dönük etkinliği ve bir bakıma «*tartışılmazlığı*» tescil edilmiş oldu.

Acaba bu durum, SHP Genel Başkanının «*soyadı*»ndan mı kaynaklanıyordu?

Konuya sadece böyle yaklaşmak bize kalırsa Sayın Erdal İnönü'nün kişiliğine ve onu seçenlerin tercihiine saygısızlık olur. «*İnönü*» soyadının Halk Partisi kamuoyundaki çekiciliği kuşkusuz göz ardı edilemez. Ama Erdal İnönü'nün politika sahnesinde son üç yılda çizmiş olduğu grafik ve sergilediği çağdaş üslup, sonucun alınmasında kesin belirleyici olmuştur. Demokrasiye olan inancı, soğukkanlı ve dengeli yaklaşımları, her türlü görüşe karşı hoşgörölü tutumu, kişiliğine dönük bir güveninin oluşumuna yol açmıştır. Bu arada kendisini kamuoyuna açık olarak ince bir biçimde eleştirebilmesi, nüanslı bir alayı, espriyi konuşmalarında kullanabilmesi, siyaset sahnemizde somurtkan olmayan değişik bir üslubun habercileri sayılabilir.

SHP Genel Başkanının bugün geldiği noktada bir güven ve umut uyandırdığını söylemek mümkündür. İşte bu nedenledir ki, Sayın İnönü'nün önünde büyük bir sınav vardır; partisiyle birlikte vereceği bu çetin sınavda kendisine karşı beslenen güven ve umudu boşa çıkarmamak gibi bir görevle karşı karşıyadır. Türkiye gibi yönetilmesi gerçekten kolay olmayan ve halkının beklentilerinin çok büyük olduğu bir ülkede, sosyal demokrat iddialı bir partinin liderinin gündeminde çok iş vardır.

2) SHP kurultayından beklenen ikinci sonuç, bir merkez yönetiminin, uzun adıyla «*Merkez Karar ve Yönetim Kurulu*»nun (MKYK) seçimi idi; bu da gerçekleşti. Üstelik bu seçim, kurultayın özgür iradesiyle yapıldı. Bunun en açık göstergesi, Erdal İnönü'nün onayını vermiş olduğu listenin delegelerce anlamlı bir ölçüde değiştirilerek kabul edilmesidir.

33 kişilik MKYK'nin yapısına şöyle bir bakıldığında, bu en üst yönetim organının «dengeli» olduğu ve parti içinde bir «uzlaşma»yı yansıttığı söylenebilir; tabanı temsil içeriği de yok denebilir. Ayrıca üyeler tek tek ele alındığı zaman heyetin düzeyi konusunda olumlu bir yargıya varılabilir.

Genel başkan gibi MKYK'yi de bekleyen büyük bir sınav vardır: Hem parti lideriyle, hem de TBMM grubuyla «uyumlu» bir çalışma içinde, parti tabanını da işin içine katarak muhalefeti oluşturmak, yürütmek ve ülkemizin sorunlarına çözüm üretmek.

Bugüne kadar SHP'ye karşı gösterilen belli bir hoşgörünün, bundan sonra devam edemeyeceği bilinmelidir. Artık «birleşme, bütünleşme», «partileşme» sancıları geride kalmış olmalıdır. Parti içine dönük «kişisel» hesapların da geçmişte kalması temenni edilir.

3) Kurultaydan beklenen bir başka sonuç, bir «bildirge»nin yayımlanmasıydı; bu da çıktı. Demokrasiyi, insan haklarını, hızlı ekonomik büyüme ve sanayileşmeyi, özellikle salt emeği ile geçinenlerin daha iyi yaşam koşullarını hedef alan bir bildirge yayımlanmıştır.

Söylemek, vaat etmek kolay, yapmak ise zordur. Ama aynı zamanda bu güçlüğü bilincinde olmak ve sorumluluğunu hissetmek, başarmanın birinci koşuludur.

2.6.1986

Sosyal Demokratlar
ve
uluorta
lafabelikleri...

Seçimle noktalanan her kurultay, ya da siyasi parti kongresi sonrasında eski deyişle «gayri memnun» bir zümre oluşur. Doğal karşılanması gereken bu durumun değişik nedenleri vardır; Yetkili organlara seçilememiş olmanın düş kırıklığı, kırılganlığı. Özlemlerle gerçekleri birbirine karıştırmak. Veya kendine göre haklı nedenlerle, oluşturulan yönetime ve varılan kararlara karşı tutum almak.

Kurultay sona erer, ama buna benzer nedenlerin itişiyile bazı çevrelerde kaynaşma daha bir süre devam eder; kimi odaklarda «vidıvıdı» üretimi eksik olmaz.

Bütün bunlar kurultay sonralarının alışlagelmiş görüntüleridir.

Bugün aynı durum SHP çevreleri için de geçerli gözüküyor. Seçilemeyenler; yeni yönetimi içine sindiremeyenler; gönlünde yatani bulamayanlar; kurultay bildirgesini şu ya da bu açıdan eleştirenler, kuliste ha bire kazan kaynatıyorlar.

Bunlara bir de Meclis Grubunun «gayri memnunları» eklenmiştir, «istifa»dan söz ediyorlar.

Şimdi ne olabilir?

Ortaya çıkan yönetim kadrosu ve bildirge, partinin en üst organı olan kurultayın özgür iradesiyle belirlenmiştir. Bir kere, buna saygı duymak, her şeyden önce demokrasi kültürünün, terbiyesinin gereğidir. Bunu parti çatısı altında içine sindiremeyenler, ülke boyutlarında demokrasiye nasıl katkıda bulunabilirler?

Herkes kendi görüşlerini saklı tutma hakkına kuşkusuz sahiptir; eleştiri ve önerilerini yaparak partiye bir iç dinamizm de kazandırabilir. Ama bunları partinin yetkili organlarında, platformlarında yapmak durumundadır; böyle bir tutum, bir partide olması gereken disipline de uygun düşer.

Yapıcı eleştiri ve somut önerilerden oluşmayan uluorta lafbelikleri geçmişte Cumhuriyet Halk Partisini hem çok yaralamış, hem de kamuoyundaki görüntüsünü zaafa uğratmıştır.

Politika yapmak için SHP'yi seçmiş olanların bu noktayı akılda tutmalarında yarar vardır.

SHP'nin Meclis Grubunun sayın üyelerine gelince...

SHP'nin programı, yapısı bellidir. İlçe kongrelerinden başlayarak olağanüstü kurultayla noktalanın demokratik bir süreç içinde tabandan tavana doğru bir parti üst yönetimi belirlenmiştir. Tabanın iradesi belli olduğuna göre artık ona saygı duymak sağduyuya uygun düşer.

Nitekim SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, Meclis Grubunun öfkeli üyelerine karşı iyi niyetli ve içten bir çaba içinde gözüküyor. Gruba verdiği önemi ve parti yönetimi ile grup arasında uyumlu işbirliği gereğini daha ilk günden belli etmiştir.

Ama bütün bunlara rağmen durumu içine sindiremeyenler varsa, istifa gibi demokratik bir yol onlara açıktır.

Eğer temel sağlamsa, çatıda uçuşacak üç dört kiremitin kıymeti harbiyesi olamaz; geçmişte bunun örneklerine rastlanmıştır.

Türkiye, tarihinin son kırk yılında çok partili demokratik düzeni oturtma çabası içinde olan bir ülkedir. Bu yoldaki mücadeledenin dümdüz bir çizgi izlemediği açıktır; grafik inişli çıkışlıdır, kesintilerle yüklüdür. İki kez, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980' de tam anlamıyla sil baştan yapılmıştır. Yaşanan ve yaşanmakta olan süreç acılarla, sıkıntılarla ve kimi zaman da düş kırıklıklarıyla doludur.

Ama durup düşünelim: Yaşanmış olanı değiştirmek kimse- nin elinde olmadığına göre, olumlu ve olumsuz yanlarıyla geçmi- şin birikimini kabullenerek ondan yararlanmak akılcı bir yol de- ğil midir? Tanığı olduğumuz, tam göbeğinde yaşadığımız kavga dönemlerinden kişisel ve toplumsal dersler çıkartarak, kırk yıl- dır benimsemeye çalıştığımız demokrasiyi daha sağlıklı biçimde inşa etme olanağına kavuşamaz mıyız?

SHP lideri Erdal İnönü'nün Yalçın Doğan'la yaptığı söyle- şiyi okurken aklımıza bu sorular geldi. Sayın İnönü, kendine öz- gü serinkanlı üslubuyla şöyle konuşmuş :

«Geçmişle ilgili olarak yapılan benzetmeler ve ihtiyaçlar bana çok aldatıcı geliyor. Bu, geçmişi küçümsediğimden falan değil. Fakat tutarlı olmak gerekir, diye düşünüyorum. Biz bir ta- raftan sürekli olarak Türkiye'de demokrasiyi kuramadık, bunda hepimiz kusurluyuz veya şu insan kusurlu, bu insan kusurlu, şu kurum kusurlu, bu kurum kusurlu diye sürekli olarak geçmi- şin bir anlamda bir işe yaramadığını söylüyoruz. Ben şahsen o görüşte değilim. Ben büyük birikim kazandığımız görüşündeyim. Ama geçmişi sürekli eleştirenler, ondan sonra geçmişteki dav- ranışları göstermeyen insanlara da, 'Böyle şey olmaz, siz nere- den çıktınız' diyorlar; davranışları değiştirin, geçmişte alıştığımız şekilde bize hitap edin, ondan sonra da geçmişin istemediğiniz şeyleri gelebilir mi ihtimalini, hiç akıllarına getirmiyorlar. Geç- mişteki tatsız şeyler, onların hepsi tarihte kaldı diye düşünü- yorum. Ama geçmişteki örneklerin göz önüne getirilerek, niçin onlar gibi değilsiniz diye eleştiri yapıldığında, itiraf edeyim ki, onları hiç ciddiye almıyorum. Çünkü biz ya sağlam bir demok- rasi geleneğine sahibiz, o zaman tabii geçmişte olaylara bakıp davranışımızı ona göre ayarlarız ve o yolda ilerlersek hiçbir ters-

lik olmaz; sürekli ekonomimiz de, demokrasimiz de gelişir deriz. Yahut da geçmişte böyle sağlam bir birikimimiz olsa bile, çok tatsız olaylar da yaşanmıştır ve geçmiş bütünüyle örnek alınacak bir manzara göstermemektedir. O zaman da bir kimse geçmişe benzemiyor diye eleştirilirse tutarlı bir iş yapılmış olmaz.»

Sayın İnönü olumsuzluklardan bile olumluya yönelmek için gerekli dersleri çıkarmak eğilimindedir. Öyle sanıyoruz ki, bu yaklaşım demokrasimizin «*makûs talihî*»ni yenmek için üzerinde düşünmeye değer bir nitelik taşıyor.

15.8.1986

*Sağdaki
ve soldaki
bölünmüşlük
olgusu...*

Seçim araştırmaları, sağda ve solda «*bölünmüşlüğe*» işaret ediyor. ANAP'ın oylarını büyük ölçüde gerileten DYP, ilk genel seçimlerde Millet Meclisinde grup kurmasını sağlayacak yüzde 17 - 18'lik oy oranına ulaşabileceğini göstermektedir. Buna karşılık solda SHP'ye gidebilecek oyları kendisine çeken DSP'nin bugün verdiği işaret daha farklıdır; şöyle ki: Ne kendisi kazanabilecektir, ne de SHP'ye kazandıracaktır. Yayımlamaya başladığımız seçim araştırmasının* sonuçlarına illere göre bakıldığı zaman DSP'nin bu işlevi açık seçik ortaya çıkmaktadır. Heride durum ne ölçüde ve nasıl değişir, onu bugünden kestiremeyiz.

Sağdaki «bölünmüşlük» yeni bir olgu değildir. 1950 - 1960 arasında sağ siyasal akımların neredeyse tümü Demokrat Parti çatısı altında toplanmıştı. 1960'ların gelişen demokratik or-

* 28 Eylül 1986 ara seçimlerinden önce Cumhuriyet gazetesi bir seçim araştırması yapmıştı.

Bu seçim sonunda siyasi partilerin oy yüzdeleri ise şöyleydi :

DYP : % 24

SHP : % 23

DSP : % 8,9

ANAP : % 32

tamında «*dinsel sağ*» ve «*radikal sağ*» kendi partilerini kurmaya yönelmişlerdi. 1973 seçimlerinde bir yandan MSP ile MHP, öte yandan Celal Bayar'ın desteklediği DP, AP oylarını büyük ölçüde bölünce CHP'ye iktidar yolu açılmıştı. Sağdaki benzer eğilim 1977 seçimlerinde de devam ederken CHP, solun tam desteğini alarak seçim sandığından yüzde 42'lik büyük bir başarıyla çıkmıştı.

Sağdaki bölünmüşlük bugün de sürmektedir. Her ne kadar «*dinsel sağ*» ile «*radikal sağ*» akımların bir bölümü şimdilik ANAP'ı yeğliyorlarsa da Doğru Yol, ANAP oylarını bölerek büyüme çizgisinde ilerlemektedir.

Görüldüğü gibi sağdaki «bölünmüşlük» yeni bir olgu değildir. Buna karşılık solda, seçim platformunda seçmen bir bakıma ilk kez böyle bir durumla karşı karşıya kalmaktadır. Sağda ANAP oylarının bölünmesi, demokrasi açısından ANAP'a karşı bir «*fren*» olarak da değerlendirilebilir. Buna karşılık sol oyların bu dönemde bölünmesinin, demokrasiye geçiş sürecinin uzamasına yol açacağı vurgulanmalıdır.

Bir başka olgu da şudur :

Toplam sağ oy oranının yüksek oluşu nedeniyle sağdaki «bölünmüşlük» yine de sağcı bir partinin seçimi kazanmasını her zaman engellemiyor. Solda ise durum farklı. Toplam sol oylar 1977'de en üst düzeye çıkarak ancak yüzde 42'ye ulaşabilmişti. CHP'nin taban oyu ise genellikle ortalama yüzde 30 - 32 civarında olmuştur. Bugünkü seçim araştırmalarına göre SHP oyları yüzde 33 - 34 kadardır. DSP'ye gitmesi beklenen oyların oranı ise ancak yüzde 10 civarında gözüküyor. Bu ikisinin toplamı, CHP'nin 1977'de alarak seçim kazandığı oy oranıdır.

Bugünkü seçim sisteminde bir partinin yüzde 35 - 40 arasında oy alarak seçim kazanması mümkündür. ANAP, DYP'nin bölmesine karşın seçimleri gene de alabilir.

Solda ise aynı durumun geçerli olmadığı açıktır. DSP aldığı oylarla, yineleyelim, kendisi bir varlık gösteremeyeceği gibi SHP'nin de iktidara yönelmesini engelleyecektir. Bu bakımdan sağdaki ve soldaki «bölünmüşlüğün», Türkiye gibi demokrasi yoksulu bir ülkede aynı kefeye konması olanaksızdır.

Yanlış anlaşılmasın, sağda olduğu gibi solda da farklı siyasal akımlar ve örgütler olacaktır, olmalıdır; çoğulcu demokrasinin temelinde en geniş katılım yatar. Ama aynı zamanda birçok Batı Avrupa ülkesinde örneklerini gördüğümüz bir başka özelliği daha vardır çoğulcu demokrasilerin; bu da özellikle sol

güçler arasında kritik dönemlerde yapılan «seçim ittifakları»dır., «demokratik uzlaşmalar»dır.

Türkiye’de solun, demokrasi açısından bu tür uzlaşmalara olan ihtiyacı bugün her zamankinden daha büyüktür. Herkes kendi görüşünü, kendi örgütünü «saklı» tutabilir, ama aynı zamanda hiç olmazsa bir dönem için örneğin bir «seçim ittifakı»na, ya da böyle bir «uzlaşma»ya gidilebilirdi.

Ama olmuyor işte.

Olmazsa ne olur? Tabii dünyanın sonu gelmez, ama solun iktidara yaklaşması güçleşirken, demokrasi de daha çok bekler. İşte o kadar!

1.9.1986

*İnsanımızın
güzel ve mutlu
bir geleceğe dönük
umutlarını
tüketmeyelim...*

Bornova’nın Çamdibi’nde akşam vakti bir kahve; kadın erkek, genç ihtiyar, çoluk çocuk; renkli bir kalabalık kahvenin dışına, sokağa taşmış.

Kahvenin biraz ilerisinde uzayıp giden bir karpuz sergisi; kocaman kocaman karpuzlar tepeleme yığılmış. Hemen önünde alçak sandalyelere tünemiş, akşam serinliğinde nargile içenler...

Enfes bir fotoğraf!

Tek sıra halinde bir dizi adam. Sırtlarını karpuzdan bir duvara vermişler. Marpuçlar ağızlarında, gözler bir noktaya takılmış, dalıp gitmişler, sanki başka bir dünyaya.

Öylesine hareketsizler ki!

Yüz ifadeleri son derece ciddi. Hoparlörden Erdal İnönü’nün sesi yükseliyor; onlar istiflerini hiç bozmadan nargilelerini furdatmaya devam ediyorlar,

Önümde iki ihtiyar konuşuyor :

«Tıpkı babası, değil mi?»

«Ama bu uzun!»

Gülüşüyorlar.

Bir başka köşede, yaşlıca bir adam arkadaşına kahvenin camına yapıştırılmış SHP amblemini gösteriyor.

«Bak hele bak; bir altıok gitti, bir altıok geldi. Bas göğsüne damgayı seçimde gitsin.»

Gevrek gevrek gülüyorlar, memnun gözüküyorlar. Bildikleri, tanıdıkları bir şeye yeniden kavuşmanın mutluluğu mu bu acaba?

Gitti bir altıok, geldi bir altıok...

Evet, biri gitti biri geldi; geldi ama, gidenle gelen aynı mı?

«Aynı» olduğunu öne sürenler de var. Kuşkusuz SHP, altmış küsur yıllık Halk Partisi geleneğini, birikimini reddetmiyor; bir bakıma böyle yapmakla da akıllılık ediyor. SHP altıoku amblemiyle birlikte benimsiyor, programına alıyor; ama acaba bu ilkelere tümünü o eski bilinen klasik anlamıyla mı yorumluyor? Bazı ilkeleri kuşkusuz bu anlamda benimsemektedir; fakat «devletçiliği» eskisi gibi mi yorumlamaktadır?

Bunu iddia edebilmek bize kalırsa biraz haksızlık olur; herkes için yürüdüğü varsayılan zamanın, SHP için durduğunu öne sürmek inandırıcı olmaz.

Bornova'nın Atatürk Mahallesindeki bir kahvede Erdal İnönü; kravatı ceketini çıkarmış, elinde mikrofon, her zamanki gibi sakin, tekdüze ses tonuyla, heyecansız konuşuyor:

«Biz planlı ekonomi istiyoruz.»

Bir süre susup devam ediyor:

«Ama yanlış anlaşılmasın, piyasa kuralları yine geçerli olacak. Bizim anlayışımız, merkezi bir uygulama değildir. Gene piyasa ekonomisi, katılımcı bir planlamayla sosyal doğrultuda gelişecektir. Yani ekonomiye halkın çıkarları doğrultusunda müdahale edilecektir.»

Pazar ekonomisi çerçevesinde planlama...

İngiltere'de sosyal demokratların muhafazakârlara karşı geliştirdikleri «sosyal pazar ekonomisi» kavramı. İngiliz İşçi Partisinin «Pazar ekonomisine evet, ama Thatcher'in yaptığı gibi körcesine değil, bir sosyal planlama çerçevesinde» diye özetlediği anlayış.

Sayın İnönü «devlet»ten söz ederken de dikkat ettik, «demokratik» sıfatını hiç eksik etmiyor.

Devleti demokratikleştirmek...

Bu slogan, bugün İspanya'da iktidarda olan Sosyalist İşçi Partisinin gerçekleştirmeye çalıştığı temel bir ilkeyi seslendiriyor. İspanyol sosyalistlerinin ideoloğu ve Milli Eğitim Bakanı Maravall, geçen yıl Madrid'de kendisiyle sohbet ederken şöyle demişti:

«Devlete demokrasiyi getirmeden halka demokrasiyi nasıl götürebiliriz ki...»

Kırk yaşlarındaki İspanyol Bakan, kırk yıllık Franco faşizminden sonra devleti demokratikleştirmenin, toplumu özgürleştirmenin ne denli çetin bir iş olduğunu, yapılacak birçok görevin yanı sıra bu konuda eğitim politikasının «*kilit*» rolüne işaret ediyordu.

«*Demokratik devlet, özgür toplum*»u seçim bildirgesinin sloganı yapan SHP'nin Genel Başkanı Erdal İnönü, hemen her kahve konuşmasında halkın demokrasiye sahip çıkmasını, onu korumasını da istiyordu, «*Amacımız, kesintisiz bir demokrasiyi yerleştirmektir; sivilıyla askeriyle bunun için çalışmalıyız*» diyordu.

Kuşkusuz bu herkesin amacı olmalı.

Bir gün boyunca Erdal İnönü'yü dinleyen insanları dikkatle izlerken şöyle bir izlenim edindim. Hemen herkesin gözlerinde bir şeylere bağlanmak isteğinin samimi pırıltıları vardı; umut etmek istiyorlardı; kendileri ve çocukları için daha güzel bir geleceğin tatlı beklentisine hazırdılar. Ne kadar doğal ve insanca bir duygu. Gözlerinde sevecen pırıltılar, söylenenleri içtenlikle, coşkuyla alkışlıyorlardı, ama kendilerini havaya tam anlamıyla kaptırabilmiş değillerdi.

Zihinlerinde takılı sorular olabilirdi yakın geçmişten kalma. Kocaman bir umut ve heyecan dalgasının tepesinde iktidara tırmanan bir hareketin, daha sonra kendilerinde yarattığı düş kırıklığının belleklerde bıraktığı haklı ve karşılıksız sorular...

Ama zaman yürüyor, onu durdurmak kimsenin elinde değil. İnsanlarımız gene hazırlanıyorlar, ama bu kez de onların güzel ve mutlu bir geleceğe dönük umutlarını tüketmeyelim.

İZMİR, 4.9.1986

*Bülent Ecevit'te
değişen
ve değişmeyen...*

Bülent Ecevit'i yıllardır ilk kez bir açık hava toplantısında izledim. Hitabetinden herhangi bir şey yitirmemiş; yine çok güzel konuşuyor. Kitleyi elektriklendirecek sloganları üretmekte gene usta; tansiyonu istediği gibi yükseltip lafı gediğine oturturken karşısındaki topluluktan nasıl tepki alacağını ve kendisini nasıl dinleteceğini gayet iyi biliyor. Bu özellikleri hiç değişmemiş.

Ama Sayın Ecevit'te değişen bir şey var gibiydi. Konuşması boyunca dikkat ettik, sürekli hırçın ve sinirliydi. Yüz çizgileri son derece gergindi. Konu özellikle SHP'den açıldığında yüzü kasılıyor, sesini öfkeyle yükseltiyor, gerilime giriyordu.

Sayın Ecevit'in dilinde de hafif bir değişimin izleri var. CHP lideri iken öz Türkçe sözcükleri bu alanda öncülük yaparcasına kullanmış olan Ecevit artık gitmiş, yerine kimi zaman «*nitelik*» değil «*mahiyet*», «*tarım*» değil, «*ziraat*» diyen DSP'nin «*doğal*» değil, «*tabii*» lideri gelmişti.

«*Tabii*» sözcüğünü kendi ağzından işitmedik; şöyle oldu : Öğlen vakti, Bergama'nın İstiklal Meydanında bekleyiyoruz. İlçenin pazarı, çarşı hayli kalabalık, hava sıcak. Güneş yakıyor.

Hoparlörden yayılan bir sesle meydandaki kalabalık şöyle bir dalgalandı :

«*Demokratik Sol Partinin tabii lideri sizlerle kucaklaşmaya geldi.*»

«*Tabii lider*» Ecevit, ses düzeni hazırlandıktan sonra bir bacağına Rahşan Ecevit'in sıkı sıkıya tuttuğu bir masanın üstüne çıkarak konuşmasına başlıyor.

Sesi kısılmış, zaman zaman öksürüyor. «*Allah*» sözcüğünü eskiden bu denli sık geçirmezdi konuşmalarında. «*Allah nasip ederse*» dedi; güneşten «*Allah'ın verdiği enerji*» olarak söz etti.

«*Arkadaşlar ezan başladı, ara veriyorum*» dedi ve sustu. Kendisine verilen bir kasketi başına geçirdi; yanımızdaki bir köylü, «*Yakıştı, bize benzedi*» dedi arkadaşına...

Sayın Ecevit'in tam 65 dakika süren konuşması, bilmem yanılıyor muyum, ama bana doğrusu çok «*benci*» gözüktü; biraz fazla «*kendine dönük*» geldi.

Sayın Ecevit, örneğin, bir zamanlar seçim meydanlarında kendine dönük olarak Kıbrıs'tan ne söz ederdi, ne de söz edilmesine izin verirdi. Oysa dün Bergama'nın İstiklal Meydanında her ikisine de tanık olduk.

İkincisi, bizim bildiğimiz Ecevit bu kadar «ben» demezdi : «*Ben ve halk*», «*ben ve demokrasi...*»

Bunlar Ecevit'in Bergama konuşmasının ağırlık noktalarıydı. Konuşmayı dinlerken edinebildiğimiz izlenimler şöyle. Demokrasi mücadelesi «*yürek*» isterdi, o «*yürek*» yalnız Sayın Ecevit'te, vardı; 12 Eylülde «*yürekliklik sınavı*» veren oydu; asker «*sus deyinince susmayan, dur deyinince durmayan*» bir tek o olmuştu; tam üç kere de hapse giren o olmuştu.

Sayın Ecevit'in 12 Eylül döneminde demokrasi ve inançları

uğruna vermiş olduğu mücadeleye kuşkusuz saygı duyulur; yadsınmaz. Ama bu konuda bugün benimsemiş olduğu «*benci*» üslubu gerçekten yadırgıyoruz. Demokrasi için mücadelesine her zaman saygı duyduğumuz Ecevit'in, bu mücadeleyi âdeta teke-line almasını, başka kimseleri gözünün görmemesini şaşırtıcı bulduğumuzu söylemeliyiz.

Demokratik hak ve özgürlükler için son altı yılda çok acı çekildi ülkemizde. Hâlâ da çekiliyor; hapishanelerden, işkencehanelerden geçenlerin çetelesini tutmak olanaksız. Böylesi bir ortamda, Sayın Ecevit'in sürekli olarak, girdiği hapishanelerden, gösterdiği yüreklikten söz etmesi bize pek ölçülü gelmiyor.

Yineleyelim, Ecevit'in demokratik direnişine saygı duyarız, ama bunun takdirini biraz da başkalarına bırakmasının çok daha yerinde bir davranış olacağına inanırız.

Bir başka nokta da şu :

İsteyen, istediği partiyi kurabilmelidir, diye düşünüyoruz. Demokrasilerde siyasal farklılaşmanın doğal ve sağlıklı bir gelişme olduğu inancındayız. DSP'ye bakışımız da bu açıdan kaynaklanıyor. Sayın Ecevitlerin bu çerçevedeki mücadelesini de garipsemiyoruz. Garibimize giden noktaları şöyle özetleyebiliriz :

1) Sayın Ecevit, SHP'yi «*beş generalin vetosuna boynunu uzatarak kurulan parti*» diye niteliyor sürekli olarak. Haksız ve yersiz bir suçlama. Bu suçlamayı yapan Ecevitler, DSP'ye genel sekreter olarak 12 Eylülde Adana Belediye Başkanı olan emekli kurmay albayı, kurucu olarak da «*onaydan geçen*» HP milletvekillerini alabilmişlerdir. Çifte standart değil de nedir bu?

Geçelim...

2) Çatıdan değil tabandan... «*Fakir halkın fakir partisi*» olarak DSP «*tabandan*», SHP «*çatıdan*» kurulmuşlar.

Sayın Ecevitlerin dün Bergama'da yineledikleri bu iddiaları da bize baştan beri inandırıcı gelmemiştir. Her iki parti de bir bakıma önce bal gibi «*çatı*»dan kurulmuştur. Hele DSP, Ortodoks komünist partilerini bile geride bırakacak ölçüde, olağanüstü gizli kapaklı yöntemlerle tam bir kapalı kutu gibi «*çatı*»dan kurulmuştur. Bu özelliğini hâlâ korumaktadır. Her yerde SHP örgütüne rastlanıyor. Ama DSP örgütü henüz yok ortalıkta. Anlaşılan çatıdan tabana inebilmiş değil henüz.

Sayın Ecevit, Bergama'nın İstiklal Meydanındaki konuşmasını şöyle bağladı :

«*Düzen değiştirmek güç iştir, yürek ister. Hak ve özgürlükler tepeden gümüş tepsile verilemez; hiçbir zaman da verilme-*

miştir. Birtakım yerli yabancı güçlerin, uydurma demokraside, uydurma sosyal demokraside çıkarları vardır.»

Doğrudur.

Düzen değiştirmek, gerçek demokrasiyi kurmak kolay değildir. Kolay olmadığı, 12 Eylül öncesinde ve sonrasında apaçık ortaya çıkmıştır. Sayın Ecevit kendi başbakanlığı döneminde, herhalde, o üstesinden gelinemeyen güçlükleri bizzat görmüş olmalıdır.

Fakat bugün o güçlüklerin bilincinde olanlar, eğer o acı tecrübelerden gerekli dersleri çıkarabilmişlerse, yapacakları işlerden biri de güçlerini dağıtmamaktır; birbirleri arasındaki duvarları yıkarak diyalog kurabilmektir, el ele verebilmektir. Farklı düşünebilirler, farklı örgüt sahibi olabilirler, ama güçlerini birleştirmeyi köstekleyecek tutum ve davranışlardan kaçınmalıdırlar.

Sayın Ecevit bu açılardan hırçın bir havadadır; yer yer duygusal olduğu için de çok itici olabilmektedir. Gerçekçi ve seirinkanlı yanının ağır bastığı dönemleri de çok iyi hatırlıyoruz.

Dün İstiklal Meydanında kendisini dinlerken, o eski günleri anımsamadan edemedik. Ama artık çok açık, «*eski Ecevit*» yok; «*yeni Ecevit*» var; değişim saygıyla karşılanır, fakat daha ortada demokrasi ha var, ha yok. Eğer demokrasi isteniyorsa, kimse onu «*tek başına*» gerçekleştiremez, daha «*ortaklaşa*» yapılacak çok şey var.

Genellikle unuttuğumuz, işte bu son nokta gibi geliyor bana.

BERGAMA, 23.9.1986

*«Beyim,
kavga dövüş
istediği yok
milletin...»*

Koca dananın boğazına bıçak vurulur vurulmaz oluk gibi kan fışkırmaya başladı. Debelenen hayvanı yerde zaptetmek için üç kişi dananın üstüne çökmüşlerdi. Biri yere eğilip parmağını kan gölünün içine daldırdı ve bir anda yükselip Erda! İnönü'nün açık alnının tam ortasına mühür gibi basıverdi.

Her şey göz açıp kapayıncaya kadar olmuştu. Sanki, İnönü'nün yüzündeki gülümseyen ifade bir an donup kaldı.

Yanımdaki bir SHP'li, «İşte bu da oldu; ne yapalım, Türkiye'de politika yapmanın yerine getirilmesi zorunlu bazı gerekleri var» dedi.

İnönü, alınının ortasında kırmızı kan lekesi, Gazi Caddesinin iki yanında birikmiş kalabalığı «İnönüvari» selamıyla selamlayarak gövde gösterisine devam etti.

Birlikte yürüdüğüm SHP'li memnundu durumdan. Erdal İnönü'nün sakin, ağırbaşlı havasının her geçen gün daha çok tutulduğunu, sempati ile karşılandığını söyledi; kavgacı olmayan, hırçınıktan uzak üslubunun, büyük coşku yaratmasa da insanları etkilediğini öne sürdü.

Üç gündür dolaşıyoruz, bu bakış açısını dile getiren birçok SHP'liye rastladık; genellikle şöyle diyorlar :

«Beyim, kavga dövüş istediği yok milletin. 12 Eylül sonrası'nın havası geçmişten daha farklı. İnönü'nün bu havası güven veriyor insanlara; sakin sakin, kızmadan, sinirlenmeden konuşması, sözüne bir ağırlık ve güvenilirlik katıyor.»

Bir noktaya kuşkusuz dikkat etmek gerekiyor. Bir partiye gönül vermiş olan insanların, kendi genel başkanlarında bir şeyler bulmak isteyişleri, bulmaları son derece doğal bir duygu. Liderin her davranışının olumlu yanını bulup çıkarmanın, partililer açısından bakınca, anlaşılmayacak bir yanı yok.

Ama ben de benzer bir izlenim edindiğimi söyleyebilirim. Sayın İnönü'nün ağırbaşlı havasının insanlara güven telkin etmeye başladığının altı çizilebilir.

Üç gündür İzmir, Denizli, Burdur taraflarında dolaşırken dikkatimi çeken bir başka nokta daha var. Az önce aktardığımız gibi «12 Eylül öncesi», «12 Eylül sonrası» deyişleri sık sık kulağımıza çalındı. «Eski - yeni», «denenmiş - denenmemiş» gibi sözcüklerin politika konuşulurken çoğu zaman dile getirildiğine tanık oldum. Bu konunun yalnızca «koyu ANAP'lı» veya «koyu SHP'li» çevrelerde vurgulandığı sanılmasın. Bu açıdan siyaset olayına çok daha ılımlı bakabilenlerde de bu yaklaşıma tanık olunuyor.

Seçim platformunda ANAP'la SHP'ye yarayacak bu durumun nedenlerine niçinlerine eğilmek, bunları tartışmak ayrı bir konu. Ancak «eski - yeni», «denenmiş - denenmemiş» havasının varlığı kesin. Bu olgunun 28 Eylülde de, 1988'de de oynayacağı rolü görmek, gerçekçi bir tutuma işaret edecektir.

BURDUR, 5.9.1986

SHP'nin yüzde 23'lük ara seçim başarısızlığı, sadece Ecevitlerin varlığına bağlanabilir mi? Hayır.

DSP olmasaydı ve SHP ara seçimlerde yüzde 31 oy alsaydı, SHP «sorunsuz» bir parti mi olacaktı? Hayır.

Nedenlerine gelince...

DSP, daha doğrusu Sayın Bülent Ecevit'in varlığı ve seçim boyunca yürüttüğü kampanyanın bazı özellikleri ('aşırı sol' suçlamaları vs. gibi), SHP'nin oy oranının düşmesinde kuşkusuz rol oynamıştır. Ama bu konuda öyle abartılı değerlendirmelerden de kaçınmak gerekir.

Ayrıca Ecevitler, artık beğenir ya da beğenmezsiniz, kendi partileriyle (kimilerine göre 'özel kulüpleri'yle) Türk siyasal hayatının bir olgusudurlar. Onun için, «*olmasaydılar, bölmeseydiler*» tartışması giderek anlamını yitirecektir.

Bu arada şu söylenebilir: Ecevitlerin siyasal yazgısını, belki de kendilerinden çok, bir bakıma SHP'nin gelecekteki performansı belirleyecektir.

SHP'nin ara seçim kampanyasındaki performansı, genellikle etkili olmaktan uzaktı. Çoğu yerde örgütün seçime heyecanlı asılmadığı apaçık görülüyordu. «HP- SODEP» ayrımı henüz aşılammıştı. SHP'yi doğuran sancılı birleşmenin yaratmış olduğu burukluklar, öfkeler, çekememezlikler örgütte sürüyordu. «HP'lilik», «SODEP'lilik» havasının bazı partili çevrelerce tabanda canlı tutulmak istendiği de dikkatlerden kaçmıyordu. Bunun temelinde kuşkusuz gelecek kurultaya dönük hesaplar da yatıyordu.

Kampanya sırasında bir başka husus daha dikkatimizi çekmişti. SHP tabanı, henüz parti liderliğini, ya da üst yönetimini tam anlamıyla içine sindirebilmiş değildi; kafalarda soru işaretleri vardı. Her zaman telaffuz edilmese bile, «*Acaba bu yönetim bu işi götürebilir mi?*» sorusu gözlerden kolaylıkla okunabiliyordu.

Aynı sorunun kimi yerde Genel Başkan Erdal İnönü için de geçerli olduğu söylenebilirdi. Parti liderliğine dönük bu hava, bir seçim öncesinde genellikle tabanın şevkini kıran bir faktör ol-

muştı. Parti liderliğinin ise tabandaki bu havayı dağıtmakta başarılı olamadığı açıktı.

Kampanya sırasında bir iki nokta daha dikkatimi çekti. SHP, muhalefet politikasını, sanki yalnızca, «ANAP'ın yıpranması»na bağlamıştı; izlediği çizgi oldukça «soyut» kalmış, örneğin üreticilerin somut sorunlarını gerektiği gibi dillendirememişti; kendi seçim platformunun ne olduğunu tam belirleyemeden seçime girmiş gibiydi; bu yüzden de ANAP'ı kendi alanına çeke-memiş, mücadeleyi onun minderinde vermişti.

Kısacası, kendi tabanında yeterli heyecan ve güven kıvılcı-mını çıkamayan bir partinin, seçmen kitlesi nezdinde başarılı olabilmesi herhalde kolay gerçekleşemezdi.

Bugün için SHP'de parti yönetiminin yekpare bir yapıya sa-hip olduğu pek söylenemez. Partide değişik kişi ve çevrelerin geleceğe ve kendilerine ilişkin farklı beklentileri vardır. Bu durum, parti açısından ileriye doğru bir atılımda itici güç olabileceği gi-bi, partiyi etkisiz de kılabilir; dağınıklık ve çalkantı partiye bir dönem için damgasını vurabilir.

Bu noktada şimdilik belirleyici olabilecek kişi, Genel Baş-kan Erdal İnönü'dür; yönetimi kavrayabilir ve çarkları kararlılık-la döndürebilirse, değişik bir hava dalga dalga tabana doğru yayılabilir, çatıdaki boşluk da dolmaya başlar. Sayın İnönü'nün bu alanda göstereceği performans, aynı zamanda liderliğinin yazgısını da belirleyecektir.

SHP, hiç de kolay olmayan bir dönemin eşiğindedir.

3.10.1986

*SHP...
Dalgalanmadan
durulmayacak...*

Bir siyasal parti için en güzel programlar yazılabilir, tüzük-ler hazırlanabilir, organizasyon şemaları, çizilebilir; ancak insan unsuru eğer eksikse, bunların tümü kâğıt üstünde kalmaya mahkûmdur.

Bu durumun tam tersi de geçerlidir:

Adam vardır, ama program, tüzük ve organizasyon yeter-sizlikleri partinin başarısını engeller.

Şu da akla gelebilir: Her ikisinin de bulunduğu varsayılabilir, fakat partideki *liderlik boşluğu* helva yapılmasını önlüyor olabilir.

Lider vardır da *çevre* iyi değildir; *çevre* kötü olmayabilir, ancak lider bekleneni vermiyordur.

İsterseniz son bir şık daha: Her şey vardır, ama iç ve dış konjonktür öylesine elverişsizdir ki, herkes ağzıyla kuş tutsa başarı çizgisini yakalamak mümkün olamayabilir.

Acaba bütün bu şıklardan hangisi SHP'nin bugün içinde bulunduğu duruma uygun düşmektedir?

Bu sorunun karşılığını SHP'lilerin sesli olarak düşünmeleri, tartışmaları kuşkusuz son derece yararlı olacaktır; çünkü bugün SHP'de gerçekten ciddiye alınması gereken bir durum vardır.

Nasıl ki HP ve SODEP'ten SHP'ye geçişte bir *başarı* söz konusu olmuşsa, ara seçimlerde de büyük bir *başarısızlık* ortaya çıkmıştır. 28 Eylülde çizilen iniş grafiği, parti içindeki çalkantı ve dağınıklığı doğal olarak körüklemiştir. Ortaya çıkan bu durum *yapay* değil, gerçektir. Aksini düşünmek daha vahim yanılgılara yol açabilecektir.

SHP takkesini önüne koyup ciddiyetle düşünmelidir: Programını, tüzüğünü, örgüt yapısını nasıl düzenleyecektir? Parti içinde işlerliği olan bir siyasal katılımı nasıl sağlayacaktır? Tabanla tavan arasında kanallar sürekli bir biçimde nasıl açık tutulacaktır? Parti içi eğitim, parti içi demokrasi... Gençlikle, işçiyile, köylüyle iletişim, diyalog nasıl kurulacaktır? Parti tabanının, laf değil politika üretimine katılımı nasıl gerçekleştirilecektir? *Seçimlik* bir parti örgütü mü, yoksa dinamizmini her zaman koruyabilen bir siyasal yapılanma mı? Türkiye'ye ve dünyaya nasıl bakılacaktır? Geçmişten çıkarılacak derslerle geleceğe, yirmi birinci yüzyıla dönük nasıl bir proje çizilecektir? Bütün bunlar için ülkemizin entelektüel potansiyeli nasıl seferber edilebilecektir? Parti, kitleler önündeki imajını nasıl yenileyecektir?

Soruları sayfalarca uzatmak hiç de güç değildir. Ancak bütün bu işleri yapmanın, onları beyaz kâğıt üstüne alt alta sıralamak kadar kolay olmadığını kuşkusuz biliyoruz.

Ama şu da gayet iyi bilinmelidir ki, iktidara aday bir sosyal demokrat partiyi yönetmek, onun içinde sorumluluk almak çetin bir iştir. Türkiye gibi devasa sorunlara sahip, yönetilmesi gerçekten güç bir ülkede bu işe soyunmanın büyük ciddiyet ve sorumluluk istediği açıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hele Türkiye gibi ülkelerde sola iktidarın gümüşten tepsi içinde sunulduğu hiç görülmemiştir.

Bu noktaları göz önünde tutarken, şu durum saptaması yapılabilir :

Bugün SHP'de işlerin iyi gittiğini herhalde sağduyu sahibi hiç kimse öne süremez. Parti, seçim başarısızlığının ardından daha çok bocalamaya başlamıştır. Dışa dönük politika üretmek, muhalefet görevini yerine getirmek âdetâ unutulmuştur. Dış politikada, iç politikada bir buçuk aydır birçok önemli olay yaşanmasına karşın, SHP'den şimdiye kadar herhangi bir kayda değer tavır koyuş dikkati çekmemiştir.

Bu, böyle gitmez, gidemez.

Günlük deyişle, kimin sepetinde ne pamuk varsa ortaya dökmelidir. Kim neye talipse açıkça, içtenlikle söylemeli ve mücadelesini vermelidir.

Pek bilinen bir deyiş vardır, denizler dalgalanmadan durulmaz derler.

Doğrudur.

Öyle gözüküyor ki, SHP'de de bazı şeylerin yaşanması kaçınılmazdır; dileyelim, uygar ve demokratik bir havada yaşansın.

8.11.1986

*Kiremit mi,
tuğla mı,
temel taşı mı?..*

Olaylar baş döndürücü bir hızla geliyordu; 12 Mart rejiminin belki de en hareketli günlerini yaşıyorduk. Başkentte kulisi izlemek, gelişmeleri haberleştirebilmek için soluk soluğa koşuyorduk.

Güzel bir bahar günü, 3 Mayıs 1972, ortalık birbirine giriyordu: Bir THY uçağı Sofya'ya kaçırılmıştı.

Hemen ertesi günü, 4 Mayıs 1972, bir başka olay patlıyordu: Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin Eken güpegündüz uğradığı silahlı saldırıda yaralanmıştı.

Aynı gün başkent kulisi bir başka haberle dalgalanıyordu: Ordu ikinci bir emre kadar teyakkuz durumuna geçirilmişti.

6 Mayıs acı bir gündü; ölüm cezalarının infazı İsmet İnönü'nün de çabalarına karşın ne yazık ki durdurulamamıştı. Bir ba-

har günü sabaha karşı Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edilmişlerdi.

CHP kaynıyordu; Ecevit - İnönü kavgasında nihai hesaplaşma gelip çatmıştı. İdamlardan bir gün sonra, 7 Mayıs 1972 Pazar günü, Ankara'da Selim Sırrı Tarcan Spor Salonundayız. CHP'nin beşinci olağanüstü kurultayında heyecanla oylama sonucunu bekliyoruz. Karar, parti meclisinin göreve devamı yolunda çıkarsa, zafer Ecevit'in olacaktı. Sokağa çıkma yasağının başlamasına az bir zaman kala sonuç belli oldu: Kurultay, 507'ye karşı 709 oyla parti meclisinin işbaşında kalmasına karar vermişti. Kurultay salonu bir anda ana baba gününe döndü; Ecevit, İnönü'yü yenmişti...

Hepimiz şimdi bir sorunun karşılığını arıyorduk: İsmet İnönü genel başkanlıktan istifa edecek miydi?

İstifa mektubunu ertesi sabah İnönü'nün şoförü parti merkezine getirmişti. İnönü, 33 yıl 4 ay 11 gün liderliğini yaptığı CHP'nin Genel Başkanlığına 8 Mayıs 1972 Pazartesi günü veda ediyordu. Ulus'ta, Rüzgârlı Sokaktaki parti genel merkezinde Ecevit, *«İnönü'nün CHP'deki üstün yerini kimsenin dolduramayacağı»*nı gazetecilere söylüyordu.

Ve CHP'nin yeni lideri o ünlü demecini patlatıyordu:

«CHP artık bölünmeler dönemini geride bırakmıştır. Olsa olsa çatıdan birkaç kiremit uçar; fakat yapının kendisinden tek bir tuğla, temelinden tek bir taş sökülemez.»

Bir olağanüstü dönemde demokrasi adına heyecanlı günlerin tanığı olmaya başlamıştık; demokrasi açısından bir dalganın kabarışını hissetmemek olanaksızdı.

Aradan bir hafta geçti, CHP'de bir kurultay daha toplandı. 14 Mayıs 1972 Pazar günü yapılan seçimle Bülent Ecevit CHP'nin üçüncü Genel Başkanı oldu.

CHP'nin Meclis Grubu kaynıyordu; birbiri ardından istifalar gündemdeydi.

Ecevit, Ege'de geziye çıktı, 29 Mayıs'ta Milas'ta konuştu :

«Bir parti inançlı ve kararlı kişilerle ayakta durur. Partiden ayrılayım mı, ayrılmayayım mı diye düşünenleri partili saymam.»

Bir pazar günü, 11 Haziran 1972'de Ecevit, İstanbul II Kongresinde yine CHP'den istifaya hazırlananlara çatmıştı :

«CHP'de ihanet içinde olan isyancılar var.»

2 Temmuz 1972 Pazar günü CHP'nin 21. kurultayı toplandı ve Ecevit'i yeniden genel başkanlığa seçti.

Ve CHP Meclis Grubundan istifalar artık başlıyordu. Üç

senatör, iki milletvekili partiden ayrılırken, ortak bir basın toplantısı düzenlemişler ve «*CHP, sosyalist bir parti haline geldiği için*» bu karara vardıklarını açıklamışlardı.

Parlamento grubu her geçen gün eriyordu. İstifaları izlemek gerçekten zorlaşmıştı. CHP merkez yönetimi, Meclis Grubuna karşı disiplin kurulunu işletip işletmeme konusunda kararsızdı.

Bu arada Turhan Feyzioğlu, CHP'den ayrılan parlamenterleri «*koç*» amblemlili Milli Güven Partisine çağırıyordu. Ama ayrılanlar önce «*horoz*» amblemlili Cumhuriyetçi Partiyi kuruyorlardı. Bir süre sonra da «*horoz*», «*koç*»a katılma kararı veriyor; Feyzioğlu'nun partisinin adı da «*Cumhuriyetçi Güven Partisi*»ne dönüşüyordu.

CHP'nin Meclis Grubu sayısal olarak bir hayli ufalmıştı. Ama parti aynı zamanda kamuoyunda gerçekten bir heyecan titreşimi yaratarak yürüyüşe geçmişti. CHP örgütünün ağzında, Ecevit'in, «*Olsa olsa çatıdan birkaç kiremit uçar, temelden tek bir taş sökülemez*» şeklindeki sözleri sloganlaşmıştı.

Kabaran bir muhalefet dalgası, CHP'yi, önce 1973'te, sonra da 1977'de açık farkla seçim sandığından başarılı çıkaracaktı.

Kiremitler uçmuştu, ama sonuçta parti iktidara yürüyebilmişti.

«*Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer*» diyelim mi?

27.12.1986

*Solun
etkisizliği
ve kendi kendisiyle
hesaplaşması...*

Türk iç politikasını her zaman yakından izleyen bazı yabancı çevrelerde altı çizilen 1988'e dönük sorular şöyle özetlenebilir:

— Özal, ara seçimlerdeki düşüş eğilimini tersine çevirip 1988 genel seçimlerini de kazanabilir mi?

— Yoksa sandıktan Demirel'in DYP'si birinci parti olarak çıkabilir mi?

— Demirel iktidara gelirse, Özal'ın izlemekte olduğu ekonomi politikasını değiştirir mi? Yoksa aynen benimser mi?

— ANAP ve DYP parlamentoda mutlak çoğunluğu elde edemezlerse, Özal ile Demirel uzlaşarak bir koalisyon hükümeti kurabilirler mi?

Yabancı çevrelerde 1988’le ilgili olarak karşılığı aranan başlıca siyasal sorular bunlardan oluşuyor.

Dikkat ettiyseniz bu soruların içinde «sol» hiç yok. Kimse kalkıp da 1988 genel seçimlerini sosyal demokratlar kazanabilir mi diye pek sormuyor. Nedeni çok açık; çünkü solun 1988’de, bir mucize olmadıkça, başa oynayamayacağı kanısı bu çevrelerde çok güçlü.

Seçimlerin daha çok ANAP ile Doğru Yol arasında geçeceğine inanıyorlar. Gönüllerde, tıpkı Türk iş çevrelerinin ağırlıklı bölümlerinde olduğu gibi, ANAP yatıyor. Ara seçimlerdeki gerilemeye karşın ANAP’ın seçimleri yine de kazanmasının daha akla yakın bir ihtimal olduğundan söz ediyorlar. Ancak Demirel’in siyaset sahnesinde ağırlığını koruyacağı görüşünü de taşıyorlar.

Solla ilgili olarak bu yabancı çevrelerde, merak edilen konuların daha çok şu noktalarda odaklaştığı söylenebilir :

— Ecevit mi, İnönü mü? DSP mi ağır basacak, SHP mi?

— İnönü SHP’yi götürebilir mi? Yoksa bir başkası mı gelecek? SHP’de parti içi mücadelenin boyutları ne olabilir ve kimler başı çekebilir?

İşte o kadar.

Görüldüğü gibi 1988’e dönük iktidar hesaplarında iki ayrı sağ parti vardır, ama sol yoktur.

Nasıl olsun ki?

Bugünkü duruma ve gidişe şöyle bir bakıldığında karamsar bir bakış açısı belirginleşmektedir. Genel eğilim 1988’e kadar değişmezse, —ki doğrusu değişebileceğine de şimdilik pek o kadar ihtimal veremiyoruz— solda yüzde 30’luk oy, SHP ile DSP arasında paylaşılacak ve parlamentoda her biri en çok 15 - 20 sandalyeye sahip iki sosyal demokrat parti etkinlikten hayli uzak biçimde boy gösterecektir.

Solun, sosyal demokrasinin etkisizliğinin en doğal sonucu, demokratik gelişmenin ertelenmesi yolunda olacaktır. Türkiye’de sağ, soldan baskı gelmedikçe çoğulcu demokrasi ile birçok açıdan büyük ölçüde çelişen otoriter siyasal çerçeveyi değiştirmeye hiçbir zaman yanaşmayacaktır.

12 Eylül askeri yönetiminin belki de en büyük «başarısı», solun bugün içinde bulunduğu durumdur.

Sol, bu dağınıklığı ve etkisizliği bir gün mutlaka aşacaktır; aştığı ölçüde de demokrasi daha çok işlerliğe kavuşacaktır.

Buna inanıyoruz.

Ancak solun bu işi başarabilmesi için *«kendi kendisiyle de hesaplaşması»* gerekecektir. Türkiye, 12 Eylül öncesi ve sonrasında cumhuriyet tarihinin bir bakıma en büyük siyasal şokunu yaşamıştır. Sol henüz bu *«şok»*u doğru dürüst değerlendirebilmiş değildir; kadrolar bunun gereğine de henüz inanmış ya da inandırılmış gözüküyorlar. Sol, yaşadığı *«şoku»* atlatabilmesi ve siyasal iktidar hesaplarına yeniden adaylığını koyabilmesi için çok şeyi gözden geçirmelidir; başka çaresi yoktur.

Türkiye insanının sorunları büyüktür; beklentileri çoktur; ülke öyle kolay yönetilebilir bir ülke değildir. Sol, sadece *«geçmişte yaşamak»*la, yalnız *«olana tepki göstermek»*le iktidar mücadelesinde yol alamaz; kolaycılığa kapılmaktan kaçınılmalı, yaratıcı olabilmeli ve kitlelerin sorunları açısından geleceğe ışık tutabilmelidir.

Bunlar mutlaka olacaktır.

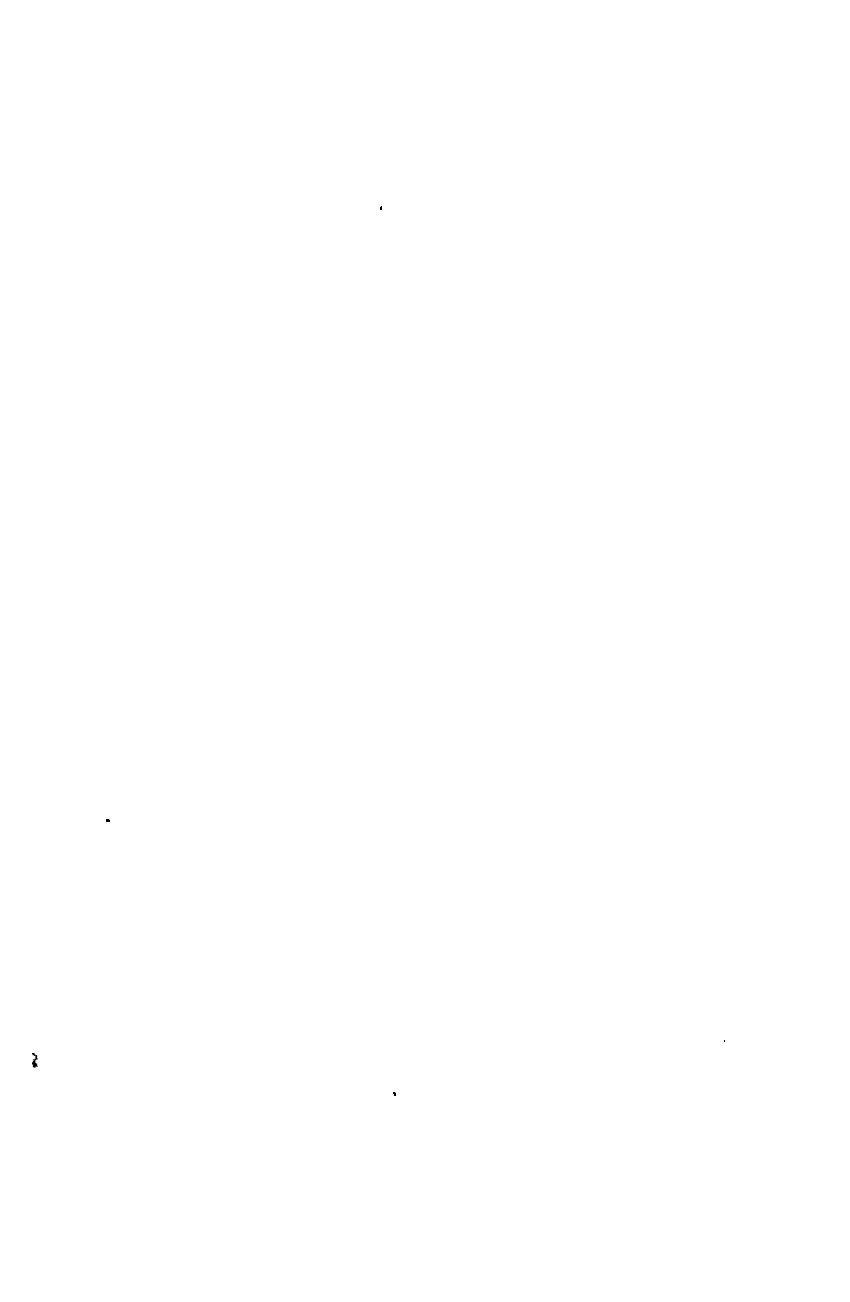
Ama ne zaman?

İnsan olana bakınca, yakın gelecek için iyimser olamıyor.

N'apalım, yaşayarak öğreneceğiz, demokrasi kolay değil.

29.12.1986

ÖZAL NE YAPACAK?

*Demokrasiye geçişle
ekonomide
düzlüğe çıkış kesişecekti,
ama olmadı...*

Özal, ekonomide ne yapacak?

Anavatan Partisi sayın liderinin seçim sandığındaki başarısından sonra karşılığı, özellikle, aranan ve hararetli tartışmalara kaynaklık eden soru budur. Gerek iş çevrelerinde, gerekse aydınlar arasında birbirine tümüyle zıt beklenti ve tepkiler dikkati çekiyor.

İş çevrelerinde Özal'ı «kaygı»yla karşılayanlar var. Duygu ve düşüncelerini açıkça dile getirmekten şimdilik kaçınıyorlar. Hiç olmazsa beş altı ay süreyle «bekle-gör» politikasını benimzedikleri anlaşıyor.

Bununla birlikte bazı özel sohbetlerde Özal'ın ekonomi anlayışına dönük iğneli bir dil kullanmaktan geri kalmayanlar da var. «İki yıl için her şey serbest, iki yıl sonra da her şey planlı» diyerek Özal yönetiminin Türkiye'yi getirebileceği noktalara işaret edenlere de rastlanıyor.

Kimileri ise, «Türkiye bu deneyi yaşamalıdır. Özal'ın seçimi kazanması iyi oldu. Zaman kazanıldı. Kaybetseydi, efsanesi da-

ha sürüp gidecekti. Çok geçmez her şeyi arapsaçına çevirir, efanesi de söner biter» diyor.

Bu kanıyı taşıyan iş çevreleri, Özal'ın gelişini «kaygı»yla karşılayanlar.

Öte yandan düğün bayram edenler de var. Onlara göre, Anavatan liderine karşı «kaygı» besleyenler, 12 Eylül döneminde «*onun kuyusunu kazanlar*»dır. Serbest faize karşı çıkan banka sahibi büyük holdinglerdir. Dış pazarlarda herhangi bir rekabet şansı olmayan, sadece iç pazara dönük üretim yapan, bu yüzden de dışalımın serbest bırakılmasına karşı çıkan sanayicilerdir.

Özal'ın sandıktan çıkmasını son derece olumlu bulan bazı iş çevrelerinde geçerli hava ise böyle.

Bu işadamları, kapitalist sistemde «*oyunun kuralına göre oynanması*»ndan ve serbest piyasa ekonomisinin tüm gereklerinin, acımasızca da olsa, yerine getirilmesinden yana gözükmüyor. Şirket kurtarma operasyonlarının son bulmasını ve kaynak kullanımında dışarıya büyük ağırlık verilmesini birinci öncelik olarak vurguluyorlar. İthalatta liberasyon, serbest faiz uygulamasının gerçek anlamda benimsenmesi ve banka oligopolünün kırılması, yine bu çevrelerin istekleri arasında yer alıyor.

Bu nedenlerle Özal'ı destekleyip sandıktan çıkmasına katkıda bulunduklarını saklamıyorlar.

Aydınlar arasındaysa Özal'ın ekonomik yaklaşımlarının bugünlerde tartışıldığı bir olgudur. Hem de hayli hararetli biçimde.

Kimine göre, Özal'ın ne olup, ne olmadığı 1980 24 Ocak'ından beri ortaya çıkmıştır. Efsanesi çoktan iflas etmiştir. Bilinen ekonomik politikalarını yine eskisi gibi sürdürürse, Türkiye tam bir kaosa girer ve ülke, «*Latin Amerikalılaşır*», demokrasiye veda edilir, askeri yönetimler yerleşik hale gelir. Özal'ın özeti işte budur, derler.

Aydınların dar bir kesiminde ise daha değişik, daha ihtiyatlı bir hava esiyor. Seçim sonuçlarından yola çıkanların Özal'ın ekonomik sisteme daha akılcı bir çerçeve kazandırabileceğini, Türkiye kapitalizmine daha rasyonel işleyen bir mekanizmayı sahip kılarak ülkede «*sivilleşme ve demokrasi*»ye giden yolu açabileceğini savunabildikleri görülüyor. Çok partili demokratik bir sistemin üstüne oturacağı ekonomik altyapıyı Özal iktidarının oluşturabileceği kanısında bu aydın kesimi.

Bazı çevrelerde Özal'ın ekonomik yaklaşımlarına dönük

duygu ve düşünceleri basite indirgeyerek böyle özetlemek mümkün.

Burada tespitinde yarar olan bir nokta var. O da, Sayın Özal'ın hâlâ tartışılır olabilmesidir. Demek ki, Anavatan liderinin ekonomi anlayışının Türkiye'ye ne getirip, ne getirmeyeceği henüz kavranabilmiş değildir. Olay, sanki daha hiç yaşanmamış gibidir. Ve «*Özal efsanesi*» sona ermiş değildir henüz. Seçim sonuçları da, bir bakıma denilebilir ki, bu durumun bir başka işaretidir.

Olabilir.

Ama bizim, tespitinde fayda gördüğümüz başka noktalar var. 24 Ocak politikalarının «*mimarı*» ya da «*kalfası*» Sayın Özal, 1980 yılının başından 1982 Temmuzuna dek işbaşındaydı. Birinci tespit budur.

İkincisi; hem kendisinin, hem de işadamları ve sanayicilerin açıkça ifade edip genellikle birleştikleri bir noktadır. Demişlerdir ki, «*12 Eylül olmasaydı 24 Ocak politikaları uygulanamazdı.*» Doğrudur.

Demişlerdir ki, «*Vergi çıkarılmadan, ücret artışları durdurulmadan bu ekonomik paketin gereği yerine getirilemez.*»

Bu da doğrudur.

Nitekim, yeni vergi yasaları 12 Eylül döneminde çıkarılmıştır. Sendikal faaliyetler durdurulmuş, grev ve lokavt yasaklanmış, toplu pazarlık sistemi askıya alınmış, ücret artışları en asgariye indirilmiştir.

12 Eylülün başlangıcında genel olarak yapılan öngörü şuydu: Demokrasiye geçiş ile ekonomide düzlüğe çıkış zamanlama açısından kesişecekti. Ekonomide belirli düzelmeler olmasına rağmen bu öngörünün gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Demokrasiye geçiş yolunda önemli bir adım atılmıştır, ama Türkiye ekonomisi dün olduğu gibi bugün de büyük ve yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Temel ekonomik göstergeler tehlike işareti vermektedir. Böyle bir ekonomide yeni dengelere ve yeni bir yapıya, yine eski zihniyetle geçmeye çalışmak, çok yanlış olabilecektir. Ayrıca siyasal bedeli, Anavatan Partisi için de ülke için de ağır olabilir...

Karamsar bir tablo denilebilir. Evet, iyimser olamıyoruz. Temenni edelim, Sayın Özal bizi yanılsın.

13.11.1983

Türk Lirasının Amerikan Dolarına karşı «gerçek değeri»ne oturtulması, yani devalüasyon...

KİT'lerin bütçeye yük olmaktan kurtarılması, yani zam...

Merkez Bankasının öngörülen kredi limitlerini aşmasının önlenmesi, yani sıkı para politikası...

Bugünkü faiz oranlarının yüzde 40-45'e çıkartılması, serbest faiz politikası...

Bütün bu sıraladığımız ve tadını gayet iyi bildiğimiz ilaçlardan oluşan klasik reçetenin IMF nezdinde güncelliğini yitirmediği anlaşıyor (M. Ali Birand, Milliyet, 21.11.1983). Özal Hükümetinin kurulmasından sonra başkentte beklenen Uluslararası Para Fonu (IMF) Heyetinin gündeminde büyük bir olasılıkla aynı model yer alacak. Özellikle, 24 Ocak 1980'den bu yana artık neredeyse ezberlediğimiz, dünyanın çok çeşitli köşelerindeki uygulama ve sonuçlarını bildiğimiz ekonomi politikaları bir kez daha önümüze sürülecektir.

Enflasyonla savaşıma birinci önceliği verip, toplam talebi kısımaya ve kontrol altında tutmaya yönelmek. Bu politikanın ayrılmaz bir parçası olarak maaş ve ücretleri yerinde saydırmak... Kamu harcamalarını kısmak, bütçe açıklarını kapatmak için kamunun ürettiği temel hizmet ve mallardan zamları hiç eksik etmemek... Gerçekçi kur adı altında, günlük deyişle, parayı pul edip dışsatıma yüklenmek vb...

Sonra da, duran yatırımlar, gerileyen üretim, olağanüstü boyutlara tırmanan işsizlik ve gün geçtikçe bozulan servet ve gelir dağılımı... Gerçekçi kur uygulayacağım derken dolar karşısında baş aşağı olan Türk Lirasının ithalat yoluyla maliyet enflasyonunu körüklemesi... Bütçe açık vermesin diye sürekli hale dönüştürülen kamu zamlarının yine maliyetleri ve enflasyonu yukarı çekmesi... Gerileyen üretim ve artan maliyetlerin dışsatımı kârlı olmaktan adım adım çıkartıp geriletmeye başlaması... Sıkı para politikası ile iç piyasada firmaların bunalması, genel talep düşüklüğünden üretimin yerinde sayması... Ve yüksek faizlerle bunalan bankalara, verdikleri kredilerin ekonomide yaratılmış olan bilinçli durgunluk nedeniyle geri dönmeyişi...

Finans sisteminde kriz... Dış ticaret açıkları, dış borç arayışları ve bunun bedeli olarak yeniden önümüze uzatılan klasik IMF reçetesi: Zam, devalüasyon, sıkı para politikası... Sil baştan ve bir türlü kıramadığımız kısırdöngü...

Belki çok basite indirgemiş olduk, ama ana hatları itibariyle ekonomik yaşantımızda yüz yüze geldiğimiz durumun özeti sanırsanız budur.

Yanlış anlaşılmasın. Türk ekonomisinin çarpık, kendi içinde çözümsüz gözükken yapısını savunuyor değiliz. Yapının sakat kurulduğunu biliyoruz. Bu yapısal çarpıklığın 1973 yılı sonundaki petrol şokuyla sırtmaya başladığını, özellikle de 1977'den başlayarak takkesinin düşüp kelinin iyice ortaya çıktığını biliyoruz. Enflasyonun bir «*canavar*» olduğunu, onu yenilgiye uğratmanın önemini, dışsatımın yaşamsal nitelik taşıdığını, bir ekonominin kendi dövizini kendisinin büyük ölçüde üretmeden herhangi bir yere varılamayacağını bilmiyor değiliz.

Ancak anlayamadığımız nokta, Türkiye gibi gelişmekte olan elli milyonluk bir ülkenin ekonomisindeki yapısal çarpıklıkları dikkate almayan bir modelin ısıtılıp ısıtılıp yeniden önümüze sürülebilmesidir. Üstelik, Türkiye dahil dünyanın pek çok ülkesinde IMF'sel modelin somut sonuçları apaçık ortadayken...

Devlet Planlama Teşkilatının resmi verilerine göre yurdu-muzda bu yıl 3.5 milyon işsiz vardır. Oran olarak bu miktar, yüzde 20'lik bir işsizliğe eşittir. Aynı oran komşumuz Yunanistan'da, söyleyelim, sadece yüzde 3.4'tür...

Olağanüstü boyutlara ulaşmış olan işsizlik sorununu göz önüne almadan, bu toplumsal sorunu hafifletmeye dönük yatırım ve üretim politikalarını tezelden uygulamaya sokmadan, bel-veren ortadireğin geçim derdine eğilmeden, kısacası büyüme hedefine öncelik vermeden, sadece IMF politikaları ile kısırdön-güleri kırıp ekonomik alanda düze çıkamayız.

«*Alman mucizesi*»nden esinlenilerek, Sayın Özal'ın yeni ekonomik politikalarına «*vicdanlı serbest pazar ekonomisi*» adının verileceği belirtilmektedir. Eğer doğruysa, bu da ileri bir adım sayılmalıdır. Çünkü, en azından bugüne kadar uygulanmış olan politikalar konusunda bir «*vicdan muhasebesi*» yapılmış demektir...

22.11.1983

Demokrasiyi
sadece
seçim sandığıyla
sınırlı sayanlar...

Başbakan Turgut Özal, Cüneyt Arcayürek'le yaptığı sohbetin bir yerinde şöyle diyordu :

«Üç yıllık bir askeri yönetimden demokratik rejime dönüyoruz. Bu dönüşte ileride problemler çıkabilir. Geriye dönüş arzuları olabilir. Bunlar dikkate alınması gereken ihtimaller. 1960'tan beri yaşadığımız tecrübeler var.

İktidar olsun, muhalefet olsun, diğer kurumlar olsun, demokratik hayatın, demokrasinin kıymetini bilmemiz lazım. Bize burada tabii en baş rol düşüyor. Demokrasiyi elimizden kaçırmamak için önemli bir rol oynayacağız.

Bir kere uzlaştırmacı olmaya gayret sarf edeceğiz. Yani meseleleri, kavgayla değil, uzlaşmayla halletmeyi prensip edineceğiz. Anlaşamadığımız konular olabilir. Ama gene de kavgaya etmeyiz. Yani, reyale halledilir. Gidip üzerine, ben senin canına okurum demeyiz. Yok öyle şey.» (Milliyet, 11.12. 1983)

Bir askeri yönetimden demokrasiye geçişin içerdiği güçlüklerin bilincinde olmak... Demokrasinin değerini bilmek... İktidar-muhalefet ilişkilerinde kavgayı değil, uzlaşma ve karşılıklı hoşgörüyü geçerli kılabilmek... Ve sonunda oya başvurarak seçim sandığında halkın onayını almak...

Sanıyoruz, Sayın Özal'ın söylediklerini böyle özetlemek mümkündür.

Bu görüşlere, demokrasiyi içine sindirebilmiş hiç kimsenin bir itirazı olabileceği kanısında değilim. Demokrasinin abece'si olan bu ilkelerin bilincine varılmaksızın, demokrasi, içi boş ve kolayca vazgeçilebilir bir kavram olmaktan hiçbir zaman kurtulamaz.

Son otuz yılın acı tecrübeleri birden çok kez bunu kanıtlamıştır. 27 Mayıs'lara, 12 Mart'lara, 12 Eylül'lere gelinmesinde, demokrasinin ve onun ayrılmaz bir parçası olan kültürünün yurdumuzda bir türlü yerleştirilemeyişi büyük rol oynamıştır.

Ve bugün yine aynı görevle, demokrasiyi ve onun gereği olan kültürü ülkemizde geliştirmek ve kafalara yerleştirmek göreviyle karşı karşıya bulunuyoruz.

6 Kasım genel seçimleri, yeni parlamentonun oluşumu ve

Özal Hükümetinin kuruluşuyla demokrasi yolunda anlamlı sayılabilecek bir adım atılmıştır. Bu, bir başlangıç sayılmalıdır. Çünkü biliyoruz ki, çok uzun yıllardır özlemini çektiğimiz batı demokrasilerinin kriterleri dikkate alındığında, hayli engembeli bir yolun daha başındayız.

Seçimlerden hemen sonra Sayın Özal'la yaptığım bir sohbette kendisinin de bu durumun farkında olduğu izlenimini edinmiştim. Ancak bir şeyin farkında olmakla, onun gereğini yerine getirmek arasındaki ayrımı gözden uzak tutamayız. Geçmiş deneyimler, demokrasiye ilişkin güzel saptamaların genellikle kâğıt üstünde kaldığını vurgulayan zengin örneklerle dopdoldudur. Söylenenlerle yapılanlar arasında dağlar kadar fark olduğunu çok görmüşüzdür.

Bu bakımdan, Başbakan Turgut Özal'ın geçmişteki tutumunda bize göre yer alan bazı olumsuzlukları daha işin başında dile getirmenin yararlı olacağı kanısındayım.

12 Eylül öncesinde ve sonrasında Sayın Özal'ın, demokratik anlayışla bağdaşmayan bazı tutumlara saplandığını gözlemiştik. Benimsemiş olduğu ekonomi politikaları konusunda âdetâ bir «*kamplaşma*» çığrı açmıştı. Şöyle özetlenebilirdi bu tavrı: *24 Ocaktan yana olanlar demokrasiden yanadırlar, karşı çıkıp eleştirenler ise demokrasi düşmanı. 24 Ocağa sahip çıkanlar milliyetçi, diğerleri değil...*

Siyasal kamplaşma ve cepheleşmelerin nelere mal olduğunu geçen yıllar çok acı biçimde göstermiştir herkese. Temenni edelim ki Sayın Başbakan, demokrasiye kesinlikle ters düşen bu saplantısından sıyrılarak yeni döneme giriyor olsun.

Sayın Özal'ın ters bulduğumuz bir görüşü de «*ekonomik liberalizm*» konusundadır. Kendi ekonomik politikalarını «*ekonomik liberalizm*»le özdeş kılmakta tabiatıyla serbesttir; ama kapitalist sistem çerçevesinde kendi ekonomik anlayışının «*tek yol*» olduğu görüşüne herkesin demokrasi adına ille de katılmasını bekleyemez.

Bunun gibi, 24 Ocakvारी politikaların Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere «*siyasal liberalizmi*» kendiliğinden getirmediğini Sayın Özal görmelidir. Bu nedenle, yineleyelim, ekonomik politikalarını eleştirenleri demokrasi çerçevesi dışında görmek alışkanlığından kendisini artık kurtarsa iyi olur deriz. Çünkü, hem ekonomik liberalizm konusunda kendi ekonomik anlayışına alternatif nitelikte politikalar, hem de kamunun ağırlık taşıdığı, planlama kavramının da yer aldığı modeller demokrasi çerçeve-

sinde savunulur, savunulmalıdır da. Bunun demokrasiye aykırı düşen bir yanı yoktur ve olamaz.

Son olarak değinmeden geçemeyeceğim bir başka konu var. O da «*milli irade*»nin bazı çevrelerde tek boyutlu değerlendirilmesinden kaynaklanan demokrasiye aykırı bir tutum. Anavatan Partisi sandıkta çoğunluğu topladığına göre, artık her şey bitmiştir, milletin «evet» dediği bir iktidarın politikalarına karşı çıkılamaz. Bu görüş, yurdumuzda çok partili düzeni birçok kez çıkmaza sürüklemiş olan büyük bir yanılgıdır.

Demokrasiyi sadece, «*seçim sandığı*» ile sınırlı sayan, «*sandıktan çıkan çoğunluğun azınlık üzerinde tahakkümüne yol açan*» bu yanlış görüşten mutlaka sıyrılmak gerekir. Demokrasinin partileriyle, sendikalarıyla, basınıyla, dernekler, kooperatifler ve yerel yönetimleriyle örgütlenme özgürlüğünü de içeren «*çoksesli bir rejim*» olduğu gözden uzak tutulmamalıdır hiçbir zaman. Çokseslilik ve bu çoksesliliğin demokrasi çerçevesindeki uyumu yaşamsal önem taşır demokrasilerde.

İşte bu çerçeve içinde Başbakan Sayın Özal'a ve yeni hükümetine başarılar diliyoruz.

15.12.1983

*Börülceyi görünce
bektaşi,
«Ulan fasulye»
demiş,
«adını değiştirip yine
karşıma çıktın.»*

12 Eylül öncesi 24 Ocak... 12 Eylül sonrası 24 Ocak... Ve 6 Kasım genel seçimleri sonrası 24 Ocak... Yani, 19 Aralık Kararlarıyla başlayan Özal programı...

Tarihleri, uygulandıkları siyasal ortam ve içerdikleri kimi düzenlemeler farklı. Fakat tümünün doğrultusu, öngördükleri hedefler ve özü birbirinden farksız. Sayın Özal'ın dediği gibi, «*Bu program yıllardır hazırda*» bir bakıma.

Öngörülen temel hedef, «*sanayide yapısal değişikliği*» gerçekleştirmektir. Nitekim Başbakan Sayın Özal, hükümet programının bir yerinde bunu şöyle açıklamıştır :

«Uzun yıllardan beri devam eden ithal ikamesi anlayışının terk edilerek, ihracata dönük ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilecek bir sanayileşme politikasına geçilmesini zorunlu görüyoruz.»

24 Ocak 1980 tarihini taşıyan açıklamaların da özünde aynı temel hedef yer alıyordu. Bu amaca ulaşabilmek için, o tarihte olduğu gibi bugün de genel çizgileriyle aynı ekonomi politikalarının sahneye çıkarıldığını görüyoruz. Satırbaşlarıyla sıralayalım :

ZAM : Başbakan Turgut Özal, Hükümet programında, bu yıl içinde izlenmiş olan politikaların bütçe dengesini olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekerek, «*Gerekli tedbirler alınmadığı takdirde 1984 yılı bütçesinde esasen mevcut olan açığın daha da artması neticesi doğacaktır*» diyor. Bunun kısa vadeli anlamı, zamdan başka bir şey değildir. Bütçe açıklarını kapatmanın bir diğer yolu ise tabii ki vergilerdir. Özal yönetimi bu konuda «*vergi iadesi*» yöntemine büyük umutlar bağlamış gözüküyor. Faturalı alışverişin artışıyla vergi gelirlerinde sıçrama bekliyorlar. Bu yolun hem o kadar kolay olacağını, hem de kısa vadede sonuç verebileceğini sanmıyoruz. O zaman geriye, en kolayı yani «*zam*» kalıyor. Akaryakıt fiyatlarında zam yapmak olanağı kolaylaştırılmıştır. KİT'lerin «*kendi yağlarıyla kavrulması*», taviz verilmeyecek bir ilke olarak benimsendiğinden, kamu hizmet ve mallarına dönük zam paketleriyle daha sık karşılaşabileceğiz.

ESNEK KUR ya da DEVALÜASYON : «*Ihracatı kolaylaştırıcı tedbirler*», Özal programının, bir bakıma, belkemiğini oluşturuyor. Programa egemen olan espri «*önce dışsatım*»dır. Kalkınmanın hızlandırılması ve işsizliğin giderek azaltılması, dışsatımdaki gelişmelere bağlanıyor programda: «*Döviz dengesini dikkate almadan yatırımların arttırılması kısa zamanda döviz darboğazına sebep olur. Bu bakımdan ihracatın teşviki, döviz dengesinin temini ve kalkınma hızının yükseltilmesi için elzemdir.*» Ve dışsatımı sıcratabilmenin kısa vadeli temel yolu ise, geçmişte olduğu gibi bugün de Türk Lirasını dalara karşı, marka karşı, «*gerçek değeri*»ne oturtmaktır. Özal'a göre. Nitekim, 24 Ocak 1980'de dolara karşı Türk Lirasını 45 TL. civarında devralan Sayın Özal, Başbakan Yardımcılığından ayrılırken 200 liranın üzerinde bırakmıştı. Çok geçmeden Türk Lirasının dolara karşı 300 liranın çok üstünde seyretmeye başlayacağından hiç kuşumuz yoktur. Bu arada, çok yavaşlamış olan işçi dövizî akımını, kısa vadede hızlandırabilmenin bir başka yolu olduğu kanısında değildir herhalde, Özal yönetimi.

İTHALATTA LIBERASYON : Dışalımda *«kademeli olarak liberasyona»* gidilmesi programda vurgulanarak şöyle deniliyor : *«Gümrük nispetleri bütünüyle gözden geçirilerek, sektör ve madde bazında yeniden ayarlanacaktır. İthalat listeleri incelenerek uygun görülen mallar liberasyona aktarılacaktır. İthalatta tahditler kaldırılacak, ithali yasak mallar, belirli bir program dahilinde azaltılacaktır.»*

SIKI PARA POLİTİKASI : 24 Ocakların bir başka klasik aracı, programda şöyle yer alıyor : *«Para arzı ekonominin gelişmesine paralel olarak dikkatli bir şekilde kontrol edilecek... 'Kurtarma operasyonları' gibi müdahalelere imkân verilmeyecek... Bütçe açıklarının makul bir seviyede tutulmasına önem verilecektir.»*

KİT'LER : Sanayide devlet tekelleri dahil bütün tekellerin kaldırılması... KİT'leri aşamalı olarak millete devretmek... Özel sektörün yatırım yapabileceği alanları KİT'lere kapatmak... KİT'leri anonim şirket haline getirerek hisse senetlerinin halka satılması... Bu satırlar da programdan.

SERBEST FAİZ : Bankaların mevduata verecekleri faizlerde aşamalı olarak serbestiye yönelmek; faizleri enflasyon oranıyla ayarlamak... Gider vergilerinin düşürülmesiyle kredi faizlerinde bankaların elini serbest bırakmak... Yani 19 Aralık Kararları...

DEVLET VE EKONOMİ : Programdan bir cümle : *«Devlet sanayi ve ticarete ana prensip olarak girmemelidir. İstisnai olarak geri kalmış bölgelerde sınai tesisler kurabilirse de, bu teşebbüsler kısa zamanda millete devredilmelidir.»*

SERBEST BÖLGELER : Yine programdan : *«Serbest bölgelerin; genel olarak ihracatın artırılmasında olduğu kadar, doğrudan hizmet ihracında önemli bir araç olduğuna, bu yüzden de süratle tesis edilmesi gerektiğine inanıyoruz.»*

Genel çizgileriyle, Özal Hükümetinin programı böyle özetlenebilir.

Büyümeyi ve işsizlik sorununu erteleyen; para politikaları ya da moneterist önlemlerle enflasyonu aşağı çekip, dışsatıma ağırlık veren; ekonomiyi dışa açıp, devletin ekonomik işlevlerini en aza indirmeyi öngören, bildiğimiz, sonuçlarını da yaşadığımız bir modelin devamı.

Rahmetli Doğan Nadi'nin pek sevdiği bir fıkra vardı. Bektaşî fasulyeden bıkmış, girdiği aşçı dükkânında, *«Fasulyeden başka*

ne var?» diye sormuş. Börölce getirmişler. Baba erenler ayağa fırlamış, «*Ulan fasulye*» demiş, «*adını değiştirip yine karşıma çıktın.*»

Model, bize bu fıkrayı çağrıştırdı biraz.

Ve bu modelin uygulanmasında yaşamsal nitelik taşıyan dış kaynak sorununa gelince... Bu kilidi açacak anahtarın, Washington'da, IMF merkezinde bulunduğu kabullenilmiştir genellikle. Ancak bu konuda Sayın Özal'ın, fazla bir sorunu olabileceğini sanmıyoruz. Uluslararası Para Fonu yetkililerinin böyle bir modelin sonuna kadar uygulanmasında Özal Hükümetine herhangi bir «*dert*» çıkaracakları kanısında değiliz. Aksine, memnun olacaklardır.

Ama ya çalışan yığınlar? Onların duygularını ve tepkilerini ise ancak zaman içinde görebileceğiz.

21.12.1983

Özal'ın

«*Tek yolculuğu...*»

Yakın zamanlara kadar devletin tepe noktalarında görev ve sorumluluk üstlenmiş bir siyaset adamı ile geçenlerde görüşüyordum. Sohbetimizin başlangıcında mesleğimizin belki de en klasik sorusunu yönelttim kendisine :

«*Gidişatı nasıl görüyorsunuz?*»

Özal yönetiminin çizmekte olduğu grafik konusunda hayli tedirgindi. Başkent kulisinin nabzını da tuttuğunu sandığım bu siyaset adamı tedirginliğini dört noktada özetledi :

«*1. ANAP'ın parlamentoda 211 milletvekili var. Hükümet partisi bu çoğunluğa dayanarak her şeyi yapabileceği kanısında. 'Parmaklar kalkar iner, istediğim gibi at oynatırım' zihniyeti uç vermekte. Parlamento, parlamenter rejim bu değildir. Eğer öyle sanılırsa, 1950'lerden, 1960'lardan ders alınmamış demektir. 'Ben yaptım oldu' demekle iş bitmiyor demokrasilerde.*

2. Ülkemizdeki devlet geleneği hiç hesaba katılmaksızın, devletin yapısı ile, bürokrasi ile çok fazla oynanıyor. Bu biraz da devleti tanımamaktan kaynaklanıyor gibi. Bürokraside reform zaruretiye katılmayan yoktur. Ama bunu yine, 'ben yaptım oldu' zihniyeti ile ortalığı toz dumana katarak yapmaya kalkış-

mak tecrübesizliktir. Bir süre sonra, bir bakarsınız, bir yerden kokusu çıkıvermiş.

3. Mesela ABD'yi ben, dev bir ticari şirket gibi görürüm. Devletle şirketler iç içedir. Öyle yürür gider. Ama, Türkiye bu değildir. Bazı şirketlerle bu kadar iç içe olmak pek akıl kârı bir iş sayılmaz. Evet, devlet yönetiminde iş çevreleriyle de diyalog lazımdır. Ne var ki, gördüklerimiz bir 'diyalog'un sınırlarını zorluyor, hatta zaman zaman aşıyor.»

Devlet tecrübesi olan bir siyaset adamı, tedirginliğini, duyarlı olduğu noktaları böyle özetliyor. Katılır, ya da katılmazsınız. Biz mesleğimizin gereğini yerine getiriyoruz. Çünkü, özellikle başkentin bazı etkili çevrelerinde bu siyaset adamının duyarlılığını paylaşanları azımsamak olanaksızdır.

Sayın Özal'ın bu görüşleri paylaşmadığı, paylaşamayacağı açıktır. Çektiği çizginin seçeneği olmadığı kanısındadır. Bir bakıma «tek yol»cudur kendisi. O kadar ki, Günaydın gazetesinde yayımlanan bir Amerikan dergisine verdiği demeçte şöyle demiş:

«Bazı işadamları şikâyet etmeye devam ederlerse, bir sabah uyandıklarında, yeni sistem tarafından kendilerini ezilmiş bulurlar.»

Oysa, «tek yol»culuk ile demokrasi bağdaşması olanaksız iki ayrı kutuptur. Eğer bir yerde demokrasiden söz ediliyorsa, demokrasiye inanılıyorsa, orada farklı temel seçenekler var demektir. Bir diğer deyişle, farklı seçeneklerin varlığıdır demokrasinin kendisi.

Öncelikle Sayın Özal'ın bu temel ilkenin bilincine varması ve «Ben yaptım oldu» zihniyetinden sıyrılması son derece yararlı olacaktır.

Öte yandan, Özal'ın bu bilince varmasını, kendine olan olağanüstü dönüklüğünden kendi başına kurtulmasını beklemek pek gerçekçi olmayabilir. Bu konuda en önemli rol muhalefete düşmektedir. Muhalefet işlevini yerine getirebildiği ölçüde, ANAP lideri de başka seslere kulak verebilir, kendine dönük olma alışkanlığından kurtulabilir.

Ama ne yazık ki henüz böyle bir muhalefetin tanığı olabilmemiş değiliz. Gerek parlamento zemininde, gerekse parlamento dışı kalmış olan partilerde temel sorunlara dönük tutarlı, inandırıcı bir muhalefetin sesi henüz pek duyulmuyor.

«Tek yol»la demokrasi olamayacağını kanıtlama görevi özellikle sosyal demokrat iddiasını taşıyan partilere düşmekte-

dir. Nasıl ki kanatsız kuş uçamazsa muhalefetsiz de, «sol»suz da demokrasî olmaz.

Bunun için Özal yönetimine dönük sivil alternatiflerin oluşturulması ve bir karşı siyasal ağırlığın yaratılması, demokrasi açısından vazgeçilmez koşul niteliğindedir.

Yoksa bir gün gelir, sosyal demokratlar yine genellikle sağ kanat politikalarını suçlamakla kendilerini avutur, böylece de vicdanlarının temizlenebileceğini sanırlar...

17.2.1984

Çoğunluğun

*«her şeyi yapmaya
muktedir olduğu»
sanısı...*

Özal Hükümeti, geçmişte hemen hiçbir siyasal iktidara nasip olduğu pek söylenemeyecek iç ve dış desteğe bugün için sahiptir.

Bir kere, 12 Eylül döneminin *«yeni partiler, yeni kadrolar»* diye özetlenebilecek ilkesini hayata geçirmiştir.

Sandıkta almış olduğu başarılı sonuç; bir yandan yerel yönetimleri olağanüstü çoğunlukla kendisine kazandırmış, öte yandan parlamentodaki durumunu sağlama bağlamıştır.

Erken seçimin henüz çok erken olduğunun ortaya çıkması, içte ve dışta ekonomik odakların desteğini pekiştirici bir gelişme sayılmalıdır. Özal yönetiminin ekonomik programı zaten baştan beri uluslararası sermaye kuruluşlarının desteğine sahiptir. Bir erken seçim olasılığının gündemden uzaklaşmış olması, bu desteği arttırabilecektir.

Aynı öngörü, Türk özel sektörü için de yapılabilir. Bununla birlikte Özal Hükümetinin *«ekonomik liberalizm»* anlayışı hiç tavizsiz uygulanırsa, iş çevrelerinin bir kesimi bundan yakın gelecekte hayli rahatsız olabilecektir. Ama şimdilik *«destek»*, kuşkusuz tamdır.

Bütün bu destekler tamdır tam olmasına, ama bir kaygımızı bir kez daha dile getirmek istiyoruz.

Acaba Sayın Özal, *«Millî irade benden yana tecelli etti»* diyerek geçmişte örneklerine çok tanık olduğumuz hatalı tutuma kayacak mıdır?

Muhalefete kapıları kapatıp, çoğunluğun «*her şeyi yapmaya muktedir olduğu*» sanısına kapılacak mıdır?

Demokrasiyi sadece seçim sandığı ile özdeş gören hataya yeniden düşecek midir?

Seçim sandığı ve oyla birlikte diyalog, hoşgörü, uzlaşma, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi kavramların da demokrasi-den ayrı düşünülmemeyeceğinin bilincinde midir, değil midir?

Bir seçim zaferinin heyecanını, yer yer de sarhoşluğunu hâlâ yaşamakta olan bir kadro açısından bu sorular ilk bakışta sıkıcı gelebilir. Ancak, üzerinde itina ile durulması gereken sorulardır bunlar. Çünkü geçmişte bu konularda gösterilmiş olan özensizlik, adamsendecilik, sandıktaki zaferleri bir süre sonra başarısızlığa dönüştürebilmiştir.

Bu bakımdan, «*ekonomik liberalizm*»in şampiyonluğunu yapan bir yönetimin gündeminde «*siyasal liberalizm*»in de yer alması çok yerinde olacaktır. Karşılıklı sohbetlerde bunun gereğine işaret ettiklerini biliyorum. Ancak gördüğüm kadarıyla bu konu, «*öncelikler*» değil, «*sonralıklar*» arasında yer alıyor. Koskoca bir seçim kampanyası da bu tutumun en taze kanıtıdır.

Siyasal liberalizmin, demokrasinin bugünden yarına tüm koşullarıyla hemen işlerliğe kavuşamayacağı açıktır. Ancak yine de yurdumuzda özlenen «*yumuşama*» ortamının yaratılması için demokratikleşme yolunda atılabilecek adımlar vardır. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı bile Cumhuriyet'te yer alan demecinde bunun gereğine işaret etmiştir. Washington'da Sedat Ergin'in sorularına verdiği karşılıklarda Sayın Abrams, «*Demokrasi yolunda olumlu gelişmeler vardır, ama...*» diye konuşmuştur...

Dileğimiz, Özal yönetiminin yalnızca «*ekonomik liberalizmi*» değil, biraz da «*siyasal liberalizmi*» gündeminde sıcak tutmasıdır.

28.3.1984

*Başbakan Özal
çok rahat olmalı,
diye düşünüyoruz...*

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalıdır, diye düşünüyoruz.

Hayat pahalılığını sürekli tırmandıran zam paketleri birbiri

ardından fütursuzca açılabilir. Çarşı pazarda fiyat etiketlerinin değişimi günlük yaşantımızın doğal bir parçası haline geldi artık.

Ama toplumda genel bir tepkisizlik geçerli.

Aile bütçelerini altüst eden «*zamlı yaşam*» herhalde, «*istikrar*» adına olacak, neredeyse kanıksanmış durumda.

Yadırganmıyor bile.

Toplum, sanki bir tür kaderciliğin çengeline takılmış: Hayat pahalılığından bunılıyor, ama çaresizlik veya daha moda deyişle, «*seçeneksizlik*» içinde «*nurlu ufukları*» gözlüyor tevek-külle.

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalıdır, diye düşünüyoruz.

«Anketler» düzenlenip kendisine futbolcular gibi «*yıldızlar*» verilmekte. Beş üzerinden dört yıldızı götürüyor genellikle. İş-adamlarımız arasında ayıp olmasın diye olacak beş yıldızı esirgeyip, 4,5'ü kendine layık görenler de var.

Zaten iş çevrelerinde, «*Kol kırılır yen içinde kalır*» havası egemen. Kendi aralarındaki toplantılarda yüksek sesle düşünenler yok değil ama, Özal geldiği zaman genellikle *suspens* oldukları dikkati artık çok çekiyor.

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalıdır, diye düşünüyoruz.

Parlamento açıldığından beri neredeyse sadece ANAP'a çalışıyor.

211 üyeden oluşan hükümet kanadının karşısında 189 sandalyelik bir muhalefet bloku gözükmemekte. Ne var ki bu muhalefet sadece kâğıt üstünde, ya da teorik olarak var. Gerçekte parlamento içi muhalefet yok gibi.

Muhalefet kanadını oluşturdıkları varsayılan milletvekilleri, sandalyelerine daha ısınmadan seçmen tabanlarını yitirmiş olmanın şaşkınlığını yaşıyorlar hâlâ.

Nasıl şaşkın olmasınlar.

25 Mart '84 yerel değil de genel seçim olsaydı, partileri HP ile MDP yüzde 10 barajını aşamayacak, kendileri de parlamentonun çatısı altında bulunamayacaklardı.

Muhalefetin bu durumuna en çok sıkılanların başında parlamento muhabirlerimiz geliyor kuşkusuz.

Haberleri gazetelerin birinci sayfalarından düşerken, imzaları da gittikçe kayboluyor. Parlamentoda tanık olageldikleri cansızlık yüzünden, kendilerini sanki işlevini yitirmiş meslek erbabı gibi görüp yakınıyorlar kimi zaman.

Şimdilik görünen şu: Hükümet kanadından birtakım yasa tasarı ve teklifleri parlamentoya gelip geçiyor.

Hepsi o kadar.

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalıdır, diye düşünüyoruz.

Hoş karşılanmayan çağrışımlar yaptığı için «*Parlamento dışı muhalefet*» demeyelim de, Sayın İnönü'nün yeğlediği deyişle «*Parlamento dışındaki muhalefet*», bir başka dağınıklık ve şaşkınlığı sergilemekte.

Toplam yüzde 40'a yakın oy almıştır, ama parlamento çatısı altında değildir. Bu yüzden Turgut Özal'ın «*ana yerel muhalefet*», şeklindeki iğnelemesine hedef oluyor, azımsanıyor.

Doğru Yol'un önderleri; geleneksel sağ politikaların seçim sandığına yansıyan acımasızlığının yüreklerinde yarattığı fırtına ve burukluktan henüz sıyrılabilmiş değiller. Merkez sağın yeni temsilcisi olarak siyaset sahnesinde yerini alan ANAP'a karşı, yine merkez sağda nasıl bir muhalefet platformu oluşturulabileceğini kara kara düşünmekle meşguller. Üstelik, kapatılmaları için açılmış bir dava, başlarının üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanmakta.

«*Ana*» değil, ama Erdal İnönü'nün deyimiyle «*esas muhalefet partisi*» SODEP de, Doğru Yol gibi bir muhalefet platformunun arayışı içinde gözüküyor.

Sayın İnönü, Cumhuriyet'in sorularını yanıtlarken şöyle diyor:

«*Ağzımızı açıp bir şey söylemeyeceğiz demiyorum. Ama ağzımızı açtığımız zaman iktidar politikaları hakkında söylediklerimiz ağırlıklı olsun, alternatifler içersin. Tutarlı muhalefet yapabilmek için, bence çok güzel şeyler söylemekten daha çok, esaslı bir modele dayanan şeyler söylemek daha önemli.*»

SODEP de henüz «*model*» ve «*alternatif*» oluşturma aşamasında; muhalefetin sesini dillendirmeye ise anlaşılan daha sonra başlayacak.

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalı diye düşünüyoruz.

Sosyal demokrat iddialı kesimde «*model, alternatif*» arayışları karşılıklı suçlamalarla sürüp gitmekte:

Tabanda birleşme, tavanda birleşme... İlkel birleşme, ilkesiz birleşme...

Kim daha sosyal demokrat? Sen mi, ben mi?...

İcazetli, icazetsiz... 6 Kasımdan önce kurulana sosyal demokrat denmez, hayır denir...

Aşırı uçlar sızdı, sızmadı...

*Sosyal demokrat parti tavanda değil, tabanda kurulur...
Avukat yazıhanelerinde değil, tarlalarda ve fabrikalarda kurulur...*

1977 yerel seçimlerinde biz yüzde 42 almıştık... 1979 ara ve yenileme seçimlerini nasıl da unutuyorsun...

Önce toplumsal örgütlenme, sonra parti... Halkta ilgi yok; önce parti, ama tabandan tavana...

Aydınlarla olmuyor... Aydınları dışlama...

Sol radikalizm mi, sosyal demokrasi mi?...

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalı diye düşünüyoruz.

Aydınlar «demokrasi arayışı» içindeler. Genel olarak pasif bir tavırla beklentilerini sürdürmekle yetiniyorlar.

Bir kesimi, «*ekonomik liberalizm*»in ne zaman ve nasıl «*siyasal liberalizm*»e dönüşeceğini tartışmakta.

Merkez sağın ülkemizde tam 20 yıl özlemini çektiği bir siyasal rejim çerçevesinin, sonunda ANAP'a kismet olduğunu unutarak.

Sayın Özal'ın rejimin biraz daha demokratikleşmesine dönük adımları, «*kendi dışındaki gerekçelere*» bağlayarak erteleme alışkanlığına nasıl ustaca kaydığını gözden kaçırarak.

Tartışmaktalar; demokrasi tarihini pek öyle akıllarına getirmeksizin. Demokrasinin gökten zembille inmeyeceğini, merkez sağ politikalara karşı bilinçli bir ağırlık oluşturulmadıkça, özveri gösterilmedikçe, belli bir bedel ödenmedikçe demokrasi adına pek bir yere varılamayacağını unutarak.

Dış gezilerin serbest bırakılmasının, ithalatın liberalleşmesinin ne zaman ve nasıl «*siyasette liberalleşme*»ye dönüşeceğini heyecanla tartışmaktalar kendi aralarında. Eğer lafa biraz karışılırsa, «*Seçenek göster, statükoculuktan vazgeç*» diyebiliyorlar.

Sayın Özal bir bakıma çok rahat olmalıdır şu günlerde, diye düşünüyoruz.

Ne diyelim, Allah rahatını bozmasın!

28.4.1984

*Özal'a göre
en kritik
beş yıl...*

Ülkede demokrasiyi yeniden yerleştirmek...

Bir daha kesintiye uğramasına meydan vermeyecek koşulları yaratabilmek...

Ve bu bakımlardan Türkiye'nin en zor, en kritik beş yılını yaşıyor olması...

Başbakan Turgut Özal'la sohbetimizde sorular ve yanıtlar daha çok bu konuların çevresinde döndü. Yalçın Doğan'ın bir sorusuna Sayın Özal şu karşılığı verdi :

«Ülkede demokrasiyi kademe kademe yerleştirmek meselemiz var. Kesintiye uğramadan yerleştirmek meselemiz. Türkiye'yi yeniden sıkıntıya düşürmek isteyenler var. Hem içeride, hem dışarda var. Esas hedefimiz demokrasiyi bir daha kesintiye uğramadan yerine oturtacak bir ortamı meydana getirmektir. Bütün saydığım faktörler bir araya geldiğinde önümüzdeki beş senenin en kritik dönem olduğu ortaya çıkar.»

Sayın Özal'a göre, beş yıllık nazik bir dönemin demokrasiyle noktalanacak şekilde atlatılabilmesinin iki temel koşulu var. Bunlardan birincisi ekonomide başarı, ikincisiyse huzur ve güven ortamının sürdürülebilmesi.

Başbakan Özal'ın bu teşhisi genel olarak yerindedir. Ekonomide işler iyi gider, barış ortamı da varlığını sürdürürse, demokrasi daha pürüzsüz gelişir, yerleşir.

Özellikle ülkemiz için bu teşhisin genel bir doğru niteliğinde olduğu söylenebilir.

Ancak bu noktada siyasal güncelliği olan bir soru takılıyor aklara: Özal modeliyle ekonomide işler iyiye mi, kötüye mi gider?

Başbakana göre kuşkusuz iyiye gider. Çankaya'daki Başbakanlık Konutundaki sohbette aynen şunları söyledi :

«İç politikada rahatlamamız ve siyasi açıdan dengeye gelebilmemizin yolu, ekonomideki en büyük sıkıntıyı aşmamıza bağlıdır. Bu da enflasyonun aşağı çekilmesidir. Enflasyonu frenlemek çok zor bir iştir. Bugün de zor. İşin anahtarı sıkı para politikasıdır. Enflasyon meselesini bizim gibi herkes ciddiye almalıdır.»

Acaba, Sayın Başbakanın kendisi sıkı para politikası ile enflasyonu son altı ayda yeterince ciddiye almış mıdır?

Bu soru biraz şaşırtıcı gelebilir ilk bakışta. Ne var ki, Özal yönetiminde bu soruyu soranlar vardır.

Başbakanın para musluklarını yeterince sıkmadığını, son altı ayda ekonomik konulara yeterli zaman ayırmadığını, bütçe acığını hükümete gelir gelmez yeterince ciddiye almadığını ve enflasyonun tırmanışında bu etkenlerin de rol oynadığını söyleyenlere rastlayabiliyorsunuz. Bu kaynakların sloganı, *«Para musluklarını daha çok sıkalım»*dır. İş çevrelerinin bir kesimin-

den daha çok feryat sesleri gelmeden sıkı para politikası uygulandığı öne sürülemez, diyen bu görüş sahiplerine göre, enflasyonu aşağı çekmenin başka bir yolu yoktur.

Ekonomiye daha çok zaman ayırmaya başlayacağını öğrendiğim Sayın Özal'ın da bu görüşten yana olduğu belirtilmekte.

Bu arada Özal yönetiminde gerçekçi kur politikasıyla Türk Lirasının, Amerikan Doları karşısında sürekli değer yitirmesine karşı olanlar da vardır. Bu politikanın son derece katı uygulanması, ne dışsatımı beklenen ölçüde arttırır, ne enflasyonla mücadeleyi kolaylaştırır, ne de büyümeye geçişi sağlar, diyorlar. Ne var ki Sayın Özal'ın kendi yönetiminde böylesi görüşlere pek sempatiyle bakmadığını belirtmekten de geri kalmıyorlar.

Yılbaşına dek sergilenecek ekonomik performansta çok şeyin düğümlendiğini hemen görmek mümkün. Bu durum, özellikle Özal'ın «*iş bitirici kadrosu*»nun bazı kesimlerinde aşırı bir sinirlilik yaratmış.. Bunun örneklerine girmek gereksiz.

ANAP'ın içindeki farklı eğilimlerin gittikçe kaybolması, ya da partiyi çatlatması, bir başka deyişle, ANAP'ın partileşmesi veya ufalması. Partinin «*Ben ANAP'lıyım*» demeye başlaması veya 12 Eylül öncesi partileriyle kendini tanımlamaya devam etmesi.

Özal Hükümetinin çizeceği ekonomik grafik bu olasılıkların yanzısını belirleyecek.

Başbakan Özal, «*önümüzdeki kritik beş yıl*»dan söz ediyor. Oysa, kendi yönetiminden bir başkası, «*Yılbaşını kazasız belasız bir bulalım, gerisi Allah kerim*» diyordu.

6.7.1984

Özal,
girtlağın
dokuz boğum
olduğunu biliyor mu?..

Siyaset adamlarımız öteden beri nedense ayaküstü konuşmaya bayılırlar; hemen her konuda eski deyişle, *ahkâm kesmeyi* pek severler. En karmaşık, en nazik sorunlarda bile bu böyledir genellikle. Hatta, çoğu kez nüanslı yaklaşımları gerekli kılan dış

politikada da son derece gelişigüzel konuşmalara sık sık tanık olmak mümkündür. «*Gırtlak dokuz boğumdur, konuşmadan önce dokuz kere düşünülmemeli*» diyen atalarımızın bu sözüne kulak asana siyaset sahnemizde pek o kadar rastlanmamıştır bugüne değin. İstisnaları çok azdır.

Sayın Özal'ın bu açıdan durumu nedir?

Türk siyasal yaşantısının bu geleneğini kırabilip de bir *istisna* daha oluşturabilecek mi acaba?

Son bir yıldır çizmiş olduğu grafiğe ve en son iki günlük yurt gezisine bu açıdan bakıldığı zaman Sayın Özal'ın durumunun da pek öyle umut verici olmadığı ortaya çıkıyor. Tutumunda, söz konusu geleneğe ters düşen özelliklerin bulunduğunu öne sürmek olanaksız gibidir.

Çorum ve Kastamonu yollarında yapmış olduğu konuşmaları ajanslardan, televizyon ve basından dikkatle izledim. Bir konuşmasına Anadolu Ajansı'nın telekslerinden saatler sonra geçen düzeltmeyi ilgiyle okudum. Geziye katılan arkadaşlarımızın anlattıklarını dinledim. Ve özellikle, konuşmalarında geçerli olan mantığın ne tür bir mantık olduğunu çıkarmaya çalıştım; ama bunu her seferinde başarabildiğimi söyleyemem.

Suluova'da, çıkmış bir sandalyenin üstüne ve çevresine toplananlara şöyle seslenmiş :

«*Yunanlı, Limni Adası falan pek önemli işler değil. Onlar 9 milyon nüfusa sahip, biz 50 milyon nüfusa sahibiz. Arada dağlar kadar fark var. Bugün o bizden korkuyor. Ben onu biliyorum. Korkmasına sebep yok. Biz onu ufak bir devlet olarak görüyoruz. Geldi iki defa, dersini alıp gitti.*»

Sungurlu'da bir başka konuya şöyle işaret etmiş :

«*İslam ülkelerinin gözünde Türkiye'nin itibarı ne kadar yükselirse, Avrupa ve Amerika'nın gözünde de aynı oranda yükselir.*»

Otobüste giderken Limni ile ilgili bir soruyu da şöyle yanıtlamış :

«*Türkiye, sorunun Ege sistemi içinde çözülmesini istemiştir. Yoksa, Limni imiş, şuymuş buymuş gibi parçalı çözümünü düşünemeyiz. Hadise, uzlaşma meselesi değil. Hadise, Yunanlıların açıkgozlülüğüdür. Konsey meselesinde de onların hafif bir parmağı var. Zaten o yüzden ortaya çıktı.*»

Avrupa Konseyineyse şöyle değinmiş Sayın Özal :

«*Avrupa Konseyi de o kadar önem verilecek bir yer değil. Eski önemini de kaybetmiştir. Biz bunu çoktan beri biliyoruz. Türkiye'de demokrasi var mıdır, yok mudur münakaşasını onlar*

yapamaz. Biz belki bağıırıp çağırırsak Avrupa basınında haber büyür. Şimdi tek sütun girmiyor.»

Bir başka yerde ise, «Limni imiş, Avrupa Konseyi imiş, bunlar önemli değil, önemli olan yol yapmaktır, hastane yapmaktır» buyurmuş.

Örnekleri çoğaltmak mümkün, ama gereksiz.

Son gezisinden de edindiğim izlenim odur ki, Sayın Özal, siyaset hayatımızın söz konusu geleneğini sürdürmekte azimli gözüküyor. Yer yer düzeltilmeye muhtaç bir mantığın izleri de görülen konuşmalarında doğrularla yanlışlar iç içe girebilmektedir. Kimi zaman da üslubu beklenmedik biçimde seviye kaybına uğrayabiliyor. Özellikle dış politika gibi ince ayrımların ağırlık taşıdığı konularda konuşurken de anlatımına bu açıdan pek öyle özen göstermediği dikkati çekmektedir.

Kısacası, işine gelmeyen konuların önemsizliği hakkında da kendi kendine fetvalar vererek uzun uzun konuşmaktadır Sayın Özal.

Yazımızı Schiller'in bir sözüyle bağlayalım; ünlü Alman ozanı sormuş :

«Bu uzun sözlerinin kısa anlamı nedir?»

26.11.1984

*Demokrasinin
alternatifler sistemi
olduğunu öğrenmek...*

Günaydın gazetesinin manşetinde şu satırlar dikkati çekiyordu :

«Türkiye'nin tek umudunun Özal olduğunu belirten Amerikan Atlantic dergisi, 'Eğer Özal başarılı olmazsa Türkiye'yi çok karanlık günler bekliyor' diye yazdı.»

Amerikan dergisine göre, Türkiye'de yapılacak en iyi işlerden biri, «Umudumuz Özal» gibisinden bir sözü sloganlaştırmak olacak.

Ama sadece Amerikan dergisi değil, Sayın Özal'ın kendisi de alternatifsizliğine gün geçtikçe inanır hale geliyor.

Partisinin milletvekilleriyle yaptığı dert dinleme toplantılarında bu konunun altını özellikle çizmiş, Doğru Yol'un yerel

(1984 Mart ayındaki) seçimlerle birlikte tükenmiş olduğunu, ANAP'ın ise *tek ve alternatifsiz* kaldığını vurgulamıştır.

Bir parti liderinin, partili milletvekillerinin karşısına geçip de başka türlü konuşmasını beklemek herhalde abes olur.

Veya alternatifsiz olduğuna Sayın Özal'ın kendisi de gerçekten inanmaya başlamıştır.

Bu da olabilir.

Üzerinde durmak istediğim bir iki başka nokta var. Bir ke-re, siyasal rejim olarak demokrasiye inanıyorsak, onun bir *alternatifler rejimi* olduğunu hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekir. «*Demokrasi içinde çare tükenmez*» sözü bu bakımdan bir gerçeği yansıtır. Ama özellikle siyasal liderler, her şeyin kendileriyle başlayıp kendileriyle biteceği gibi bir inanca kapılmaya yönelirlerse, bundan yalnızca kendileri değil, demokrasi fikri de büyük zarar görür.

Demokrasiyi öğrenmek, bir hayat tarzı olarak kavrayıp içine sindirmek, özellikle siyasal liderler açısından büyük önem taşır. *Yol yapmak, baraj, hastane yapmak kadar önemlidir demokrasi konusunda duyarlı olmak.* Bu konuda gösterilecek duyarsızlık, kayıtsızlık, gün gelir, geri tepebilir, insanın kendisini de vurabilir.

Bunu hiçbir zaman akıldan çıkarmayalım.

Madalyonun bir de öteki yüzü olduğunu tabii unutmamak gerekir.

Siyasal liderlerin, partilerinin alternatifsizliklerine inanır halle gelmeleri nasıl demokrasi fikrini zedeleyebilirse, bunun gibi, inandırıcı alternatiflerin olmayışı da bir başka sakıncaya işaret eder.

Bu konuda *inandırıcı* sözcüğünün altını özellikle çizdik. Çünkü, «*Alternatif biziz*» demekle alternatif olunamayacağı bilinmelidir.

İktidarı, hükümeti sadece eleştirmekle, günlük laf bombardımanına tutmakla alternatif oluşturma'nın olanaksızlığı göz önünde tutulmalıdır. Eğer muhalefet kanadında yer alan siyaset adamlarımız bu konuda gerekli özeni ve duyarlılığı gösterebilirlerse, o zaman, bakarsınız, Sayın Özal da demokrasi üzerinde daha ciddi kafa yormaya yönelir, giderek onun bir alternatifler sistemi olduğunu gerçekten öğrenmeye başlar.

Biliyoruz, Türkiye'de demokrasiyi inşa etmek, yaşatmak o denli kolay değildir, ama işleri daha da zorlaştırmaktan kaçınmanın yolları vardır kuşkusuz.

*Ekonomiye
dikiş tutturabilmek...
Başbakan Özal'ın
öncelikli hedefi budur.*

Önce ekonomiye dikiş tutturabilmek...

Başbakan Özal'ın öncelikli hedefi budur.

Sağın en ağırlıklı temsilcisi olarak, ANAP'ın siyasal yelpaze-
deki yerini garantilemesi ancak bu yolla mümkün olabilecektir.
Bunun gayet iyi bilincindedir Sayın Özal. Günlük deyişle *malı götürebilmesi* için ekonomide başarı kazanması, olmazsa olmaz bir koşul olarak gözükmektedir. İşte bu nedenledir ki ANAP lideri, hemen her şeyini bu hedefe göre ayarlamaktadır. Özal Hükümetinin birinci yılı değerlendirilirken bu noktayı özellikle göz önünde tutmakta yarar vardır.

Alalım dış politikayı.

Yunanistan'la sürtüşmekten özenle kaçınmak... Ege'de Atina'nın oldubittilerine rağmen gerilim yerine yumuşamayı amaçlamak... Karşılıksız da kalsa *zeytin dalı* politikasını sürdürmek... Kıbrıs'ta esneklik ve ödünler... Ortadoğuda belli bir dengeyi korumakla birlikte *ılımlı mihvere* daha bir yakınlık... En alt düzeyde de olsa İsrail'le ilişkileri sürdürmekten yana olduğunu usturuplu biçimlerde göstermeyi ihmal etmemek... NATO'da sorun çıkarmayı Papandreu'nun tekeline bırakmak...

Özal dış politikasının bu özellikleri Ankara - Washington ilişkilerinin *sıcak* tutulmasını sağlayabilecektir. Şu ya da bu nedenle Amerika ile ilişkilerin bozulmasından özenle uzak durmak çabası içindedir Özal yönetimi. Dış politikasında adımlarını ona göre ayarlamaktadır.

Neden?

Ekonomide dikiş tutturabilmek için Amerikan desteğine inanmaktadır Sayın Özal. 1975 - 1978 Amerikan silah ambargosunun ekonomik alanda yarattığı olumsuzluklar aklına gelmektedir belki de.

Sayın Özal'ın dış politikada gerilimsiz, çatışmadan uzak kalmak isteğinin bir başka nedeni daha var. Türkiye, önümüzdeki yıl 2.6 milyar doları orta ve uzun, 700 - 800 milyon doları kısa vadeli olmak üzere toplam 3.3 milyar dolar dış borç ödemek durumundadır. Ve bu nedenle de Özal Hükümetinin dış kredi ve kaynağa gereksinimi büyüktür. Yine bunu sağlayabilmek

için bir yandan «*ekonomik tabuları yıkan*» modelini sürdürmek, öte yandan dış ödemeler dengesinde olumluya doğru seyri korumak zorundadır. Ve bu amaçla, dışsatımda sıçramayı 1985'te devam ettirmek, Özal açısından yaşamsal önem taşıyor.

Ve Özal, dışsatımı bu yıl olduğu gibi gelecek yıl da ne pahasına olursa olsun artırmaya gayret edecektir. Bunu yaparken de ne Türk parasının pul olmasına, ne de ortadireğin gözünün yaşına bakacaktır.

Demokratik hak ve özgürlüklere gelince...

12 Eylülün belirlemiş olduğu rejim çerçevesinin Özal yönetimini rahatsız ettiğini sanmıyoruz. Bir *geçiş döneminin* kaçınılmaz sıkıntılarını zaman zaman kendileri de yaşamakla birlikte, bunun abartılacak bir şey olmadığı kanısındayız.

İşçi cephesi olağanüstü sakindir. Yasalar, sendikaları son derece uysallaştırmıştır. Üniversitelerin neredeyse liselerden farkı kalmamıştır. Örneğin bir öğretim üyesine, Gökova konusunda demeç vermek için, «*Avukatıma danışayım, rektörlükten izin alın*» dedirtebilecek kadar kopkoyu bir hava egemendir üniversitelere.

Parlamento içi muhalefet partilerinin durumu ortada. Zaman zaman Özal, «*Erken seçime giderim ha*» deyip, seçmen tabanını neredeyse tümüyle yitirmiş olanların diklenmelerini önleyebilmektedir. DYP ile SODEP ise zaten parlamento dışıdır ve alternatif oluşturmalarına daha hayli zaman var. İş çevrelerinden kimi zaman *çatlak sesler* yükselse de, Özal'ın bunları o denli ciddiye aldığı söylenemez; çünkü, kendisini bugün için hem rakipsiz görmekte, hem de iş çevrelerinin içinden geldiği için onların ciğerini bildiği kanısındadır. Ayrıca uygulamakta olduğu modele işadamlarının genel olarak bir itirazları da baştan beri yoktur zaten.

Uzun lafın kısıası, Sayın Özal'ın tek kale maç yaptığı söylenebilir. 12 Eylülün özel koşullarının ürünü olan bu ortam, bir bakıma ANAP ile Özal'ın bugün için alternatifsizliğini vurguluyor. Bu yüzden Sayın Özal, 1982 Anayasasından da, onun gördüğü rejimden de memnundur. Ekonomik modelini uygulayabilmek açısından bu yasal çerçevenin, Sayın Özal'ın işini bir hayli kolaylaştırdığını herhalde kendisi de yadsımıyordur. Her ne kadar o dönemin siyasal sorumluluğundan sıyrılmak istiyorsa da.

Sayın Özal'ın bir yıl önceye göre yıprandığı bir olgudur. Bü-

tün kamuoyu yoklamaları da bu olgunun altını kalınca çizmektedir. Ekonominin bir türlü dikiş tutmayışı ve olağanüstü hayat pahalılığı bu duruma yol açmıştır.

Ama ne var ki Sayın Özal ile ANAP'ı hâlâ «tek»tir; rakiplerinin ağırlığı ise henüz siyaset sahnesinde tam anlamıyla hissedilebilmiş değildir.

Bu durumun da verdiği cesaretle, Sayın Özal ve ekibi, birinci yıllarında olduğu gibi 1985'te de kendi bildikleri yolda her ne pahasına olursa olsun yürümek niyetindedir.

Birinci yıl parlak değildir. Özellikle çalışan kitleler ve demokrasi açısından.

İkinci yıl konusunda da bizi iyimserliğe sevk edici işaretler pek yok ortalıkta. Bu bakımdan 1985'in de 1984'ten daha kolay geçebileceği kanısını taşımıyoruz ne yazık ki.

15.12.1984

*Siyaset adamları
ve
«dediğim dedimcilik»
eğilimi...*

Başbakan Turgut Özal'ı İstanbul Sanayi Odasında üç saat süreyle kıpırdamadan dinledik. Dikkatimizi çekti, sürekli olarak, «Az zamanda büyük işler başardık» demeye getiriyordu Sayın Özal.

Altın sarısı renkte ünlü kalemi yine sağ elindeydi konuşurken. Bir eliyle gözlüğünü burnunun üstündeki yerine yerleştirirken, öbür eliyle kalemine havada daireler çizdiriyordu. Bazen konuşmasında vurgulamak istediği yerler olunca, kaleminin sivri ucunu, salonda bulunanların gözüne sokarcasına, havaya saplayı saplayıveriyordu.

Ankara'dan kalın kalın kitaplar getirilmiş, hepsi de koca koca tuğlalar gibi sahnenin ortasında kürsünün üstüne yerleştirilmişti. Bazılarının aralarında küçük beyaz kâğıtlar dikkati çekiyordu.

Gündemine, konularına hâkim bir devlet adamı imajı oluşturabilmenin küçük hilelerinden biri de buydu belki.

Sayın Özal, bir ara bu kitaplardan birini eline aldı. *Mevzuat Yıllığı* adını taşıyordu. Kitabı havada şöyle bir salladı ve bugüne

değın hiçbir hükümetin bu denli kısa sürede bu kadar çok yasa çıkarmadığını söyledi. Ayrıca, «Hiçbir dönemde tasavvur bile edilemeyen kanunları çıkardık» dedi Sayın Özal ve örnek olarak servet beyanının kaldırılmasını gösterdi.

Geçmişte benzeri olmayan bir başka başarıdan daha söz etti: Anayasanın öngörmüş olduğu tüm yasalar bir yılda çıkarılmıştı; bu bir rekordu!

Başbakan sordu ve yanıtladı :

«Şimdi bu parlamento çalışmıyor denilebilir mi? Parlamento da çalışıyor, muhalefet de vazifesini yapıyor.»

Rahat, serinkanlı ve kendinden emin bir havadaydı. Ekonomik konularda ayrıntıyı seviyor, irticalen konuşmasına rağmen, bu ayrıntılara özellikle girerek konulara ne denli hâkim olduğunu kanıtlamak istiyordu. Tabii, salonu dolduran işadamları ve sanayicilerin dilini gayet iyi bildiğinden kuşku yoktu. Özal'a sorular yöneltirken dikkatimizi çekti, kendisinin «aileden» sayıldığı pek sık dile getirildi.

Aslında bu nokta hayli ilginç sayılabilirdi. Çünkü Özal'ın bu konumu, yani özel sektörden gelmiş olması, iş dünyasında genel olarak memnuniyet kaynağı olurken, aynı zamanda tedirginlik ve kuşku yaratıyordu. İçimizi, her şeyimizi biliyor havası, ister istemez Özal yönetimine dönük tepkilerin su yüzüne çıkmasını belirli ölçülerde engelliyordu.

Sürekli iyimser, pespembe tablolar çiziyordu geleceğe dönük olarak. Risk alan onlardı; gözüpek olan onlardı; hiçbir şeyden çekinmeden doğru bildikleri yolda yürümeye devam edeceklerdi.

Katma Değer Vergisi mi, «kafasını gözünü yara yara» bu işi de yapacaklardı.

Kazlıçeşme'deki deri imalathaneleri mi. «Dalan Haliç'e nasıl daldıysa, oraya da girecekti.»

Ekonomide tabular mı, yıkılacaktı.

Tekeller mi, satılacaktı...

İşsizlik mi, abartılıyordu...

Keban mı, satılacaktı.

Zam mı, yapılacaktı...

Türkiye'nin dıştaki itibarı mı, kim ne derse desin büyüyordu...

Kim ne derse desin... Sayın Özal'ın üslubu böyle özetlenebilirdi. İki dudağının arasından en çok çıkan söz, «vazgeçmeyeceğiz»di.

İşbiricidyiler; kimsenin yapamadıklarını başarıyorlardı; o ka-

dar emindiler ki kendilerinden kimse onları yollarından vazgeçiremezdi...

Sayın Özal, konuşmasının bir yerinde şunları söyledi :

«Otuz senede üç defa müdahale oldu. Döviz darlığını iktisadi kriz takip etti, sonra da bir müdahale geldi. Sebep sadece budur denemez. Ama tesadüf mü bilemem, fakat bu böyle olmuş. Sonra yapılan seçimlerden de hep koalisyonlar çıkmış. Ömürleri en çok yedi sekiz ay süren koalisyonlar. 1961’de de, 1973’te de bu böyle olmuş. İlk defa, 12 Eylül’den sonra, koalisyona lüzum kalmadan tek parti gelmiş.»

Evet Sayın Özal; gözleminiz yerinde, ama eksikler var. 1960, 1971 ile 12 Eylül sonralarına ilişkin fark sadece bununla sınırlı değil.

En önemli fark, 12 Eylül’ün özel koşullarının ürünü olan partiniz ile hükümetinizin gerçek bir muhalefetten yoksun oluşudur. Tek kale maç yapar gibisiniz bir yıldır. Bu durumun kaynağında 1982 Anayasası ile getirdiği rejimin yattığı açık. Bu durum tabii ki sizin kusurunuz değil. Fakat yönetiminizin mevcut anayasal ve yasal çerçeveden yararlanmadığını öne sürmeyeceksiniz herhalde.

Kısacası, muhalefetiyle, parlamentosuyla bir rejim size çalışıyor dersek, acaba çok mu haksızlık etmiş oluruz. Sanmıyorum.

İşte bu nedenledir ki, *«Az zamanda büyük işler başardık»* havasından sıyrılmak bizce yerinde olacak. Üstelik yapılanların sonuçları da henüz alınmamış olduğuna göre biraz daha mütevazî davranılabilir sanıyorum.

Bu arada siyaset adamları için son derece tehlikeli bir eğilim olan *dediğim dedikçilikten* yeni yılda kurtulmak da Sayın Özal açısından olumlu bir gelişmeyi vurgulayabilecektir.

30.12.1984

*Doğru ile yanlışın
neler olabileceğine
dönük ipuçları
tarihin
sayfalarında yakalanabilir.*

Tarihin en büyük öğretmen olduğu konusunda kuşku yoktur genellikle. Ve denir ki, tarih iyi öğrenilirse çıkarılacak ders-

ler geleceğin başarılarına dayanak yapılabilir. Doğru ile yanlışın neler olabileceğine dönük ipuçları tarihin sayfalarında vardır çoğu kez. O ipuçlarını yakalayamayanlar, birçok konuda yanlışlar yoluna kilometre taşları döşemeye ne yazık ki devam ederler.

Bu açıdan, kırk yıldır dikiş tutturmaya çalıştığımız demokrasiye bakarsak, gözümüze hemen şu çarpar: Diyalog, uzlaşma ve hoşgörü gibi kavramların pek geçerli olamadığı bir parlamento zemini ile demokrasiyi kurtarmak için bile işbirliği yapamayan bir iktidar - muhalefet ikilisi... Çözüm yerine genellikle hırçınlık, öfke, kimi zaman da düşmanlık üreten siyaset kurumları... Sanırım, parlamenter sistemin ülkemizde kesintiye uğramasında bu olguların büyük pay sahibi oldukları rahatlıkla söylenebilir.

12 Eylül öncesi için de aynı durum söz konusudur kuşkusuz...

Türkiye’de demokrasi nasıl güçlenecektir?

Bu soruyu Başbakan Turgut Özal da yılbaşında kendisine sormuş ve şu yanıtı vermiş :

«Türkiye’de demokrasinin güçlenmesindeki ana nokta, parlamentonun işlerliğidir. Parlamento işlediği sürece Türkiye’de sağlıklı bir karar mekanizması olacak ve demokrasinin bunalıma düşmesi önlenecektir. Parlamentonun işlemesi ise, yeni bir anlayış gerektirmektedir. Türk parlamentosu, Avrupa ülkelerinin parlamentosu gibi medeni, akılcı bir yolu devam ettirmek zorundadır. (...)

Muhalefet denince aklımıza, iktidara en ağır şekilde hücum eden, iktidarın hiçbir yönünü beğenmeyen muhalefetler gelmektedir. Nitekim, 1980’lere kadar ve bilhassa siyasi bunalımlara girdiğimiz zaman parlamentolarımızın durumu bu idi. Muhalefetle iktidar partileri arasında en ufak bir uyum mevcut değildi.» (Milliyet, 1 Ocak 1985)

Sayın Özal’ın bu teşhisi, bir bakıma yerindedir. Ancak, bu değerlendirmeyi yaparken katılmadığım bir başka gözlemi var ANAP liderinin. Şöyle diyor :

«Türk basınında bazen, parlamentodaki muhalefet partilerinin yeterince görevlerini yapmadığı gibi iddialar gözümüze çarpmaktadır. Bu iddiaların arkasında, geçmişte iktidarla çok hırçın bir şekilde boğuşan muhalefetlerin hatırası yatmaktadır. Parlamentodaki muhalefet partilerimizin bazı telkinlerle daha da sertleştirilmek istenmesi, 1980 öncesi yılların şartlanması ile iyi

muhalefet olmak için sanki daha sert, daha ağır hücumlar yapılması gerektiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.»

Sayın Özal'ın bu gözlemi yerinde değildir. Tanımladığı anlamda, 12 Eylül öncesinin *«iktidar - muhalefet modeli»*ne özlem duyan yoktur basında.

Etkili ve çaplı bir muhalefetin oluşumunu istemek, 12 Eylül öncesi ortamını değil, demokrasiyi özlemektir. 25 Mart yerel seçimlerinin seçmen tabanını yok ettiği bir parlamento içi muhalefetin derlenip toparlanmasını istemenin, *«manşetlik haber üretimi»* için partileri kışkırtmaya dönük üstü örtülü bir niyetle ilgisi yoktur. Muhalefetten yoksun, ya da fazlaca ciddiye alınmayan bir muhalefetle demokrasiye geçilemeyeceğinden kaynaklanan tedirginliktir bu durum.

Sayın Özal, muhalefetten memnundur. Bu memnuniyetini sürekli olarak vurgulamaktadır. Dünyanın hangi demokrasisinde bir hükümetin başı, muhalefetten bu denli memnun olduğunu bu kadar sık dile getirir? Biz böyle bir örnek anımsamıyoruz. Bu bakımdan, bir başbakanın muhalefete bu kadar kol kanat germesi bile kendi başına bir çarpıklık değil de nedir diye sorulabilir.

Sayın Özal, *«Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde basının görevi»*nden söz ediyor.

Bu görev çok önemlidir kuşkusuz. Basınınızın bu konuda daha yapması gereken çok iş vardır.

Aynı durum Özal Hükümeti ve ANAP için de geçerlidir. Sayın Özal, gündeminde demokrasi yer alıyorsa eğer, demokrasi adına daha etkili ve yapıcı muhalefet isteyenleri *kışkırtıcılıkla* suçlamak gibi eski alışkanlıklarından bir an önce sıyrılmalıdır.

3.1.1985

*Basına kızmaya başlamak,
onu günah keçisi
gibi görmek
hiç de hayırlı bir
işaret değildir...*

İktidarda olsun, muhalefette olsun siyaset adamları eleştirden hoşlanmazlar genellikle. Kendi doğrularına o denli inanmış-

tırlar ki, farklı sesler duymayı içlerine sindiremezler çoğu zaman. Bu yüzden de özellikle basına dönük duyguları pek sempatiyle yüklü değildir.

Usta, deneyimli politikacılar her zaman olmasa bile, bu duygularını belli etmemeyi başarırlar. İktidarda olanlar açısından bu iş daha da güçtür.

Belki, iktidarın ilk aylarında, balayı dönemlerinde basınla ilişkiler daha kolay yürür. Hele, siyasal iktidarın başarı hanesi daha ağır basıyor ve bir çıkış grafiği çiziyorsa gazetecilere dönük hava yumuşak olur. Basının, demokrasilerin olmazsa olmaz koşulu olduğu söylenir; eleştiri hakkının özgürce kullanımının önemi vurgulanır; gazeteci milletin sırtı sıvazlanır sürekli.

Günlük deyişle bunlar, bir iktidarın «*cicim ayları*»dır.

Uzun sürmez bu hava.

Balayı dönemi sona ermeye başlarken, eleştiriler de yoğunlaşır. Sorunlar su yüzüne vururken, rüşvet, yolsuzluk gibi bir iki skandal da patlak verirse, bir yandan siyasal iktidar için yıpranma süreci işlemeye, öte yandan basınla bahar havası kaybolmaya başlar.

Siyasal iktidarlar, hükümetler, neredeyse tüm kötülüklerin kaynağı olarak basını görmeye başlarlar. Artık onların gözünde basın günah keçisidir. İyi gitmeyen işlerin acısı kimi gazetecilerden çıkarılmaya çalışılır. İsimleri felaket tellallığına çıkarılanların sayısı, yıpranma sürecinin işleyiş hızına göre çoğalır.

Ülkemizde de öyle değil mi?

Alalım Özal Hükümetini ele.

Sekiz dokuz ay önce basınla arasında varolan güzel havanın yerinde bugün yeller esmiyor mu? Sayın Özal dahil, hükümetin önde gelenleri hemen her gün basından yakınmaktadır. Basına karşı tahammülsüzlüğün işaretleri gittikçe çoğalıyor.

Basınla ilişkiler konusunda serinkanlı ve hoşgörülü yani başbakan olduğundan heri ağır basan Sayın Özal'da da bu özellikler sanki kaybolacak gibidir. Anlaşılan, üstlendiği ağır yükün yol açtığı stres gün geçtikçe artmakta ve Sayın Özal'ı da sinirli yapıp basına karşı hoşgörü sınırlarını daraltmaktadır.

İyi işaretler değildir bunların tümü.

Basının da zaman zaman hata yaptığı bir olgudur. Fakat bir ülkede işler iyiye, iyiye gidiyorsa, bu gidişi kötü göstermek, olandan farklı bir imaj yaratmak mümkün değildir. «*Muhalefet için muhalefet*» yapanların çabası bile buna yetmez.

Bu yüzden ki, «*Bu gidiş nereye doğru?*» diye soranlara kızmak, alınmak yerine durup düşünmek, derlenip toparlanmak

daha doğru bir davranış biçimi olacaktır. Eleştirilere kulak vermekte sonsuz yarar vardır. Üstelik Özal yönetiminin tanık olduğu eleştiriler fazlasıyla insaf ölçüleri içindedir. Bu yüzden Sayın Özal, geçmişe göre çok şanslıdır. Bu noktayı unutmamalıdır.

Yineleyelim: Basına kızmaya başlamak, onu günah keçisi görmek hiç de hayırlı bir işaret değildir, bir siyasal yönetim açısından.

ANKARA, 21.2.1985

*Özal'ın
siyasette
dikiş tutturabilmesi için,
ekonomide
dikiş tutturabilmesi
gerekıyor...*

Başbakan Özal'ın birinci önceliği «*ekonomi*»dir. Ekonomiye bir iki yıl içinde dikiş tutturamazsa çok şeyin çökeceğini Sayın Özal gayet iyi biliyor. Enflasyonu aşağı çekemezse, emekçi kitlelerin gerçek gelirlerindeki müzminleşmiş kanamayı ve hayat pahalılığını bir ölçüde frenleyemezse, tutunmaya çalıştığı iktidardan kayıp gideceğinin farkında. Ekonomiye dikiş tutturmak, hem hükümete, hem de ANAP'a dikiş tutturmakla eşanlamlı. Bir başka deyişle, Özal Hükümeti ile ANAP'ın siyasal yazgısı, özellikle kısa vadede, ekonomik performansta düğümleniyor.

İşte bu nedenledir ki Sayın Özal'ın birinci önceliği «*ekonomi*»dir ve dış politikada sergilenen *uysal yönelişler* dahil, hemen her şeyi bir bakıma bu önceliğe tabi kılmaktadır.

Kendi siyasal geleceği açısından Sayın Özal bu tutumunda pek de haksız sayılmaz.

Mevzii birtakım başarıların dışında, ekonomideki genel gidişat henüz Özal yönetiminin kurmaylarını iyimserliğe sevk edici nitelikte değildir. Büyük dış borç ödemeleri gündemdedir. Dış kaynak gereksinimi önemini koruyor.

Nitekim, Amerikan yönetimi de bu durumun farkındadır. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Burt'a göre, Türk ekonomisindeki «*nazik durum*» sürmektedir ve bu nedenle de *dış destek* Özal'ın ekonomik programının başarısı için şarttır. Ame-

rikan Temsilciler Meclisi Dışışleri Alt Komisyonundaki konuşmasında şöyle demiş Richard Burt:

«Türkiye, uluslararası kuruluşlar ve aralarında ABD'nin de bulunduğu dost ülkelerin yardımı ile ülke ekonomisinde verimliliği ve dış rekabet gücünü artırmayı amaçlayan, örneği görülmemiş bir reform programını yürürlüğe koydu. Bugüne kadarki sonuçlar önemli olmakla birlikte, Türk ekonomisindeki nazik durum sürmektedir ve hükümetin ekonomi politikalarının kısa dönemli başarısı dış desteğin devamına bağlıdır. Bu yıl ertelenmiş ve vadesi gelmiş dış borç ödemeleri söz konusudur. Yönetim olarak Türkiye için 1986 mali yılında, 1985'e göre daha az Ekonomik Destek Fonu (ESF) kredisi öngörüyoruz. Ancak Türkiye'nin ekonomik zorlukları ve bizim bu ülke ve hükümetin programının başarısındaki çıkarlarımız, ekonomik yardımın istenen düzeyde kabulüne bağlıdır.»

Amerikan Kongresinden çıkacak yardım ile Washington destekli dış kaynağın, Başbakan Özal'ın ekonomiye dikiş tutturabilmek yolundaki çabalarına ne ölçüde katkısı olacaktır, bilemiyoruz.

Ancak Özal'ın bir güçlüğüne kestirebiliyoruz. Bu güçlük kit dış kaynakların dağılımında yatıyor olmalıdır. Ne kadarını ekonomiye dikiş tutturmak için, ne kadarını da Ege'de Yunanistan'a karşı *caydırıcılık* özelliğini korumak için harcayacaktır?

Bu soru Başbakan Özal açısından bir hayli günceldir.

ABD Savunma Bakan Yardımcısı Perle, geçenlerde Temsilciler Meclisi Dışışleri Alt Komisyonunda şunları söylüyordu :

«Türk ordusunun elindeki tankların yüzde 85'i kısa menzilli, 90 .mm'lik sınırlı vuruş gücüne sahip toplanla donatılmıştır. Antitank silahlarının yüzde 97'si İkinci Dünya Savaşından kalmadır. Hava savunma silahlarının yüzde 89'u kısa menzilli ve 1940 yılından önce üretilmiş durumdadır. Destroyerler İkinci Dünya Savaşından kalmadır. Denizaltıların yüzde 75'i, 35 yıllık ve ömrünü kapatmış durumdadır. Avcı uçaklarının üçte ikisi 1970 yılından önceki tarihlerden kalmadır. Askeri alanların çoğunda hava savunması eksiktir.»

Evet, pek kolay gözükmüyor Sayın Özal'ın işi. Bir yandan ekonomiye dikiş tutturmak için dış kaynağa gereksinimi var. Yeterince bulamazsa, siyasette dikiş tutturması tehlikeye girecek.

Öbür yandan bulabildiği dış kaynağın bir bölümünü de Ege'

de *caydırıcılık* için silahlanmaya ayırması gerekli. Çünkü Silahlı Kuvvetlerimizin güçlendirilmesi gereği gün gibi ortada.

Bir başka deyişle, kıt kaynağın dağılımını yapmak Özal yönetimi açısından hayli nazik bir iş oldu. Üstelik, sadece iç değil, aynı zamanda dış politika bakımından da güç bir iş.

Nedenine gelince: Dış kaynak gereğinin Sayın Özal'ı bu kadar sıkıştırdığını gören dost ve müttefiklerimiz, örneğin Amerika, dış politikamızda acaba daha ne gibi yönelişleri görmek ister?

Türk dış politikasında korunması gereken birtakım denge-lerin bilincinde olanlar, bu soru üzerinde de özenle durmalıydılar.

Dış yardım vardır, bir de onun faturası... Birbirinden hiçbir zaman ayrılmazlar.

Unutmayalım.

24.2.1985

«Demokrasi»
sözcüğünü
teleffuz etmekten
bu kadar
çekinmeyelim...

Dikkat ettim, «*demokrasi*» sözcüğü Sayın Özal'ın yirmi iki sayfalık birinci büyük kongre konuşmasının yalnızca tek bir paragrafında geçiyor. Altı satırlık o kısacık bölümün dışında ne *demokrasi*, ne *anayasa*, ne *rejim*, ne de *temel hak ve özgürlükler* var.

Her zamanki gibi yine es geçmişti bu gibi konuları ANAP'ın sayın lideri. Belki bu gibi konularla bugün için ilgilenmeyi, «*Donkişotluk*» saydığı için böyle yapıyordu. Belki de böylesi işine geliyordu. Veya kimilerinin dediği gibi, «*Zaten öyle bir sorunu yoktu ki...*»

Olabilir.

Yine dikkatimi çekti, başka bazı sözcükler de yer almamıştı Sayın Özal'ın konuşmasında. «*Sağ*», «*sol*» gibi, «*komünizm*» gibi.

«*12 Eylül öncesini çağrıştıracak*» deyimleri kullanmaktan özenle kaçınır gibiydi. Bir ara yazılı konuşmasının dışına çıkarak şöyle dedi özetle:

«*Sağ - sol meselesini ortaya atanlar, 12 Eylül öncesinde ya-*

şamaya devam edenlerdir. Bizi çekemeyenler hep mazide kalmış insanlardır. Bırakalım onları, orada yaşasınlar; biz işimize bakalım.»

Siyasal gerilimi düşük tutma çabası her zamanki gibi ANAP liderinin konuşmasında kendini belli ediyordu. İyi bir hatip olduğu söylenemezdi Sayın Özal'ın. Tekdüze bir sesle, sakın ve yumuşak bir üslupla yaptığı konuşmasının bu havası, ANAP kurmaylarının ülkede geçerli kılmak istedikleri ortamla da tam bir paralellik içindeydi. Siyaseti asgariye indirmek, siyasal havayı sertleştirmekten kaçınmak ve bir bakıma «*depolitizasyon*» hedefine olabildiğince varabilmek.

Amaç bu olunca Genel Başkan Özal'ın konuşması bir büyük kongre konuşmasından çok, bir başbakanın kendi hükümetinin bütçeyi savunması için Mecliste yaptığı rakamlarla yüklü, yavan bir konuşmaya benziyordu. Büyük kongre konuşmasını şöyle bağladı Sayın Özal :

«Biz önümüzdeki yıllarda ileri ve modern bir ülke hayal ediyoruz. Doğusundan batısına, güneyinden kuzeyine, her tarafına geniş ekspres yollarla ulaşılabilir, büyük limanları, hava meydanları, hemen hemen yurdun her tarafında modern sulama tesisleri bulunan, büyük barajlara sahip, bütün köyleri pırıl pırıl aydınlatılmış bir Türkiye.»

Kuşkusuz güzel bir hedeftir bu.

Ama bu hedefin bir başka güzel hedefle kaynaştırılması gerekir ki, o da «*demokrasi*»dir. Sadece «*ekonomi*» ile uğraşmak, «*ekonomik hedefler*» koymak, yalnızca liman, köprü ve barajlarla uğraşmak, istenilen sonuçlara ulaşmayı kolaylaştırmıyor, aksine zorlaştırıyor.

Geçmişteki örnekler belleklerdeki yerini koruyordur herhalde.

Lütfen, «*demokrasi*» sözcüğünü telaffuz etmekten bu kadar çekinmeyelim!

ANKARA, 14.4.1985

*Bir iki seçimle
demokrasi
olabilseydi
Sayın Özal...*

Cumhuriyet'in manşetinde yer alan deyişle, «*Anayasa - demokrasi tartışması*»na Başbakan Turgut Özal'ın da katıldığı söy-

lenebilir. Partisinin TBMM grup toplantısında Sayın Özal, ANAP'ın iki seçimi de kazanarak halkın arasından çıktığını, böylece Türkiye'de demokrasinin en güzel örneğinin verildiğini belirtmiş ve şunları söylemiştir :

«Geride kalmış olan kavgayı hiçbir zaman memleketin önüne getirmeyiz. Geriye bakışımız sadece geçmişin tecrübelerinden yararlanmak içindir. Memleketimizde maalesef geride kalmış kavgalardan medet umanlar, bu kavga sayesinde bir yere gelmeyi hesaplayanlar vardır. Bizim için önemli olan husus memleketin ileri gitmesidir.»

ANAP'ın sayın liderininin bu görüşlerine saygı duyarız ve bu saygı demokrasi anlayışımızın bir gereğidir. Ama aynı zamanda bu görüşlere katılmadığımızı vurgulamak da demokrasiye ters düşen bir tutum değildir.

Sayın Özal'ın bir yanılgısı Türk siyasal yaşamında her zaman varolmuştur. Bu yanılgı, tek başına seçimle demokrasiyi eşanlamlı saymaktır; dört beş yılda bir seçim meydanlarına konulacak oy sandıklarıyla demokrasinin olup bittiğini sanmaktır.

Özal da aynı yanılgı içindedir. *«İki seçim yapılmıştır; biz halkın arasından çıkıp seçilmişiz»* diyor ve böylece Türkiye'de demokrasinin, *«en güzel örneği»*nin verildiğini savunabiliyor.

6 Kasım ve 25 Mart seçimleri ile ülkemizde demokrasinin *tam anlamıyla* gerçekleştiği yolundaki Sayın Özal'ın bu görüşüne ne yazık ki katılamıyoruz.

Yanlış anlaşılmasın; söz konusu seçimlerde sandıktan çıkan her oya saygımız var; fakat genel oya bu saygımız, genel oyun hangi özel, ya da olağanüstü koşullarda gerçekleştiğini görmemize engel değildir. Bunun gibi, genel seçimler ile siyasal partilerin, demokrasilerin *olmazsa olmaz* koşulları olduğunu biliriz, ama yalnızca bunlar var diye de bir rejime demokrasi denemeyeceğini aklımızdan çıkartamayız.

Öyle bir iki seçimle demokrasi olabilseydi, yer yuvarlağının bugünkü gibi avuç içi kadar çok küçük bir bölümünde değil, pek çoğunda bu güzel rejim geçerli olurdu.

Sayın Özal'ın grup konuşmasının eleştirilmesi gereken bir başka yanı daha var. Sürekli olarak *«geride kalmış olan kavgalardan medet umanlar»*dan söz etmeyi bir alışkanlık haline getirmiştir. Çok açık konuşmadığı için ne demek istediğini bilemiyoruz. Fakat 1982 Anayasasının demokrasinin bir gereği olarak değiştirilmesini isteyenleri kastediyorsa bu görüşüne katılamayacağız.

Siyasetin yaygınlaştırılmasını istemek, bu amaçla anayasadaki bazı geçici maddelerin değiştirilmesini talep etmek; 2969 Sayılı Yasanın kaldırılmasını savunmak, bize göre «geride kalmış kavgalardan medet ummak» anlamına gelemmez kesinlikle.

«Demokrasi»den değil, «demokrasisizlik»ten korkalım!

SODEP lideri Erdal İnönü'nün dediği gibi, «12 Eylül döneminden aldığı dersler, halkımızda ve siyasal partilerimize anarşik hastalıkları demokrasi içinde yenmek gücünü ve bağışıklığını kazandırmış olmalıdır.»

Ayrıca ANAP liderinin göz önünde tutması gereken bir başka nokta da şudur: Bugün Anayasa değişikliği isteyen üç partinin, SODEP, DYP ve RP'nin 25 Mart 1984 yerel seçimlerindeki toplam oyları yüzde 41'dir,

Demokrasinin pek öyle kolay olmadığına geçen pazar günü «Devekuşuna Mektuplar»da Haldun Taner bakınız ne güzel değinmiş :

«Demokraside elpençe divan durup boyun kırmak yoktur. Dalkavukluk, 'evet efendimcilik', 'sepet efendimcilik', 'aynen keramet efendim'cilik yoktur. Demokrasi zart zurta hiç gelemmez. 'Bu budur', 'Ben yaptım oldu' sananların balonunu deler. Demokrasi kuru bir etiket değildir. Demokrasi bir düşünce tarzıdır, bir yaşam üslubudur.

Hasılı demokrasi en güç rejimdir.

Çünkü kültür ister, olgunluk ister, eğitim ister. Sade fikir özgürlüğü, söz eşitliği yetmez. O fikir ve sözlerde seviye de ister.»

Bu seviyeye ulaşabilmek daha zaman alacak anlaşılan.

1.5.1985

Özal formülü :

«Önce ekonomi,
sonra demokrasi...»

Yarın olacak mı bilemiyorum ama, bugün için Turgut Özal'ın gündeminde «demokrasi» diye bir sorun yoktur.

Peki ya ne vardır?

Bu sorunun yanıtı tek sözcüktür: *Ekonomi*.

Bir başka deyişle öncelik, iki üç yıl içinde ekonomiye dikiş tutturulmasına verilmiştir. Genel seçimlerden önce ekonomik alanda «başarı» elde etmek ANAP için birinci sıradadır; her şey bu ana hedefe bağımlı kılınmıştır.

Demokrasi konusunda da benzer bakış açısı geçerlidir; «Önce ekonomi sonra demokrasi» denilmektedir bir bakıma.

Bu ikisi arasında Sayın Özal son derece mekanik bir bağlantı kurmakta ve bu tutumunu da, demokrasiyi geleceğe erteleme nin gerekçesi yapabilmektedir.

Geçenlerde «Die Zeit» gazetesine verdiği demeçte ANAP lideri bu görüşünü şöyle dile getirmiş :

«Gerçek anlamda bir demokrasiye sahip olabilmek için önce serbest piyasa ekonomisini geçerli kılmak zorundayız. Önce ortamı hazırlamalıyız ki, demokrasi onun içinde gelişebilsin.»

Sayın Özal'ın bu sözleri demokrasinin şimdilik gündemde bulunmadığının çok açık ifadesi değil mi?

ANAP liderine göre ayrıca, serbest piyasa ekonomisini uygulamak için «demokrasi»den önce bir de «istikrar» şarttır. Bu konuda ise Sayın Özal son derece içtenliktir; örnek olarak Güney Kore'yi veriyor :

«Güney Kore... 1960 yılında bizimle aynı durumdaydı. Hatta biz biraz daha iyiydik. 1960'ta her iki tarafta da askeri müdahale oldu. Biz devamlı zikzaklar yaptık. Onlar serbest piyasa konusuna taa 1960'ta başladılar. Demek ki bizden yirmi sene önce. Bizim ihracatımızın 2 milyar 200 milyon dolar olduğu 1970 senesinde Kore'nin ihracatı 20 milyar dolar civarındaydı. Bugün Kore sanayi bakımından, diğer şeyler bakımından bizden epey ilerdedir.» (Tercüman, Yavuz Donat'la konuşma, 26 Mayıs 1985)

Evet; Güney Kore piyasa ekonomisinin uygulanmasında Sayın Özal'ın dediği gibi Türkiye'den çok daha hızlı mesafe almıştır. Yine Sayın Özal'ın işaret ettiği üzere bu «ekonomik başarı»nın temelinde bir bakıma «istikrar» yatıyor.

Ama nasıl bir istikrar?

Kuşkusuz demokrasiden kaynaklanmayan, otoriter bir istikrar.

Son yirmi beş yıldır demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi olmayan bir rejimle yönetilmekte olan Güney Kore'de başka tür bir istikrardan söz etmek zaten olanaksızdır.

Güney Kore'nin geçen yılki dışsatımı 34 milyar, Türkiye'nin 7.1 milyar dolardır. Güney Kore bu düzeye, Özal'ın deyişle,

serbest piyasa ekonomisinde «hiç zikzak yapmadan» tam 25 yılda erişmiş olmasına rağmen hâlâ «demokrasi»ye geçememiştir.

Acaba neden?

Demokrasinin tam anlamıyla boy atacağı ortam acaba Güney Kore’de ne zaman kemale erecektir, yani olgunlaşacaktır?

Anlaşılan, Güney Kore’de demokrasinin gelişebileceği ortamı hazırlamak için yirmi beş yıl da yetmemiştir.

Acaba, Sayın Özal, bu süreyi ülkemiz için ne kadar öngörüyor?

Veya ölçütü nedir?

Örneğin kriter, dışsatımın 7.1 milyar dolardan 34 milyarlık Güney Kore düzeyine çıkması olabilir mi?

Bunun için Güney Kore gibi 25 yıl beklememiz mi gerekecektir?

Demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri en az ekonomi kadar ciddiye alan kişiler, ANAP liderinin bu sorulara verebileceği yanıtları gerçekten merak ediyor.

Bu yanıtlar geleceğe dönüktür.

Ama bugün için Sayın Özal’ın gündeminde neden «demokrasi»nin bulunmadığını bilebiliyoruz. 12 Eylülün ürünü olan siyasal rejimin otoriter çizgileriyle «uyum» içinde hareket etmesinin nedenlerini anlayabiliyoruz. Demokrasinin özüne aykırı yasal çerçeveleri görmezlikten gelişinin ve polise olağanüstü yetkiler tanıyan tasarılarla onay verişinin temelinde hangi motiflerin yattığını da biliyoruz. Yineleyelim: Önce *ekonomi*, sonra *demokrasi*.

ANAP ile sayın liderinin formülü budur. Ve bu formülün mantığı, rejimin otoriter çizgileriyle uyum içinde işleyişini sürdürmektedir.

Peki ya diğer siyasal güçler nerede?

Demokrasi ile ekonomik büyümenin çelişmediğini ortaya koyabilecek; ama inandırıcı bir biçimde koyabilecek güçler...

Böyle bir modeli kamuoyunda heyecan titreşimleri yaratarak demokrasiyle birlikte savunabilecek siyasal güçler...

Ağırlıklarını duyurabilmeleri, alternatif olduklarını kanıtlayabilmeleri için daha çok uzun zamana mı gerek var, ne dersiniz?

3.6.1985

Turgut Özal'ın *International Herald Tribune*'de yayımlanan demecinin bazı bölümleri son derece şaşırtıcıdır; hatta bir bakıma dehşet verici olduğu bile söylenebilir. Bir başbakanın, dört beş satır içinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin yasalarına, gerçeklere, demokrasi ve insan hakları kavramlarına bu kadar ters düşebilmesi büyük talihsizliktir.

Başbakan Özal şunları söylemiştir :

«*DİSK ve Barış Derneği komünizm propagandası yapıyorlardı.*»

«*Sosyal demokrat pozunda komünist... Örneğin DİSK'i ele alalım. DİSK'e komünistler mali yardım yaptı.*»

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir başbakanının ağızından, devam etmekte olan davalarla ilgili olarak bu sözler çıkabilmiştir!

DİSK ve Barış davası askeri mahkemededir; Barış Derneği davası ise Askeri Yargıtayda nihai karar aşamasındadır.

Yani her iki dava da sürüyor.

Ve yürümekte olan davaları şu ya da bu biçimde etkileyici tutum almak yasaları ihlal anlamına gelir.

Değil bir başbakan, herhangi bir devlet memuru, süren davalarla ilgili bir çıkış yapsa, Türk Ceza Yasasına göre «*görevini kötüye kullanmış*» olur ve mahkeme önüne çıkartılır.

Aynı durum yazılı basında olursa, Basın Yasası çiğnenmiş olur.

Peki, ya bunu bir başbakan yaparsa...

1982 Anayasası son derece açıktır. «*Mahkemelerin bağımsızlığı*» ile ilgili 138. maddenin ikinci fıkrasında aynen şöyle denir :

«*Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.*»

Bu kadar açıktır.

Sayın Başbakan, *Herald Tribune*'e verdiği bu demeçle yargıyı etkilemiş olmuyor mu? Mahkeme ve yargıçlara «*telkinde*» bulunmuş olmuyor mu?

Anayasayı ihlal suçu nedir?

Örneklerine 1950 - 1960 arasında çokça tanık olunan «*yürüt-*

menin yargıya müdahalesi» nedir ve DP dönemindeki bu müdahalelerin sonuçları ne olmuştur?

İster cumhurbaşkanı, ister başbakan, kim olursa olsun, hiç kimse Türkiye Cumhuriyeti yasalarının üzerinde değildir ve olmaz. Hukuk devletinin en temel ilkesi budur. Bu bir.

İkincisi, Başbakan Özal «Komünistler DİSK'e mali yardım yaptı» diyor. Oysa yıllardır sürmekte olan DİSK davasının iddianamesinde böyle bir suçlama yoktur.

Nitekim, DİSK ve Barış Derneği davalarının sanık avukatları Başbakana çektikleri telgrafta haklı olarak, «Yargıyı etki ve baskı altına almış oluyorsunuz. Ve bunu elinizde dava dışı deliller varmış gibi davranarak yapıyorsunuz» demektedirler.

Değinilmesi ilginç olabilecek bir başka nokta da Özal'ın insan haklarına yaklaşım biçimidir. İnsan hakları kavramına yeni bir «katkı»dan bile belki söz edebiliriz! Şöyle demiş Sayın Özal :

«İnsan hakları deyince, sessiz çoğunluğun insan haklarını düşünmeliyiz; her şeyi kendi yapmak isteyen ufak bir grubu değil.»

İlginc bir tanımlama değil mi? *İnsan hakları deyince, çoğunluğun insan hakları düşünülmemeliymiş...*

Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu, gerek 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin, gerekse 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin metinlerine şöyle bir göz attık, ama doğrusu Sayın Özal'inkine benzer bir tanıma rastlayamadık.

«Sessiz çoğunluğun» değil, bireyin, özellikle devlete karşı korunan temel hak ve özgürlüklerinden söz edilmekteydi bu metinlerde.

ANAP liderinin insan hakları tanımlamasının temelinde bir başka tehlikeli eğilim seziliyor: Sandıktan çıkan «çoğunluğun» her şeyi yapabileceği yolunda geçmişte de örneklerine rastlanmış olan bir anlayış.

Oysa liberal demokratik düzenlerde «azınlığın» hakları «çoğunluğa» karşı özellikle korunur, güvence altına alınır; esas olan da budur. Çoğunluğun yönetim hakkını başka türlü anlamak, dikta rejimlerinin dayandığı felsefeye götürür insanı.

Hukuk devleti...

Hukukun üstünlüğü...

İnsan hakları...

Ve demokrasi...

Ne yazık ki daha pek yakın sayılmaz bu kavramlar bize. Mücadelesi de daha zaman alacak anlaşılır.

12.6.1985

Lütfen,
biraz inandırıcılık,
- biraz ciddiyet...

Başbakan Turgut Özal'ın *International Herald Tribune*'de çıkan demeciyle ilgili açıklaması, hem inandırıcı olmaktan uzaktır; hem de işin özünü değiştirici nitelikte değildir.

Kendi üslubuna uygun olarak *ayaküstü* yaptığı açıklamada Sayın Başbakan, «Tercüme hatası olduğunu sanıyorum» demiş, «yazıyı bir defa daha okuyacağını» söylemiş ve «DİSK'in birtakım anarşik hareketleri finanse ettiğini söyledim, tam tersini yazmışlar» diye konuşmuştur.

Önce «tercüme hatası»nı ele alalım. Bu hatayı yapan kimdir? Türk basını mı? Örneğin Cumhuriyet, Sayın Özal'ın demecini İngilizceden Türkçeye çevirirken böyle bir hata yapmış olabilir mi? Bu sorunun yanıtı «Hayır»dır. Aşağıda, Başbakanın demecinin ilgili bölümlerinin İngilizce asılları ve hemen yanlarında da Cumhuriyet'te çıkan Türkçe çevirileri bulunmaktadır :

A. In the United States, the Communist Party is not forbidden, but you have some rules that Communists cannot be in administration or have certain jobs. In our case, Communism is forbidden by law. If you make Communist propaganda, you will be jailed. The DİSK people have been tried on this basis.

Q. And the Peace Association?

A. On the same basis: Communist propaganda.

A. There are cases when you claim you are a social democrat but you are really a Communist, just posing as a social democrat. Take the example of the DİSK: The Communists financed their activities. But this is for the courts to decide.

ÖZAL — ABD'de komünist parti yasaklanmamıştır. Ama bazı kuralları var. Bunlara göre komünistler yönetimde ve bazı görevlerde bulunamazlar. Türkiye'de ise komünizm yasalarla yasaklanmıştır. Eğer komünizm propagandası yaparsanız hapse mahkûm olursunuz.

DİSK üyeleri bu kıstasa göre yargılanırlar.

— Ya Barış Derneği?

ÖZAL — Aynı. Komünizm propagandasından. (Cumhuriyet, 11 Haziran 1985, sayfa 11)

ÖZAL — Bazı vakalar vardır. Sosyal demokrat olduğunuzu iddia edersiniz, fakat aslında komünistsinizdir. Sosyal demokrat pozunda komünist. Örneğin DİSK'i alalım. DİSK'e komünistler mali yardım yaptı. Ama buna mahkemeler karar verecek. (Cumhuriyet, 11 Haziran 1985, sayfa 11)

İngilizce bilenler bilmeyenlere anlatabilirler ki Cumhuriyet, Başbakan Sayın Özal'ın yukarıdaki sözlerini Türkçeye çevirirken «*tercüme hatası*» yapmamıştır.

O zaman Sayın Özal'ın, «*yapıldığını sandığı hatayı*» kim işlemiş olabilir? International Herald Tribune mü? Çünkü, diyor ki Sayın Özal: «*DİSK'in birtakım anarşik hareketleri finanse ettiğini söyledim; tam tersini yazmışlar.*»

Özal'a göre bu durumda «*tercüme hatası*» Amerikan gazetesine ait gözüküyor.

Ne var ki, Sayın Başbakanla mülakat İngilizce olarak yapılmış, ayrıca teyp bandına da kaydedilmiştir. Mülakat yapılırken, Herald Tribune'ün iki muhabiriyle birlikte Dışişleri Bakan Vahit Halefoğlu ve Başbakanlık Danışmanı Selim Egeli de hazır bulunmuşlardır.

O zaman ortaya şöyle bir durum çıkıyor: İngilizce yayımlanan bir gazete için İngilizce olarak yapılan bir mülakatta «*tercüme*»ye gerek olamayacağı için «*tercüme hatası*» da herhalde olamaz.

Öyle değil mi?

Geriye şu ihtimal kalıyor:

İngilizce mülakat teypten deşifre edilmiş ve teyp bandıyla birlikte Herald Tribune'ün Paris'teki merkezine gönderilmiştir. Bu durumda kendimizi biraz zorlayarak diyelim ki: Sayın Başbakanın, ayaküştü açıklamasında dili sürçtü ve «*deşifre hatası*» diyecek yerde «*tercüme hatası*» deyiverdi; ama böyle olsa bile Başbakanın dediği gibi ortada bir «*tercüme hatası*» yok. İngilizce yapılmış ve teype kaydedilmiş bir mülakat, Herald Tribune' de İngilizce olarak çıkmış, Cumhuriyet ilgili bölümleri aynen ve doğru bir biçimde Türkçeye çevirerek yayımlamıştır.

Olayda «*tercüme hatası*» bulunmadığına göre, Herald Tribune'ün Başbakan Özal'ın söylediğinin tersini yazmış olması ihtimali ileri sürülebilir mi?

Hayır.

Herald Tribune'ün Özel Eklerden Sorumlu Müdürü Linda Hales, Cumhuriyet'e yaptığı açıklamada, «*Mülakat kelimesi kelimesine doğrudur. Zaten İngilizce yapılmış ve banda kaydedilmiştir. Banttan deşifre edilen tam metni de arşivlerimizde*» demiştir.

İsterseniz son bir şık üstünde daha duralım.

Varsayalım ki Herald Tribune, Başbakanın dediğinin tersini yazmış olsun. Yani Başbakan, «*DİSK'in birtakım anarşik ha-*

reketleri finanse ettiğini» söylediği halde, Herald Tribune bunu tersine çevirdi ve *«DİSK'e komünistler mali yardım yaptı»* diye yazdı.

Başbakan Özal, demecinin bu biçimiyle de, sürmekte olan bir davayı etkilemiş ve Anayasanın 138. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, *«mahkemelere ve hâkimlere (...) telkinde bulunulamaz»* hükmünü çiğnemiş olmaktadır.

Bunun gibi DİSK ve Barış Derneği sanıklarına yönelik öteki suçlamalarıyla da Sayın Başbakan, hem Anayasanın, hem de Türk Ceza Kanununun ilgili hükümlerine aykırı davranmış, hukuk devleti ilkesini çiğnemiştir.

Konuyla ilgili olarak Sayın Başbakanın açıklaması inandırıcılıktan uzaktır.

Ve ne yazık ki, Başbakanın açıklaması, yalnız inandırıcılıktan değil, aynı zamanda ciddiyetten de çok uzakta kalmaktadır.

13.6.1985

*Özal
ne yapmak ister?
Umut bağladığı
«yap - sat - işlet»
formülü işleyebilecek mi?..*

ANAP kurmaylarının, 1988 genel seçimlerine kadar izlemek istedikleri strateji nedir? Bu sorunun karşılığı biraz basite indirgenerek şu noktalarda toplanabilir :

1) Bir kere *«siyaset»* çok az konuşulmalı ve geri plana itilmelidir. Siyasal ortam, gerilimden mümkün olduğu kadar arındırılmalıdır. Muhalefetle tansiyonu arttırıcı polemiklerden, çekişme ve çatışmalardan kaçınılmalıdır; çünkü millet *«eski kavgaları istemiyor...»*

2) Sakin ve sessiz bir siyasal ortamda *«ekonomi»* ön plana çıkarılmalıdır. Ayrıca *«siyasi istikrar»* görüntüsü yabancı sermaye ve dış kaynak açısından da yararlı olacaktır. *«Önce ekonomi»* ilkesi ülke yaşamında belirleyici olmalıdır.

3) 12 Eylül'e ve onun çizdiği rejim çerçevesine sahip çıkılmalıdır. Bu konuda 12 Eylül zihniyetiyle herhangi bir biçimde çatışmaya girmek *«Donkişotluk»* sayılır. 1982 Anayasası ve

Cumhurbaşkanı Evren yüzde 92'lik oyla benimsenmiştir; bu nokta akıldan çıkarılmamalıdır.

4) Dış politikada gerilim ve çatışmalardan uzak durulmalıdır. Özellikle Amerika ile ilişkilerin iyi gitmesi yolunda özen ve çaba gösterilmelidir.

5) Parti içindeki değişik eğilimleri seçimlere kadar denge- de götürmenin önemi büyüktür. Hem parti teşkilatındaki selametçi ve hareketçi öğeleri tatmin etmek, hem de eski MSP ve MHP oylarının ANAP'ta kalmalarını sağlamak açısından söz konusu dengeleri sürdürmenin yaşamsal önemi vardır. «*Itica*» tartışmalarına girmemek, ancak «*yoktur*» havasını vermek yerinde olacaktır. Üstelik bu gibi nazik konuların kamuoyunda küllenmesi yararlıdır.

6) Enflasyon ve hayat pahalılığı henüz gündemdeki yerini korumaktadır. Seçimlere kadar bu konuda mutlaka olumlu sonuçlar alınmalıdır.

ANAP'ın stratejisi böyle özetlenebilir.

ANAP kurmaylarına göre işler şimdilik genel olarak kendi istedikleri yörüngede seyreliyor. Genel seçimlere kadar enflasyon ve hayat pahalılığının da denetime alınabileceği kanısındadırlar. İşler zor da olsa iyimserliklerini koruyorlar.

İç politika gerilimsiz havada devam edip gidebilir. mi?

Dış politika ve Amerika ile ilişkiler ANAP kurmaylarının söyledikleri gibi sorunsuz bir çizgi izleyebilir mi?

Parti içinde selametçi ve hareketçiler dengesi korunup MSP ve MHP oyları yine büyük ölçüde ANAP'a kanalize edilebilir mi?

Bu sorulara, bugünden, hele Türkiye gibi «*bilinmeyen*» çok, üstelik Ortadoğu gibi kaygan bir bölgede yer alan ülkede ANAP kurmaylarını hoşnut kılacak yanıtlar verebilmek kolay değildir.

Kolay olmayan bir başka alan da en çok umut bağladıkları ekonomidir. Çünkü ekonomi ANAP stratejisinin bel kemiğidir.

Ekonomi hâlâ dikiş tutmaktan uzak gözüküyor. Bütçe açığı büyük bir sorun olma niteliğini korumaktadır. «*Fon*»larla birlikte âdeta bütçe dışında bir «*ikinci bütçe*» oluşmuştur. Fon yönetimi denetimden bir bakıma uzaktır.

Bütçe açığı ile birlikte yüksek faizler, enflasyonun denetimini güçleştirici faktörler olmaya devam etmektedir. Artık IMF ile resmen bir anlaşma yoktur. Önümüzdeki yıl içinde parasal limitlerin nasıl kontrolde tutulabileceği bir başka soru işaretidir.

1986'da anapara ve faiz olarak 3.4 milyar dolar dış borç ödenecektir. Bu alanda bulunması gerekli olan dış kaynak 1986'da 500 milyon dolardır. Bu kaynak nasıl bulunabilecektir? Başbakan Özal'ın umut bağladığı «*yap - sat - işlet*» formülü bu konuda işleyebilecek midir?..

Kısacası, hiç de öyle kolay gözüküyor Sayın Özal'ın işi. Ne dersiniz?

ANKARA, 26.10.1985

*Özlemlerle
gerçekler,
her zaman denk düşmez...*

Önde gelen bazı batı ülkelerinin diplomatlarıyla yaptığımız sohbetlerde bir iki nokta dikkatimi çekmişti. Konu, Türk iç politikasında ileriye dönük gelişmelerdi; özellikle ANAP'ın 1988 genel seçimlerinde ne yapacağı sorusunun karşılığını arıyorlardı. Ancak bu sorunun yanıtını vermeden önce bazı hususları aydınlığa kavuşturma çabası içindeydiler.

Birinci husus, Demirel ile Ecevit'ti. Her iki siyaset adamının Türk iç politikasında birer «*faktör*» olduklarını kabul etmekle birlikte, «*belirleyici*» ağırlığa sahip oldukları kanısında pek değillerdi. Sağ ve soldaki oyları bölebilirlerdi, ancak bunun da bir sınırı vardı. Gördüğümüz kadarıyla temennileri, Demirel ve Ecevit'in siyaset sahnesindeki etkilerinin en aza inmesi yolundaydı.

İkinci husus, Türk sendikal hareketi ile sosyal demokratlardı. Birincisinin son derece etkisiz kılındığı kanısındalar, ki herhalde bu gözlemlerinde haksız sayılmazlar.

Sosyal demokratlara gelince...

«*Dağınık ve siyasal alternatif olarak güven telkin etmekten henüz uzak bir noktada bulundukları*»nı söylüyorlar. Sosyal demokrasinin, bugünkü koşullarda, halk kitleleri açısından iktidara gelebilecek kadar «*inandırıcı*» bir görüntü veremediğini vurguluyorlar. Ve diyorlar ki:

«*Eğer sosyal demokrasi kamuoyundaki imajını büyük ölçüde değiştiremez ve Özal Hükümeti de enflasyon ile hayat pahalılığı konusunda olumlu bir şeyler yapabilirse, seçimleri yine ANAP alacaktır.*»

Batılı diplomatların bakış açısı böylece özetlenebilir. Bu değerlendirmenin bir bakıma gerçekçilikten yoksun olmadığı söylenemez. Fakat aynı zamanda ANAP'ın 1988 seçimlerini kazanması onların temennisini de oluşturmaktadır.

Sadece önde gelen batı ülkelerinin diplomatları değil, Türk iş çevrelerinin ağırlıklı kesimleri de bugün için ANAP'ın bir genel seçim daha kazanmasını diliyorlar. Uygulanmakta olan ekonomi politikalarının kendilerini rahatsız eden yanları olmakla birlikte genel doğrultusunu onaylıyorlar. Ayrıca Türkiye'ye dönük gerçek bir yabancı sermaye akışının, ancak 1988 seçimlerinin sonucuna göre başlayacağı kanısındalar. Bu açıdan, dış odaklarda şimdilik bir bekleyişin hüküm sürdüğünü belirtiyorlar.

Nitekim Türkiye ile öteden beri yakından ilgili bir Amerikalı istihbaratçı olan George Harris, geçenlerde yayımlanan, «Türkiye: Bunalımla Baş Başa Bir Ülke» adlı kitabında aynı noktaya işaret etmiştir; diyor ki: Türkiye'nin geleceği belirsizliklerle doludur; 1988'de yapılacak genel seçimler bir «dönüm noktası» olacaktır...

Türkiye gibi ülkelerde siyasal geleceği kestirebilmenin kolay olmadığı açıktır. Ama Türkiye'nin önde gelen müttefikleri ile iş çevrelerinin gönlünde ANAP'ın yattığı da çok açıktır.

1988'in siyasal sonucunu bugünden kestirebilmek hayli güçtür. Özlemlerle, gerçekler her zaman denk düşmez.

14.2.1986

«Sokaktaki adama
demokrasi
ne yazar»
demeyelim...

Ülkemizde demokrasi tartışması sürecektir, sürmesinde de yarar vardır. «Sokaktaki adama demokrasi ne yazar!» diyerek, bu tartışmalara burun kıvrabilenlere sağda solda rastlanıyor olmasına hiç aldırmayın; bu konunun tartışılması, toplumumuz açısından sağlık işareti sayılmalıdır.

Bu durumun temelinde yatan başlıca neden, gerçek bir demokrasiden uzak bir noktada bulunmamızdır; çok partili sistemimizin belirli aralıklarla tıkanması, «yol kazaları»na uğramasıdır.

Bütün bunların nedenlerine, niçinlerine eğilmeden, geçmişten dersler çıkarmadan yol alabilmemiz olanaksızdır. Bir *hayat tarzı* olarak demokrasiyi bir yana bırakalım, daha hâlâ batı demokrasilerinin bazı temel kurumları açısından bile son derece yetersiz bir siyasal ortamda yaşıyoruz.

Bu durumun en son örneği, Özal Hükümetinin Seçim ve Siyasal Parti Yasalarında gerçekleştirdiği değişikliklerdir. 12 Eylül döneminde çıkarılmış olan bu yasalar, zaten demokrasinin özüne aykırı birçok hükmü içeriyordu. Yapılan değişikliklerle yasalar, daha da geri bir çizgiye çekilmiştir.

Seçim ve siyasal partiler gibi demokratik rejimlerde yaşamsal öneme sahip yasalarda birtakım değişikliklerin böylesine el çabukluğuyla parlamentodan geçirilmiş olması, gerçekten büyük talihsizliktir.

İki deneyimli siyaset adamının, Bülent Ecevit ile Süleyman Demirel'in bu konudaki eleştirileri Cumhuriyet'te yayımlandı. Her iki liderin de demokrasi açısından yapılan değişikliklere dönük kaygıları dikkati çekiyor. Hem Ecevit, hem Demirel, seçmen tabanı gittikçe zayıflayan .ANAP'ın iktidarda kalabilmek için yapay yolları zorladığına, ama bu yöntemin ters tepebileceğine işaret ediyorlar.

Özellikle Bülent Ecevit'in eleştirileri hayli kapsamlıdır. İki partili sistemin kapıyı «*kutuplaşma*» tehlikesine açacağını vurgulayan Sayın Ecevit, haklı olarak şöyle diyor :

«Böyle bir sistem, küçük partileri veya azınlık eğilimlerini parlamenter çerçevenin dışına iter. Bunlar, parlamenter çerçevenin dışına itildikleri vakit, toplum için bir huzursuzluk kaynağı olabilirler. Dolayısıyla aranmakta olan istikrarın tam tersi bir durum ortaya çıkar. İki partili sistem, daha büyük kutuplaşmalara yol açar.

(...) Azınlık eğilimlerini temsil edenler, kendi partilerini kurmakta bir yarar görmeyince, iki büyük partiden birine sızmak gereğini duyarlar. Böyle küçük aktivist, militan gruplar, girdikleri partinin yönetimini kolaylıkla ele geçirebilir. Yüzde 40 oy almış bir parti iktidara gelince, azınlığın azınlığı iktidar olur. Bunun somut örneğini şimdiden ANAP'ta görüyoruz.»

Demokrasi tartışmalarının yararına inanıyoruz...

31.3.1986

*Bir toprak denizi gibi
sanki
sonsuzla uzayıp giden
Harran Ovası...*

Bağırıyor Özal :

«Gençler bizi tutuyor, tamam mı gençler... Orta yaşlılar zaten bizimle çalışıyor... Güngörmüş yaşlıların duası bizimle... Çocukların ise sevgisi bizimle...»

Özal, genellikle konuşmalarının sonuna doğru bu sloganları tekrarlıyor. Hemen arkasından iki elini başının üzerinde kavuşturup karşısındaki topluluğa, «ANAP selamı» verdirtiyor; *«Daha sıkı, daha sıkı, ha şöyle, ha şöyle»* diyerek âdeta talim ettiriyor.

Öyle, iyi bir hatip olduğu söylenemez, ama topluluklarla diyalog kurmasını biliyor. Son derece anlaşılır bir dille sorulu cevaplı konuşuyor.

Sürekli olarak istikrarın altını çiziyor; *«Ahenk, saygı, birlik, beraberlik»* en çok kullandığı sözcükler arasında yer alıyor.

«İstikrar» temasını çok sık işlemesi dikkat çekici. İstikrar olmaksızın ekonomik büyüme olamayacağını anlatıyor. Zamanla bu noktadan yola çıkarak, bütün sağ oyların ANAP'ta toplanmasını meydanlarda isteyeceği de son derece açık olarak anlaşılıyor.

«Hesap kitap» ve *«icraat»* Sayın Özal'ın her konuşmasının eksik olmayan unsurları. *«Başkalarının hayalleri, bizim icraatımıza yetişemez»* cümlesini yinelemeyi çok seviyor.

Topluluklar karşısında, *«güzel bir gelecek»*, sağın klasik deyişiyle *«nurlu ufuklar»* vaat etmeye özen gösteriyor. Şanlıurfa'da akşam vakti, GAP çerçevesinde «Şanlıurfa Bölge Plan Merkezi» kurulacağını açıklarken, karşısındaki hayli canlı kalabalığa şöyle seslendi :

«Fabrikalarıyla, üniversiteleriyle, parklarıyla çocuk bahçeleriyle, gençlere spor alanlarıyla yemyeşil bir Şanlıurfa'yı şimdi den görür gibi oluyorum.»

Doğal beklentilere yanıt veren bu gibi sözleri bayağı büyük alkış ve tezahüratla karşılanıyor.

«Güçlü Türkiye, büyük ve yükselen Türkiye, itibarlı Türkiye» gibi sloganları hemen hiç eksik etmiyor konuşmalarından. Türkiye'nin saygınlığının artmasına kanıt olarak, kendisinin dünyanın her tarafına davet edilmesini gösteriyor ve ekliyor :

«Türkiye itibarsız olsa, adamı her yere böyle davet ederler mi hiç...»

Dağların iki yamacının arasında betondan görkemli bir anıt gibi yükselen Karakaya Barajının su tutma töreninde dikkatimizi çekti, dağın karşı yamacında yalçın kayaların üstünde bezden bir pankart asılmış; *«Fabrika istiyoruz.»*

Bir başka yerde, Milattan Önce Urartulardan beri Fırat'ın üzerinde bir geçiş yolu olarak kullanılan noktadaki Kömürhan Köprüsünün açılış töreninde hastane, fabrika, su, elektrik isteyen pankartlar ağır basıyordu.

Bütün bunlar, insanımızın daha iyi bir yaşama dönük özlemlerini yansıtıyordu. Başbakan Özal, bu toplulukların karşısına sürekli, *«Biz hesap kitap adamıyız, laf değil iş yaparız, helva yapmasını biliriz»* havasında çıkıyordu.

Dikkatimizi çekti, gerek Özal, gerekse kendisi gibi mühendislerden oluşan çevresi, köprü, baraj ve santraller karşısında büyük heyecan duyuyorlar. Bütün bunları rakamsal olarak bir nefeste döküp saymayı seviyorlar.

Meslekleri mühendislik olan insanların bu tür olaylar karşısında heyecan duymaları doğaldır; mesleki bir heyecandır bu aynı zamanda. Ayrıca, geçen yıllar içinde bu köprüleri, baraj ve santralleri kendi mühendislerimizin yapabilir hale gelmeleri, vahşi doğa koşullarında bunları gerçekleştirebilmeleri ülkemiz açısından kıvanç vericidir.

Dağı taşı delmek, barajlar ve santrallerle donatmak, çatlamış, suya hasret toprağı düzenli suya kavuşturmak, elektrik üretimini arttırmak hiç kuşkusuz ülke ekonomisinin düze çıkabilmesi için varılması gereken hedeflerdir. Güneydoğu Anadolu Projesi tam anlamıyla gerçekleştiğinde yalnız bu yörenin değil, bütün Türkiye insanının yazgısı olumlu yönde etkilenecektir. Bu bakımdan böylesine projeler karşısında duyulan heyecan herkesçe paylaşılır; aksi düşünülemez. Bu heyecanı duymaksızın, ülkemize daha güzel, daha mutlu yarınlar hazırlamak olanaksızdır.

Nitekim ana muhalefet lideri Erdal İnönü'nün geçen gün bu törenlerden birine Başbakan Özal'ın yanında katılması bu bakımdan anlamlı, olumlu bir jest sayılmalıdır. GAP gibi bir projeye ana muhalefetin de sahip çıkıyor olmasının bir anlamı vardır. Belki Sayın İnönü'nün bu alışılmadık davranışı, ANAP'lılar kadar, bazı SHP'lileri de şaşırtmış olabilir. Bir başka açıdan bu

tür şaşırtmacalara siyasal yaşantımızın, geçmiş göz önünde tutulursa, ihtiyacı olduğu da söylenebilir. Şu anda böyle bir projenin işbaşındaki bir başka parti tarafından yürütülüyor olması, muhalefetçe, ona dudak bükülmesini gerektirmez.

Bir başka noktanın daha altını çizmek isteriz. DP'den başlayarak, AP ile devam eden ve bugün de ANAP'ın sahip çıkma-ya çalıştığı bir çizgi vardır; Barajlar, köprüler, yollarla onların deyişiyle, «*büyük Türkiye idealini*» gerçekleştirmek. Böyle bir Türkiye yaratmak, bu hedefe varmak için çalışmak yöntemleri farklı olabilir, ama her partinin ortak amacıdır. Ama yalnız, «*mühendisçe*» düşünmekle «*hesap kitap adamlığı*» ve «*işbitiricilik*» ile bu amaca ulaşmak mümkün olamıyor. Sayın Özal'ın sürekli altını çizdiği «*istikrar*» kalıcı olamıyor. On yılda bir rejimin kesintiye uğraması da bu durumun kanıtı değil mi? İktidardaki mühendislerimizin «*hesap kitabın*» yanı sıra, işin biraz da bu boyutunu göz önüne almalarını, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları gibi kavramları da hesaba katmalarını dileriz.

Kuşkusuz, GAP gibi projeler gerçekten heyecan vericidir; helikopterle uçarken, altımızdan bir toprak denizi gibi şanki sonsuza uzayıp giden Harran Ovasının ekonomiye ve insanımıza kazandırılması, kuşkusuz büyük başarı olacak. Ama bu heyecan politikanın başka gerçeklerinin serinkanlı bir biçimde görülmesini engellememeli.

ŞANLIURFA, 17.6.1986

*Açık toplumun
belki de
en önde gelen erdemi...*

Hanımefendinin yüzüğü, kerime hanımın Jaguar'ı, mahdum bey oğlumuzun Toyota'sı, damat beyin butiği, birader efendinin iş ilişkileri...

Kamuoyunda biçimlenen bu görüntünün hoş olduğu söylenebilir mi? Sağduyu sahibi bir kimse, «*Olur böyle şeyler*» deyip geçebilir mi?

Ancak partizanlıktan burnunun ucunu göremeyenler ya da

birtakım kısa vadeli çıkarlarının kör güdüsünde olanlar bu durumu gerekçelemeye kalkışabilirler; ama inandırıcı olamazlar.

Devlet yönetiminin en tepe noktalarında bulunan kişilerin sorumlulukları yalnızca kendi görev alanları ile sınırlı değildir ve hiçbir zaman da öyle olmamıştır. Özel yaşamları, yakın çevreleri, kendilerinin ve yakınlarının davranışları, özellikle demokrasilerin geçerli olduğu açık toplumlarda kamuoyunun ilgi odağında yer alır. Bu yüzden basın bu konularla uğraşması, kimi zaman iktidar sahiplerinin canını sıkırsa da bir meslek gereğidir. Gazeteci, kamuoyunu aydınlatırken aynı zamanda kamu görevi de yapmış olur.

Açık toplumun belki de en önde gelen erdemi, bu tür denetim mekanizmalarına sahip olmasında yatar. Bu mekanizmalar işleyebildiği ölçüde doğrunun yanıltan, haklının haksızdan ayırt edilebilmesi kolaylaşır. Karşılıklı görüş ve eleştirilerin serbestçe yayımlanabilmesi, olayların tüm boyutlarıyla sergilenebilmesi toplumda, devlet hayatında seviyenin yükselmesine de katkıda bulunur. Yapılan yanlışların, saçmalıkların, usulsüzlüklerin, yolsuzlukların tekrarlanması olasılığını bir ölçüde azaltabilir. Ya da bu işlere kalkışacak olanlar, hiç olmazsa pabucun pahalı olacağını daha baştan bilirler.

Devletin tepe noktalarında bulunanlar, duyarlı davrandıkları ölçüde olumlu yönde mesafe alınır. Adamsendeciliğin geçerli olduğu ortamlarda ise yukarıdan aşağıya doğru bir yozlaşmanın lekesi toplumun üstünde yayılmaya başlar. Devlet hayatında bozulmanın göstergeleri hızla çoğalır.

Bu tehlike, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde daha büyüktür. Demokratik kurumların, açık toplum geleneğinin henüz tam yerleşemediği ülkelerde devlet yöneticilerinin, özel yaşantıları dahil her türlü tutum ve davranışlarında daha da dikkatli olmaları gerekir.

Şu günlerde yaşamakta olduğumuz olayları, gazeteci milletin hınzırlığına veya «siyasi komplolar»a bağlamak, kendi kendini aldatmakla eşanlam taşır. Böyle bir tutumun kimseye yararı olamaz. 12 Eylül sonrasının yeni siyaset döneminde bir «seviye»nin bir türlü tutturulamadığı apaçık görülmektedir. İktidar sahiplerinin her alanda kendilerine bir çekidüzen vermelerinin zamanı çoktan gelmiş, hatta geçmektedir.

Acaba onlar, bu durumun farkındalar mı?

Özal'dan:
«12 Eylül olmasaydı
biz iktidara gelemezdik...»

Başbakan Özal, Yalçın Doğan'la söyleşisinde hayli açık dile konuşmuş; şöyle diyor :

«Evet, 12 Eylül olmasaydı belki biz iktidara gelemezdik. Bu ekonomik politikalar uygulanır mıydı onu da kestiremem. Çünkü 12 Eylül oluncaya kadar uyguladık belli politikaları; 12 Eylül sonrasında da ben aynı politikaları uygulamaya devam ettim. Esas mesele, sendikaların politikayla uğraşamamaları. Bu bir anayasa meselesidir. Yani Anayasa 1982'de Türkiye'de böyle bir kaide koymuş, bunun dışına çıkamayız. (Bu konuda) Anayasada bir değişiklik kesin olarak düşünmüyorum. İleride, çok ileride olur mu bilmem.»

Ne kadar açık, değil mi?

Sayın Özal bir bakıma diyor ki :

«12 Eylül olmasa iktidara gelemezdik.»

Doğru!

«12 Eylül olmasa 24 Ocak politikalarını sürdüremezdik.»

Doğru!

«12 Eylül olmasa işçi haklarını rafa kaldıramazdık.»

O da doğru!

«Şimdi kimse kalkıp bana işçi hakları için 1982 Anayasasını değiştiremez.»

Doğru söze ne denir!

Sayın Özal, Cumhuriyet'in sorularını yanıtlarken, 12 Eylül ve rejimiyle ne denli özdeşleşmiş olduğunu yalın biçimde ortaya koymuştur.

12 Eylülün öngördüğü, demokratik içerikten yoksun «istikrar» anlayışına ne kadar sahip çıktığını bir kez daha açıklığa kavuşturmuştur. «İstikrar»a bu tür bir yaklaşımın gerçekte, «istikrarsızlığa» davetiye çıkarmak olduğunu görebilmesi olanaksızdır. Toplumsal ve siyasal istikrarın, barışın demokrasiden geçtiğini kavrayabilmesi hayli uzak bir olasılıktır.

Bu gerçeğin bilincinde olması gereken kesim genel olarak «sol»dur. 12 Eylülün getirdiği «vesayet demokrasisi»ni gerçek demokrasiye dönüştürebilecek olan, «sol»dan başkası değildir. Sol, siyaset sahnesine ağırlığını koyamadığı, «ben de varım» diyemediği sürece bu dönüşümün gerçekleşebilmesi düşle eşan-

lam taşır. Tarihte demokratik hak ve özgürlükler hiçbir zaman «verilmemiş, alınmış»tır; demokrasi, ancak bu yolla ete kemiğe bürünebilmiştir.

Bunu yapabilmenin de birinci koşulu, solun kendi ağırlığını politika sahnesinde bir blok olarak duyurmasıdır; farklı düşünce ve bakış açılarına sahip olsa bile siyasal gücünü demokrasi adına hiç olmazsa bir dönem birleştirmesidir; kendi arasında yeni yeni duvarlar örmekten kaçınmasıdır.

Sol, öncelikle bu işi başaramazsa, «sol» adına söylenen şarkılar yüreklerde daha çok titreşim yaratır, ama demokrasi de, daha çok bekler.

14.8.1986

*Siyaset
adamlarımızın
minareyi kılıfına
uydurma
becerileri...*

Başbakan Turgut Özal her zamanki gibi yine son derece pembe bir tablo çizmiştir; dördüncü yılına girerken hükümetinin her alanda ne kadar çok başarı kazandığını vurgulamaya özen göstermiştir; geleceğe dönük iyimser ve parlak öngörülerde bulunmuştur; âdeta bizlere bir başka âlemin kapılarını ardına dek açmayı denemiştir.

Üç yıllık başbakanlığı döneminde olan biteni, Sayın Özal, öylesine ballandıra ballandıra anlatmıştır ki, o denli nurlu ufuklar vaat etmiştir ki, belki bazılarını bir başka âleme bile sürükleyebilmiştir, bilemeyiz.

Söylediklerini okuyup dinledikten sonra insanın aklına ilk olarak şu yalın soru gelebilir: Pek iyi, pek güzel de, bunca başarıya karşın ANAP'ın oyları sadece üç yıl içinde nasıl oldu da yüzde 45'ten yüzde 32'ye düşüverdi? Bu iniş grafiği neden o zaman?

Kuşkusuz her soru gibi bunun da karşılığı, gerekçeleri allanıp pullanıp verilebilir. Siyaset adamlarımız minareyi kılıfına uydurmakta beceri sahibidirler. Ama demokrasilerde nihai kriter seçim sandığı olduğuna göre, 28 Eylül sonuçları herhalde Özal

Hükümetinin üç yıllık «başarısı»nın değil, «başarısızlığı»nın bir göstergesi sayılmalıdır.

Sayın Özal'dan, hükümetinin üçüncü kuruluş yıldönümünde sanki başka ne söylemesini bekliyordunuz ki, diye de sorulabilir.

Doğrudur.

Özellikle ülkemizde hiçbir siyaset adamının kalkıp da «*Yogurdum karadır*» dediği pek görülmemiştir. Hele o siyaset adamı iktidardaysa, üstelik seçimlere de yalnızca iki yıl kalmışsa, pembe tablolar çizmeye ara vermeyecektir; kimsenin şüphesi olmasın bundan.

Örneğin hayat pahalılığı milletin belini bükmeye devam etse de; enflasyon üç yıl önce koyulan hedefin üç katı civarında seyretse de; gittikçe hakçalıktan uzaklaşan gelir dağılımında yüzde 56'lık gelir dilimi nüfusun sadece yüzde 20'sine ait olsa da işlerin iyiye gittiğini söyleyebileceksin!

Sendikal hakların kullanımını, batı demokrasilerinde söz konusu olamayacak biçimde cendereye almış olan iş yasaları varken, çıkıp, «*Bizim dönemimizde tek bir grev ertelemesi olmadı*» diyebileceksin!

Anayasanın geçici dördüncü maddesinde yer alan siyasi yasakların kaldırılması konusunda bile ipe un sererken, «demokrasi» sözcüğünü de ağzından hiç düşürmeyeceksin!

Yurttaşlık hakkı gibi en kutsal haklardan biri, örneğin yazar Demir Özlü'den, antidemokratik kurallara dayanılarak alınacak; binlerce kişiye, örneğin yazarımız Ali Sirmen'e, pasaport verilmeyecek; «*muzır yasalar*» çıkarılıp romanlar, dergiler poşete sokulup yargılanacak; ama «*liberal düzeni*» hiç ağzından düşürmeyeceksin!

Mardin'in İdil ilçesinin Pınarbaşı köyünden kaçak Abdurrahman Motor'un eşi Hado gelin, belediye başkanının evinde yirmi gün «*yedimin*» tutulacak, evine ancak özel izinle gidebilecek; SBF'de «*Yılanların Öcü*» filminin toplu biletini satan öğrenciler bir ay süreyle fakülteden uzaklaştırılacak; değil sosyalist parti kuranlar, nasıl kurulabileceğini düşünüp konuşanlar bile tutuklanabilecek; ama insan haklarından gene de söz edebileceksin!

Caydaki radyasyonun sağlığa zararlı olmadığını söyleyebileceksin; diplomatlarımıza açıkça hakaret eden bir milletvekilini neredeyse savunabilecek, ya da kamuoyunda kınamayacaksın; kuraklık deyince yağmur duası, susuzluk deyince yağmur bom-

bası tavsiye edebileceksin; devlette ve ulusal eğitimde laikliğe aykırı akımların tırmanmasını, öğretim birliği yasasının delinmesini umursamayacaksın!

Ne olursa olsun, her şeye karşın *pembe tablolar, nurlu ufuklar* çizmeye devam edeceksin.

Evet öyle.

Tutar mı tutar, Sayın Özal. Hele sol muhalefet böyle etkisiz ve dağınık olduktan sonra, sizinki olmasa bile, bakarsınız, Sayın Demirel'in hesabı tutar...

14.12.1986

**SÜLEYMAN DEMİREL
DOĞRU YOL PARTİSİ
VE
ÖZAL**

*Lider, yanlış yolda
koşullandırılmış
kitlelerin tutsağı değil,
onlara
önderlik eden kişidir.*

Ankara'da düzenlediği *Büyük İstişare* toplantısıyla Doğru Yol, «*Sağ kanattaki yer benimdir, taklitlerinden sakınınız*» demek istiyordu kamuoyuna. Oldukça canlı geçtiği anlaşılan toplantıda, bir yandan ANAP ve Özal Hükümeti eleştirilirken, öte yandan özellikle demokrasiye dönük özlem vurgulanıyordu. Konuşmalardan bazı bölümler şöyle :

«*Bugünkü Mecliste milletimizin yüzde 42'sinin siyasi tercihinin temsilden mahrum kaldığı anlaşılmıştır. Sözde demokrasiyi değil, gerçek demokrasiyi savunuyoruz... Hür basın, fonksiyonunu ifa etmekte büyük güçlükler içindedir. Açık rejim işlemiyor. Millet'in hür iradesi ergeç üstün irade olacaktır. Eşitlik ve adalet ilkelerinin tahribi yanında, demokratik hakların kullanılmasında ve demokratik müesseselerin işleyişinde aşılması zor müşküller vardır. Sendika faaliyetleri alabildiğine kısılmıştır. Üniversite suskundur. Keyfilik, korku ve sessizlik, idare üslubunun alameti farikası haline gelmiştir. Hür ve demokratik olmak*

anarşi sebebi sayılırsa, Türkiye hiçbir zaman hür ve demokrat olamayacak demektir. Açık tartışmaya yıllardır hasret, suskun bir ortamda sizlerle beraber demokrasiyi de selamlıyoruz.»

Pek iyi, pek güzel!

Sayın DYP sözcülerinin demokrasiye dönük istekleri genel olarak yerinde sayılmalıdır. Gerçekten heyecanlı bir hava içinde dile getirilen bu isteklere, demokrasiye içtenlikle inananların burun kıvrımaması gerekir. Ne var ki bunu yapmanın, söylenildiği kadar kolay olmadığını da gayet iyi bilmekteyiz.

Nedenine gelince...

Ülkemizde siyasal yelpazenin sol kanadından gelen demokratik taleplere yıllar yılı sağda burun kıvrılmıştır. Kimi zaman en masumane demokratik istekler bile, sırf soldan kaynaklanıyor diye sağ iktidarların anlayışsızlık duvarına çarpmıştır. Hak ve özgürlükleri yalnızca kendi tekelinde tutan sağ, bunun demokrasi olduğuna da kendisini inandırabilmiştir. Daha çok kendisinin rahatça örgütlenip, konuşabildiği ortama demokrasi adını vermiş; bunun sınırlı bir demokrasi olduğunu savunanlara ise *çatlak ses* yakıştırmasıyla karşı çıkmıştır.

Ayrıntıya girip yılların içinden gelen bir birikimi kaşımak niyetinde değiliz şu aşamada. Fakat Doğru Yol saflarında, «*Gerçek demokrasi istiyoruz*» seslerine rağmen, bir şeylerin hâlâ aşılamamış olduğunu bir kez daha saptadığımız içindir ki bu noktaya değiniyoruz.

Doğru Yol'un sayın sözcüleri, pazar günkü toplantıda, daha önce basında yer alan bazı haberleri yalanlamak için büyük çaba harcadılar. SODEP'le DYP arasında herhangi bir *işbirliği* olmadığını hemen her önde gelen sözcü vurgulamaya özen gösterdi. Ateşle suyun bir araya gelmesi neyse, SODEP'le DYP'nin *işbirliği* de oydu.

Yalanlamayı yaparken, DYP sözcülerinin dikkatli bir dil kullanmış olmaları bir gerçeği ne yazık ki değiştirmeyecektir. Demokrasi adına da olsa sağ, sol ile işbirliğini henüz ağızına bile alabilecek durumda değildir. Öyle anlaşıyor ki ne kadroları, ne de kendi kitleleri buna hazırdır. Gün gelip örneğin Doğru Yol, pratikte işbirliğine yönelse bile, herhalde bu işi adını koymadan yapmayı tercih edecektir. Bu açıdan Doğru Yol'un bazı sözcülerinin güçlüklerini de bilmiyor değiliz.

Ancak şunu kavramakta yarar var: Yıllar içinde sağ ile sol arasında örülmüş olan duvar yıkılamazsa, iki taraf demokrasi platformunda ortak tutumlara yönelemezlerse, o zaman, «de-

mokrası şuurunu zedeleyen hareketler» ülkemizde daima var olmaktadır.

Kimi değerler ortaklaşa savunulabilirse varlıklarını sürdürebilirler. Liderler yanlış yolda koşullandırılmış kitlelerin tutsağı değil, onlara önderlik eden kişilerdir. Unutmayalım, bazı kırsaldön-güleri kırabildiğimiz, önyargılardan kurtulabildiğimiz ölçüde demokrasiye dikiş tutturabiliriz. Yoksa, her on yılda bir, demokrasiyi aramaya devam ederiz.

18.12.1984

*Doğru Yol'da
Mehmet Yazar
hareketi...*

Doğru Yol Partisinde Mehmet Yazar hareketi, «*Bir Bilen*»in* altından liderlik koltuğunu kurnazca çekip alma operasyonu mu?

Öyle sayılabilir mi?

Eğer öyle ise, neden?

1946 ruhu diye de tanımlanabilen *dava* adına mı?

Yoksa birtakım başka *güçler* adına mı?

Oyun içinde oyun mu?

Bu sorulara DYP'deki genel başkanlık mücadelesinde Mehmet Yazar'ı destekleyenlerden değişik karşılıklar alınabilir.

1960'lardan bu yana «*Eir Bilen*»in yeminli düşmanları vardır ki, Yazar'a arka çıkarken gayet bilinçlidirler. Onu etkisiz kılmak, giderek tasfiye etmektir başlıca amaçları.

Bir başka bölümü, «*Bir Bilen*»in safında gözükersen Yazar'dan yana tavır almaktadır, çünkü «*dava*» öyle gerektirmektedir.

Peki neden Mehmet Yazar sorusunun yanıtı ise şu olabilir :

«Davayı sürükleyebilecek niteliklere sahip. Genç, enerjik, AP kitlesinin anlayabileceği, sevebileceği bir insan. Ayrıca bir başbakanlık olması gereken özellikleri var. Sadece arka planda 'Bir Bilen'le bu dava sürdürülemez. Ön plandaki adamın da işi yüklenip götürebilecek bir kişi olması gerekir ki, Özal ve ANAP'a karşı gerçek bir alternatif oluşabilsin. Üstelik Yazar sert değil; devletin tepe noktaları ile diyalog kurabilir rahatlıkla. Doğru Yol'un da bir kazaya uğramasına tabanın tahammülü yok artık. Yazar en iyisidir, birçok bakımlardan.»

* Süleyman Demirel.

«*Bir Bilen*»in, Yazar'a sempatiyle bakmadığı, onu içine pek sindiremediği belirtilirse, alınacak yanıt şu olabilir :

«*Şimdilik vakit var daha. 'Bir Bilen' kimseye henüz yeşil ışık yakmış değil, mührü vermiş değil. Yazar'ın tabanda tutulduğunu gördükçe, onu benimseyebilir. Bunu yapacak kadar gerçektir, siyaseti bilir. Siyasetin esneklik ve uzlaşma olduğunu çok hem de çok iyi bilir.*»

Diyebilirsiniz ki :

«*Çağlayangil, 'Bir Bilen'in en yakını, Cumhuriyet'te yayımlanan demecinde Mehmet Yazar için bakın ne demiş: 'Parti genel başkanında aradığımız vasıflar nedir? Bir, davaya sadakat. İki, ehliyet. Üç, göz ve vitrin doldurmak. Üçüncü vasıf Yazar'da var. İkincisi için bir şey diyemem. Birinci vasfı ispat etmemiş. Son dört yılda tahterevallı gibi oynamış.'* Çağlayangil böyle diyor. Yazar'ı davaya bağlı olmamakla suçluyor.»

Buna alacağımız yanıt da şu olur :

«*Yok canım, Çağlayangil böyle bir şey der mi hiç. Dememiştir!*»

Ve Mehmet Yazar'ı desteklemenin, «*Bir Bilen*»e karşı olmak anlamına gelemeyeceği savunulur; vefa sözcüğünün altı özellekle çizilir.

Ama aynı zamanda şunu da gayet iyi bilirler ki, Mehmet Yazar'ın yükselişi, ister istemez «*Bir Bilen*»in inişini getirebilecektir. Bunu kesinlikle telaffuz etmezler, ama işin sonunda o noktaya varacağından pek o kadar kuşku yok gibidir.

Şöyle düşünürler :

«*Kişiler değil, davadır önemli olan. Bu bir bayrak yarışdır; bayrağın elden ele ilerlemesidir temel hedef; koşucular neden değişmesin. Üstelik 1960, 27 Mayıs'ın sonrasında olan neden 1980, 12 Eylül sonrasında olmasın. O zaman da bayrak el değiştirmişti, bugün de değiştirebilir.*»

Mehmet Yazar'ı Doğru Yol'da genel başkanlığa oturtmak isteyen mantık böyle özetlenebilir.

Ancak oyun bu kadar basite indirgenebilir mi? Mehmet Yazar karşıtlarının, «*DYP'yi MDP'ileştirme operasyonu*» olarak nitelendirdikleri hareketin temelinde yatan mantık bu denli tek boyutlu mu?

Oyun içinde oyun mu var acaba.

DYP büyük kongresinin yapılacağı 14 Mayıs'a değin bakalım daha neler göreceğiz...

Doğru Yol'daki mücadelenin gittikçe şiddetlendiği görülüyor. Birinci büyük kongrenin yapılacağı 14 Mayıs tarihi yaklaştıkça daha da sertleşmesi beklenmelidir bu mücadelenin.

DYP'deki kavga kimle kimin arasındadır ve neyin kavgasıdır?

Bu sorunun kuşkusuz tek bir karşılığı yoktur. Fakat siyasetle dolu olarak geçen her gün bazı karşılıkların daha da belirginleşip netleşmesini sağlıyor.

Mücadelenin özellikle «Bir Bilen» ile Mehmet Yazar ve onun destekçileri arasında gittikçe kızıştığını söylemek herhalde bir yanlış sayılmayacaktır. En azından ortaya çıkmış olan tablo bugünün gerçeğini yansıtıyor olmalıdır.

Bir zamanlar «Bir Bilen»e en yakın, en bağlı kalemlerin başlangıçtaki itinalı üsluplarını ağır ağır terk ederek tüm ağırlıklarını Yazar'ın arkasına yığdıkları dikkati çekiyor. Sanki «Bir Bilen»le köprüler atılmış gibidir. Sanki bu durumun bilinçaltında rahatsızlığını duymaktadırlar. Ve yeni bir «kral yapıcılığı»na soyunmuşçasına bir hava içinde gözüküyorlar. Kavganın uç verdiği ilk günlerde yazılarında benimsemiş oldukları nüanslı satırlar, 14 Mayıs tarihi yaklaştıkça partinin delege tabanına yönelik açık mesajlara dönüşüyor.

Açık mesaj şu :

«DYP, 1964'te AP ne yaptıysa, aynıını yapmalıdır.»

Demokratlar için 1964'te siyaset yasağı vardı. AP'ye «lider» değil «genel başkan» aranıyordu. Ve Demirel bulundu. Çünkü kişiler değildi önemli olan, «dava»ydı, «misyon»du; «bayrak» elden ele geçerek ilerlemeliydi.

İşte böyle.

Mehmet Yazar'ı, onların değişisiyle şimdilik (şimdilik diyorlar, çünkü 14 Mayıs'a kadar geçecek sürede çok şeyin değişebileceği kanısındalar), «Bir Bilen»e rağmen genel başkanlığa tırmanması için hırsla destekleyen kalemlerin mantığı böyle işlemektedir.

DYP kongrelerini izleyen Cumhuriyet muhabirleri parti tabanında Mehmet Yazar'a dönük bir ilginin varlığını belirtiyorlar. Yazar'la birlikte DYP'nin basın ve kamuoyunda daha çok ilgi çekmeye başladığını, bu yüzden de nereye giderse Yazar'ın

bir merak odağı oluşturduğunu söylüyorlar. Odalar Birliğinin ülke çapındaki örgüt ağının da hemen her yerde olanaklarını Yazar'a sunduğu da bir gerçek.

Fakat, *«Bütün bunlar başka, kongre kazanmak başkadır; gövde gösterilerinin kongreye gidecek delegeler üzerindeki etkisi abartılmamalıdır»* diyenlerin sözlerindeki gerçek payını teslim etmek gerekir.

Nitekim Mehmet Yazar'dan yana kimi kalemler bu gerçeği yadsımıyorlar; fakat dedikleri şu :

«Maya tutmuştur bir kere. Bu defa olmasa da daha sonraki bir olağanüstü kongrede Yazar genel başkanlığa gelir.»

Mehmet Yazar da doğrusunu isterseniz aynı kanıda gözüküyor; 14 Mayıs'ta genel başkanlığı yakalamasa bile partide kalıp mücadeleye devam edeceğini belli etmektedir.

Mehmet Yazar'a karşı olanlara gelince...

Bir kere Yazar'ın boyunun ölçüsünü 14 Mayıs'ta kesinkes alacağına inançları tamdır.*

İkincisi Mehmet Yazar'ı siyasal misyonu açısından *«Turgut Sunalp'ın sivil»* olarak görüyorlar ve *«DYP'yi başkaları adına MDP'leştirmekle görevlendirilmiştir»* demekteler.

Üçüncüsü, Mehmet Yazar hareketinin demokrasi açısından bir *«uzlaşma»* değil, *«teslimiyetçilik»* hareketi olduğunu, bu yolla *«haysiyetler teslim edilerek»* demokrasiye varılamayacağını savunuyorlar.

Ama Mehmet Yazar yine de kazanırsa...

Buna da yanıtları şu :

«Zemini elinizden alabilirler, ama fikri değil. Gücümüz fikrimizden gelmektedir. Zemini elimizden alırlarsa, yeni bir zemin yaratmak o kadar da zor olmayacaktır.»

Bir başka deyişle Yazar kazanırsa, pek kolay olmasa da yeni bir parti kurulur demeye getiriyorlar.

Bugünkü Doğru Yol cephesinde olan biten böyle.

22.4.1985

* Gerçekten aldı ve Demirel karşısında yenilgiye uğradıktan sonra bir başka parti kuran Mehmet Yazar, bir süre geçince partiyi kapattı ve ANAP'a geçti.

Doğru Yol'un birinci büyük kongresi* gerçekten coşkulu ve heyecanlı bir ortamda başladı. Tıklım tıklım dolu Atatürk Kapalı Spor Salonunda gerilim arasına olağanüstü tırmandı. Hava kimi zaman öylesine elektrikleşti ki Yazar ve Cindoruk yandaşlarının yer yer kapışmalarına ramak kaldığını gösteren görüntüler oluştu.

Önce Mehmet Yazar'ın renkli bez afişi tribünlerde açıldı ve eller üstünde dalgalana dalgalana dolaştırıldı. Sloganlar ilginçti: *«Yazar'a oy ver, Özal'a yol ver... Önce Yazar, sonra iktidar...»*

Aynı anda tam karşı tribünde de Cindoruk için büyük bezden afiş açılıyor ve *«Başkan Cindoruk»* diye bağırılıyordu.

Tribünlerin en arkasına asılmış başka bir bez afişe ise Cindoruk'un *«davaya hizmetleri»* şöyle sıralanmıştı: *«Gençlik kolu, Yassıada, Zincirbozan, işte Genel Başkan...»*

Ama bir slogan vardı ki bağırıldığı zaman gerçekten her şeyi, başka bütün sesleri bastırıyordu:

«Muhteşem Süleyman... Muhteşem Süleyman...»

«Demirel nerede, biz orada!.. Demirel nerede, biz orada!..»

Ve sanıyoruz kongrede her şey bu sloganda düğümleniyordu. Birinci büyük kongrenin havasını, rengini veren, tansiyonu sürekli yüksek tutan, herhalde bu slogandı. Ya da bu sloganın içerdiği siyasal anlam ve mesajdı.

Gerek bu sloganlar atılırken, gerekse haklarında siyaset yasağı olan ve olmayan bazı ünlü AP'lilerin salona girişlerini, onlara yapılan tezahüratı izlerken, aklımdan geçen şuydu :

«Siyaset yasaklarına ne gerek vardı?»

27 Mayıs sonrasında olduğu gibi 12 Eylülde de siyaset yasaklarına başvurulmuş, siyaset yapmanın kapsamı daraltılmıştır.

Başvurulan bu yolun batılı demokrasi anlayışıyla bağdaşmadığı açıktır. Bunun üstünde durmuyoruz.

* DYP'nin bu ilk kongresinde Mehmet Yazar, Süleyman Demirel'in desteklediği Hüsamettin Cindoruk karşısında genel başkanlık mücadelesini yitirdi.

Vurgulamak istediğimiz nokta başkadır; o da şu: Bu siyaset yasaklarının ülkeye huzur ve siyasi istikrar getireceği öngörülmüştür, temenni edilmiştir. Ama sonuç ne olmuştur? Acaba bu yasaklardan umulan, arzulanan sonuç elde edilebilmiş midir?

Bu soruya «evet» karşılığını vermek olanaksızdır.

27 Mayıs sonrasında neler olduğunu hepimiz biliyoruz.

12 Eylül sonrasında ise yaşamaya başladık.

25 Mart 1984 yerel seçimlerinin sonuçları siyaset yasaklarının anlamını ya da anlamsızlığını sergileyen ilk gelişme olmuştur. DYP birinci büyük kongresi ise belki de ikincisi.

Ağustos ayında kurulacak DSP de üçüncüsü olabilir.

Siyasal istikrar ve huzuru yasaklarda değil, normalde, daha doğrusu demokraside arayalım lütfen.

Başka çare yok.

Aksi halde boşuna zaman yitiriyoruz, acı çekiyoruz.

ANKARA, 15.5.1985

*«Demokrasi,
Türkiye için
hayat tarzı olmalı,
sadece idare tarzı değil...»*

Süleyman Demirel 12 Eylül öncesine dönük olarak birçok açıdan eleştirilebilir. Demokrasinin tanımını konusunda kendisiyle anlaşılamayabilirsiniz. Batıda geçerli demokratik ölçütleri Sayın Demirel'in içine tam anlamıyla sindiremediğini söyleyebilirsiniz. MHP'nin oy tabanını AP'ye çekebilmek için «*ülkücü hareketi*» görmezlikten geldiğini, 1975'te Birinci MC'yi oluşturarak ülkede siyasal kutuplaşmayı tüm uyarılara karşın derinleştirdiğini vurgulayabilirsiniz. «*CHP, aldığı sol oyların sınırına ulaşmıştır; oysa sağda oylar bölünmüştür; AP'nin sağda toplayacağı daha çok oy vardır*» taktiğine dayalı olarak inatla sürdürmüş olduğu «*cepheleşme*» politikasını, ülkeyi sürüklediği ortam açısından suçlayabilirsiniz. Batı demokrasilerinin en temel kavramları arasında yer alan diyalog, uzlaşma gibi alışkanlıkları 12 Eylül öncesinde sergileyemediği için kendisine yüklenebilirsiniz.

Sayın Demirel'e karşı buna benzer eleştirileri çoğaltmak zor değildir. Ayrıca bu eleştirilerdeki haklılık payı da çok büyüktür.

Ama burada durup bir an düşünmeniz gerekir. Bütün bu eleştirilerden yola çıkıp 12 Eylül'ün getirdiği «siyaset yasağı»nı uygun buluyorsanız ya da partilerin kapatılmasını içine sindirebiliyorsanız, o zaman şunu iyi bilin ki, bu tutumunuz da batı demokrasisine ve onun kültürüne çok aykırıdır; demokratik kriterler açısından bir «çifte standart»tır.

Eğer hukukun üstünlüğüne inanıyorsanız, «kanunsuz suç ve ceza olmaz» kuralının bu ilkenin temelinde yattığını biliyorsunuz demektir. O zaman da insanların «hukukunu arama mücadelesini» de doğal karşılamamız gerekir.

Süleyman Demirel, Zincirbozan'dan 12 Eylül yönetimine gönderdiği mektubunda şöyle diyor :

«Zincirbozan, bizi ne Türkiye'den, ne de inançlarımızdan koparmaz. Zincirbozan'da tel örgü içinde kafese konan bizler değil, Anayasa, hak, hukuk ve adalettir. Haksızlık ve adaletsizlik karşısında sessiz kalmak, ona ortak olmak demektir. Görüşlerimizi dile getirmek ihtiyacı, bu inançtan doğmuştur.»

Sayın Demirel'in görüşlerini paylaşmayabilirsiniz; 12 Eylül'e gelince onu suçlayabilirsiniz. Ama eğer «demokrasi»den söz ediyorsanız, onun görüşlerini serbestçe dile getirmesine karşı çıkamazsınız, çıkmamanız gerekir.

Şöyle diyor Demirel :

«Demokrasi Türkiye için bir hayat tarzı olmalı; sadece idare tarzı değil. Demokrasi Türkiye için dokunulmaz, vazgeçilmez bir hayat olmalı. Hayat tarzı olmalı, diyorum. Çünkü hayat tarzının eşiğinde hür ve serbest olmak yatar. Kişinin hür ve serbest olmasını sağlayan tek rejim demokrasidir. Kişi, şayet 'demokrasi olsun' diyorsa, kimse bu da neymiş, bundan bana ne diyemez. Kişi konuşuyor, demektir. Kişinin hak ve hürriyeti kısıtlanamaz. Bunu ne yapacağım, diyemez kişi. Hak ve hürriyet kişiyi vatandaş yapan büyük değerlerdir.»

Bu ilkeleri, Sayın Demirel dahi! hepimiz içimize sindirebildiğimiz ölçüde hem demokrasi, hem siyasal istikrar ülkemize yerleşebilecektir.

Bundan kimsenin kuşkuğu olmasın.

13.2.1986

*«Bu kadar yasakla
demokrasi olmaz;
bu bir ara rejimdir.»*

Bülent Ecevit, DSP Kurucular Kurulu toplantısında yaptığı konuşma nedeniyle Ankara'da yargılanacak; bu davanın sonucunu Süleyman Demirel'in de merakla beklediğini söyleyebiliriz. Hatta Demirel, davanın sonucuna göre ara seçim öncesinde izleyeceği çizgiyi şu ya da bu ölçüde değiştirebilecektir. Kendisiyle yaptığım sohbette bu izlenimi edindim.

ANAP'ın seçim sandığında yenilgiye uğratılması ile ülkemizde demokrasinin rayına oturtulması arasında Demirel'e göre büyük bir bağlantı var; çünkü ANAP, 12 Eylülün getirdiği yasakların en başta gelen sahibi durumunda. Demirel, *«Bu kadar yasakla demokrasi olmaz, bu bir ara rejimdir»* diyor.

Anayasanın geçici dördüncü maddesinde yer alan siyaset yasaklarına gelince...

1960'larda demokratların siyasal haklarının geri verilmesindeki gecikmeyle kendileri bir *«hata»* yapmışlarsa, bu tutum, Özal'ın bugünkü yaklaşımını haklı çıkaramazdı; siyaset yasaklarının kaldırılmasına bugün kimin karşı olduğunu Özal açıkça söylemeliydi; bu yasaklar kalkmadan yapılacak seçimlerin *«hür ve serbest»* olduğu iddia edilemeyecekti. Demirel'in bu konudaki bakış açısı böyle özetlenebilir.

Sayın Özal bu konuda ne düşünüyor dersiniz...

Kafasında ne olduğunu okumak kuşkusuz olanaksız. Ancak çeşitli sohbetlerinden edindiğimiz izlenime göre Özal, Cumhurbaşkanı Evren'in yasakların kaldırılmasına kesin karşı olduğu görüşünde.* Meclisten böyle bir Anayasa değişikliği çıksa bile Sayın Evren'in bunu referanduma götüreceği kanısında. Referandumdan çıkacak sonuç ne olursa olsun, böyle bir gelişmenin Türkiye'de istikrarsızlık, hatta bunalım anlamına geleceğini düşünüyor. Bu yüzden de Özal, 1988'den önce bu konuya el sürmeyeceğini vurgulamakta.

Şu sorulabilir: Acaba Cumhurbaşkanı Evren, görev süresi de 1989'da biteceğine göre, Özal'ın öne sürdüğü gibi mi düşünüyor? Yoksa daha esnek bir tutumda mı artık?

Ya da Sayın Evren şunu mu düşünüyor: Mecliste böyle bir yasa önerisi 300 imza toplayabilir miydi?

* Oysa öyle olmadığı daha sonra ortaya çıktı.

Bir başka soru da şu olabilir: Sayın Özal, partisi ara seçimlerden başarıyla çıkarsa, kendine güveni gelirse, 1988'den önce bir «sürpriz» yapabilir mi?* Bu soruya «Neden olmasın» diyenler de var kulislerde.

Siyaset yasaklarının üstünde duruşumuzun nedeni son derece açık. Bu yasaklar sürdükçe ülkemizde siyasal istikrara giden yol kolay kolay engellerden arındırılamayacaktır. Takke düşüp kel görünmedikçe ya da herkes boyunun ölçüsünü sandık başında almadıkça, genel seçimler ve demokrasi üstündeki «gölge» tartışmaları devam edip gidecektir; çünkü yasaklı olanlar, «hak» mücadelesini sonuna kadar sürdüreceklerdir.

Sayın Demirel'le Tuzla'daki evinde sohbet ederken bu kararlılığı bir kez daha saptadım. Sayın Demirel'in «demokrasi» anlayışına katılıp katılmamak ayrı konudur; fakat varolan yasaklar siyasal yaşantımızı zehirleyen birer olgudur.

Gerek siyaset yasakları, gerekse partilerin kapatılmaları, istikrarsızlığın tohumlarını ekmiştir. Bugün bu durum daha açık gözükmektedir.

15.7.1986

*Demirel'le Özal
gün gelir
yeniden bir araya
gelebilirler mi?*

Demirel'le Özal gün gelir yeniden bir araya gelebilirler mi?

Böyle bir birleşmenin koşulları ne olabilir?

Bu soruların karşılıkları geleceğe dönük olarak değişik çevrelerde merak ve tartışma konusudur.

Sağın, ANAP ve DYP arasında bölünerek sola iktidar yolunun açılmasına karşı olanlar, bu olasılıktan tedirginlik ve kaygı duyanlar, birleşmenin önündeki engellerin kaldırılmasını istiyorlar. Benzer bakış açısının iş çevrelerinde de geçerli olduğu söylenebilir. Hatta «Demirel Cumhurbaşkanı - Özal Başbakan» formülünün bile bu çevrelerde kimi zaman rağbet gördüğü dikkati çekiyor.

* 28 Eylül 1986 seçimlerini ANAP çok büyük bir farkla kazansaydı, bana göre, Özal bu sürprize yönelebilirdi.

Demirel - Özal birleşmesine ilişkin dilekler geçenlerde bir düğün yemeğinde de dile getirilmiş. Tercüman ve Bulvar gazetelerinde yer alan haberlere göre Sayın Demirel, bu yemekte, İlim Yayma Cemiyetinin eski Başkanı Yusuf Türel ve Aydınlar Ocağı Genel Başkanı Süleyman Yalçın'la görüşmüş

Sağda faşizanlığa kadar varan bir yelpazede «*muhafaza-kâr*» çizgiyi izleyen ve «*Türk - İslam sentezi*»nin savunuculuğunu yapan bu iki kuruluş, gerek 12 Eylül'e gerekse Özal ve ANAP'a tam destek sağlamışlardı. Bu tutumlarından dolayı Demirel ve yakın çevresi her iki derneğe de hâlâ kızgın ve buruktur. Bazı özel sohbetlerde, Aydınlar Ocağı ile İlim Yayma Cemiyetini «*faşizan olmak*»la, «*militarizm ile demokrasi*» arasındaki ayrımı bilmemekle suçladıklarını biliyorum.

Şimdi haberlerden öğrendiğimize göre' düğün yemeğinde bir araya gelinmiş ve «*sağdaki dağınıklık*» konuşulmuş. İlim Yayma Cemiyetinin eski Başkanı Yusuf Türel, Demirel ile Özal arasında uzlaştırıcı bir rol oynamaya çalışıyormuş. Demirel'e, «*devletin bekası için Özal'la işbirliği yapması gerektiği*» telkin ediliyormuş. Aydınlar Ocağı Başkanı Süleyman Yalçın, Demirel'e sormuş :

«*12 Eylül öncesi anarşi iyi miydi? Kurtarılmış bölgeler devam mı etseydi?*»

Demirel ise bu sorunun üstüne fazla gitmeyip şu yanıtla yetinmiş :

«*Kırk satır mı, kırk katır mı, diye sorarak bir yere varamayız.*»

Yalçın'la Türel, Demirel'e «*Şahsım için birşey istiyorsam namerdim*» sözünü anımsatarak, «*aynı fikirde olanların bir çatı altında toplanmaları gerektiği*»ni belirtmişler. Demirel'in karşılığı şu olmuş :

«*Eşitsizlik ve adaletsizlik üzerine bir anlaşma sağlanamaz.*»

Demirel'in bu cümlesinden çıkarılacak sonuç herhalde şu olabilir: «*Önce yasaklar kalsın, sonra düşünürüz!*»

Bu yasakların en başında da Demirel'e göre kuşkusuz Anayasanın geçici dördüncü maddesinde yer alan «*siyaset yasağı*» geliyor. Öyle anlaşıyor ki, bu yasak kalkmadan Demirel'le Özal arasında bir «*uzlaşma*»nın gündeme gelmesi olanaksızdır.

Bu «*yasak*» ne zaman kalkar?

Bu sorunun karşılığı o denli karmaşık değildir: Sayın Özal' da ne zaman «*Demirel korkusu*» son bulursa işte o zaman; daha açık deyişle, eğer Özal, 1988 seçimlerinde ANAP bayrağını

sağın kalesine tartışmasız biçimde dikebilirse, konuyu gündemin birinci maddesi yapabilir; işte o zaman Sayın Demirel'e cumhurbaşkanlığını bile önerebilir...

Şimdilik görünen odur ki, daha iki üç yıl Demirel ile Özal arasında mücadele sürecektir; çünkü Sayın Özal, «1988'den önce buna el sürmem» diyor. Onun içindir ki, sağın ağırlıklı kesiminde bölünmüşlük, varlığını duyurmaya devam edecektir.

1960'lı yıllarda da durum pek farklı değildi. Bu kez oyuncular ve roller değişik olabilir, ama seyredilen film gene aynı film gibi...

26.7.1986

**BİR ARA SEÇİMDEN
DEMİREL'Lİ ÖZAL'Lİ
NOTLAR**

*Demirel'den,
«Kaderine el koy!..»
çağrısı...*

Kalabalık...
Coşku...
Heyecan...

Ve de lideri izleyen araba konvoyunun uzunluğu...

Bu kriterlerin tümü ele alındığında Süleyman Demirel'in gövde gösterisi gerçekten etkileyici oldu. Kendisini karşılayan, dinleyen topluluklar, kalabalık, coşkulu ve tepkiliydiler.

Bafra'nın Cumhuriyet Meydanında Demirel için ilginç bir kürsü hazırlanmıştı. Asma köprü ve barajı sembolize eden büyük kürsünün önünden mavi renkte sular akıyordu. Kürsünün tam üstünde ise şu sözler dikkati çekiyordu :

«Satılık değildir!»

Demirel, elinde mikrofon, köprünün üstünde bir oraya bir buraya gezinerek konuşuyordu :

«Şimdi, 'Demirel, ağızındaki baklayı çıkart' diyeceksiniz.»

Bir an durdu ve devam etti :

«Çıkaralım; İnim inim inlemek isteyen ANAP'a oy verir...

Doğru Yol sizin avukatınız, Doğru Yol varken başka yola gitmeyin. Kır at çıkmış meydana, böğrüne vurun damgayı...»

İşte Sayın Demirel kendi deyişi ile ağzındaki baklayı Bafra'da böyle çıkardı ve DYP için ilk kez bu denli açık biçimde oy istemiş oldu.

Bafra'lılara, «*Kaderine el koy*» çağrısı yapan Demirel, denilebilir ki, bu tutumu ile kendi siyasi kaderini de ortaya koymuş oldu. Bütün ağırlığını Doğru Yol kefesine açıkça atan Demirel açısından artık, 28 Eylülde gerek Samsun, gerekse diğer 10 seçim çevresinde alınacak sonuçlar büyük önem taşımaktadır. Doğru Yol'un oy oranının, örneğin yüzde 20'nin altında kalması, Samsun'da seçimi yitirmesi gibi olasılıkların gerçekleşmesi, Sayın Demirel'in siyasi geleceği bakımından hayli nazik bir durum yaratabilecektir.

Samsun ve Bafra'da tanık olduğum coşku ve heyecanın, sandığa yansımaları durumunda ise Sayın Turgut Özal'ın işinin gittikçe güçleşeceği rahatlıkla söylenebilir.

Demirel'in gövde gösterisiyle ilgili olarak altını çizmek istediğim ikinci bir nokta daha var; bu nokta, siyasi yasakların giderek nasıl anlamsızlaştığı, nasıl kâğıt üstünde kalmaya başladığıdır.

Dünün tarihi, 11 Eylül 1986'ydı. Tam altı yıl önce 11 Eylül 12 Eylülle başlayan gece yarısı AP lideri ve Başbakan Demirel iktidardan devrilmiş ve askeri bir uçakla Hamzakoy'a gönderilmişti. Altı yıl aradan sonra aynı Demirel, Bafra'daki coşkulu kalabalığa 12 Eylül'den «*büyük bunalım*» olarak söz ediyor ve şöyle diyordu :

«Siyasetçisiz memleket olmaz. Devamlı kötülenmiştir siyasetçi. 10 yılda bir memleketin kıymetli siyaset kadroları biçilmiştir.»

Demirel'in bu sözleri kalabalığı bir anda dalgalandırıyordu. Bafra'da Demirel'e alkış tutan aynı eller, 1982 Anayasa referandumunda ezici bir çoğunlukla kabul oyu vermişti. Demirel'e siyaset yasağını koymuş olan Anayasaya Samsun'da çıkan kabul oyları yüzde 90'ın üstündeydi. Bafra'da Demirel'i dinlerken, coşku ve heyecanla onu izleyenleri gözlerken, bir defa daha siyaset yasaklarının, parti kapatmalarının ne kadar yersiz olduğunu düşündüm.

Politikayı yasaklardan arındırmak, demokratik hak ve özgürlükleri en geniş anlamda tanımak, «*istikrar*» arayışlarına dönük en çıkar yol olacaktır.

BAFRA, 12.9.1986

«Bakın, 1982 Anayasasının
mürekkebi daha
kurumadan, yine
anayasa meselesi çıktı;
hâlâ yerleştiremedik.»

Süleyman Demirel'i iki gün izledikten sonra şu yargıya rahatça varılabilir: Bugün artık Doğru Yol'da «*emanetçi*» vs. yok; Demirel direksiyonun başına bizzat geçmiş durumda. Kendi deyişiyle bir zamanlar «*kapalı olan meydanlarda*» Özal'ı silkelemeye başlamıştır. Ve her geçen gün daha da sertleşeceği anlaşılmıştır.

Demirel, Özal'ın dediği gibi «*Hayal mi görmektedir*», bilemiyorum. Kimin muhayyilesinin daha geniş olduğu ancak 28 Eylül gecesi anlaşılabilecek. Fakat şunu şimdiden söyleyebiliriz: Sayın Özal için olduğu kadar Sayın Demirel için de 28 Eylül ara seçimleri, neredeyse hayat memat meselesi halini almıştır. Doğru Yol tabanı açısından bıçak kemiğe dayanmamış olsa, belki de Süleyman Demirel 28 Eylül için bu kadar açıktan açığa bastırmaz ve daha ihtiyatlı bir tutumla esas hesaplaşmayı 1988 genel seçimlerine erteleyebilirdi. İktidardan uzak olmanın getirdiği zemin kaybı, hesaplaşma sürecini hızlandırmış olabilir.

Demirel sabahın erken saatlerinde Lâdik'te DYP'nin seçim otobüsü «*Suvari*»nin üstüne çıkıp halka oradan hitap etti. Hemen arkasında Aydın Menderes ile İhsan Sabri Çağlayangil ve Sadettin Bilgiç saf tutmuşlardı; herhalde geçmişi, DP - AP çizgisini simgeliyorlardı.

Demirel bir elinde mikrofonu, öbür elinde ünlü siyah fötr şapkasını sıkı sıkıya tutuyordu. Sayın Özal'ın televizyon ekranındaki «*kalemi*» ne ise, Demirel'in elinden hiç bırakmadığı fötr şapkası da oydu. Bir ara, «*Kötünün peşinden gitmeyin*» diye bağırdı topluluğa, sonra kısa bir süre durdu, topluluğu seyretti ve daha sonra şapkasını şaha kalkmış kır atlı DYP bayrağına doğru sallayarak yüksek sesle devam etti :

«*Şu kır atın böğrüne basın damgayı gitsin!*»

Meydan alkıştan inledi.

Doğru Yolculara bakarsanız son anda parti ambleminin değiştirilerek DP ve AP'nin simgesi «*kır at*»ın benimsenmesi, özellikle kırsal bölgelerde DYP oylarını arttırabilecekti.

Demirel'e göre Doğru Yol'un oylarının çoğalmasını sağla-

yacak bir başka faktör de 12 Eylül'den bu yana halkta yerleşen politikaya dönük korkunun azaltılabilmesiydi. Bu yüzden olacak Demirel, her gittiği yerde, Lâdik'te, Ahmetsaray köyünde, Havza'da kampanyanın birinci günü kısılan sesiyle sürekli olarak şu temayı işledi :

«Korkmayın! Kimden korkacaksınız? Allah'tan başka kimseden korkmayın!»

Samsun'daki otelinde gece vakti gazetecilerle sohbet ederken Demirel, *«zihinlerin hâlâ kâfi derecede hür olmadığını çeşitli kayıt ve baskılar altında tutulduğunu»* söylemişti. 12 Eylül'den kaynaklanan bu durumun kırılabilmesi için Demirel, her gittiği yerde bir yandan *«Korkuya hayır!»* çağrısını yinelerken, öte yandan yöneticileri *«partizanlık»* yapmamaları için açıkça uyarıyordu.

Hitap ettiği kitlelerin 6 Kasım seçimlerinde genellikle ANAP'a oy verdiklerini kuşkusuz biliyordu Demirel, onun için bu defa Doğru Yol'a oy isterken, *«O zaman yapacağınız başka bir şeyiniz yoktu biliyorum, ama şimdi öyle değil»* diyordu.

Topluluklarla gayet rahat ve anlaşılır bir dille diyalog kurabilen Demirel, sıra özellikle ekonomik konulara gelince Özal'ı çok ağır eleştiriyordu. ANAP liderini sanayileşmeden tamamen vazgeçmekle suçlayan Demirel'in, bu alanda gerçek *«usta»*nın kendisi olduğunu vurgulayan bir üslup kullandığı hemen dikkati çekiyordu.

Oteldeki sohbetinde sözü bir ara Türkiye'deki askeri müdahalelere getiren Demirel şöyle konuştu :

«Bu kadar çok anayasa bunalımına bu memleket nasıl tahammül etmiştir, şaşarım. Neden her 10 senede bir anayasa meselesi çıkmıştır?.. Bakın, 1982 Anayasasının mürekkebi daha kurumadan yine anayasa meselesi çıktı. Hâlâ yerleştiremedik.» Doğru.

Ama neden bir türlü rayına oturtamadığımızı herkes şu günlerde bir kez daha kendi kendine sormalıdır.

Sayın Demirel'i meydanlarda izlerken kâğıt üstündeki kısıtlamalara, yasaklara karşın, demokrasinin bir açılım içinde olduğunu gördük. Yaşadığımız gerçeğe yazılı metinler arasındaki çelişkiyi gidermek ve ülkeyi tam demokrasiye açmak hepimizin elindedir. Ama bu işi yaparken bunalıma meydan vermekten kaçınmak da yine bizim elimizde olacaktır.

Bu noktayı da gözden kaçırmayalım.

SAMSUN, 13.9.1986

*«Dünyada itibarımızın,
Türkiye’de istikrarımızın
sembolü,
siyasetimizin
başpehlivanı geliyor...»*

Cumhuriyet Meydanı henüz dolmamış. Mitinge daha bir saat var. Sohbet ediyoruz Havzalılarla :

«Demirel doldurmuştu cuma günü, bakalım Özal ne yapacak?»

«Bütün meydanı doldurdu doldurmasına, ama o gün Havza’nın haftasıydı. Köylü şehire inmişti. Halbuki bugün tatil.»

«Kime oy verdin son seçimde?»

«Özal’a.»

«Ondan önce?»

«Demirel’e.»

«Ya bu seçimde?»

«Gene Özal’a.»

«Neden Demirel’e değil?»

«11 yıl AP’ye verdik; artık oyumuz ANAP’ın, değiştirmeyeceğiz. Demirel eskide kaldı.»

Biri lafa karışıyor, mevsimlik Tekel işçisiymiş :

«Geçen sefer ANAP’a verdim, bu defa Demirel’e vereceğim.»

«Neden?»

«Geçinemiyorum beyim, neden olacak?»

Bir başkası, un fabrikasında işçiymiş:

«Anavatan’a vermiştim, şimdi oyum Doğru Yol’un.»

«Ne oldu ki?»

«28 bin lira maaşla geçinmek mümkün mü beyim, yetmiyor işte.»

Kasketli bir çiftçi,

«Sen bunlara bakma beyim» diyor, «para olmuş, huzur olmadıktan sonra ne yazar ki...»

Bu sırada çığlık çığlığa bir ses bir anda meydanı dolduruyor :

«Dünyada itibarımızın, Türkiye’de istikrarımızın sembolü başbakanımız geliyor... Siyasetimizin başpehlivanı geliyor...»

Kalabalık dalgalanıyor.

Özal’ın seçim konvoyunun öncüsü Petek-1 otobüsü, meydana dandaki kalabalığı yarararak ilerliyor.

Hoparlördeki ses uęılduyor :

«Bizi 70 sente muhtaç edenleri, kuyrukları, vallahi unutmadım, billahi unutmadım...»

Özal, Petek-2'nin üstünde :

«1980 öncesini hatırlayınız. Anarşiyi, terörü, ekonomik sıkıntıları. Bunları üst üste koyunca demokrasi var mıydı, yok muydu düşünmek lazım. Yakıt yoktu, mazot yoktu. 1979'da Başbakanlıkta paltıyla çalışıyorduk. Petrol bile alamıyorduk, 1979'da... Bugün mallarımızı satmak için biz onlara 1,5 milyar dolar kredi veriyoruz. Nereden nereye? Eski günler mi, Allah korusun, Allah korusun. Ondan evvelki devrin hastalıklarına göre hazırlanmış bir anayasa yüzde 92 destek aldı. Biz de halkın desteğini aldık. Şahıs desteğinin kıymeti yok.»

Sayın Özal'ın konuşması bu bildiğimiz minval üzere devam etti. Ana teması her zamanki gibi «istikrar»dı; «12 Eylül öncesine dönmek istemeyen oyunu ANAP'a verir» diyordu.

Bu mantığın sade vatandaş üzerinde etkisiz kaldığı söyle-nemez. Yaptığımız sohbetlerde 12 Eylül öncesinin belleklerde tazeliğini hâlâ koruduğu açıkça görülüyor.

Ama bu madalyonun sadece bir yüzü.

Öteki yüzünderse geçim derdi, hayat pahalılığı var. ANAP'tan desteğini çekip bu kez Doğru Yol'a oy vereceğini söyleyen birçok vatandaş, gerekçe olarak geçim sıkıntısını telaffuz etmektedir. Sanıyoruz, sadece bu nedenle ANAP'tan DYP'ye, ölçüsünü kestiremiyoruz ama, bir hayli oy kayması olacaktır. Buralarda seçim öncesi nabız yoklamalarından çıkan sonuç böyledir.

HAVZA, 15.9.1986

*Liderlerin üslubu
ve
demokrasi...*

Seçimlere bir hafta kaldı. Başını liderlerin çektiği siyasal parti kampanyaları gün geçtikçe hareketlenip renkleniyor. Sonuçların ne olacağına dönük ilginin 28 Eylül yaklaştıkça kamuoyunda büyüdüğü görülüyor. Bu durum son derece doğal; çünkü hemen herkes, ara seçimlerin sayısal değil siyasal açı-

dan hayli önem taşıdığının farkındadır. 28 Eylül, parlamento aritmetiğinde anlamlı bir değişikliğe yol açmayacaktır, ama siyaset sahnesinde çok ilginç yeni oluşumlara zemin hazırlayabileceklerdir.

Politika kadroları bu olgunun bilincinde oldukları için, geriye sayma işlemi devam ederken meydanlarda da tansiyon artıyor. Tırmanmakta olan gerilim, hırçınlıklara, üslupta seviye düşüklüklerine de neden olabiliyor.

Seçim dönemlerinde, yarışın kızıştığı anlarda bütün bunlar bir ölçüde olağandır. Fakat bir sınırın ötesinde ölçü kaçırıldığında bu tür tutumların hiç kimseye yararı olamaz. Seçimler ipin karşılıklı olarak gerildiği zaman aralıklarıdır; ama hele Türkiye gibi ülkelerde ipin ucunun kaçmaması için özel bir itaatinin gösterilmesi gerekir.

Ara seçim kampanyasında bugüne kadar olağandışı ölçü-süzlüklere pek tanık olunmuş değildir. Bu açıdan kampanyanın şimdiye kadar genellikle olumlu geçtiğini söylemeliyiz.

Biz bir başka noktanın üstünde durmak istiyoruz. Özellikle bazı liderlerin kampanyanın başından beri benimsemiş oldukları üslup son derece iticidir, hırçındır, olumsuzdur. Belki de en son söylenecek sözlerin bile hafiften telaffuz edilmeye başlandığı dikkati çekiyor.

Her şey bir yana, insanların kendi doğrularından bu denli emin olabilmeleri de şaşırtıcıdır.

Hele demokrasi kültürünü içine sindirdiği varsayılan kimi siyaset adamlarının, «*üslup*» konusuna herkesten daha çok özen göstermeleri gerekir. Çünkü demokrasiyi, öncelikle «*diyalog*» denen kuruma işlerlik kazandırmadan gerçekleştirmemiz olanaksızdır. Demokrasi sadece «*bizim için*» değil, «*onlar için*» de olacağından, «*diyalog*»un önemi apaçık ortadadır.

Ama ne var ki, hemen her gün meydanlarda bu kadar hırçın ve itici bir üslupla boy göstermeye devam edersek, sonra nasıl birbirimizin yüzüne bakabiliriz, nasıl birbirimizle konuşup, nasıl «*diyalog*» kurabiliriz, söyler misiniz?

12 Eylül öncesini hatırlayınca, bu işin kolay olamadığını, olsa bile göstermelik kaldığı, bir işe yaramadığını belirtmeliyiz.

Ne yazık ki öyle.

Demek ki diyalogun, hoşgörünün, uzlaşmanın soyut olarak lafını en güzel biçimde etmekle, insanın bunları kendi yaşamında uygulaması çok farklı şeyler olabiliyormuş. Ama bunca deneyimden sonra insanın kendini az da olsa değiştirmesi müm-

kündür ve demokrasiyi sadece «*kendisi için*» istemiyorsa gereklidir de.

Lütfen üslubumuza biraz özen gösterelim.

Şöyle bir geçmişe bakalım; tek bir seçimle, ne dünyanın sonu gelir ne de demokrasi. Ama kendi aramızda «diyalog» kuramayınca başka şeyler gelebiliyor.

20.9.1986

*Özal'dan,
«Tavşana kaç,
taziya tut...»
tavrı.*

Bir kavşakta Özal'ın seçim otobüsü durduruluyor; kurban kesilecek.

Otobüsün çevresi kalabalık.

Bergama antik kentini görmeye gelmiş yabancı turistler de merakla izliyor.

Bir yandan mehter marşı öte yandan tekbir sesleri.

Kurbanın boynuna bıçağın vurulmasıyla kan fışkırıyor.

Bir kadın turist, eliyle gözlerini kapatıyor.

Kurban kanı başbakanın alnına sürülüyor.

Otobüs ağırdan hareket ederken, hoparlörlerden kulakları sağır edici cenk havaları duyuluyor.

Yerler kan gölüne dönmüş...

Ve yabancı turistlerin yüzlerindeki şaşkınlık ve hayret ifadesi...

Gerçekten seyre değer... Ülkelerine döndüklerinde izlenimlerini kim bilir nasıl aktaracaklar...

Bergama'ya bu hava içinde, kâh mehter marşıyla, kâh «*Selam getirmişem başbakanımdan*» türküsüyle girildi. Kıdemli bir meslektaşın «*gürültü kutusu*» diye nitelediği ANAP'ın seçim otobüsü, meydandaki yerini aldı ve Sayın Özal üstüne çıkarak konuşmaya başladı. Meydan kalabalıktı; ama coşkulu olduğu söylenemezdi. Başbakanı dinleyen topluluk, pek o kadar tepki de vermiyordu.

Üstünde durmak istediğimiz bir başka nokta var. Sayın Özal, Demirel ile Ecevit'i, dolaylı bile diyemeyeceğim bir dille

«anarşistlik»le suçladı; isimlerini anmadı, ama kastettiği açıkça onlardı. Özetle dedi ki :

«Bir de eskiler var. On sene siyaset yasağı konmuş haklarında. Millet de onaylamış. Doğru, yanlış; bu memlekette kanunlar varsa vardır. Varsa, karşı gelerseniz, kötü örnek olmaz mı? Bu, anarşizm olmaz mı?»

Sayın Özal'ın bu mantığına dönük olarak şu söylenebilir :

Bir kere bu eleştirinin sahibi Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanıdır; Demirel'le Ecevit'in meydanlardaki gövde gösterileri yasalara aykırı ise İçişleri Bakanlığını harekete geçirirsin, kol-luk kuvvetleri de bu gösterileri yasaklar; ya da Adalet Bakan-lığının bu konuda yapabileceği işler vardır.

Eğer Sayın Özal siyaset yasaklarının doğruluğuna inanmı-yorsa, açıkça «ihbar» sayılacak bu tür konuşmalar yerine bir başka yola başvurabilir. O yol da siyasal yasakların kaldırıl-masıdır.

Bergama'da, «*Milletimiz eski kavga günlerine dönmek istemiyor. Bu kararı yargı organları değil, siz vereceksiniz*» di-yen Sayın Özal, seçimlerden hemen sonra anayasa değişikliği-ne yönelmelidir. Muhalefet de buna hazırdır. Ama Sayın Özal'ın bu işi, ipe un sermeden yapması yerinde olacaktır. Açıkçası ara-bayı atın önüne koşmaksızın ve yöntem tartışmalarıyla vakit ge-çirmeksizin.

Evet, «*eski kavga günleri*»ni kimse istemiyor. Hayatın için-de kendiliğinden aşılın, kâğıt üstünde kalmaya mahkûm yasa-ları kaldırmak da bu açıdan siyasal istikrara yardımcı olabile-cektir. Onun içindir ki, Sayın Özal'ın dün Bergama konuşma-sında tanık olduğumuz, «Tavşana kaç, taziye tut» tavrından vazgeçmesini dileriz.

BERGAMA, 24.9.1986

Özal:

*«Doğru Yol mu nedir,
bir parti var...»*

Sultan Camii on altıncı yüzyıldan kalma; 1522 yılında Ya-vuz Sultan Selim'in eşi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan tarafından yaptırılmış.

Hemen arkasında Osmanlı döneminin ilk akıl hastanesi. Kırk bir çeşit baharattan yapılan Manisa'nın ünlü mesir macununun formülü ilk kez burada bulunmuş; hastaların şifa bulması için buradan dağıtılmış. Hâlâ da her yıl nisan ayında Sultan Camiinin minare ve kubbelerinden halka, «*her derde deva*» mesir macunu atılıyor.

Kimilerinin iddiasına göre Özal Sultan Camiinin önündeki meydana mesir macunu şenliklerindeki kadar bir kalabalığı bile toplayamamıştı. Karşılaştırma yapma olanağına sahip olmadığım için bilemiyorum. Ama gördüğüm şu ki Özal birçok uzak ve yakın ilden gelen bindirilmiş kıtalara rağmen meydana dolduramamıştı. Meydana hâkim bir apartmanın en üst katından kuş bakışı seyrettiğim miting alanı pek iç açıcı gözükmüyordu. ANAP liderinin Manisa çıkarmasından sonra Erdal İnönü ile Süleyman Demirel'i de aynı açıdan izleyeceğiz. Bakalım onlar ne yapacaklar, görüp yazacağız.

Her zaman altını çizdik, meydanlardaki kalabalıklar tek kriter olamaz, kimi zaman da yanıltıcı olabilir diye. Doğrudur, ama şunu da unutmayalım, seçim zamanları miting meydanlarında izlediğimiz topluluklar ve onların havası gene de bir kriterdir. Birçok gözlem ve bilgi bu kriterle birleştirildiği zaman bir yargıya varmak olasıdır.

Bu açıdan ihtiyatlı bir biçimde şu yargıya kolayca varılabilir: Üç milletvekilinin seçileceği İzmir ve Manisa'da ANAP'ın işi zordur. Çok çeşitli belirtilerin yanı sıra, ANAP gösterilerinin çekildiği kalabalıklara da bakılınca, bu illerde ANAP'ın sıkıntısı apaçık ortaya çıkabiliyor. Kimi ANAP'lılar, özel sohbetlerde İzmir'in artık SHP'ye gittiğini açıkça itiraf edebilmektedirler. Mehmet Keçeciler'in aday olduğu Manisa-2'yi alacaklarını, fakat Ekrem Pakdemirli'nin yarıştığı Manisa-1'i pek bilemediklerini belli ediyorlar. Bana kalırsa Keçeciler'in durumu da henüz kesin değildir. Manisa'da başa baş bir yarış vardır ve galibi ANAP değil, DYP ile SHP de olabilir. Bu olasılık hiç öyle yabana atılamaz.

Özal'ın, konuşmasında Doğru Yol'dan hayli alaylı ve küçümseyen bir dille söz etmesi dikkatimi çekti. Alaylı bir sesle, «*Doğru Yol mu, nedir, bir parti var; onun da 22 sandalyesi var*» dedi. ANAP liderinin sergilediği bu üslubu doğrusu yadırgadık. İki açıdan: Birincisi yakışsız bulduk; ikincisi DYP pek öyle küçümsemecek bir parti değil. Bize kalırsa Manisa'da olduğu gibi birçok yerde soluğunu ANAP'ın ensesinde hissettiriyor.

Birbiri ardından yayımlanmaya başlayan seçim araştırmaları bazı illerde farklı sonuçlar gösteriyorsa da genellikle bir ortak yanları var: Demirel'le birlikte DYP'nin yükselişe geçtiği. Belirtiler, DYP'nin yüzde 20'yi tutturabileceği yolunda.

Şöyle bir düşünelim, DYP'nin yüzde 20'ye varıp, ANAP'ın yüzde 35 sınırının altına düştüğünü...

Bu olasılığı da kimse gözden uzak tutmasın.

Mesir macununun her derde deva olduğu söylenir. Bakalım pazar günü milletin oylarıyla kim şifa bulacak, kimler de şifayı bulacak.*

MANİSA, 25.9.1986

*Demirel'in
önlenemeyen
yükselişi mi?..*

Özal'ın mitingi mi daha kalabalıktı, yoksa Demirel'inki mi sorusu pek sorulmadı. Önceki gün ve dün Hafsa Sultan Camii'nin önündeki alanda, her iki gövde gösterisini de izlemiş olanların genellikle tartıştıkları konu şuydu: Demirel'i coşkuyla dinleyen topluluk, Özal'inkinden iki misli mi, üç misli mi daha kalabalıktı?

Demirel, kulakları sağır edici bir gürültüyle çalan Mehter Marşının eşliğinde alana girerken, kalabalık meydandan taşmış dalgalanıyordu. Kavurucu öğle sıcağında iki saattir Demirel'i bekleyen kitle, elektriklenmişçesine, «*Muhteşem Süleyman... Demirel nerede biz orada...*» diye haykırıyordu. Kısacası Manisa çıkarmasının galibi kuşkusuz Demirel'di.

Pek iyi, pek güzel de, o zaman seçimi kim alacak?

Dün tanık olduğumuz coşkulu, heyecanlı kalabalık, pazar günü sandığa ne ölçüde yansıyacaktır? Manisa'nın, Millet Meclisine göndereceği iki milletvekili hangi partiden olacaktı?*

* 28 Eylül ara seçimlerinde ANAP 6 milletvekili (yüzde 32 oy), DYP 4 milletvekili (yüzde 24 oy), SHP 1 milletvekili (yüzde 23 oy) çıkardılar; DSP, % 8,9 oy aldı.

** 28 Eylül ara seçiminde Manisa'dan her iki milletvekilini de DYP çıkardı.

Şovu Demirel'in kazandığı açıktır, ama seçimi de DYP'nin götüreceği o kadar açık mıdır? Doğru Yolculara göre de, Demirel'e göre de öyle; «Seçim iki rakamla 2 - 0 bizim» diyorlar.

Mitingi önceki gün olduğu gibi dün de alana bitişik bir apartmanın en üst katından kuşbakışı izledik. Demirel, açık arabanın üstünde alandan ayrılırken, bir ara başını kaldırdı; balkonda bizleri görünce eliyle, «İkisini de alınız» işaretini yaptı.

Bu kadar emin olmak mümkün mü, bilemiyoruz. Meydanlardaki kalabalıkların siyaset adamlarını kimi zaman yanılttığı da bir gerçektir.

Uğur Mumcu anlattı. 1979 ara seçimlerinde Ecevit, Manisa'da olağanüstü karşılanmış, fakat ertesi günü sandıktan AP çıkıvermiş. Bu da bir olasılık. Fakat ANAP'ın Manisa'da işinin güç olduğu zaten biliniyor. DYP'nin lehine kapanan gövde gösterisi, bu yargıyı daha da güçlendiren bir gelişme olmuştur.

Süleyman Demirel'in dün Manisa'da olduğu gibi, daha önce Samsun'da, Gaziantep'te topladığı kalabalıklar, bir başka olgunun daha altını çizmektedir. Çok kere vurguladığımız gibi, siyaset yasaklarının anlamsızlığı, zaman içinde gün gibi ortaya çıkmaktadır. Demirel, dün Manisalılara hitap ederken, «Tartışmak istemiyoruz, ama parti kapatmakla yanlış iş yapmışlardır» dedi.

Bu görüşünde haklıdır Demirel.

Parti kapatmanın bir yanılgı olduğu, bir bakıma, 12 Eylül'ün tam destekleyen tek bir partinin, yani sadece ANAP'ın ortada kalmasından da bellidir. Siyasi partiler, 12 Eylül'de kapatılırken, bu kararı, «Arsa temizlendi» diye savunan kalemlere de tanık olmuştuk. Ne günlerdi!

Geçelim.

Politikayı normal yörüngesinden saptırmakla bir yere varılmayacağı, siyasal istikrara ulaşılmayacağı artık bilinmelidir. «Kurtarıcılar»la, bazı işler gerçekleştirilemiyor. Siyasal ortamı yasaklardan arındırmak ve siyasal katılımı mümkün olan en geniş biçimde sağlamak, birinci demokratik görevimiz olmalıdır.

Fakat bu arada, bir hususu da gözden uzak tutamayız. Dün elindeki siyah fötr şapkasını kalabalığa sallaya sallaya Hafsa Sultan Meydanında konuşan Demirel'i izlerken şunu düşündük: Sivil siyaset adamlarının da politikanın normal mecrasının dışına kaymaması için yapacakları, özen gösterecekleri çok şey vardır; 12 Eylül'ün öncesinde de vardı, bugün de var. Siyasetin gün geçtikçe ısındığı bir ortamda bu noktayı da unutmayalım lütfen.

Demirel'den sonra saat 5'e doğru da aynı meydana bu kez Erdal İnönü'yü izledik. Kalabalık, coşku, heyecan ve organizasyon açılarından SHP'nin mitingi gerek DYP, gerekse ANAP'ın ardından üçüncü sırada geliyordu; doğrusu SHP'nin gövde gösterisi, diğer ikisinin yanında hayli sönük ve cılız kaldı. Önce Gürkan, sonra da İnönü'nün konuşmalarının içerikleri güzeldi, ama, belki de aşırı sıcaktan olacak meydana pek o kadar yankı yaratmadı. Anlaşılan SHP'nin bu alanda daha tecrübe birikimine ihtiyacı var.

Öyle gözüküyor ki, bazı şeyler zaman alacak.

MANİSA, 26.9.1986

*Parti liderlerinin
üslubu,
kitleler
ve demokrasi...*

Seçime beş kala meydanlarda çanak çömlek patladı, denilebilir. Ağız torba değil ki büzesin diye bir söz vardır, hava aynen öyle.

Bu durum özellikle Demirel ve Özal için geçerli. Söz düellosunda artık ipin ucunu koyuverdikleri dikkati çekiyor. Hele ANAP lideri Gördes konuşmasıyla eski ustasına dönük üslubunu şimdiye kadar görülmedik ölçüde sertleştirmiştir. Demirel'le birlikte 12 Eylül öncesinin bütün liderlerini hedef alan konuşmasının birkaç cümlesi şöyle :

«Bu memleketi kendi ağzınızla 70 sene siz muhtaç etmediniz mi? Tütün meselesini çıkmaza sokan 1960'tan sonra iktidara gelmiş bütün iktidarlardır. Çünkü ben o devri teknisyen olarak yaşadım. Politikacıların memleketi nasıl aldattıklarını çok iyi biliyorum. Türkiye'yi gene iyi idare ediyoruz zannederek geçmişin karanlıklarına götürmek istiyorlar. 1982 Anayasası ile bu partileri kapatan o zamanki idareyi tasdik ettiniz ve bu partileri yönetenlere 10 sene siyaset yasağı verdiniz. Memleketi iyi idare edememişlerdir.»

Özal'ın üslubunu bu denli sertleştirmesinin temelinde yatan, sanıyoruz, Demirel'in son iki haftalık kampanyada çizmiş olduğu yükseliş grafiğidir. ANAP lideri, 12 Eylül öncesinin bel-

leklerden henüz silinmediği kanısındadır. Onun için, 12 Eylül askeri yönetimi boyunca Evren nasıl konuştuysa, Özal da aynı üslupla Demirel'e karşı son bir saldırıya geçmiştir. 1982 Anayasa referandumundan önce Evren, meydanlarda ne dediyse, Özal da aynı hususları bir bir yinelemektedir. Bu açıdan Gördes konuşmasıyla doruk noktasına ulaştığı bile öne sürülebilir.

Üslubun olağandışı sertliğini şimdilik bir yana bırakıp işin bir başka yanına değinmek isteriz. Türkiye'nin «*iyi yönetilemediği için*» 12 Eylül'e geldiğini herhalde kimse yadsıyamaz; nedeni, niçini bir yana, bu bir olgudur. Askeri yönetimlere ilke olarak karşı da olsanız bu olgu değişmez. Fakat bu böyledir diye, 12 Eylül askeri yönetimini ve getirdiği rejimi, yaptıklarının tümünü benimsemeniz gerekmez. Hele «*mavi rengin bile*» yasaklandığı tek taraflı bir kampanya sonucu sandıktan, Anayasaya çıkan yüzde 92,5 «*kabul*» oranını ha bire ısıtıp ısıtıp ortaya sürmenin artık pek inandırıcılığı yoktur.

Ayrıca iyi yönetilemediği için 12 Eylül'e gelen bir ülkenin, bugün iyi yönetildiği öne sürülebilir mi? Sürekli olarak 12 Eylül ve öncesini kafalara vurmaya devam ederseniz, kötü yönetimin Türkiye'deki alternatifinin, seçimle iktidarın el değiştirmesi değil de, askeri yönetim olduğu yolunda bir mantığın kendiliğinden biçimlenmesine yol açmış olmaz mısınız?

Bize kalırsa Sayın Özal günün birinde ters tepecek bu tehlikeli mantıktan bir an önce sıyrılmalı iyi olur. Eğer söylediği gibi demokrasiye inanıyorsa başka çaresi yoktur.

Ülkemizde siyasi parti liderlerinin genel olarak üslupları ile demokrasi arasında önemli bir bağ vardır. Son bir aydır meydanları dolaşıyoruz. Kalabalık topluluklar daha güzel, daha mutlu bir gelecek beklentisi içinde, umut bağladıkları partilere ve liderlere koşuyorlar. Eğer liderler, üsluplarına gerekli özeni göstermezlerse kitlelerin zamanla kamplaşması gibi bir sürece yeniden girilebilir. Siyasal liderler birbirlerinin yüzüne bakamaz duruma gelirlerse, bundan kitleler de olumsuz yönde etkilenir. Türkiye'de demokrasiyi isteyenler bundan kaçınmalıdırlar.

Seçim kampanyasının olanca sıcaklığı ile bastırdığı bir ortamda, Sayın Özal'ın Gördes konuşması bana bu düşünceleri çağırıyordu.

İZMİR, 27.9.1986

*Olgulara yan çizerek,
duygularla
yol almak...*

Bazı siyasal ortamlarda aynı konuya dönük yaklaşımlar çok değişken özellikler kazanır. Herkes olayları kendi eğilimlerine göre yorumlamaya yönelir. Kimi zaman da özelemlerle gerçekler yer değiştirir; insanlar iç dünyalarında olgulara yan çizerek daha çok duygularıyla yol alırlar.

Bugün de benzer bir ortamda yaşadığımızı söyleyebiliriz; çünkü ara seçim sonuçlarına dönük değerlendirmeler çevreden çevreye o denli ilginç farklılıklar sergiliyor ki, kimileri açısından şaşırtıcı bir görünüm ortaya çıkıyor.

Oysa 28 Eylülde sandıktan çıkan sonuçları karmaşık kılmaya hiç gerek yoktur; seçmenin verdiği mesaj son derece açıktır.

6 Kasım 1983'te, 11 seçim çevresinde oylarının toplamı yüzde 43.5 olan ANAP'ın oy oranını üç yıl sonunda yüzde 32'ye çekmiştir. Doğru Yol'un oylarını yüzde 11 arttırarak yüzde 24'e çıkartmıştır. Yüzde 30 - 32'lik geleneksel Halk Partisi oylarının yüzde 23'ünü SHP, yüzde 8.9'unu da DSP alarak aralarında paylaşmışlar ve böylece siyaset sahnesinde şimdilik hiç olmazsa bir süre için etkisizleştiklerini ilan etmişlerdir.

Ancak bu açıklığa karşın bazı çevrelerde görülen eğilim şudur: 28 Eylül bir ara seçimdir, o kadar; ANAP'ın 237 sandalyelik sağlam bir çoğunluğu vardır parlamentoda; bu yüzden değişen bir şey yoktur.

Bu görüşün hayli iyimser çizgiler taşıdığı kanısındayım. Böyle düşünenler eğer gerçekten ciddiyseler, söyleyelim, yalnızca kendi kendilerini teselli ediyorlar demektir. Çünkü 28 Eylül öncesi ve sonrasının Türkiye'si, siyasal dengeler açısından bir değildir. Parlamentodaki çoğunluğu ne olursa olsun, bugün inişe geçmiş olan ANAP'ın, ayağının altındaki zemin kaymaya başlamıştır. Bu durumun etkileri, devletin her kademesinde kendini belli edecektir. ANAP'ı bugüne kadar desteklemiş olan iş çevrelerinde de bakış açılarının etkilenmemesi olanaksızdır. Bunun gibi Başbakan Özal'ın son derece önemseydiği bazı dış desteklerde (örneğin finans çevrelerinde) bir «bekle gör» havasının oluşumu da gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu arada özellikle Demirel ve Doğru Yol, ANAP'ı sıkıştırıcılardır; gerek siyaset yasaklarının kaldırılması, gerekse erken seçime gidilmesi için yoğun bir kampanyaya girişeceklerdir. Nitekim Sayın Demirel ile Cindoruk bunun işaretlerini düzenledikleri basın toplantılarında vermişlerdir.

Erken seçim yolunun açılması kolay değildir. Fakat Türkiye'nin bir genel seçime ihtiyacı olduğu açıktır. Siyaset kurumunun daha normal bir yörüngeye oturabilmesi için ülkemizin bir genel seçim geçirmesi şart gözüküyor.

Ayrıca bu genel seçimin 1982 Anayasasında yer alan yasaklardan arındırılmış bir ortamda yapılması da sağduyuya uygun düşecektir. Aksi halde siyasette iplerin gereğinden çok gerilmesiyle karşılaşırız. Oysa politikanın güncel gerçeklerine gözlerimizi kapatmazsak, zorlama yollara sapmazsak, gerilimlerin bunalıma dönüşmesini önleyebiliriz.

Şimdilik bunun ön koşulu, ANAP'ın, 28 Eylül mesajının içeriğini iyi kavrayabilmesinde yatıyor.

30.9.1986

*«Ben yaptım
oldu...»
zihniyetiyle
nereye varılabilir.*

Aşağıdaki sözler adının açıklanmasını istemeyen bir işadama ait :

«Seçimler 'diğerlerini sileceğim' diyen Turgut Bey için bir fiyaskodur. Bu seçimler sonucunda mutlak iktidarın artık ANAP'ın elinde olmadığı ortaya çıkmıştır. Hatası, hep 'Ben yaptım oldu' görüşünden hareket etmesi, kimseyi dinlememesi ve halkın günlük ihtiyaçları yerine hep makro politikalarla uğraşması olmuştur. ANAP bu duruma göre 1988 seçimlerinde iktidarı kaybeder.»

Sayın işadamanın kişisel değerlendirme ve öngörülleri çıkar mı, çıkmaz mı, bilemiyorum. Fakat bir teşhisinin altını özellikle çizmek isterim: «Hatası, hep ben yaptım oldu görüşünden hareket etmesi, kimseyi dinlememesi...»

ANAP liderine dönük bu değerlendirmede gerçek payı büyüktür. Sayın Özal inatçılığı ile bilinir.

Nitekim ANAP lideri 28 Eylülde hiçbir şey olmamışçasına yürümekte kararlı gözüküyor. Partisinin Meclis Grubunda almış olduğu tutum bunu açıkça göstermektedir. ANAP liderine göre 28 Eylülle değişen bir şey yoktur; erken seçim de gündemde değildir. Artık fiilen delinmiş olan siyaset yasaklarının kaldırılması konusunda da ipe un sermektedir. Edindiğimiz izlenim odur ki Özal, bir genel seçim öncesi siyaset yasaklarını kaldırmamak için elinden gelen her şeyi yapacaktır. «Yasaklı» bir Demirel'in ara seçimlerdeki yükselişinin acısını 28 Eylülde tatmış olan Özal'ın, 1988 öncesindeki bir genel seçimde «yasaksız» bir Demirel'le yarışmayı göze alamayacağı belirtiliyor.

Eski ustasına şöyle sesleniyor Özal :

«Ona (Demirel'e) şunu söylemek lazım: Hani bir zamanlar kendisi söylerdi ya, '226'yı bulun, hükümeti devirin' diye. Ona da şimdi derler ki 'Bul 201'i, devir hükümeti.' İkincisi varsa şeyi, bir seçimde, ki 1988'de olacak, 'Bul 201'i, al iktidarı' derler.» (Hürriyet, 30 Eylül 1986, s. 13)

ANAP liderinin yaklaşımı ne yazık ki budur. Yazık, çünkü bunca acı tecrübeye rağmen hâlâ esneklikten yoksun aynı katı politika, hâlâ aynı inatçılık.

Doğrudur: Sayın Demirel AP lideri olarak bir zamanlar, «Bulun 226'yı» sözünü ağızından hiç düşürmezdi; sayısal çoğunluğun neredeyse her şey olduğuna kendisini gereğinden çok inandırmıştı; demokrasinin bir bakıma «çoğunluk - azınlık» sentezi olduğunu unutmuştu.

1950'li yıllarda DP iktidarının muhalefete bakışı da aynı özellikleri taşımıştı. Bu anlayıştır ki, ülkemizde siyasal kutuplaşmanın keskinleşmesine katkıda bulunmuş, politikada hoşgörü kavramının iyice aşınmasına yol açmıştır. Sonucun ise her seferinde ne olduğunu hepimiz biliyoruz, yinelemeye gerek yok.

Ama bugün hâlâ Sayın Özal, «Bul 201'i...» diyebilmektedir; hem «liberallik»ten söz edip, hem de siyaset yasaklarını görmezlikten gelebilmektedir.

«Ben yaptım, oldu» zihniyetiyle bir yere varılamayacağı bunca deneyimden sonra artık bilinmelidir.

1.10.1986

*Kafayı
siyaset yasaklarına
takmayalım,
ama...*

Politikayı yakından izleyen bazı çevrelerde bir tedirginlik var. «28 Eylülde (1986 ara seçimleri) seçim sandığından bunalım mı çıktı?» sorusu, şu günlerde karşılığı tartışılan ya da aranan soruların başında yer alıyor. Demirel ve DYP'nin «bunalım stratejisi» izledikleri öne sürülüyor ve bundan duyulan rahatsızlık dile getiriliyor. İpleri gererek Özal'ı köşeye sıkıştırmaya ve genel olarak 12 Eylülle hesaplaşmaya dönük çabaların Türkiye'yi bir yere götürmeyeceği söyleniyor. «Geçmişten hâlâ ders alınmadı mı?» diye soruluyor. «Siyaset yasaklarına takmayalım kafayı, memlekette başka mesele mi yok sanki?» Bu görüşü dile getirenler şöyle devam ediyor: «Hâlâ bir geçiş dönemini yaşıyoruz. Kaşımayalım yaraları. Yumuşak bir biçimde, zamana yayarak meselelerin üstüne gidelim, çözüm yollarını bunalımda aramayalım.»

Bütün bunlar nerede konuşuluyor, diye sorabilirsiniz. Şurada burada; bakın şöyle bir etrafınıza, belki kendi çevrenizde de tartışılıyordur.

Bu yaklaşımları gerçekten iyi niyetle sergileyenler olduğu gibi, günlük deyişle, «aba altından sopa göstermek» isteyenler de vardır. Türkiye'de demokratik sürecin hızlanmasına öteden beri karşı olan bazı çevreler vardır ki, öcü masalları anlatmakta hayli ustadırlar.

Hiç kuşku yok, Türkiye, çözümleri öyle reçetelere kolayca uydurulamayacak çetin iç ve dış sorunlara sahip büyük bir ülkedir. 12 Eylül öncesini ve sonrasını tüm acılarıyla yaşayarak bugün şu ya da bu ölçüde demokrasiye geçme çabası içindedir. Bu işi başarmanın kolay olmadığı açıktır; duyarlı dengelerin özenle göz önünde tutulması gereği de yadsınamaz. Gerilimi tırmandırmaktan kaçınmak kuşkusuz sağduyuya uygun düşer. Ülke sorunlarının çözümü için istikrarın şart olduğu da bir başka genel doğrudur.

Ama bu genel doğrular son yıllarda tekrarlına tekrarlına âdeta içi boş klişeler haline geldiler. «İstikrar» da bunlardan biri; bugünlerde yine, «aman istikrar» sözü kimi ağızlardan eksik olmuyor. Pek iyi, pek güzel de, acaba serinkanlı biçimde düşü-

nölüyor mu, son altı yıldır ülkemizde gerçekten bir *istikrar ortamı* geçerli miydi, diye.

Acaba istikrar, 1981 Ekim ayında siyasal partiler kapatılıp «*arsa temizlendiği*» zaman var mıydı?

Acaba istikrar, 1982 Kasım ayında siyaset yasaklarını da öngören Anayasaya yüzde 92.5 oy çıktığı zaman var mıydı?

Acaba istikrar, 1983 Mayıs - Ağustos aylarında, Büyük Türkiye Partisi kapatıldığı zaman, SODEP ve DYP seçime sokulmadığı zaman var mıydı?

Acaba istikrar, 1983 Kasım ayında ANAP seçim sandığından yüzde 45 oyla çıktığı zaman var mıydı?

Bütün bu soruların yanıtı, «hayır»dır.

O zamanlar ortalık kuşkusuz sessiz ve sakindi. Ama bu görüntü aldatıcıydı. «*Sıkıdüzenler*»le bir yere varılamayacağı o zamanlar elden geldiğince anlatılmaya çalışılmıştı. Türkiye gibi büyük ve dinamik bir ülkede gerçek istikrarın ancak demokraside oluşturulabileceği vurgulanmıştı. «*Sıkıdüzenler*»de istikrarın *kalıcı* olmayacağını altı her zaman çizilmişti.

Ama ne yazık ki kulak asılmadı.

Hayat devam ediyor.

Tecrübe nedir?

Hayat boyu yapılan yanlışların toplamı değil mi?

O zaman geçmişten çıkarabileceğimiz derslerle demokrasiye giden bütün kanalları elbirliğiyle açmaya çalışalım. Ve ilk adım olarak, işi hiç yokuşa sürmeden, Anayasadaki «*siyaset yasakları*»nı kaldırarak atalım.

Gerçek istikrar ancak demokraside vardır; diğerleri geçicidir, aldatıcıdır.

14.10.1986

*Civi
bir kere
yerinden oynayınca...*

Siyasal açıdan iniş grafiği çizmeye başlayan bir iktidar partisinin işi gerçekten güçtür. Hele genel seçimler çok da uzak olmayan bir tarihte yapılacaksa, bu güçlük daha da artar. Parlamento grubunu bir arada tutmak gittikçe çetinleşir; milletve-

killeri, seçmen tabanındaki kan kaybı yüzünden gelecek kaygısına düşerler; çünkü Ankara'dan «gidip de gelmemek» olasılığı iyice güçlenmiştir. Gruptaki bu huzursuzluktan, yükselişe geçmiş olan muhalefet partisi yararlanmaya başlayabilir. Milletvekillerine umut vererek, iktidarın altını oymaya dönük manevralar sahnelenebilir. Parti örgütü de rahatsızdır; bu hava tabandan tavana, parti üst yönetimine doğru dalga dalga yükselir. Her yerde «suçlu» aranır, kime hesap sorulacağı gündeme gelir. Dikkatler daha çok parti yönetimi ile hükümete döner; bakanların kellesi istenmeye başlar. Yeni yeni saflaşma ve klikleşmelerle birlikte parti içi mücadele keskinleşir.

Bu gibi dönemlerde gazetecilerin işi ağırlaşır belki, ama aynı zamanda daha renkli hale gelir; zira birbirini yemeye hazır taraflardan basına kulis ve haber akışı, olağanın üstünde yoğunlaşır.

Basında işlerin kızıışmasına karşılık, devlet bürokrasisinde durum tam tersi olur; çarkların dönüşü olağanın dışında yavaşlamaya yüz tutar. Bürokratlar işleri rutine bağlayıp, kulaklarını politika kulisine dayarlar. Bakanların masalarının üstünde dosyalar kabırırken, yükselişe geçen muhalefet partisinin seçim şansı bakanlık odalarında, kahve, çay eşliğinde hararetle tartışılır. Manevra alanı genişleyen bürokrasiden gerek muhalefete, gerekse basına kapılar açılır. Bilgi akışı normal dönemlere göre hızlanır. Mümkün olduğunca sorumluluk almaktan kaçınmayı yeğleyen devlet bürokrasisine iş yaptırmak çetrefilleşir; çünkü açıkça görülür ki, iktidarın altındaki zemin artık kaymaktadır.

Bu ortamdan iktidar partisinin iç ve dış destekleri de zamanla etkilenmeye başlar; bir «bekle gör» havası her geçen gün belirginleşir; «Ne olacak?» sorusunun çengelini zihinlere astığı dikkatlerden kaçmaz. İktidar partisinin lideri ve herhalde başbakan, bu durumu açıkça görür, ama hiç kuşkusuz belli etmeye yanaşmaz. Bir erken seçim lafını kesinlikle telaffuz etmez, bir sonraki genel seçimlerden partisinin gene zaferle çıkacağını sürekli olarak yüksek sesle yineler; böylece hem parlamento grubunu, hem de parti örgütünü toparlamaya çalışır.

Bu arada parti yönetimi ile Bakanlar Kurulunda değişikliğe yönelebilir. Bu yolla bir yandan bazı «suçlular»ı sergilemiş olur, öte yandan da partide yeni dengelere göre vaziyet almış sayılır. «İyiler»le «kötüler», «yeterliler»le «yetersizler» yer değiştirmiş olurlar. Bu operasyonun adına da genellikle «hizmet yarışında nöbet değişimi» denilir.

Yeni yapılanmada saf dışı kalanlar ise pek öyle rahat durmazlar, cadı kazanlarını kaynatmaya koyulurlar. «*Lider ve çevresi*» edebiyatına bu gibi dönemlerde son derece renkli katkılar yapılır. Liderin sinirleri keman yayı gibi gergindir; bazen de bir ikisinin koptuğu görülür. Kısacası, siyasal açıdan iniş grafiği çizmeye başlayan bir iktidar partisinin ve onun liderinin işi gerçekten çok zordur; çünkü çivi yerinden oynamıştır bir kere.

Bakalım Sayın Özal, en çok iki yıl içinde zor olanı başarıp ANAP'ı yeniden yükselişe geçirebilecek mi?..

Kolay gözüküyor şimdilik.

ANKARA, 17.10.1986

*Özal'ın
etrafındaki çember...*

Başbakan ve ANAP lideri Sayın Özal'ın işi gün geçtikçe zorlaşıyor. 28 Eylül'den (1986 ara seçimleri) bu yana daha belirginleşen bu durumun nedenleri şu noktalarda özetlenebilir :

1) Dış ekonomik ve mali çevreler: Bugüne kadar Özal'ın ekonomi politikalarını bu çevrelerin desteklediği ve kendisine yüksek puan verdiği doğrudur. Genel olarak bu desteğin hâlâ sürdürüldüğü söylenebilir. Ancak enflasyon, dışsatımda tıkanıklık gibi sorunlar, bu çevrelerde bazı soru işaretlerinin doğmasına yol açmıştır. 28 Eylül ara seçimlerinden sonra ise ekonomik nitelikteki bu soru işaretlerine bu defa siyasal tereddütler eklenmiştir. Demirel'in yükselişi, dış ekonomik ve mali çevrelerde gerçekten büyük sürpriz olmuştur. 28 Eylül'e gelinceye kadar Özal, bu çevrelere Türkiye'de «istikrarı» kendisinin temsil ettiğini kimi zaman gayet ustaca anlatmış ve inandırıcı da olabilmisti.

Ama bugün artık böyle bir durumdan söz edilemez.

Öteden beri Özal'a sağlamış olduğu destekle bilinen «*Business International*»ın Cumhuriyet'te özeti yayımlanan raporu, bu çevrelerde esmeye başlayan havaya ışık tutmaktadır. «*Özal kalıcı mı, gidici mi? Seçim ekonomisi izleyip modeli terk eder mi?*» gibi sorular gündeme gelmiştir. Özal Hükümetinin ömrüne dönük siyasal tereddütler, dış ekonomik ve mali çevrelerde bir «*bekle-gör*» havasının oluşumuna neden olabilecektir. Bu

konuda şimdiden işaretler görülmektedir. Böyle bir hava Özal'ın, gittikçe nazikleşen döviz dengesi açısından 1987'de çok önemli saydığı dış kaynak akışını olumsuz yönde etkileyebilecektir.

2) Özal'ın işinin gittikçe zorlaşmasının temelindeki bir başka neden yurtiçinde, iş çevrelerinde yatıyor. Ara seçimlerle birlikte iş çevrelerinde de bir hava değişimi dikkati çekmeye başladı; ekonomik durumdan yakınmalar artık açıktan açığa ifade edilmektedir. Bugüne değin kapalı kapılar arkasında konuşmayı yeğlemiş olan iş çevrelerindeki bu tutum değişikliği nereden kaynaklanıyordu? Demirel'in yükselişi, Özal karşısında onların da manevra alanını genişletmiş olabilirdi, ya da ekonomide artık bıçak kemiğe dayandığı için sessiz kalamıyorlardı.

Her ikisi de olabilir.

Şimdilik iş çevrelerinde gözüken şudur: Tekstil sektöründe uç veren çözülme, tedirginlik yaratmıştır. Hükümetin köklü bir operasyonla işe el atması gerektiği, aksi halde işlerin «*corap sökügü gibi*» gideceği söylenmektedir. En büyük yakınma konusu olarak «*yüksek faizler*»in altı çiziliyor. Bunun için mali sistemde bazı değişiklikler talep ediliyor.

Dışsatımdaki yavaşlamanın önlenmesi için de yeni teşvikler isteniyor.

İş çevrelerinin, seçim sandığında gerileyen ve artık «*alternatifsiz*» olmayan Özal'a karşı önümüzdeki dönemde seslerini daha rahatça yükseltecekleri söylenebilir.

3) Büyüyen DYP muhalefeti, ANAP'ı her geçen gün biraz daha sıkıştırarak. Gerek örgütten, gerekse Meclis grubundan zaman içinde Doğru Yol'a dönük kopmaların hızlanması şaşırtıcı bir gelişme olmayacaktır.

Öte yandan ANAP Meclis Grubu ile örgütteki rahatsızlıklar, Özal'ı gittikçe daha çok sıkıştırarak.

4) Başbakan Özal'ı iç politikada çıkmaza itebilecek bir başka ilginç gelişme de Çankaya Köşkünden yapılan açıklama olmuştur. Cumhurbaşkanı Sayın Evren, «*siyaset yasağı*»nın kaldırılmasından yana olduğunu kamuoyuna bizzat duyurdu. Bu tutum genel olarak Türk politika yaşamının giderek normal rayına oturabilmesi açısından olumlu bir adım sayılmalıdır. Ama aynı tutum, Özal'ın politik manevra alanını önümüzdeki dönemde daraltacak sonuçlara da yol açabilir.

Sayın Özal'ın «*güçlükleri*»ni dört noktada özetlemeye çalıştım. ANAP gibi «*merkez sağ*» bir iktidarın güçlüklerine bir be-

şincisinin eklenmesi de normal olurdu; yani bir «*sosyal demokrat muhalefet*»ten kaynaklanan güçlükleri...

Ama şimdilik Özal'ın böyle bir güçlüğü yok gibi. Genel olarak solun siyaset sahnesinde dikkati çeken «*etkisizliği*»nin ülkemizde demokrasinin gelişmesi açısından büyük bir boşluk yarattığını yinelemeye herhalde gerek yoktur.

24.10.1986

*«Borç ödemelerinde
büyük bir aksama
her şeyin sonu
olabilir...»*

Özal Hükümetinin ihracata dönük «*süper teşvik*» kararlarıyla ilgili olarak üst düzeydeki bir bürokrat şöyle diyor :

«Bu defa da ihracatımız patlamazsa, bir daha hiç patlamaz. Bizim de o zaman bu işi bırakıp gitmemiz gerekir.»

Sadece bu sözler bile, son kararlara ilişkin beklentilerin ne kadar büyük olduğunu apaçık gösteriyor. Gerçekten Türkiye'nin ihracatında gelecek yıl bir «*patlama*» meydana gelmesi, Özal Hükümeti açısından yaşamsaldır. Başbakan Özal, öyle gözüküyor ki, 1987'de dış ödemeler dengesini güvence altına alabilirse, 1988'de de seçim sandığını büyük ölçüde sağlama sağlayacağı kanısındadır. Daha önce parasal teşvikleri sıfırlayacağını açıklamış olan Sayın Başbakan, başka çaresi kalmadığını görünce, aynı önlemleri bu kez mal bazında ve olağanüstü arttırarak uygulamaya sokmuştur.

ANAP lideri ve Başbakan Özal'ın 1987 için ihracata vermiş olduğu önemin sayısal dökümü şöyle yapılabilir :

1) 1985'te ihracat 8.3 milyar dolar olarak programlanmış, fakat gerçekleşme 7.959 milyar olmuştu. Bu yılki program hedefi 8.7 milyar dolardı. Ama petrol fiyatlarındaki düşme, İran ve Irak pazarlarındaki tıkanma sonucu, bu yıl program hedefinin çok altında kalındı; 1986 yılı ihracatının ancak 7.5 milyar dolara ulaşması bekleniyor. Gelecek yılın hedefi ise 8.750 milyar dolar; yani bu yıla göre yüzde 16.6'lık bir artış. Bu program hedefi ne ölçüde gerçekçidir? İhracata «*süper teşvik*», bu denli büyük bir patlamayı yapabilecek mi?

2) Türkiye'nin dış ticaret açığı 1985'te 2.975 milyar dolar olmuştu. Bu yılki hedef, 2.590 milyar olarak öngörülmüştü. Oysa yılın daha ilk sekiz ayında bu miktara ulaşıldı; bir yıllık dış ticaret açığının ise rekor düzeye çıkarak 4 milyar dolara ulaşması bekleniyor.

3) Cari işlemler dengesi açığına gelince...

Geçen yıl 1 milyar dolardı. 1986 başında, 695 milyon dolar olarak öngörülen cari açık, yıl ortasında değiştirilmiş ve öngörü 1.2 milyar dolara yükseltilmişti. Başkentte yapılan son hesaplar, cari açığın bu yıl 1.5 milyar dolara tırmanacağı yolundadır. Gelecek yıl için programa konulan cari açık hedefi ise 975 milyon dolardır.

4) Türkiye gelecek yıl 5 milyar 87 milyon dolar dış borç (orta ve uzun vadeli) ödemek durumundadır. Bu ödemenin 2.750 milyarı anapara, 2 milyarı faiz, 337 milyon doları da IMF borcudur.

Ödemeler dengesinin aksamadan yürüebilmesi için programa konulmuş olan orta ve uzun vadeli toplam kredi ihtiyacı ise 3.150 milyar dolardır.

Özetlemeye çalıştığımız bu sayısal dökümden en can alıcı nokta ihracatla ilgilidir. Bütün dengeler, gelecek yıl ihracatta yüzde 17'lik bir büyük sıçramaya göre programlanmıştır. Bu hedefe varılamazsa, dış ödemeler aksamaya başlar; ithalat sıkışır; dış borç ödemeleri de tıkanabilir ki, işte bu son olasılık Özal Hükümetinin en korkulu rüyasıdır.

Geçenlerde bir büyük Amerikan bankasının «*siyasal risk*» analizcisi bir uzman, Özal politikalarının ne kadar yerinde olduğunu bize anlatırken bir noktaya özellikle dikkat çekiverdi :

«Borç ödemelerindeki bir büyük aksama her şeyin sonu olabilir.»

İşte bu nedenle Başbakan Özal, ihracatı «*patlatmak*» zorunda olduğunu gayet iyi bilmektedir. Böylece borcunu ödeyebilecek, yeni borç bulabilecektir; dış kaynağa ulaşabilecektir. Dış krediye ihtiyacı olan Sayın Özal, bu yüzden ne Amerika ile, ne de Avrupa Topluluğu ile tatsızlık istiyor. Örneğin, Reagan yönetiminden gelen 300 milyon dolarlık orta vadeli kredi taahhüdü de Amerika ile «*üsler anlaşması*»nın bağlanmasını hızlandırmıştır. Batı Avrupa'dan gelebilecek fonlardan dolayı da Ankara, «*serbest dolaşım*» konusunda esnek davranmıştır.

Özal Hükümeti, gerek ihracata yüklenerek, gerek tarım ke-

simine yeni olanaklar tanıyarak 1988 genel seçimlerine hazırlanıyor.

Fakat açık seçik görebildiğimiz bir husus var: Sayın Özal 1988'de sandıktan yine galip çıkmak için *«her yolu»* deneyecektir. İhracatta alabildiği cüretkâr kararlar, bunun bir göstergesidir. Biliyoruz, denilecektir ki, *«Başka çare var mı ihracatı arttırmak ve döviz kazanmak için?»*

Açıktır ki, kendi dövizini üretebilir bir ekonomiye sahip olmak ve çarkları sağlıklı biçimde döndürebilmek için ihracat yaşamsaldır. İhracatı arttırmak için her iktidar kendi açısından çok şeyi göze almak zorundadır; özveri gereklidir.

Bugüne kadar geniş kitleler bu yolda büyük fedakârlık yaptılar, yapıyorlar. Gelir dağılımı olağanüstü bozuldu, bozulmaya devam ediyor. Ama tünelin ucundaki ışık yedi yıldır bir türlü gözükmemek bilmiyor. Bazı kısırdöngüler bir türlü kırılmıyor.

Tedirginiz.

İhracatı patlatalım derken, başka şeyleri patlatmayalım da.

5.12.1986

**SİYASAL YASAKLAR
VE
ÖZAL'IN İNADI**

*Yasaklardan
arındırılmış bir ortamı,
çoksesliliği
amaçlayalım...*

Sonbaharla birlikte politika ısınmaya başladı. Bir bakıma mevsimidir, doğal sayılmalı. Ama belki de *askeri yönetim* döneminden kalma bir alışkanlıktan olacak, bu hareketlenme, bazı çevrelerde tedirginlik havasının oluşumuna yol açmıştır.

Siyasal polemik ile kısır çekişmelerin, sürekli gerilimin siyaset sahnesini biçimlendirdiği bir döneme doğru mu?

İstikrarsızlığa ve *eski günlere* mi?

Yeniden «12 Eylül öncesi»ne mi yol alınmakta?

Bu tür soruların, çengellerini bazı zihinlere asmaya başladıkları görülüyor.

Doğal sayılabilir bu da.

Çünkü çok partili politikanın bir anlamda tümüyle askıya alındığı üç buçuk yıllık bir sürenin yüzeydeki sessizliğine alışmış olanlar, hareketlenen politik ortamı yadırgayabilirler.

Geçmişten kalma duygu ve düşüncelerin etkisiyle kızanlar, hiddete kapılanlar vardır, olabilir.

Öfke baldan tatlıdır derler. Ama insana rotasını şaşırttığı

da gayet iyi bilinir. Bu nedenle, güncel siyasal gelişmeleri serinkanlı bir biçimde değerlendirmek ve mantık süzgecinden geçirmek en doğru yol olacaktır.

Bir kere, siyaseti yasaklarla çevreleyip cendereye sokmakla bir yere varılamayacağını beş yılın sonunda görmek gerekir artık. Siyasal kısıtlamalar, yapay denge ve kuruluşları meydana getirmekle birlikte, bir süre sonra bunların iskambilden şa-tolar gibi yıkıldıkları görülmektedir.

Ayrıca siyaset yasakları, bir yandan politikayı yeraltına iterken, öte yandan toplumda yumuşama yerine, gerginlik ve cepheleşmenin tohumlarını ekmektedir. Oysa siyaset kapalı kapılar arkasında oynanan bir oyun olmaktan çıkarıldığı ve geniş kitlelere mal edildiği ölçüde toplumda bir rahatlamanın hissedileceği unutulmamalıdır. Demokrasi bir bakıma «*çoksesli toplum*» demek değil midir?

Anarşi ve terör genel olarak «*çoksesliliğin*» düşmanıdır. Toplumun, birbirinin düşmanı iki kutba, siyah beyaz olarak bıcak gibi bölünmesini amaçlar. Sol ve sağ arasında, değişik mezhep ve etnik gruplar arasında aşılma duvarlar örmek ister. Bu nedenle de siyaset yasaklarını koyulaştırmak, bir bakıma, anarşi ve terör odaklarının işini kolaylaştırmaktır. «*Anarşi ve terör olmasın*» diye demokrasiden vazgeçmek, demokrasinin ikinci, üçüncü sınıfıyla yetinmek bir yerde onların değirmenine su taşımak anlamını taşır.

Çokseslilikten korkmayalım.

Yasaklardan arındırılmış bir politik ortamda, geçmişten de alınmış olan derslerle, hem anarşi ve terör odaklarıyla daha iyi baş edilir, hem de siyasal ilişkilere *gerginlik* değil, *yumuşama* egemen olur.

Üstelik politika pisti herkese açık olursa, isteyen yarışır ve boyunun ölçüsünü alır. Ekonomide «*serbest rekabet*»in faziletini dillerinden düşürmeyenler, eğer samimi iseler, siyasette de aynı ilkeleri geçerli kılmalıdır.

Yoksa bugünkü devekuşu politikası kendilerini bir yere götürmeyecektir.

Bizden söylemesi...

7.9.1985

*Ülkemizin
«yasaksız»
yeni bir seçimden
geçmesi...*

Milletvekili transferleriyle birlikte parlamentodan yansıyan görüntünün hoş olduğu söylenebilir mi? Siyaset kurumunun saygınlığı açısından bu olayın kamuoyunda yarattığı duygu ve düşünceler olumlu olabilir mi?

Hiç sanmıyoruz.

Ortaya çıkan tablo güzel olmadığı gibi, en temel siyaset kurumlarından biri olarak parlamento da yara almıştır. Nedeni çok açıktır. Günlerdir politika kulislerinde olup bitenler dalga dalga ağır bir kokunun çevreye yayılmasına yol açmaktadır. Kimsenin kalkıp da bütün bunları, başvuru yöntemleri, «demokrasi» adına gerekçelemesi kolay değildir.

«Mebus pazarı» kuşkusuz çok ağır bir deyimdir. Ama bu deyimın kaynağında herhalde basın yatmıyor. Gazeteciler sadece gözleri önünde cereyan eden olaya adını koymuşlardır. Oyunun gerçek aktörleri, politikacıların kendileridir.

Önde gelen bazı siyaset adamları, milletvekili transferleriyle her şeyden önce kendi inandırıcılıklarına kendi elleriyle darbe indirmişlerdir. Çoğu, daha önce ilan eyledikleri yaklaşımlara tümüyle ters düşen noktalara kaymışlardır. Kimi milletvekilleri daha dün yerden yere vurdukları partilere törenlerle katılabilmişlerdir.

İnsanların zaman içinde şu ya da bu yönde siyasal görüşlerinin değişebileceğini kabul ediyorum. Ama şu günlerde sergilenmekte olan ilkesizliklerin ölçüsü gerçekten şaşırtıcıdır, acıdır.

Bu davranışların, siyaset kurumunun saygınlığı ve demokrasi adına öyle kolayca gerekçelenebileceği kanısında değilim. Politikacıların minareye kılıf uydurmaktaki ustalığını biliriz, ama gene de söyleyelim, olan bitenin mazeretini aramaları kendi kendilerini aldatmakla eşanlamlıdır; kamuoyunda inandırıcı olabilmeleri olanaksızdır.

İşin bir boyutu budur; ötekine gelince...

Bütün bu karmaşanın kökeninde, kuşkusuz 12 Eylül askeri yönetiminin olağanüstü koşullarında yapılmış olan 6 Kasım 1983 genel seçimleri yatıyor. «İzinli» partilerle, siyaset yasaklarının

gölgesinde yapılan bu seçimler, parlamentoda milli iradeyi yansıtmaktan uzak, çarpık bir tablonun oluşumuna yol açmıştır. Yaşamakta olan sancılar bir bakıma bu durumun sonucudur.

Son transferlerle her şeyin yerli yerine oturacağını, tartışmaların noktalanacağını sanmak yanılgıya işaret eder. Meclis-teki güncel durum da siyasal gerçeği yansıtmaktan uzaktır, yapaydır.

Bu yapay durumu ortadan kaldırabilmek için ülkemizin yeni bir seçimden geçmesi gerekiyor.

Ve bu seçimlerin siyaset yasaklarından arındırılmış bir ortamda yapılması son derece akılcı bir davranış olacaktır. Sayın Özal, 1982 Anayasasında yer alan yasakların 1988 seçimlerinden önce ele alınamayacağını öne sürüyor.

Aynı kanıda değiliz.

Ana muhalefet partisi SHP, yasakların bir an önce kaldırılmasından yana olduğunu açıklamıştır. Sayın Özal da demokrasi konusunda eğer içtenlikli ise, aynı tutumu benimseyebilir. ANAP ve SHP el ele verebilirlerse, Cumhurbaşkanı Sayın Evren'i de bu konuda rahatlatacak bir formülü, Çankaya'nın da onayıyla, bulabileceklerine inanıyorum.

İşler bu yolla normal rayına oturabilir, siyaset kurumunun inandırıcılık ve saygınlığı da böylece inşa edilmeye başlanabilir. Başka çare yoktur.

18.5.1986

*Yasakları elbirliğiyle
kaldıralım,
demokrasiyi
tıkayan kanalları
açalım...*

Bülent Ecevit, beş buçuk yıllık bir aradan sonra ilk kez bir siyasal parti platformunda konuştu. DSP Kurucular Kurulu toplantısında yaptığı 52 sayfalık konuşmasında, 12 Eylül'e, demokrasiye, bugüne ve geleceğe dönük ayrıntılı değerlendirmeler yer alıyor. Başta demokrasi anlayışı olmak üzere konuşmasında yürekten katıldığı bölümler olduğu gibi, eleştiriye açık, fazlasıyla

la «politika» kokan ve çifte standart kullanıldığı izlenimi veren noktalar da bulunuyor.

Bunları geçiyorum.

Asıl üstünde durmak istediğim konu, 12 Eylül askeri yönetiminin çerçevesini çizdiği siyasal rejimin bugün içinde bulunduğu durumdur. Sayın Ecevit, konuşmasının bir yerinde aynen şöyle diyor :

«12 Eylül öncesinin partileri beğenilmedi, kapatıldı. 12 Eylül partileri ise kendi kendilerini bile beğenmiyorlar. Çözülüp dağılıp yeniden oluşmaya uğraşıyor, 12 Eylülde döküldükleri kalıptan kurtulabilmek için çırpınıyorlar. Belli ki tutmadı bu siyasal düzen. Daha dört yılı dolmadan, tüm kurumlariyla, partileriyle dökülüyor. Askeri nizam anlayışıyla siyasal düzen kurulmaya çalışılırsa, sonucun böyle olması kaçınılmazdır. Ben başbakanken piyade talimnamesi hazırlamaya kalksaydım, nasıl bir talimname ortaya çıkar idiyse, 12 Eylül'den sonra da, işte öyle bir siyasal düzen ve yapı ortaya çıkmıştı.»

Sayın Ecevit'in bu sözlerindeki gerçek payı çok açıktır. 12 Eylülle birlikte kurulan siyasal düzenin tutmadığını yaşadığımız her gün gösteriyor. *«Daha dört yılı dolmadan tüm kurumlariyla, partileriyle dökülmektedir.»*

Olan biten gözler önündeyken aksini iddia etmek herhalde inandırıcı olamaz.

Bülent Ecevit'in, bir siyasal partinin resmi toplantısında, «misafir konuşmacı» sıfatıyla da olsa, konuşabilmesi de, 12 Eylül siyasal düzeninin bir bakıma tutmadığına işaret eden bir olgu değil midir?

Sayın Ecevit DSP'nin kapalı salon toplantısında konuşmuştur; yakın gelecekte yine «misafir konuşmacı» sıfatıyla açık hava mitinglerinde, meydanlarda boy gösterebilecektir.

Bu durum, önümüzdeki günlerde yalnız Ecevit için değil, on yıllık «siyaset yasağı» kapsamındaki öteki siyaset adamları için de geçerli olabilecektir.

Gerçekte bu gelişmeden tedirgin olmamak, önünü açmak gerekir. Tersi bir davranış, ülkede siyasal gerilimin artmasına yol açar ki, bundan kimse kârlı çıkamaz.

Siyasal şiddeti kesinkes yasaklayarak demokrasiye giden bütün kanalları açmak hem sağduyuya, hem de çağdaşlığa uygun olacaktır. *Siyaset yasaklarının gerilim ve istikrarsızlığı arttırmaktan, kin duygularını körüklemekten başka bir yararı olmadığı gibi, pratikte de işlemediği* bunca deneyimden sonra ar-

tık görülmelidir. 27 Mayıs'tan sonra konan yasaklar ülkemizde siyasal kutuplaşma ve cepheleşmeye katkıda bulunmaktan başka bir işe yaramamıştı. 12 Eylül döneminde ise bu tecrübenin ışığında askeri yönetime yapılan iyi niyetli uyarılar da kulak arkası edilmişti.

Sonuç ne oldu?

İşte dört yıl bile dolmadan gelinmiş olan nokta apaçık ortadadır.

Yasakları elbirliğiyle kaldıralım, demokrasiyi tıkayan kanalları açalım artık; bırakalım herkes sandık başında boyunun ölçüsünü alsın!

Gerçek istikrar, huzur ve toplumsal barış, ancak bu yolla kurulabilir.

19.5.1986

*«Yasaksız Türkiye,
ama...»*

Şu günlerde ANAP'ın tepelerinde, ya da doruğunda acaba nasıl bir hava esmekte? Bu havanın pek güzel olmadığını kestirmek herhalde o kadar güç değildir. Sıradan bir gazete okuru bile bunun nedenlerini artık kolayca sıralayabilir. 28 Eylülde (1986 ara seçimleri) sandıkların açılmasıyla birlikte patlayan fırtınayı atlatabilmek için ise henüz sistemli bir çaba gözüküyor. Gerek parti yönetiminde gerekse Bakanlar Kurulunda değişiklikler bu haftanın gündeminde yer alıyor. Ayrıca son bir iki gündür makyaj tazeleme ve imaj yenileme yolundaki hareketlenme dikkat çekicidir.

Yaptığımız uzun bir sohbette, ANAP doruğundaki yaklaşımları gözlemeye çalıştık. Bazı izlenim ve tespitlerimizi yorumsuz olarak şöyle özetleyebiliriz:

1) 28 Eylül sonuçlarının abartılmasına karşı çıkılıyor; siyasal istikrarın olumsuz yönde etkilenmediği ve sandıktan bunalım çıkmadığı belirtiliyor. 1988'de ANAP'ın rahatlıkla yüzde 40 oyla çoğunluğu yine sağlayacağına inanılıyor. Doğru Yol'un bir genel seçimde kolay kolay yüzde 20'yi aşamayacağı, en çok yüzde 22 - 23'e çıkabileceği iddia ediliyor. SHP'nin belini doğrultmasının artık güç olduğu vurgulanırken, «yasaksız» bir Ece-

vit'in sosyal demokrat hareketi sürükleyip götüreceği görüşü özellikle işleniyor. Yüzde 10 barajı yüzünden MÇP oylarının ANAP ve DYP arasında dağılacığı öngörülmekte. Refah Partisinin yüzde 10'u aşamayacağı, 1988'de bunun sonucu açıkça görülünce, Refah oylarının da daha sonraki seçimlerde ANAP'a kayacağı inancı var.

2) Siyasette ilke olarak «*yasaksız Türkiye*»nin altı çizilmekle birlikte, hemen arkasından «*ama*» geliyor ve tabii konunun «*nezaketi*» vurgulanıyor. Şimdilik ANAP doruğunda savunulan formül şöyle özetlenebilir: Önce Anayasanın nasıl değiştirileceğini hükme bağlayan 175. madde değiştirilecektir. 400 sandalyenin üçte iki çoğunluğu yerine, Anayasanın 201 oyla değiştirilmesi benimsenecektir. Ama aynı zamanda Anayasa değişikliklerinin otomatik olarak halkoyuna sunulması kabul edilecektir. Anayasanın 175. maddesindeki bu değişiklikten sonradır ki, sıra siyaset yasaklarını öngören geçici 4. maddenin değiştirilmesine gelecektir. Yani ANAP'ın formülü, «*201+ referandum*»dur.

3) Bu konunun da bir «ama»sı var; deniliyor ki, «*Biz istiyoruz, ama bazı çevreler Anayasanın öyle kolayca değiştirilir hale gelmesine karşı çıkıyorlar.*»

«*Bazı çevreler*»in kim oldukları da pek öyle açıkça ifade edilmiyor; havada bırakılmasına nedense özen gösteriliyor.

Tabii o zaman da soru şu oluyor :

«*Peki bu durumda '201+ referandum' formülü ortaya atılmakla iş yokuşa sürülmüş olmuyor mu?*»

Bu soruya doyurucu bir yanıt alınabildiği söylenemez.

ANAP'ın bu formül için harekete geçmeden önce Cumhurbaşkanı Evren'in kesin «*mutabakat*»nı arayacağı anlaşılıyor. Çankaya «evet» demezse, 1988 öncesi siyaset yasaklarının gündeme getirilmesine ANAP taraftar olmayacak; öyle gözüküyor. Anladığımız kadarıyla siyaset yasaklarının kaldırılması, Evren'le Özal arasında bugüne dek «*201+ referandum*» formülü çerçevesinde ele alınmamış; ama alınacak.

4) Muhalefet, geçici 4. maddenin mevcut anayasal yolla, yani doğrudan değiştirilmesini Mecliste gündeme getirebilirse, ANAP'ın tutumu ne olurdu? Doruktaki hava şöyle: bu durumda ANAP Grubu serbest bırakılabilirdi; o zaman da Meclisten Anayasa değişikliği için gerekli üçte iki çoğunluğun çıkması biraz güç olurdu.

Ayrıca siyaset yasaklarını bu yolla kaldırmak, Millet Meclisini de «zora sokabilir»di; sanki bu konuda sadece 30 sandalyeli DYP'nin «Söke söke aldık» propagandasından çekiniliyordu. O yüzden denilmek isteniyor ki :

- *Ne Meclis, ne Cumhurbaşkanı, ne de millet zora düşsün;*
- *Önce, Çankaya'nın da vazgeçilemeyecek onayı ile 175. madde '201+ otomatik referandum' formülü çerçevesinde değiştirilsin, sonra sıra geçici 4. maddenin kaldırılmasına gelsin;*
- *Bu arada Süleyman Bey 'rahat dursun', mitinglere vs. kalkışıp Meclisi, ya da başkalarını kızdırmamasın;*
- *Böylece, örneğin, Haziran 1987'de yasakların kalkması için referanduma neden gidilmesin...*
- *Diyeğim, referanduma gidildi ve yüzde 60 - 70'le siyaset yasağı kalktı; o zaman bazılarının kalkıp, bu sonuca bakarak 12 Eylülle bir 'hesaplaşma' açmayacaklarını kim garanti edebilir; bu yapılır da yara kaşırırsa, bunun kime yararı olabilir ki?..*
- *Onun için bu işi 'zamana yayarak' yapmak, gerçekte daha akıllıca olmaz mı?..*

5) Bu son noktaya bakarak, «Hoppalaa!» diyebilirsiniz. Bu bakımdan edindiğimiz izlenim odur ki, ANAP'ın tepeleri, siyaset yasağının 1988 genel seçimlerinden önce kaldırılmasına pek taraftar değildir. Ama öyle gözükmek de «politik» olmayacağı için, kimi formüllerle işi yokuşa sürebileceklerdir. Siyaset sahnesinde bu konuya ilişkin hayli ince oyunlar seyredeceğimizi sanıyoruz.

6) ANAP doruklarında «demokrasi»ye dönük havaya gelince...

Denilmek isteniyor ki, «Önce ekonomi yasaklardan arındırılacak, tam liberal olacak, bu yolla ekonomi güçlenecek, havadan para kazanma yolları kapanacak, bütün bunlara paralel olarak da demokrasi gelişecek; batıda da demokrasinin temelinde liberal ekonomi yatmıyor mu? Karaborsayla, kuyrukla demokrasi kurulamaz; demokrasi için ekonominin ayakları üstünde kalması lazım.»

7) Ekonominin güçlenmesi için dışsatımın yaşamsal öneme dikkat çekiliyor. Denilmek isteniyor ki, «Türkiye'nin asırlık konusu, ödemeler dengesidir. Tabii ihracattır. Türkiye'yi ileri götürmek için bu sorunu çözmek lazım. İhracat işine büyük ölçü-

de sübvansiyonla, teşvikle başlandı. Anormal teşvikte boşluk bulanlar oldu. Hayali ihracat ortaya atıldı, basında işlendi. Namuslu ihracatçı bundan fevkalade ürkü.»

Neredeyse denilmek isteniyor ki, basının «hayali ihracat»la uğraşması, 1986'da ihracatı gerileten bir etken oldu.

8) Denilmek isteniyor ki, «Yılda 4 milyar dolara yakın borç ödeniyor. İki yıl daha ödenecek. Bu kolay değil! Türkiye'nin en hassas tarafı budur; ekonomi bir bozulursa, 1980'e benzemez; önümüzdeki iki yıl çok kritiktir. Dıştan ilave imkân lazım. Onun için de, kredibilite lazım; var bu; daha da artacaktır.»

ANAP'ın doruklarında esen hava öyledir ki, ekonomi kesin olarak «doğru» yörlügededir, politikalarda herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır. Bu arada şu anlatılıyor :

«Federal Almanya Başbakanı Kohl, Viyana'da Özal'a demiş ki: '19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken, hasta adamdınız; ama 20. yüzyıldan 21.'ye geçerken böyle olmayacak.' Gerçekten de ekonomi çok iyiye gidiyor. Dikkat edelim; Türkiye take - off yapmıştır; tayyare tam çıkarken, lap diye düşmesin.»

9) ANAP'ın tepelerinde devlet bürokrasisinden, onun gücünden yakınma var; özellikle ekonomik konularda bürokrasiyi daha da etkisiz kılma yolunda istekler var; Keçeciler, Dalan gibi konularda ise suskunluk var.

Bir tatil günü sohbetinden ANAP'a dönük olarak çıkardığımız izlenim ve tespitler, işte böyle. Bütün bunların, yorumu ise kuşkusuz bir başka yazının konusu olabilir...

13.10.1986

*Siyasal
istikrarsızlığa
yatırım...*

Öyle anlaşılıyor ki «siyaset yasağı» konusu, Türk iç politikasında odak noktası olmaya bir süre daha devam edecek. 1982 Anayasasının geçici 4. maddesinin kaldırılmasıyla ilgili birbirinden farklı manevralara önümüzdeki dönemde çok sık ta-nık oluncbilir. ANAP tarafının bu aşamadaki tutumu aşağı yu-

karı biçimlenmiştir: Yasakların kaldırılmasına cepheden karşı çıkmamak, ancak günlük deyişle işi pratikte yatırılabilmek için gereken taktikleri uygulamak; ANAP'ın şimdilik yapmak istediği budur. «Yasaklı» Demirel'in 28 Eylül performansını gören ANAP kurmaylarının, bir genel seçimde bu sefer «kendisine oy isteyen» bir Demirel'i meydanlarda görmek istemedikleri açıktır.

Ama ne var ki, ara seçimlerden bu yana kamuoyunda hava hayli değişmiştir. Özellikle 28 Eylülde sandıktan çıkan sonuçlar, «siyaset yasağı»nın anlamsızlığını apaçık ortaya koymuştur. Bu olgunun görmezlikten gelinmesi, hem halkta tepkilere kaynaklık edebilecek, hem de siyasal istikrarsızlığa yatırım anlamı taşıyacaktır.

ANAP yönetimi de kamuoyundaki hava değişimini görmüyor değildir; siyasal açıdan manevra alanının hayli daraldığının, sıkıştığının da farkındadır.

Şimdilik Sayın Özal, «yasaklar»ın kaldırılmasından yana olduğu izlenimini vererek, «201 + otomatik referandum» formülünü siyaset sahnesine sürmüştür; ama Cumhurbaşkanı Evren'in «mutabakatı» olmazsa bu işe girişmeyeceğini belli etmiştir; yani konuyu bir kez daha Çankaya ile irtibatlandırmıştır.

Peki Çankaya ne yapacaktır? Bu sorunun yanıtının siyaset sahnesinde taşıdığı ağırlık herhalde yadsınamaz. Kulislerde bu konuya dönük spekülasyonların sürdüğü de dikkati çekiyor.

Son dört, beş aydır Çankaya Köşkünden yayılan izlenim, Cumhurbaşkanı Sayın Evren'in geçici 4. maddeyle ilgili tutumunun yumuşadığı yolundadır. 1982 Anayasasının referandumla kabul edilmiş olduğunu göz önünde tutan Köşkün, değişikliğin de halkoylamasıyla yapılmasından yana olduğu biliniyor. Onun içindir ki, Cumhurbaşkanı «201 + referandum» dahil bazı formleri uzmanlara incelettiriyor. Şimdilik açıkça bilinmeyen, bu incelemelerin sonuçlarıdır.

Bu konuda işaret etmek istediğim bir başka nokta var. «Siyaset yasakları»nın anlamsızlığı artık ortaya çıkmıştır; anayasal bir yasak kâğıt üzerinde kalmıştır; bu çelişkiyi yok etmek sağduyuya olduğu kadar, demokrasiye de uygun düşecektir. Ayrıca bu konunun mümkün olan en geniş fikir birliğiyle, uzlaşmayla gerçekleştirilmesi, sürekli arzulanan siyasal istikrara da dönük bir adım olabilecektir.

ANKARA, 16.10.1986

*Siyasal yasakları
kaldırıp,
demokrasiye giden
kanalları açmak...*

Demirel faktörünün, siyaset sahnesinde yeniden bu kadar ağırlık kazanabileceği pek öngörülmemiştir. Yılın başlarında görüştüğümüz iş çevreleri ile yabancı diplomatlar, Doğru Yol'a genellikle şans vermiyorlardı. ANAP'ın oylarını DYP bir ölçüde bölebiliirdi, fakat seçimlerin galibi yine Özal olacaktı; hem değerlendirmeler, hem de temenniler böyleydi.

Bu çevreler ayrıca, Demirel ile Ecevit'in politikada bir kez daha boy göstermelerinin herhangi bir yararı olamayacağını düşünüyorlardı.

Ama ne var ki, ara seçim sonuçları, bütün bu beklenti ve temennilerin gerçekçi olmadığını ortaya çıkardı. Bunun üzerine 28 Eylülle birlikte bu çevrelerde *«siyasal istikrar»* açısından belli bir tedirginlik yaşanmaya başladı. Bu tedirginlik, son zamanlarda ekonomide de tehlike sinyalleri yandığı için, arasına sinirliliğe ve paniğe dönüşebiliyor; *«Bu Demirel de nereden çıktı şimdi başımıza?»* havası dikkati çekiyor.

Bu çevrelerin yakındıkları bu durum, aynı çevrelerin genellikle yürekten destekledikleri 12 Eylülün doğal bir sonucudur. *«12 Eylül istikrarı»*nın aldatıcı görüntüsüne kendilerini kaptıranlar, 28 Eylülde ister istemez düş kırıklığına uğramışlardır.

Politikada düş kırıklığına uğramaktan kaçınmanın yollarından biri ya da önde geleni, özlemlerle gerçekleri birbirine karıştırmaktan uzak durmaktır.

Ülkemizde eğer *«istikrar»* gerçekten arzulanıyorsa, demokrasiye giden kanallardaki tıkanıklıkların bir an önce teker teker temizlenmesinde yarar vardır. Politika, birtakım çevrelerin özel *«oyun alanı»* olmaktan çıkarılmalı, siyasal katılım genişletilmelidir.

Açılması gereken kanallardan biri, kuşkusuz, siyaset yasaklarının 1988'den önce kaldırılmasıdır. ANAP lideri Sayın Özal, bu işi eğer yokuşa sürerse, siyasal havanın son derece olumsuz yönde etkileneceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bir kere bu nokta gözden uzak tutulmamalıdır. Türk siyasal yaşamının normalleşebilmesi için atılacak öncelikli adımlardan biri budur.

«Yasaklar»ın kalkmasıyla demokrasiye giden kanallardan kuşkusuz sadece biri açılmış olacaktır.

Oysa, gerek 1982 Anayasası, gerekse ona dayanılarak 12 Eylülde çıkarılan birçok yasa ile çoğulcu ve özgürlükçü demokrasiyi yaşatacak damarların birçoğunda tıkanıklıklar meydana gelmiştir. Bu alanda en çarpıcı örnekler, işçi - işveren ilişkilerini düzenleyen yasalardan verilebilir. Sendikalar ve sendikal haklar, çok sıkı ve demokrasiyle bağdaşamayacak ölçüde kısıp alınmışlardır. Petrol - İş Sendikası genel kurulundaki konuşmasında SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, bu duruma değinirken, işçilerin ve sendikaların siyasete ağırlıklarını koymadıkları bir düzende gerçek demokrasiden söz edilemeyeceğini vurgulamıştır.

Haklıdır Sayın İnönü.

İstikrarı demokraside, sivil yönetimde aramayı öğrenmeliyiz artık. Başka çare yoktur. İşçi - işveren ilişkilerinde «*kışla düzeni*» ile, siyaset yasakları ile «*istikrar*»a doğru yol alınamaz.

28 Eylül, bu açıdan anlamlı bir örnek ya da ders sayılabilir.

25.10.1986

*Affa uğramış
olsalar bile...*

Parlamentoda grubu bulunan üç muhalefet partisinin, SHP, DYP ve HDP'nin genel başkanları Çankaya Köşküne çıkacaklar. Çağrı, Cumhurbaşkanı Sayın Evren'den geldi. Ele alınacak konular arasında Anayasanın geçici dördüncü maddesinde yer alan «*siyasal yasaklar*» da bulunuyor. Cumhurbaşkanlığının, «*yasaklar*»ın kaldırılmasından yana olduğunu, ancak zamanı ve yöntemi konusunda henüz bir karara varılmadığını resmen açıklamasından sonra ilginç bir aşamaya gelinmiştir.

Bu konuda şimdi Başbakan Özal'ın nasıl bir tutum alacağı merak konusudur. Daha doğrusu ANAP liderinin işi yokuşu mı süreceği, yoksa siyasal normalleşmenin bir gereği olarak 1988 genel seçimlerinden önce bu işe evet mi diyeceği henüz bilinmiyor. Ancak Sayın Özal'ın, yasakların kaldırılmasına taraf-tarmış gibi bir izlenim vererek işi günlük deyişle yokuşa sürmesi de uzak bir olasılık değildir.

Çok yakın geleceğin gündeminde «*siyasal yasaklar*»ın yeri gittikçe büyüyecektir.

Geçici dördüncü madde ile birlikte ve onunla ilgili olarak sürekli tartışılan bir başka konu daha var; şu soruyla özetlenebilir: Geçici dördüncü maddenin kaldırılmasıyla «*demokrasi*» mi gelmiş olacak? Veya «*Demokrasi mücadelesi*» yalnızca dördüncü maddeye karşı mücadeleyle özdeş kılınabilir mi? Her iki sorunun da karşılığı «hayır»dır. Çünkü 1982 Anayasasında çoğulcu demokrasiye yönelik kanalları tıkayan daha birçok hüküm yer almaktadır. Örneğin Sayın Bülent Ecevit geçenlerde vermiş olduğu bir demeçte bunlardan bazılarını haklı olarak şöyle eleştirmiştir :

«Anayasanın 76'ncı maddesine göre, taksirli suçlar hariç, bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile ömürleri boyunca milletvekili seçilemiyorlar.

Bunun çok haksız ve zalimce bir hüküm olduğuna bir yılı aşkın bir süredir dikkati çekmeye uğraşıyorum.

Gençlik ateşiyle bir duvara iki üç kelimelik bir slogan yazmış veya bir ağız dalaşına karışmış ve bu gibi nedenlerle toplam bir yıla mahkûm olmuş bir genç düşünün. Bu genç, 40 - 50 yaşına gelse, toplumda saygı uyandıran bir aile reisi olsa bile, sırf gençliğindeki ufak tefek bir iki suç yüzünden milletvekili seçilemeyecek, affa uğramış olsa bile seçilemeyecek.

Anayasanın aynı maddesindeki bir başka hükme göre, en az ilkokul mezunu olmayanlar milletvekili seçilemezler. Oysa özellikle bölgelerarası adaletsizlik yüzünden ilkokula gitme olanığı bulamamış, fakat kendi kendini yetiştirmiş birçok yurttaşımız var.

Eskiden böyleleri, yalnız milletvekili değil, başbakan, cumhurbaşkanı bile seçilebilirlerdi. Nitekim geçenlerde merhum olan bir eski cumhurbaşkanı, okul eğitiminden geçmediği halde kendi kendini yetiştirmiş, kitaplar yazmış bir kimse idi.

İlkokula gidememiş olanlar, eskiden cumhurbaşkanı bile seçilebilirken, şimdi milletvekili seçilme hakkından yoksunlar. Bu, herhalde demokrasi yolunda ilerlediğimizi değil, gerilediğimizi gösterir.

Anayasanın 69'uncu maddesi de çok haksız bir yasak içeriyor. Bu maddeye göre, temelli kapatılan siyasi partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri, yeni bir partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklar.

Diyeğim ki bir partinin merkez yöneticileri, kapatma nedeni

olan bir suç işlediler ve partileri kapatıldı. Partinin, o suçla uzaktan yakından ilgisi olmayan bir yöneticisi, örneğin Hakkârî'deki bir ilçe yönetim kurulu üyesi veya partinin hiçbir faaliyetine katılmamış, karar organlarında yer almamış bir kurucu üyesi, nasıl olur da suçu işleyenlerle bir kefeye konulup cezalandırılır? Bunun hukuk mantığına ve insafa sığar yanını da, siyasal ve toplumsal yararını da göremiyorum.

Anayasanın 82'nci maddesi ise, çalışan halk kesimlerinin demokratik katılım hakkını dünyada görülmemiş bir biçimde engelliyor. Bu maddeye göre, bir sendikanın veya meslek kuruluşunun üyeliği ile, hatta avukatlığı ile, milletvekilliği bağdaşmamaktadır.

Şirket yöneticileri ve avukatları için böyle bir sınırlama yokken, sendikacılara, meslek kuruluşu yöneticilerine ve bunların avukatlarına milletvekilliğini yasaklamak, 1982 Anayasasının nasıl bir zihniyetle hazırlandığını göstermeye yetse gerekir.» (Milliyet, 31.10.1986)

Sayın Ecevit'in demecinden de görüldüğü gibi, 1982 Anayasasında demokrasiye giden yoldaki engeller sadece geçici dördüncü madde ile sınırlı değildir. Sadece bu maddenin kaldırılması için mücadele de demokratlığın tek kriteri sayılamaz kuşkusuz. Ama bugün «siyasal yasaklar»ın kaldırılması için parlamento zemininde geniş bir fikir birliğine varılabilirse, demokrasiye geçiş yolunda bir aşama daha katedilmiş olur; Türk siyasi hayatının normalleşebilmesi için bir köşe daha dönülür.

Hepsi o kadar!

Yoksa çoğulcu ve özgürlükçü demokrasiden birçok açılardan uzak bulunduğumuz gerçektir; bu alanda daha çok mücadele verilecektir. Bu mücadelede de en büyük yükü sosyal demokratların taşıması doğaldır. Ama ne yazık ki politika sahnesinin bu kanadında şimdilik kocaman bir boşluk gözüküyor.

O boşluk doldurulamadan demokrasinin gelişip oturabileceğini beklemek düş kurmakla eşanlam taşır.

3.11.1986

Özal'ın inadı...

Öyle gözüküyor ki Sayın Özal «siyaset yasakları» konusundaki inadını sürdürecektir. Anayasanın geçici 4. maddesinde

yer alan yasakların devam edebilmesi için ANAP liderinin yer ve zamana göre değişik siyasal taktikler uygulayacağı anlaşılıyor. Nitekim bunlardan birini daha sahnelemiş ve geçici 4. maddenin kaldırılmasıyla ilgili anayasa değişikliği teklifine evet demiş olan milletvekillerini imzalarını geri almaları için kışkırtmıştır. Partisinin Ankara'daki küçük kurultayında yaptığı konuşmasının bir yerinde şöyle demiş Özal :

«Türkiye'de demokrasi 1980 öncesinden çok daha sağlam bir surette vardır. 1980 öncesinde bu memlekette demokrasi olduğunu iddia edenler, anarşiyi özleyenlerdir. Sadece ve sadece anarşiyi özleyenlerdir. (...) Bakın, Türkiye Büyük Millet Meclisine verilen geçici 4. maddeyle ilgili bir teklif var. Teklifin gerekçesini iyi okuyun. Teklifin gerekçesinde ne diyor, biliyor musunuz? Bu Anayasanın değişecek çok yeri var; ilk kademe olarak bunu getiriyoruz, diyor. Nereleriymiş oralar, onu da söylüyor. Sendikalarla ilgili, sendikaların siyasetle uğraşması ile ilgili, derneklerle ilgili; yani ve varsa, 1980 öncesinde hangi karmaşa varsa, onları getirmeyi düşünenler var (...) Bu gerekçeye imza atanlar şunu çok iyi bilsinler ki, 'gerekçeye hayır, imzaya evet', böyle şey olmaz. Hem gerekçeye hayır diyeceksin, ondan sonra imzaya evet diyeceksin, bu da hikâye.»

Gerçekte Özal çok bilinen, inandırıcılığı çoktan aşınmış bir «hikâye»yi tekrarlamaktadır; yani 1982 Anayasasının değişmesini isteyenler, ona göre, 12 Eylül öncesinin «karmaşa ve terör ortamı»nı özleyenlerdir.

Bu bakış açısı Sayın Özal'ın kendi deyişiyle «hikâye»dir.

Hangi siyasal görüşte olursa olsun, akli başında, sağduyu sahibi hiç kimse 12 Eylül öncesinin «karmaşa ve terör ortamı»nı özlemez; ülkenin o dönemde bir iç savaşın eşiğinde dolaştığını gayet iyi bilir.

Ama bu arada bir başka gerçeğin altı çizilmelidir. Çoğulcu demokrasinin temel kriterlerine göre, 1961 Anayasasının getirmiş olduğu rejimle 1982 Anayasası arasında büyük farklar vardır; 1961 Anayasası bu açıdan çok daha demokratik bir nitelik taşır. Onun için de «daha çok demokrasi» isteklerinin «anarşi ve terörü özlemek»le hiçbir ilişkisi yoktur.

Tam aksi kanıdayız.

Demokrasiye açılan kanallardaki tikanıklıkların birer birer bertaraf edilmeleri, ülkede siyasal normalleşmenin kapısını aralayacaktır; gerilim ve kutuplaşma arayışı içinde olanlar varsa, onların emellerini etkisiz kılacaktır.

Oysa ANAP liderinin bugüne kadar sergilediği tutum bu gerçeklerle çelişmektedir. Öylesine bir inat içindedir ki, bırakalım demokrasiye yönelik başka birtakım değişiklikleri, siyaset yasaklarının kaldırılmasına bile karşı çıkabilmektedir Sayın Özal. Bu amaçla dünkü küçük kurultay konuşmasında, geçici 4. maddenin iptalini öngören Anayasa değişikliği teklifini imzalamış olan kimi milletvekillerini kışkırtmıştır; «*anarşi özlemcilerinin oyununa geldikleri*»ni ciddi ciddi söyleyebilmiştir.

Olacak şey değil gerçekten.

Sayın Özal en azından siyaset yasaklarıyla ilgili bu inadından vazgeçmezse; Türk iç politikasında ipler her geçen gün daha fazla gerilecektir; ANAP liderinin hesabı yanlıştır.

24.11.1986

*Demirel'i
«kilit altında tutmak»
Özal'ın
işine geliyor.*

Başbakan Özal, Anayasanın geçici dördüncü maddesinde yer alan siyasal yasakların kaldırılmasını istiyor mu?

Lafı uzatmak gereksizdir; bu sorunun yanıtı tek sözcükle «*hayır*»dır. Sayın Özal, 1988 genel seçimlerine siyasal yasaklarla birlikte gitmekten yanadır.

Neden?

Nedeni pek öyle karmaşık değildir.. Bu sorunun hemen karşısında, «*Süleyman Demirel*» yanıtı yazılıdır. «*Yasaklı*» bir Demirel'in, «*yasaksız*» bir Demirel'den daha az oy toplayacağı varsayımından hareket eden ANAP lideri, 1988 genel seçimlerine kadar siyasal yasakları kaldırmaya yanaşmayacaktır; zira gayet iyi bilmektedir ki, «*DYP*» yerine doğrudan doğruya «*kendisi için*» oy isteyen bir Demirel'in seçim kampanyası DYP'nin oy grafiğini yükseltecektir.

O kadar fark eder mi?

Bu sorunun karşılığını düşünmeden önce 28 Eylül ara seçim sonuçlarını anımsamakta yarar olabilir. ANAP'ın oyları yüzde 45'ten yüzde 32'ye inmiş, DYP'ninki yüzde 24 civarına çıkmıştır. Genel seçimde partilerden birinin lehine yüzde 4 - 5'lik

bir oy kayması, siyaset sahnesinde büyük değişikliğe yol açabilecektir. ANAP parlamentoda yeniden tek başına hükümet olabilecek çoğunluğa ulaşabileceği gibi, Türkiye’de bir kez daha koalisyonlar dönemi açılabilir.

Özal’a yakın önde gelen bir işadama geçenlerde şöyle di-yordu :

«Sol bölünmüştür. En çok yüzde 30 - 35 oyu kendi aralarında paylaşırlar. Bu durumda en iyi çözüm, ANAP’ın yüzde 40 - 45 alması, DYP’nin de artakalanın çoğunluğunu elde etmesidir. En olumsuz gelişme ise oyların ANAP’la DYP arasında eşite yakın şekilde bölüşülmesidir.»

İşte bu sonuncu olasılık, yani ANAP’la DYP’nin oy oranlarının birbirine yaklaşması, ANAP kurmayları dahil bazı çevrelerin korkulu düşüdür. 28 Eylülün sonuçları, yani ANAP’ın yüzde 32’si ile DYP’nin yüzde 24’ü göz önünde tutulduğunda, bu ihtimalin gerçekleşmesi de pekâlâ mümkündür. Oy dengelerinde yüzde 4 - 5’lik aleyhte bir oynama, ANAP’ın hesaplarını altüst edebilecektir. Onun içindir ki Demirel’in «yasaklı» kalması bugün için Özal’ın işine gelmektedir.

Eğer ANAP, 28 Eylül seçimlerini büyük farkla kazansaydı ya da çok ağır bir yenilgiye uğrasaydı, Özal’ın tutumu farklı olabilirdi. Ama ne var ki ara seçimin sonuçları ANAP açısından Demirel’in «*kilit altında tutulması*»nı gerekli kılmıştır..

Hiç kuşkusuz şimdi Özal’ın öyle düşünmediğini, farklı bir yöntemle de olsa yasakların kaldırılmasından yana olduğunu söyleyenler, savunanlar vardır, biliyorum. Ancak bu tutumun inandırıcılıktan hayli uzak kaldığını bir kez daha vurgulamalıyım. Anayasanın daha kolay ve referandum yoluyla değiştirilmesi ile siyasal yasakların kaldırılması birbiriyle karıştırılmamalıdır; iki konunun ayrı tutulması daha içtenlikli bir tavır olacaktır. Sayın Özal, yasakların sona ermesini gerçekten istiyorsa, Cumhurbaşkanlığının ve muhalefet partilerinin de genellikle benimsediği gibi, Anayasada yer alan yöntemle siyasal yasakların kaldırılmasının yolunu açabilir.

Gerisi, eski deyişle «*Laf ü güzaf*»tır, yani boş lakırdıdır.

6.2.1987

**DEMOKRASİDEN
KORKMAYALIM**

*Depolitizasyon hevesi
cıkar yol değildir;
demokrasiden, ...
siyasal katılımlardan
korkmayalım...*

Bugünlerde dikkat ediyoruz, Özal yönetiminin en önde gelen bir sayın üyesinin, Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Mesut Yılmaz'ın ağzından «*depolitizasyon*» sözcüğü hemen hiç düşmüyor; bunun yararlarını anlata anlata bitiremiyor.

Nedir depolitizasyon?

Şöyle özetlenebilir: Siyaseti halkın ilgi alanından uzaklaştırmak, onu mümkün olabildiği kadar siyasetin dışına çekmek... Siyasal katılımı sınırlamak, politikayı çerçevesi son derece dar bir oyun alanı haline getirmek... Bir başka deyişle, toplumun çok değişik kesimlerinin örgütlenerek çıkarlarını savunmak üzere politikaya ağırlık koyabilmelerini en aza indirmek... Siyaseti, dört beş yılda bir yapılan genel seçimlerde oy atmakla eşanlamlı saymak ve vatandaşın politika ile ilgisini sadece bu kadarla bir saymak... *Depolitizasyon*, basite indirgenerek böyle tanımlanabilir.

Nitekim, 12 Eylül askeri yönetimi bu anlamda bir depolitizasyonun çerçevesini çekmiştir. Gerek 1982 Anayasası, gerekse birtakım temel yasalar, ülkemizde politika yapmanın ve siyasal katılımın sınırlarını son derece daraltmıştır.

Değişik toplum kesimlerinin hak ve çıkarlarını savunma durumunda olan sendikaların, derneklerin ya da meslek kuruluşlarının siyasetle ilgilenmeleri, siyasal konularda açıklama yapmaları yasaktır. Sendikanın, derneğin yönetim kademesinde yer alanlar milletvekili olamazlar. Sendikalar, dernekler herhangi bir girişime ortak iseler, o girişimin yöneticilerinin de milletvekili olmaları yasaklanmıştır. Hatta sendika, dernek veya onların ortak oldukları girişimlerin avukatlığını yapıyorsanız, gene milletvekili seçilmeniz olanaksızdır.

Üniversite öğretim üyelerinin, yaşları 18'i aşmış olsa bile öğrencilerin siyaset yapmaları yasaktır.

Bu listeyi daha da uzatmak mümkündür.

12 Eylülün çekmiş olduğu bu, «*depolitizasyon*» çerçevesine ANAP ve Hükümeti sahip çıkmaktadır. Sözcü Mesut Yılmaz, «*İstikrarı sağlamak için toplumu depolitize etmeye devam edeceğiz 1986 yılında da. Bunu sağlamak Türkiye açısından çok yararlı olacaktır. İşçi sendikalarının, derneklerin depolitize edilmesi bize göre toplum açısından çok önemli. Sendikalarda, derneklerde politika yapılmamalı*» diyor. Tercüman'a verdiği demeçte ise, «*Anayasada, Sendikalar Kanununda, Dernekler Kanununda bu konuda getirilmiş kısıtlamalara sonuna kadar sahip çıkacağız*» demiştir.

Sayın Bakana şu kadarını anımsatalım: Gelir dağılımının bu denli bozulduğu, işsizliğin giderek büyüdüğü, kitlelerin özellikle büyük kentlerde hayat pahalılığından gün geçtikçe bunaldığı bir ülkede siyaseti dar bir alana sıkıştırma isteğiniz, bir özlem olarak kalmaya mahkûmdur. Kişi başına milli geliri daha 1000 dolara ancak ulaşabilmiş bir ülkede toplumdan gelen talepler, bir bakıma politikanın ta kendisidir. Bunu önlemeniz olanaksızdır, hayaldir.

Şunu unutmayın: Her şeye rağmen «depolitizasyonu» devam ettirme niyetindeyseniz, bu tutum sizi, bir sınırın ötesinde kendiliğinden bir «*baskı rejimi*»ne sürükleyebilir. Yineleyelim; gelir dağılımı bu kadar adaletsiz, fert başına milli gelir ancak 1000 dolar olan bir ülkede «*depolitizasyon*»un ölçüsünü ayarlamak pek öyle kolay değildir; siyasal faturası çok yüksek olabilir.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, Türkiye gibi bir ülkede «depolitizasyon» hevesi çıkar bir yol değildir. Toplumsal barı-

ş a değil, istikrarsızlığa, kutuplaşmalara götürebilir ülkeyi.

Siyasal katılımdan, demokrasiden korkmayalım; çünkü demokراسi, temelinde değişik çıkar dengelerinin yattığı gönüllü uzlaşmalara dayanır.

Bu noktayı aklınızdan hiçbir zaman çıkarmayınız Sayın Bakan!*

30.12.1985

* Bu yazıma Mesut Yılmaz bir açıklama göndermişti. 7 Ocak 1986 günü Cumhuriyet'teki köşemizde yayımlanan açıklama şöyleydi :

«Sayın Hasan Cemal,

Basın mensuplarıyla yaptığım bir yemek sohbetindeki bazı sözlerimin gazetelerde bölük pörçük ve anlamını da kısmen yitirerek yer alması üzerine çeşitli yorumlar yapıldı. Bunlardan birisi de 30 Aralık 1985 tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan, 'Siyasetten Korkmak' başlıklı yazınızdır.

Politik görüşlerimiz ne kadar farklı da olsa, sağlıklı bir tartışmanın, ancak bu görüşlerin doğru yansıtılmasıyla mümkün olabileceği konusunda benimle aynı görüşte olduğunuza inandığım için, sözlerimin kamuoyuna yansıtılışında amacımı aşan bazı bölümlere açıklık getirmek gereğini duydum.

Yazınızda da belirttiğiniz gibi, Anayasamız, derneklerin, sendikaların ve meslek kuruluşlarının siyasi faaliyetleri konusunda kesin yasaklama getirmiştir. Yani bu kuruluşların depolitizasyonu bir Anayasa emridir. Elbette Anayasaya hayır diyen ve sayıları yüzde onu bulmayan kitle içerisinde bu hükümleri içine sindiremeyenler, değişmesini arzulayanlar bulunabilir. Ancak milletimizin büyük çoğunluğu gibi, Anavatan Partisi de bu düzenlemeyi ülkemizin siyasi istikrarı açısından yararlı bulmakta ve desteklemektedir. Aşırı politizasyonun ülkeyi nasıl önce polarizasyona, sonra da anarşiye sürüklediği geçmişin tecrübeleriyle ortadadır. Anavatan iktidarı ülkenin bir daha aynı duruma düşmemesi için bir yandan bu anayasal düzenlemelere sahip çıkmaya, öte yandan da siyasi tansiyonu arttırıcı gereksiz ve seviyesiz polemiklerden kaçınmaya devam edecektir.

Elbette demokratik bir düzende apolitik bir toplum yaratmak mümkün değildir. Ama herhalde siyasetin tek şekli de o eski filmdeki kördövüşü değildir.

Saygılarımla,
Mesut Yılmaz»

*Çoğulcu demokrasiyi
tüm kurum
ve kurallarıyla
işler hale getirebilmek...*

Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına acaba ne zaman bayramın gerçek içeriğine yaraşır bir kimlik kazandırabileceğiz?.

Kimilerine anlamsız gelebilir bu soru, ama ben aynı kanıda değilim. Çünkü yıllar geçtikçe dikkat ediyoruz, bayramın «*ulusal egemenlik*» boyutu ile bunun gerçek anlamı arka planda kalmaktadır. Ulusal egemenlik ilkesinin demokrasiyi vurguladığı bir bakıma unutulmaktadır. Klasik çizgilere sahip konuşma ve şiirlerle süslü basma kalıp törenlerle geçirir gibiyiz 23 Nisanları. Sanki her yıl aynı tarihte yalnızca bir «*çocuk bayramı*» kutluyoruz. Kamuoyu artık neredeyse 23 Nisanları sadece bir «*çocuk bayramı*» olarak algılamaktadır.

Ne dersiniz, öyle değil mi?

Ulusal egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu genellikle biliriz. Ve bu ilkeyi cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yaptığımız her anayasanın en başına koymuşuzdur. Ulusal Kurtuluş Savaşımızla birlikte iktidar gücünü Tanrısal kökene dayandıran padişahlık tarih sahnesinden silinirken, ulusal egemenliği elinde tutan millet iradesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli atılıyordu; artık bu iradede daha üstün bir güç olamayacaktı.

Bu tarihsel eylemin aynı zamanda demokrasiyi vurguladığı açıktı.

Ulusal egemenlik millete aitti, ama nasıl kullanılacaktı?

Halkın içindeki değişik eğilimler, görüş ve özelemler nasıl ve nereye kanallize edilecek, işlerlik kazandırılacaktı?

Bunun için gizli oy, açık tasnifli genel seçimler kuşkusuz vazgeçilemez bir önkoşuldu, ancak yeterli miydi?

Ulusal egemenliğin kullanımında genel seçimler gibi, siyasal partiler ve parlamento da olmazsa olmaz koşullardı; ama bazen millet iradesinin tam olarak temsilinde yetersiz kalabilirlerdi.

Neden?

Bu soruya bir örnekle, yaşayageldiğimiz siyasal ortama bakarak karşılık verilebilir. Acaba bugünkü parlamentomuz mil-

let iradesini ne ölçüde yansıtır? 6 Kasım 1983 genel seçimlerinin yapıldığı olağanüstü koşulları, yasak ve kısıtlamaları şöyle bir anımsadığımızda, bu soruya olumlu bir yanıt verme olanağından yoksun olduğumuz ortaya çıkar. Halen parlamento içinde dikkati çeken dağınıklık da bu durumun en açık kanıtı değil mi?

Bu nedenlerle eğer ulusal egemenlik, millet iradesi gibi kavramları içi boş olmaktan kurtarmak istiyorsak, öncelikle çoğulcu demokrasiyi ülkemizde tüm kurum ve kurallarıyla işler hale getirmeliyiz. Şiddeti yasaklayıp, her türlü anlatım ve örgütlenme özgürlüğüne dönük sınırlamalardan kurtulmalıyız.

İşte o zaman 23 Nisanları gerçek içeriğine yaraşır bayramlar olarak coşkulu bir biçimde kutlamaya başlarız.

Kimsenin kuşkusu olmasın.

23.4.1985

*«İstikrar»
otoriter rejimlerde değil,
demokratik düzenin
çoğulcu yapısında
aramalı...*

«İstikrar» arayışı, 12 Eylül askeri yönetiminin ana hedeflerinden biriydi. Siyasal rejimin çerçevesi ona göre çizilmiş, başta Anayasa olmak üzere siyasi partiler ve seçim kanunu gibi temel yasalar ona göre yapılmıştı.

Bugün durum nedir?

12 Eylülün amaçladığı «istikrar»a ulaşıldığı söylenebilir mi?

«İstikrar»ı demokratik içeriğinden soyutlayanlar için bu sorunun yanıtı «evet» olabilir. ANAP'ın, 400 sandalyelik Millet Meclisinde 250'nin üstündeki çoğunluğuna bakarak, «işte siyasi istikrar» diyenlerimiz de vardır.

Oysa, «istikrar» kavramına bu tarz bir bakış açısının çok yüzeysel olduğu vurgulanmalıdır. Demokratik özelliklerden hayli yoksun bir «istikrar ortamı»nın durgun görünümü her zaman için aldatıcı sayılmalıdır.

Kaldı ki günümüzde siyaset sahnesine dönük yalın bir gözlem bile, durumun «istikrar»la pek öyle bağdaşmadığını gösterebilir. Siyasal geleceğimizle ilgili soru işaretleri bir yandan ço-

ğalırken, öte yandan 12 Eylülün istikrar anlayışına tümüyle ters düşen bir «bölünmüşlük» ortamına tanık oluyoruz.

Öyle değil mi?

Sağın sağla birleşmesi, solun solla birleşmesi... Yani ANAP'la DYP, SHP ile DSP... Bugün sağda da, solda da konuşulan, hararetle tartışılan güncel konular arasında yer alıyor bunlar. Demirel'in, geçirdiği ameliyat dolayısıyla Özal'a ettiği çok doğal bir «geçmiş olsun» telefonu bile sağda birleşmeyi arzulayan kimi çevreleri heyecanlandırmaya yetmiştir.

Oysa bugün sağda da, solda da «bölünmüşlük» durumunun devam edeceğini gösteren işaretler geçerliliklerini korumaktadır. Soldaki bölünme, sosyal demokratlara iktidar yolunu tıkıyor. Yüzde 30'luk, bilemedin yüzde 35'lik oy oranının ikiye bölünmesinden kuşkusuz başka bir sonuç çıkamaz. Buna karşılık sağdaki bölünmüşlük, sağdaki bir partiye yine de iktidar yolunu açabilecektir.

Bu açıdan 1988'de ne olabilir?

Geçenlerde önde gelen bir batılı müttefik ülkenin bir diplomatı ile aramızda şu konuşma geçti:

«ANAP, 1988 genel seçimlerinde de mutlak çoğunluğu kazanabilir mi?»

«Kuşkularım var.»

«Ne olur?»

«ANAP'la DYP paylaşır.»

«Yani?»

«Koalisyon olur.»

Koalisyon, ama kiminle kim arasında?

ANAP'la DYP mi, yoksa sağla sol arasında mı?

Özal'ın ameliyatının siyasal sonuçları?

SHP toparlanabilecek mi? Erdal İnönü, liderliğini sonunda partisine kabul ettirebilecek mi?

Ecevit ve DSP'si?

Siyaset yasakları?

Soru işaretleri o kadar çok ki...

12 Eylülden bu yana da doğrusu hiç azalmadılar; tam aksine bir seyir izliyorlar.

İsterseniz son bir soru daha: 1988 genel seçimleri siyaset sahnesindeki düğümleri çözebilecek mi?

Bir şartla karamsar değiliz bu konuda. «İstikrarı» otoriter rejimlerde değil demokratik düzenin «çoğulcu» yapısında aradığınız sürece «düğümleri» çözmek hiç de zor olmayacaktır.

16.2.1987

*Siyaset adamları,
... yasalarla,
siyasal yaşam arasındaki
çelişkileri bir çözebilirlerdi
ne güzel olurdu!..*

Ülkemizde siyasal rejimin çerçevesini çizen temel yasalara bakıldığı zaman, mevcut düzeni *demokrasi* olarak tanımlamanın güçlükleri açıkça ortaya çıkar. Bütünleşmeye çalıştığımız batı dünyasında geçerli olan kriterlere göre, Türkiye’de o kadar çok eksiklik vardır ki, serinkanlı düşünüldüğünde kolayca karamsarlığa kapılabilirsiniz.

Siyasal yasaklar...

Sendikal hak ve özgürlüklere getirilmiş olan olağanüstü kısıtlamalar...

Sendikaların, Batı Avrupa örneğine tümüyle aykırı olarak, siyasetle uğraşmalarının ve siyasal partilerle organik bağ kurmalarının yasaklanmış olması...

Sendika yöneticilerine, hatta avukatlarına getirilen siyasal sınırlamalar...

Derneklere dönük siyasal yasaklar... Örneğin Tabipler Odası yöneticilerinin idam cezasına karşı çıkmalarının dava konusu yapılabilmesi...

Siyasi partilerin toplum içinde örgütlenmelerine ilişkin yasal sınırlamalar. Ocak - bucak teşkilatlanmasının yasaklanmış olması... Partilerin gençlik ve kadın kolu kuramayışları...

Üniversite ve yüksekokul kadroları ile siyasal partiler arasında bağ kurulmasının yasayla önlenmesi...

Batıdaki gibi «*komünist*» ve «*Hristiyan*» sıfatlarını taşıyan benzer partilerin Türkiye’de kurulmalarının Ceza Kanunundaki bilinen maddelerle «*suç*» sayılması...

Bunun gibi bazı konularda «*düşünce*»nin, «*düşünceyi yaymanın*» hâlâ «*suç*» olarak görülebilmesi... Kitaplarından, yazılarından, düşüncelerinden dolayı insanların, yirminci yüzyılın son çeyreğinde mahkemelerde, mapushanelerde çile doldurmaları...

Polis yasası... Muzır yasa... Basın Kanunu... YÖK Yasası... 1402... Sürgün... Verilmeyen pasaportlar... Vatandaşlıktan çıkarmak...

Listeyi uzatmak doğrusu hiç de zor değildir. Yasalarımız o

kadar elverişlidir ki, batı demokrasisine aykırılıkları sayfalar dolusu yazmak mümkündür.

Şöyle de düşünülebilir: Bir mucize oldu ve bir gece ansızın demokratik hükümlerle dolu yasalar gökten zembille ülkemize iniverdi, diyelim. Acaba ne olurdu o zaman? Akşamdan sabaha bir anda demokrasiye kavuşmuş olur muyduk?

Bu sorunun kâğıt üstündeki yanıtı kuşkusuz «evet»tir; ama sadece «*kâğıt üstünde...*» Çünkü demokrasi aynı zamanda bir *kültür işi*, bir *kafa işi*dir ve her şeyden önce bir «*hayat tarzı*»dır. Bu bakımdan yalnız birtakım yasaları değiştirmekle de demokrasiye varılamaz; sık sık yinelediğimiz gibi, zaman ve sabır gereklidir.

Üzerinde durulabilecek bir başka yaklaşım daha var, o da şu; Siyasal rejimin çerçevesini belirleyen temel yasaların anti-demokratik özelliklerine rağmen, demokrasinin yaşamın içinde gelişebilmesi. İşte bugün ülkemizde olan budur. Demokrasiye aykırı birçok sınırlama ve yasaklara karşın Türkiye'de demokratik süreç işlemektedir.

Umut verici bir gelişmedir bu.

Çünkü hakların artık «*tepeden*» verilmediği, aksine «*tabandan*» alınacağı bir dönemin eşiğindedir Türkiye. Anayasa ve yasalardaki yasaklara rağmen insanlar siyasal hakları için açıkça mücadele edebiliyorlarsa, tüm sınırlamalara karşın greve gidebiliyorsa, gösteri yapılabiliyorsa, yazılıp çizilebiliyorsa bir şeyler değişiyor demektir bu ülkede.

Bu değişimden tedirgin olmak yersizdir.

Siyaset adamları bu değişimin bilincine vararak ortak bir asgari platformda birleşebilseler ve yasalarla siyasal yaşam arasındaki çelişkileri bir çözebilselerdi, ne güzel olurdu!

Avrupa Topluluğu ile bütünleşme konusunda 1987'ye kadar görülmemiş bir konsensüsün var olduğu bir dönemde, demokrasi için böylesine ortak bir platform oluşturulabilseydi, gerçekten çok güzel olurdu!

Ülkemiz demokratikleşme yolunda büyük bir zıplama yapar ve gereksiz yere birçok sancı, acı çekilmemiş olurdu.

Biliyoruz, özlemlerle gerçekler...

Ama yine de, *olsa ne güzel olurdu!..*

ANKARA, 13.4.1987

SON SÖZ

*«Çağımız,
özgürlük ve demokrasi
çağıdır;
eleştirel düşünbilme
çağıdır...»*

Kendi «*doğrularımızı*» arasına da olsa sorgulayabiliyor muyuz?

Bazen bir iç hesaplaşma, bir özeleştiri gereği duyuyor muyuz?

Kendi «*doğrularımızı*»ın başkalarınca sorgulanmasına izin veriyor muyuz?

Kendi «*doğrularımızı*» sorgulayıp tartışabilecek insanlarla bir arada olabiliyor muyuz?

Eleştiri ve özeleştirinin, gerek bireyin gerekse toplumun yaşamında ne gibi bir önem taşıdığının bilincinde miyiz?

Nazan İpşiroğlu, Cumhuriyet'te çıkan makalesinde şöyle diyor:

«Evet, özgürlük sevdası. Özgürlük peşindeyiz. Çağımız özgürlük çağı, demokrasi çağı. Ama unutmamalı ki, aynı zamanda eleştirel düşünme çağı da. Eleştiri olmayan yerde ne özgürlük olur, ne demokrasi. Batı toplumu, yüzyıllarla eleştirel düşün-

me yolunda yürüyerek özgürlüğe kavuşmuş. Eleştiri, bir konuyu sınama; her yanından ve değişik açılardan ele alarak aydınlığa çıkarma; doğru ve yanlış yanlarını gösterme demektir. Batı dünyasında bu görevi felsefe üstlenmiştir. Eleştiri, bir düşünme yöntemi olarak orada yaşama girmiş ve yönlendirici bir güç kazanmıştır.

Eleştirel düşünme yakın tarihimize kadar bize yabancıydı. Osmanlı dünyasında felsefe yoktu. Medrese eğitiminde düşünme yöntemi aktarmacılıktı. Bilgi sınanmıyor, kuşaktan kuşağa aktarılıyordu. Bu nedenle eleştirel düşünmenin bizde henüz yerleşmemiş olmasını yadırgamamalıyız. Yarım yüzyıldan beri aktarmacılık geleneğinden kurtulmaya, özgür düşünceyi benimsemeye çalışıyoruz. Ama bu yolda daha fazla çaba göstermemiz gerekiyor. Özellikle aydınlarımıza burada büyük görevler düşüyor. Eleştirinin eksikliği yaşamın her alanında kendini duyuruyor ve ilerlememizi engelliyor.»

Evet, eleştiri ve özeleştirinin gerçek anlamda yokluğunun ya da yetersizliğinin birçok alanda gelişmemizi kösteklediği açıktır.

Bu açıdan örneğin siyasal planda solun durumunu ele alabiliriz. Politika sahnesinde bugün için solun etkili bir güç olduğu herhalde öne sürülemez. 28 Eylül (1986) ara seçimlerinde alınan sonuçlar solun siyaset gündemindeki ağırlığını azaltmıştır.

Soldaki bu durumun temelinde yatan nedenler konusunda kuşkusuz çok şey söylenebilir; ayrıca söyleniyor, daha da söylenecek. Ama eksik olan bir nokta var; gerçek anlamda bir eleştiri ve özeleştiri mekanizması şimdiye kadar doğru dürüst çalıştırılmamıştır.

Ülkemiz, 12 Eylül öncesinde ve sonrasında belki de tarihinin en büyük siyasal şokunu yaşadı. 12 Eylül öncesinin terör ve anarşi ortamı ile sonrasının askeri yönetiminden geçerek gelenlerin, olan biteni çok ciddi ve serinkanlı biçimde ele alarak irdelemeleri gerekiyor. 12 Eylül öncesine ilişkin eleştiri ve özeleştiri mekanizmaları çalıştırılmadan yol alınamaz.

Solda bugün genel olarak dikkati çeken dağınıklık, etkisizlik, hiç kuşkusuz geçici sayılmalıdır. Şimdilik sol bocalıyor. Birtakım şeyler yaşanmadan da bu bocalama sona ermeyecek.

Ama burada bir noktanın altını bir kez daha çizmek gerekiyor: *Sol, siyaset sahnesindeki etkisizliğini aşabilmek için çok şeyi uygarca sorgulayabilmelidir; geçmişle ve kendi kendisiyle hesaplaşabildiği ölçüde kendisini yenileyebilecek, ağırlığını yeniden arttırabilecektir.*

Evet, çağımız özgürlük ve demokrasi çağıdır, ama aynı zamanda eleştirel düşünebilme çağıdır.

2.11.1986

Nadir Nadi, «Hoşgörü Üstüne» başlığını taşıyan 6 Mayıs 1981 tarihli başyazısına şöyle giriyor:

«Şiddetten söz etmiyorum, çünkü şiddetin egemen olduğu bir toplumda demokrasi zaten yok demektir. Demokrasi ile bağdaşamayacak bir yöntem varsa, o da kaba kuvvettir. Bu birinci gerçeği böylece saptadıktan sonra demokrasinin baş koşullarından birinin hoşgörü olduğunu onaylamak zorundayız. Düşün özgürlüğü içinde yaşayacağız. Ahmet kalkacak, toplum düzeni doğrultusunda uygun bulduğu önerileri savunacak, ona karşı Mehmet, Hasan, Ali, Veli, her biri kendi açılarından değişik, hatta çelişik yöntemlerin savaşımını verecekler. Ülke ölçüsünde partiler kurulacak, yurttaşlar bunlardan hangisini kafasına uygun buluyorsa onu destekleyecek, dilerse partiye yazılıp 'fiilen' partide görev alacak. Oy hesabına dayandığına göre, demokratik düzenin işlemesi kaba çizgileriyle böyle sürüp gider. Bu düzenin tökezlemeden yürüebilmesi ise, düşüncemize ya da çıkarımıza ne denli aykırı bilsak da karşıt savları hoşgörü ile karşılamamıza bağlıdır.»

Karşıt savları hoşgörü ile karşılamak...

Nadir Nadi bunun altını demokrasinin en temel ilkesi olarak çiziyor.

Oysa bugün o noktanın pek yakınında değiliz ne yazık ki!

Özgürce düşünmenin, özgürce yaratmanın geçerli olabildiği bir ortamın uzağındayız. Karşılıklı görüşlere tahammül sınırlarının son derece dar olduğu bir toplumda yaşıyoruz.

Gerçeğin «tek» değil, «çok boyutlu» olduğunu kavrayabilenlerimizin sayısı çok fazla değil. Çoğu kişi, «gerçeği» yakalamış ve «tekeline» almış sanıyor kendisini; «gerçeğinin» tartışılmasına yanaşmıyor.

Bakın çevrenize; belirli konulardaki sohbetlerin bir sürenin ötesinde patırtısız gürültüsüz geçebildiğine sık sık tanık olabiliyor musunuz?

Yetiştirilme tarzımız, aldığımız eğitim, kültür mirasımız vs. bunların tümü, uygarca tartışmayı kısıtlayıcı öğeler olarak sayılabilir.

Bunun gibi, günümüzdeki toplumsal ve siyasal altüst oluş ile gündelik yaşantının dertleri insanımızı öfkeli kılıyor.

Ama her şeye rağmen hoşgörüyü toplumda geçerli kılmak için uğraşmalıyız; çünkü tersi, kaba kuvvettir, şiddettir.

Nadir Nadi'nin belirttiği gibi demokrasinin gerçekleşebilmesi, bir bakıma, *«Düşüncemize ya da çıkarımıza ne denli aykırı bilsak da karşıt savları hoşgörü ile karşılamamıza bağlıdır.»*

31.12.1985

HASAN CEMAL'İN KİTAPLARI

1. Tank Sesiyle Uyanmak
(12 Eylül Günlüğü 1)
2. Demokrasi Korkusu
(12 Eylül Günlüğü 2)
3. Tarihi Yaşarken Yakalamak

HASAN PULUR'UN KİTAPLARI

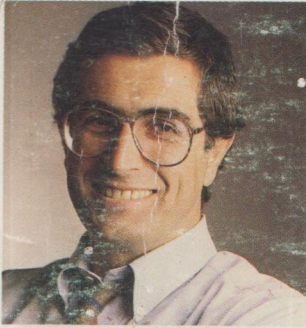
- Olaylar ve İnsanlar 1 (1961 - 1972)
- Olaylar ve İnsanlar 2 (1973 - 1978)
- Olaylar ve İnsanlar 3 (1979 - 1984)

BİLÂL N. ŞİMŞİR'İN KİTAPLARI

- 1. Malta Sürgünleri
- 2. Bulgaristan Türkleri
- 3. Osmanlı Ermenileri

CÜNEYT ARCA YÜREK AÇIKLIYOR

1. Demokrasinin İlk Yılları (1947 - 1951)
 2. Yeni İktidar, Yeni Dönem (1951 - 1954)
 3. Bir İktidar, Bir İhtilal (1955 - 1960)
 4. Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar (1960 - 1965)
 5. Demirel Dönemi 12 Mart Darbesi (1965 - 1971)
 6. Çankaya'ya Giden Yol (1971 - 1973)
 7. Demokrasinin Sonbaharı (1977 - 1978)
 8. Müdahalenin Ayak Sesleri (1978 - 1979)
 9. 12 Eylül'e Doğru Koşar Adım
(Kasım 1979 - Nisan 1980)
 10. Demokrasi Dur, 12 Eylül 1980
(Nisan 1980 - Eylül 1980)
- Hapishanedeki Ecevit
— Şeytan Üçgeninde Türkiye
— Ku - De - Ta

Tarihi kendisini oluşturan somut olayların cereyan ettiği zaman dilimlerinde yakalamak olanaksızdır, çünkü tarih biraz da akıp giden zamanın gelecekteki öyküsüdür...

Bu satırları nerede okuduğumu, kimin yazdığını doğrusu anımsamıyorum. Bir kenara not etmişim. Yazı masamın

çekmecelerini karıştırırken yeniden bulunca sevindim. Bir kağıt parçasının bir köşesine özensiz biçimde çiziktirilmiş bu satırlardan etkilendiğim anlaşılıyor. Nitekim bu kitabımın adını koyarken de bu satırlardan esinlendim; onların anlamı bu kitabın çerçevesini belirledi denilebilir.

Tarihi yaşarken bir yakalayabilsek, gerçekten ne güzel olurdu!

Ama olanaksız diye de kaderciliğe saplanacak değiliz. Çünkü tarihten ders çıkarmak da var; ille de "yaşayarak öğrenmek" gerekmiyor çağımızda. Tarihi iyi bilmek, tarih bilincine sahip olmak, tarihten ders çıkarabilmek, günümüze ve geleceğe ışık tutabilir; demokrasi ve insan hakları yolunda bizi yanılgılardan koruyabilir.

Karadenizli bir vatandaş idama mahkum edilmiş. Sehpada ilmik boynuna geçirilirken sormuşlar, "son arzun nedir?" diye; "bu bana ders olsun" demiş...

Kör total yürütmeye çalıştığımız demokrasimizin kırk yıllık tarihini ve her on yılda bir kesintiye uğrayışını anımsadıkça, aklıma bu fıkra gelir.